PRAXIS CONFESSARII

AD BENE EXCIPIENDAS CONFESSIONES

Imprimi potest.

Romae, ex collegio nostro S. Alphonsi
die 8 Decembris 1911.

PATRITIUS MURRAY
Congr. SS. Red. Sup. Gen. et Rect. Maj.

IMPRIMATUR:
Fr. ALBERTUS LEPIDI, Ord. Pr., S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR:
IOSEPHUS CEPPETELLI, Archiep. Myr., Vicesgerens.

Jura, quae a lege sunt, auctor sibi vindicat.

SANCTUS ALPHONSUS M. DE LIGORIO

DOCTOR ECCLESIAE

PRAXIS CONFESSARII

AD BENE EXCIPIENDAS CONFESSIONES

EDITIO NOVA

CUM ANTIQUIS EDITIONIBUS ET ITALICO TEXTU COLLATA

IN SINGULIS AUCTORUM ALLEGATIONIBUS RECOGNITA

NOTISQUE CRITICIS ET COMMENTARIIS ILLUSTRATA

CURA ET STUDIO

P. Gabrielis Mariae Blanc

E CONGREGATIONE SANCTISSIMI REDEMPTORIS

OPUS DECERPTUM EX EDITIONE CRITICA

THEOLOGIAE MORALIS S. ALPHONSI M. DE LIGORIO

a P. LEONARDO GAUDÉ curata

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

ALMA COLLEGE
239.7
LIBRARY
L627
Alma, California

ROMAE

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

1912

30187

MONITUM EDITORUM

Haud ita pridem e vivis decessit defletus Pater Gaudé, qui, ab annis viginti, huc totus incumbebat ut editionem criticam Theologiae moralis Sancti Alphonsi appararet. Eo vivo tres priores tomi in lucem prodierunt, pro quo labore, quot et quantas ipse laudes a doctis omnibus susceperit, longum foret edicere. Satis erit hic dictum referre SSmi D. N. Pii PP. X, in ejus Brevi diei 12 Junii 1905, quo declaravit hanc editionem *jure merito typicam appellari posse.*

Inceperat sodalis noster impressionem quarti tomi, quum, eheu! morte improvisa correptus fuit die 14 Augusti 1910, vix annos quinquaginta natus. Postremos tamen tractatus qui edendi remanebant, omnino ipse absolverat. Praeterea vero, multis congruum visum est, ut publici etiam juris fieret opella quam S. Alphonsus suae Theologiae morali additam semper voluit, nempe libellum vere aureum, cui titulus: *Praxis confessarii.* Quare manum admovimus huic quoque labori, quem, morte praeventus, desideratissimus Pater Gaudé aggredi non potuit.

Hunc etiam libellum, qualis omnino quarto tomo Theologiae moralis adnectitur, seorsim excudendum censuimus, certi id omnibus qui curam habent animarum, et pergratum fore et maxime proficuum.

PRAEFATIO EDITORUM

Magno Theologiae moralis operi addendum esse duximus libellum vere aureum S. Alphonsi, quod *Praxis Confessarii* inscribitur, atque hac in re ipsius S. Auctoris exemplum secuti sumus.

Hanc *Praxim*, italice scriptam sub titulo: *Pratica del Confessore, per ben esercitare il suo ministero*, S. Alphonsus prima vice publici juris fecit in secunda Theologiae moralis editione (Neapoli, 1755), ubi in calce posterioris voluminis adjecta reperitur. Quem libellum separatim etiam curavit Neapoli, eodem anno 1755.

Omnes fere auctores qui *Praxim* memorant, ejus primam editionem anno 1748 adscribunt. Verum ipsi decepti sunt ex quadam Alphonsi epistola, quae data fertur die 31 Maji 1748, ubi nempe S. Doctor, Patri cuidam S. J., cujus nomen non liquet, haec annuntiat: « Mitto tibi librum *Pratica del confessore*, a me nuperrime in lucem editum, qui

revera compendium est magni operis Theologiae moralis prius a me conscripti [1] ».

At certum est, errasse eum qui in hac epistola annum 1748 legisse putavit.

Nam 1° Uti constat ex quibusdam manuscriptis, in archivo nostro generali asservatis [2], prima editio Theologiae moralis prodiit solum mense Septembri anni 1748. — 2° Facultas imprimendi primam Theologiae moralis editionem data fuit ab Ordinario die 23 Julii 1748 et a revisore regio dei 27 Julii ejusdem anni. Quomodo autem S. Doctor, die 31 Maji 1748, scribere potuisset quae leguntur in epistola supradicta? — 3° In alia nulla S. Doctoris epistola ante annum 1755, de hoc opere fit mentio. Praeterea servantur in nostro archivo plures ex litteris gratulatoriis, quas, sub finem anni 1748, edita primum Theologia morali, auctori Alphonso rescripserunt amici ac praesules. Jam vero nemo eorum ne verbum quidem facit de

[1] « Gl'invio la *Pratica del confessore* che ultimamente ho dato alla luce, che in sostanza è un compendio dell'opera grande di Morale che prima feci ». Lettere di S. Alfonso, Corrispondenza generale, epist. 99, editio romana 1887, exscribens epist. 9, editionis romanae 1815, vol. I, § I.

[2] Sub titulo: *Commentaria de Vita S. Alphonsi et de rebus Congr. SSmi Redemptoris* (20 vol. in-fol., ms.; tom. 3, pag. 275). Et cfr. Aug. Berthe, S. Alphonse de Liguori, lib. 2, cap. 18, v. f.

opere *Pratica del Confessore*. — 4° S. Auctor, quum, die 8 Junii 1755, Benedicto XIV alterum offerret volumen Theologiae moralis, secunda vice excusae, haec ad illum scripsit: « Sanctitati Vestrae mitto volumen secundum Theologiae moralis, cui elaborando duos annos insudavi... De iis quae ad praxim pertinent, compendium *postea* feci lingua vernacula illudque inserui in Opere, et seorsim quoque edidi [1] ». Atque iisdem fere verbis usus est scribens ad typographum Remondini [2].

Haec autem omnia explicari non possent, si jam, anno 1748, S. Alphonsus publici juris fecisset opus suum *Pratica del Confessore*.

Sit ergo nostra conclusio: epistolae S. Doctoris, de qua agitur, falso appositum fuisse in exemplaribus prelo editis annum 1748; et revera esse legendum diem 31 Maji 1758 [3].

[1] « Invio a V. S. il secondo tomo della Morale che mi ha costato due anni di fatica... Delle materie pratiche appartenenti all'istruzione de' confessori, ne ho fatto poi un ristretto in lingua volgare e l'ho inserito nell'opera e l'ho stampato anche a parte ». Corrisp. generale, epist. 197.

[2] Cfr. Corrisp. speciale, epist. 13, diei 12 Jun. 1756 et epist. 14, diei 14 Jun. 1756.

[3] Cum desit in archivo nostro autographa haec epistola, dicendum nobis est, aut irrepsisse mendum typographicum in prima editione Romana (1815), aut perperam lectum fuisse scriptum originale, quod facile accidere potuit, quia in ma-

Haecque conclusio confirmatur ex eo quod, ineunte anno 1758 [1], S. Doctor primam absolverat editionem sui operis *Istruzione e Pratica per un confessore;* [2] quem quidem librum, uti patet ex suis epistolis, S. Doctor modo appellabat « *la Pratica grande* [3] » modo « *la Pratica* [4] », modo « *il Compendio della Morale* [5] ». Quae omnia luculenter explicant modum loquendi adhibitum in epistola data die 31 Maji 1758.

His praejactis de anno quo prodiit libellus *Pratica del Confessore*, dicendum superest de sorte quam habuit.

Illum tanti faciebat Alphonsus, ut non dubitaverit asserere sine hac appendice suam Theologiam moralem « mancam esse ac imper-

nuscriptis S. Alphonsi nota numeraria *4* parum differt a *5*. Cfr. Lettere di S. Alfonso, edit. rom. 1887, pag. ante praefat. tom. I.

1 Corrisp. speciale, epist. 36, diei 10 Mart. 1758.

2 Opus quod a secunda editione titulum habuit: « *Istruzione e pratica per li confessori* ».

3 Corrisp. speciale, epist. 25, diei 18 Dec. 1756; epist. 27, diei 23 Jan. 1757; epist. 34, die 22 Jul. 1757, etc.

4 Corrisp. speciale, epist. 35, diei 28 Aug. 1757; epist. 37, diei 14 Apr. 1758; epist. 39, diei 5 Jun. 1758; epist. 40, diei 2 Jul. 1758, etc.

5 Corrisp. speciale, epist. 23, diei 9 Oct. 1756; epist. 30, diei 15 Apr. 1757; epist. 33, diei 2 Jun. 1757; epist. 36, diei 10 Mart. 1758; epist. 41, diei 16 Jul. 1758, etc.

fectam [1] ». Quapropter sedulo curavit ut in omnibus Operis majoris editionibus insereretur.

Sed cum jam a tertia recusione, omnes editiones Venetiis typis Remondianis prodierint, indeque in varias Europae partes diffunderentur, necesse erat hoc opusculum in latinum verti sermonem. Quae versio partim a S. Doctore, partim, ejus jussu, a duobus Sodalibus confecta est. Horum tamen interpretationem S. Auctor, ad Remondinium scribens, promisit se esse revisurum [2]. Quin etiam, uni ex interpretibus haec mandavit: « Vacuum relinque dimidium paginarum marginem, ubi, si opus fuerit, addere aliquid possim [3] ».

Haec igitur versio latina sub titulo: *Praxis confessarii ad bene excipiendas confessiones*, primum addita fuit tertiae editionis Theologiae moralis, quae anno 1757 Venetiis prodiit. Ex eo tempore omnes majoris Operis editiones quae, vivo Alphonso, typis sunt mandatae, item ceterae fere omnes quae post ejus mor-

1 Corrisp. speciale, epist. 19, diei 1 Oct. 1756.

2 « Non dubiti, perchè io medesimo la rivedrò ». Corrisp. speciale, epist. 16, diei 20 Jul. 1756.

3 « E scriva a mezzo margine, acciochè io vi possa aggiungere qualche cosa che occorre ». Corrisp. speciale, epist. 17, diei 24 Jul. 1756.

tem ab aliis accuratae fuerunt, hanc *Praxim* in fine adnexam habent.

Seorsim vero, dum vixit Auctor, pluries edita est. Et latine quidem prodiit anno 1764, Venetiis, typis Remondini, quae editio sic inscribitur: *Praxis confessarii ad bene excipiendas confessiones, ad instructionem tyronum confessariorum. Opus in hac novissima editione ab Auctore recognitum et pluribus additamentis locupletatum* [1]. Iisdem typis iterum excusa est Bassani et Venetiis, anno 1781 [2]. Ac paulo ante, Syracusis prodierat anno 1776, sic inscripta: *Praxis confessarii ad rite excipiendas confessiones. Opus Alphonsi de Ligorio, episcopi Sanctae Agathae Gothorum, nunc pluribus partibus auctum, emendatum et illustratum a Mercurio Maria Teresi, siculo presbytero missionario.* Sed, uti ex titulo patet, haec inter editiones *Praxis* alphonsianae computari nequit. — Italice autem prima vice separatim evulgata fuit, curante S. Doctore, ut supra diximus, statim

[1] Haec editio mera est recusio *Praxis,* qualis inserta fuerat in quinta editione Theologiae moralis, anno anteriori evulgata.

[2] Remondinius in hac editione inepte recusit textum prioris suae editionis anni 1764, neglectis additamentis et correctionibus a S. Alphonso appositis in sexta editione Theologiae moralis, anno 1767.

post secundam editionem Theologiae moralis (Neapoli, 1755), deinde Venetiis, cura Remondinii, statim post tertiam editionem (1757) [1]. Iterum prodiit Neapoli, anno 1760, apud Christophorum Migliaccio, et tandem Venetiis, anno 1771, apud Joannem Vitto, haecque editio italica revisioni Apostolicae subjecta fuit.

Jamvero si editiones annorum 1755 et 1757 excipias, ceterae omnes quae separatim prodierunt, sive italicae, sive latinae, inscio aut certe non praemonito S. Doctore curatae sunt; qua ex re facile patet cur nulla earum perfecte concordet cum textu a S. Alphonso reviso, qualis in sua Theologia morali reperitur.

Ad nos quod attinet, in adornanda hac nostra critica editione, easdem normas secuti sumus, quas desideratissimus Pater Gaudé in Praefatione hujus editionis, tom. 1, pag. XLII-XLV, sibi praestituit. Quam ob rem, primo textum adoptavimus qui in nona Theologiae moralis editione, ab Apostolica Sede approbata, exhibetur; quem tamen, ubi certus irrepserit error, correximus, collatis sedulo priscis editionibus, ab ipso S. Auctore curatis sive latinis, sive

[1] Cfr. Corrisp. speciale, epist. 34, diei 22 Jul. 1757, et epist. 14, diei 16 Jun. 1756.

italica (anni 1755); quod si qua varians occurrit lectio alicujus momenti, eam in ima pagina transcripsimus. Quia vero, ut supra diximus, ipse S. Doctor prius opusculum italice composuit, ejus autem versionem latinam, magna saltem ex parte, aliis commisit, idcirco, sicubi versio haec est aperte manca aut erronea, eamdem ex textu primigenio emendavimus. Denique omnes tum ipsius S. Alphonsi, tum aliorum auctorum allegationes, diligenti inquisitione juxta easdem Praefationis leges recognovimus et correximus.

EDITORES.

INTRODUCTIO

Quantum praemium accipient in caelo boni confessarii,

1. - Magna utique erit merces, qua in aeternitate compensabuntur boni confessarii, et de sua praedestinatione ita securi sunt ii qui se ad animarum salutem occupant, ut Jacobus Apostolus (v, 20) perspicue hoc testetur his verbis: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus* (nempe ejus qui converti fecerit, et ut loquitur textus graecus [a], *animam suam*) *a morte, et operiet multitudinem peccatorum.*

a quibus pendet salus populi.

Sed luget atque lamentatur Ecclesia, videns tot filios suos propter malorum confessariorum sive imperitiam sive incuriam sive impietatem ad gehennam destinari. Etenim ex illorum bono aut malo regimine potissimum populi pernicies aut salus pendet. *Habeantur idonei confessarii*, dixit S. Pius V [b], *ecce omnium*

---

1. - [a] Revera non concordant codices graeci. Aliqui, ut ostendit Tischendorf, habent solum *σώσει ψυχὴν, salvabit animam*, alii *σώσει ψυχὴν αὐτοῦ, salvabit animam ejus.* Unde quidam commentatores, legentes per spiritum asperum *αὑτοῦ*, verterunt *suam.*

[b] Hujusmodi sententiam saepe protulit S. Pius V in suis epistolis (editis a Francisco

christianorum omnimoda reformatio. Non enim est dubitandum, quin, si omnes confessarii ea pollerent scientia et morum bonitate, quas tantum ministerium exigit, nec mundus ita peccatorum coeno deturpatus esset, nec infernus tot baptizatorum animabus repleretur.

Specialis bonitas in ipsis requiritur,

Et cum *bonitatem* dico, non hic intelligo illam solam habitualem, seu simplicem gratiae statum, sed positivam bonitatem quae ministrum poenitentiae decet, cui tamquam nutrici duplex alimentum opus est, unum ad sui, alterum ad prolis sustentationem. Quoniam, cum confessarius aliorum conscientias dirigere debeat, maxime ei cavendum erit, ne nimia indulgentia aut immoderato rigore erret. Debet enim tot peccatorum ulcera tractare, quin se deturpet: cum mulieribus et adolescentibus saepe versari, eorum confessiones de iis rebus, de quibus magnopere erubescunt, excipiendo, quin sibi aliquid damni evenisse sentiat: cum personis praeclaris, abscisso omnium huma-

---

Goubau, Antverp. 1640), sed loquens in genere de sacerdotibus. Quod autem hoc dixerit in specie de confessariis, quidquid acriter indagavimus, non potuimus invenire nec in ejus bullis (in Bullar. Mainardi), nec in ejusdem Vita descripta sive ab Hieronymo Catena (Rom. 1712), sive a Paulo Maffei (Venet. 1712), sive ab Antonio Gabutio (ap. Bollandist. *Acta SS., mense Majo, tom. 1, pag. 621 et seqq.*).

narum rerum respectu, magna fortitudine armari. Et, ut omnia unico verbo complectar, debet esse in charitate dives, in mansuetudine mellifluus, in prudentia gravis. Qua de re, ut hae omnes partes, ut par est, adimpleantur, non vulgari opus est bonitate, quam certe nunquam assequetur ille, cui oratio non est perfamiliaris, nec meditatio est quotidiana. Etenim alia via lucem et gratias huic tanto muneri, etiam ipsis angelicis humeris, ut dici solet, formidando, necessarias obtinere nemo potest.

ac proinde oratio assidua.

Sed deveniamus ad nostri laboris institutum, nempe ad praxim confessiones excipiendi, de qua dumtaxat hic fiet sermo. In hac praxi multas delibabo doctrinas ad ipsammet spectantes; sed ne repetam ea quae in Opere morali fusius descripsi, hic tantum annotabo loca operis, ad quae lectorem remittam, ut copiosius doctrinas rationibus et auctoritatibus confirmatas perlegat.

Scopus S. Doctoris.

CAPUT I.

De officiis Confessarii [a].

2. - Quatuor sunt officia, quae bonus confessarius exercere debet: *patris* nempe, *medici*, *doctoris* et *judicis*.

In hoc capitulo de quolibet istorum singillatim sermo erit.

§ I. - *Circa officium patris.*

Confessarius, ut pater,

3. - Confessarius, ut boni patris partes adimpleat, debet charitate esse plenus.

benigne excipiat omnes.

Et primo charitatem adhibere debet in *benigne excipiendo omnes*, sive pauperes, sive rudes, sive peccatores sint.

Non repellat peccatores.

Nonnulli tempus solummodo insumunt in audiendis confessionibus aliquorum devotorum aut personarum spectabilium, quia, ut has a se repellant, non est eis tantus animus; si tamen ad se aliquis miserabilis peccator accedat, aegre auditur

---

2. - [a] Hoc caput postea (1759), quibusdam additis aut mutatis, a S. Doctore assumptum est in *Hom. Apost.* Et quidem § *1* invenitur in *Hom. Apost., tr. 21, n. 1-4*; § *2* in *Hom. Apost., tr. 16, n. 106-117; 48-55* et *tr. 21, n. 5 et 6*; § *3* in *Hom. Apost., tr. 16, n. 99 et 100*; § *4 in Hom. Apost., tr. 16, n. 102 et 103.*

et conviciis oneratus arcetur [a]. Unde fit, ut ille miser, qui tam difficulter ad sua peccata confitenda venerit, se tam aspere acceptum sentiens [b], odium in Poenitentiae sacramentum concipiat, et desperans, se posse invenire qui sibi opituletur et se absolvat a peccatis, in perditae vitae lubricum laxis habenis praeceps ruat et in salutis desperationem incidat.

Verum potius exsultans,

Secus boni confessarii agunt. Cum ad se hujusmodi peccatores confluunt, benigne hos excipiunt, et quasi victor capta praeda exsultant, perpendentes sibi sortem contigisse, animam de manibus daemonis eripere. Sciunt hoc sacramentum proprie non pro justis fuisse constitutum sed pro peccatoribus. Etenim veniales culpae, ut remittantur, non indigent sacramentali absolutione, cum multis aliis modis deleri possint. Sciunt quoque, Christum protestatum fuisse his verbis: *Non ... veni vocare justos, sed peccatores* (Marc. II, 17).

eos amice amplectatur ac incitet.

Propterea confessarius, viscera misericordiae induens, ut hortatur Apostolus [Coloss. III, 12], quo magis animas peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatas reperiat: eo magis, ut Deo ipsas lucrifaciat, majore charitate eas amplectatur, eisque animum praebeat his aut similibus verbis: *Eja frater! bono animo*

---

3. – [a] Seu « dimittitur » juxta textum italicum.

[b] « Et rejectum » addit textus italicus.

esto, noli timere; peccata tua impavide confitere! Aperi omnia confidenter; nullius te pudeat! Nihil refert, si in omnes tuae conscientiae sinus non introspexeris: sufficit, si ad interrogata respondeas. Age Deo gratias, qui te hucusque ad poenitentiam exspectavit. Nunc tibi mutanda est vita. Laetare, quia Deus certe omnia peccata, quantumvis ingentia, tibi remittit, si bonam habes voluntatem; ideoque te exspectavit, ut tibi parceret. Igitur hilari animo dic omnia, nihil involucris tegas!

Benignius confessionem excipiat.

4. – Charitatem deinde longe majorem ostendere debet in *confessionem excipiendo*. Caveat, ne se impatientem aut taedio affectum exhibeat; nec ostendat admiratione percelli de peccatis quae narrantur; modo poenitens non sit ita animo durus aut petulans, ut plura et atrociora peccata sine ullo rubore et sine ulla displicentia animique sensu exponeret; quia tunc opus est pro viribus efficere, ut a poenitente, quanta sit illorum deformitas et magnitudo, percipiatur; ideoque tunc acrior requiritur correctio, ut ipse a lethali lethargo expergefiat.

Regulariter abstineat a correctione in actu confessionis.

Verum quidem est quod (ut dicunt DD.), in actu confessionis abstinere debent confessarii a correctione facienda, ne forte exterriti poenitentes peccata reticeant. Nihilominus hoc intelligitur *regulariter loquendo*. Caeterum multoties [a]

4. – [a] Textus italicus habet « aliquoties ».

Quando est facienda,

expedit ad ulteriora non procedere et statim poenitentem corripere, praecipue cum confitetur peccatum valde enorme, aut si ipse fuerit in aliquo vitio habituatus, ut peccati gravitatem comprehendat.

eam prudenter faciat.

Advertat tamen, ne eum exasperet, nec perterreat. Quapropter, postquam eum, quantum opus fuerit, corripuerit, statim ei animum faciat ad reliqua peccata confitenda, dicens: *Eja frater! vis ab hoc vitio resipiscere? Non ita est? Et quoniam hoc facere es paratus, esto animo hilari! Itaque enarra reliqua peccata, nihil reticens! Cave, quaeso, ne sis aliquod sacrilegium commissurus; hoc enim esset maximum omnium peccatorum, quae hucusque commisisti! Igitur dic omnia animo forti, vince teipsum: confitere omnia sincere! Deus enim paratus est tibi parcere.*

In fine confessionis poenitentem graviter moneat.

5. – Deinde in fine confessionis oportet ut confessarius vehementiori ardore ac studio *incumbat, ut poenitenti percipere faciat gravitatem et multitudinem ejus peccatorum* ac miserum damnationis statum, in quo reperitur; sed hoc semper maxima cum charitate fiat.

Sed maxima cum charitate.

Verum quidem est quod tunc verbis gravioribus uti poterit, ut sic melius ad bonam mentis frugem redire possit. Nihilominus efficere debet ut poenitens intelligat, hoc quod ei dicitur, non ab animo irato, sed ex singulari amore et commiseratione erga suam animam procedere.

Monitionis exemplum.

Quod poterit hoc modo exprimi: *Fili mi, considerasne vitam damnati, quam duxisti? Percipisne malum, quod operatus es? Quid tibi mali fecit unquam Deus tuus, quem tu ita perdite contempsisti? Si Jesu Christo nullus fuisset tibi inimicior, potuisses cum illo te gerere pejorem? Sed quaeso, animadverte, quis sit hic Jesus. Hic est ille qui, cum esset Deus, nullius egens, factus est homo propter te: voluit mori in cruce, ut te de inferno redimeret. Ah fili, si interim mortuus esses, si in hac nocte, quo iturus fuisses? ubi nunc esses? esses in aeterno igne inferni. Quid de te factum erit, si vitam hactenus ductam pergas in posterum vivere? Poteris sic salvari? Expergiscere et vide, quod nisi mores in melius mutes, jam es damnatus. Quid boni ex tot peccatis tibi collegisti? Non consideras, quod duplicem infernum tibi paras, unum hic angoris et miseriae, alterum illic poenarum? Age fili, averte a malo, desine peccare, et te totum in Dei brachia, quae ad te suscipiendum sunt extensa, committe; sufficit quantum ei peccasti! Ego totis viribus et toto corde te adjuvare volo; veni ad me, semper ac tibi lubet, quoniam invenies patrem qui te benigne suscipiet. En firmiter nunc statue te sanctum velle effici. Per te stat; Deus enim semper paratus est, et ad hoc tibi hoc tempus impertitum est, ut avertas a malo et facias bonum! O quam bonum est amicum habere Deum! etc.*

S. Franciscus Salesius, ut Deo alliceret peccatores, potissimum curabat, ut ipsi cognoscerent pacem, qua fruuntur illi qui Deo adhaerent, et vitam infelicem, quam ducit qui a Deo alienus est.

Postea adjuvabit eum ad doloris actum efformandum, et si dispositus est, eum absolvat; et remedia salutaria, quibus possit se a peccatis servare, suggerat atque ei imponat (sed de his in § sequenti agetur). — Si autem fuerit absolutionis incapax, aut expediens ipsi videbitur differre absolutionem, assignet ei diem quo regredi debeat, dicendo ei sic: *Eja frater! tali die te exspecto, ne praetermittas ad me redire; animo forti magnoque sis, ut tibi dixi; commenda te quotidie beatae Virgini, et veni ad me. Si forte tunc invenies me aliorum confessionem excipientem, accede; te enim ante alios audiam. Si alibi ero, fac ut me arcessant: omnia deseram, ut tu confitearis.* — Et sic dulcibus verbis a se dimittat.

Si absolutio differenda, blande dimittatur poenitens.

Haec est via, qua peccatores salvi fieri possunt, nempe cum eis agere quanta maxima fieri potest charitate; alioquin, si ipsi in confessarium incident, qui cum eis inclementer agat, a confessione horrebunt, confiteri negligent et effraenate in perditionem ibunt.

Charitas esca peccatorum.

S. Franc. Sales., cfr. Avertissements aux conf., chapitre 1, art. 2, § 7. (edit. Paris. 1839).

§ II. – *Circa medici officium.*

1°. Confessarius interroget de origine morborum.

6. – Confessario, ut sui poenitentis infirmitatibus remediis opportunis occurrat, *cognoscenda est origo* et causa omnium spiritualium ejus morborum.

Nonnulli confessarii, praeter species et numerum peccatorum, nihil aliud inquirunt. Si poenitentem dispositum vident, statim eum absolvunt; sin minus, quin unum verbum impendant, illico dimittunt, oculo retorto dicentes: *Discede a me, quia te absolvere non possum.* — Aliter procedunt boni confessarii. Hi enim prius investigare incipiunt morbi originem et gravitatem, interrogando de peccandi consuetudine, de occasionibus, de tempore, de loco, de personis cum quibus [peccaverit], quo rerum concursu. Sic enim melius poterunt poenitentes corripere, eos ad absolutionem disponere et remedia salutaria adjungere.

2°. Procedat ad debitas monitiones.

7. – His interrogationibus adhibitis, et cognita morbi origine et gravitate, confessarius procedat ad *debitas animadversiones* faciendas. Et quamvis ipse tamquam pater debeat cum charitate poenitentes auscultare, tamen ut medicus tenetur, quantum opus est, eos monere et corrigere, eos praesertim qui, multis mortalibus gravati, ad Poenitentiae sacramentum raro accedunt.

Et hoc munus etiam adimplere debet,

Sine personarum acceptione.

si poenitens aliqua illustri qualitate fulgeat, nimirum si fuerit magistratus, princeps, sacerdos, parochus aut praelatus, si de aliqua [a] sui muneris omissione sine nimio animi sensu se accusaret.

Efficacitas monitionum.

Ait Summus Pontifex Benedictus XIV [1] confessarii admonitiones concionibus ipsis esse efficaciores. Et jure merito, quia concionatorem latent circumstantiae particulares quae confessario aperte innotescunt; ideoque multo melius poterit debitas adhibere animadversiones et remedia quae morbis expediunt applicare.

Non attendat ad alios exspectantes.

Nec confessarius tunc debet attendere ad alios poenitentes, qui ipsum circumstant [b]; nam, ut ajebat S. Franciscus Xaverius [2], melius est paucorum confessiones rite factas audire, quam multorum inordinatas et sine fructu.

Hic animadvertere oportet, quam perperam agant illi confessarii qui, si poenitentem indispositum nanciscuntur, ne cum illo aliquid insumant temporis, statim a se eum abire jubent. Sciant propterea istiusmodi confessarii, validis niti rationibus sententiam illorum DD. (*Lib. VI,*

[1] Bulla *Apostolica constitutio*, § 22, de die 26 Jun. 1749 (editio Pratensis 1845). — [2] Apud *Tursellin.*, Vita S. Francisci Xaverii, libro 6, capite 17, in fine (editio Bononiensis 1746).

---

7. – [a] « Si de aliqua gravi », fert textus italicus, necnon *Hom. Apost., tr. 21, n. 4.*

[b] Scilicet « ipsum exspectant », ut habet italicus textus.

n. 608, v. *Hic adverte*) qui volunt, pro viribus teneri confessarium poenitentem, licet accedat indispositus, ad absolutionem disponere; consideranda ei proponendo, v. gr. injuriam maximam qua Deum suis sceleribus affecit, periculum imminens ejus damnationis, etc. Et parum refert quod alii exspectent aut inconfessi discedant. Confessarius enim de hoc tantum, qui sibi nunc confitetur, non vero de aliis in die judicii rationem reddere debet.

Moneat de ignorantia culpabili.

8. – Et ita etiam confessarius tenetur *admonere poenitentem* de aliqua illius *ignorantia culpabili,* sive haec sit juris naturalis sive positivi.

De ignorantia inculpabili, modo moneat.

Quod si poenitens tenetur ignorantia *inculpabili;* tunc, si ea esset circa media scitu necessaria ad salutem, debet [a] confessarius ab hac ignorantia eum removere; si erit circa alia, de quibus potest dari ignorantia invincibilis, licet sit juris divini, et prudenter confessarius existimet admonitionem non esse profuturam [b] poenitenti, tunc abstinendum erit ab admonitione et poenitens relinquendus in sua bona fide. Et in hoc conveniunt DD. etiam rigidioris sententiae. Ratio est, quia magis cavendum est a periculo peccati formalis

Modo non moneat.

---

8. – [a] « Debet quoquo modo » addit textus italicus.

[b] In textu italico legitur « admonitionem esse nocituram ».

quam materialis; quia Deus tantum formale punit; siquidem hoc solummodo in sui offensam habet. Hoc probatum est in Opere morali, *Lib. VI, n. 610,* cum communi DD., paucis exceptis.

Casus de matrimonio invalide contracto.

Qua de re, hic etiam cum communi (*Lib. VI, n. 611*) infertur quod, si quis matrimonium contraxisset invalidum propter aliquod occultum impedimentum, et in bona fide maneret, et contra periculum subesset infamiae, scandali aut incontinentiae, si manifestaretur matrimonii nullitas; tunc confessarius debet eum in sua bona fide relinquere, donec dispensationem a S. Poenitentiaria illi obtinuerit (excipe tamen, si dispensatio statim et facile obtineri possit). Et in hoc casu, nempe cum in bona fide vivitur, si forte poenitens se accusaret negasse debitum conjugale sine justa causa, dicunt DD. (*ibid.*), confessarium debere pariter ad hoc illum obligare, dicendo in generali, quod conjuges tenentur sub gravi invicem debitum reddere [c].

Quomodo autem se gerere debeat confessarius cum sponsis, qui jamjam con-

---

[c] Hic videtur S. Doctor jam recessisse a sententia quam in Theologia morali, *lib. 6, n. 611*, probabiliorem judicaverat. Eo magis quod in textu italico absolute dicebat « confessarium debere pariter ad hoc illum obligare »; in versione autem latina addidit « dicendo in generali, etc. » Cfr. not. *c* ad *lib. 6, n. 611.*

tracturi sunt matrimonium nullum, et timor prudens esset peccati formalis aut scandali, si manifestaretur ejus nullitas? — Observentur resolutiones in Opere scriptae *Lib. VI, n. 613,* ubi fuse probatum est, communem esse et tutam sententiam, posse episcopum dispensare in impedimento dirimenti, stante illa urgenti necessitate. Et si aditus ad episcopum etiam esset difficilis, et nullo modo posset evitari gravissimum periculum infamiae aut scandali, retulimus (dicto *n. 613, in fine*) sententiam auctoris operis: *Istruzione per i novelli confessori*[1], ex Roncaglia, Jordano et Pignatello[2], qui ait non improbabile esse immo tutum in praxi, posse parochum vel alium confessarium declarare, quod lex impedimenti tunc non obliget atque cesset, utpote potius nociva quam utilis. Sed observa, quae, loco citato, fusius ibi dicuntur.

De sponsis jam invalide contracturis.

Ita pariter [d] omittenda esset correctio de restitutione facienda, si certe praevideatur futurum, ut poenitens, qui nunc esset in bona fide, non pareat monitioni (*Lib. VI, n. 614,* v. *Infertur 2*).

De restitutione facienda.

[1] Is est *Giordanini,* part. 2, n. 32 (edit. Bassan., 1780). - *Roncagl.,* Universa Theol. mor., tr. 21, de Matr., qu. 5, cap. 1, qu. 2 (edit. Lucens., 1730). - *Jordan. Pax,* Elucubrationes, lib. 9, n. 262 (edit. Venet., 1693). — [2] Consultationes canon., tom. 3, consult. 33, n. 5 (edit. Venet., 1736).

---

[d] « Juxta communem sententiam », addit textus italicus.

Monitio est facienda:

9. - Nihilominus excipiendi sunt sequentes casus:

Si damnum publicum.

1°. Si ex ipsa ignorantia redundandum esset damnum contra bonum commune (*Lib. VI, n. 615*); quia tunc confessarius, cum ipse constitutus sit minister in bonum reipublicae christianae, tenetur praeferre bonum publicum bono privato poenitentis, licet praevideat, correctionem huic non esse profuturam.

Casus particulares damni publici.

Qua de re omnino admonendi sunt principes, praetores, confessarii, parochi et praelati, qui proprio officio desunt; quia horum ignorantia, etiam invincibilis, semper damno erit communitati, dum facili negotio alii putare possunt sibi licere, quod vident a superioribus factitari. — Et, ut docet Summus Pontifex Benedictus XIV [1], eodem modo se gerere debet confessarius cum iis qui frequentant sacramenta, ne licitum judicetur ab aliis, quod impune ab his exerceri animadvertitur.

Monitio facienda si poenitens interroget.

Excipitur 2°. Si poenitens interrogasset; quia tunc confessarius tenetur pandere veritatem (*Lib. VI, n. 616*). In eo enim casu ignorantia non esset omnino invincibilis, prout requiritur ad hoc ut omitti possit admonitio.

Si brevi est assensurus.

Excipitur 3°. Si brevi esset poenitens admonitioni assensurus, licet in principio non acquiescat (*ibid.* v. *Excipiendum 3*).

[1] Bulla *Apostolica constitutio*, § 20, de die 26 Jun. 1749

Quid autem faciendum sit in dubio, an correctio sit profutura an nocitura: vide in Opere, *ibid.* v. *Utrum autem.*

10. – Post debitas correctiones sive monitiones, confessario *laborandum est ad disponendum poenitentem ad absolutionem* per actus veri doloris et propositi.

3°. Poenitentem disponat ad absolutionem.

Quocirca monitos esse volo confessarios, perpaucos [a] esse illos poenitentes, praesertim rudes, qui praeposito actu doloris ad confitendum accedant.

Res valde necessaria.

Nonnulli confessarii putant, satis suo muneri fecisse, si dumtaxat hujusmodi poenitentes sequenti modo interrogent: *Eja postulasne a Deo veniam de omnibus his* (quod revera non est verus actus doloris)? *An te poenitet ex corde omnium peccatorum?* Et nullo alio verbo interposito, absolutionem eis elargiuntur. — Totum ab hoc aliud est bonorum confessariorum institutum; hi enim in primis elaborant, ut poenitentes (sermo est de iis qui lethalibus tenentur) verum dolorem et detestationem peccatorum concipiant.

Et prius per *attritionis* actum eos praeparant, v. gr.: *Fili mi, ubi nunc esse deberes in aeternum? In inferno? Ah in illo igne semper cruciandus esses! Nec tibi ulla spes amplius restaret, ut te illinc eripere posses! Ibi esses moraturus, ab omnibus derelictus, a Deo rejectus per totam aeternitatem! Igiturne te poenitet*

Eum incitet ad verum actum attritionis.

---

10. – [a] Italicus textus habet « paucos ».

Deum offendisse, propter infernum quem meruisti?

Advertendum hic est, non fieri actum attritionis, si quis diceret, se poenitere peccati commissi, quia meruit infernum; sed opus habet ut dicat, se poenitere offendisse Deum, propterea quod meruit infernum.

Et contritionis.

Postea curet, ut eliciatur actus *contritionis* hoc modo: *Fili mi, quid egisti? peccasti in Deum summum et infinitum bonum; nullam illius rationem habuisti. Avertisti faciem tuam ab eo; projecisti eum post tergum tuum; contempsisti amicitiam, et gratiam ejus. Eja ergo, quia offendisti Deum bonitatem infinitam, nunc ex toto corde te poenitet? Detestare et odio habe super omnia mala omnes injurias, quibus immerito Deum tam bonum affecisti. Nonne jam promptus es millies mori, quam haec in posterum committere?*

Confessio obliti statim post absolutionem requirit novum dolorem.

Notandum hic 1°. quod, si poenitens, obtenta absolutione, etsi immediate post, confiteatur aliud peccatum, ut denuo absolvatur, ei novus actus doloris eliciendus est, cum tunc novum fiat judicium (*Lib. VI, n. 448*).

Notandum 2°. esse probabile apud plures DD. (*Lib. VI, n. 445*), ad hoc ut confessio sit sacramentalis, debere dolore informari. Quare, cum aliquis confitetur, quin prius actus doloris praecesserit, non sufficit (cum agatur de valore sacramenti),

si terminata confessione eliciatur dolor, sed requiritur amplius, ut post dolorem elicitum replicetur confessio, saltem dicendo: *me accuso de omnibus iis quae modo confessus sum* [b].

4°. Applicet remedia imponendo satisfactionem.

11. - Demum incumbendum est confessario, ut *applicet* ea *remedia*, quae opportuniora judicabit pro salute poenitentis, imponendo ei eas satisfactiones quae magis convenient ejus morbo, et quas prudenter judicabit illum fore exsecuturum.

Per se, imponenda poenitentia peccatis condigna.

Et hoc advertatur quia, licet satisfactiones debeant respondere culpae juxta Tridentinum [1], — quod declarat participes alienorum peccatorum eos confessarios, qui *levissima quaedam opera pro gravissimis delictis* injungunt, — nihilominus justis de causis potest confessarius minuere poenitentias, si nempe poenitens compunctione vehementi affectus sit, aut si jubilaei aut indulgentiae plenariae curreret tempus, et praesertim si infirmitate aliqua, sive corporis sive animae, laboraret. Et denique (ut paucis me expediam) semper, quando prudens timor exoritur, quod ipse correspondentem cul-

Sed interdum minui potest.

Praesertim ob infirmitatem poenitentis.

[1] Sess. 14, de Poenit., cap. 8.

---

[b] Haec utique concordant cum iis quae dicebantur, *lib. 6, n. 445*, in prioribus editionibus. Jam autem a sexta editione (anno 1767) suam opinionem immutavit S. Doctor, sicuti videre est dicto loco.

pae satisfactionem non sit adimpleturus. — Ita communiter docent doctores cum S. Thoma (*Lib. VI, n. 509 et seqq.*).

Probatur ex Tridentino.

Non negamus, in Tridentino [1], haberi injungendas esse satisfactiones pro modo culpae; sed scimus etiam, ibidem subjungi, eas debere esse *pro poenitentium facultate salutares et convenientes. Salutares*, nimirum saluti poenitentium utiles: et *convenientes*, correspondentes nempe, non solum culpae, sed etiam viribus poenitentis. Unde fit, non esse salutares nec convenientes eas, quibus vires poenitentium, spectata spiritus debilitate, non sunt pares; tunc enim illis essent venenum potius quam remedium. Et in hoc sacramento potius intenditur vitae moderatio [a)] quam omnimoda satisfactio. Idcirco Rituale Romanum [2] ait, confessario habendam esse dispositionis poenitentis rationem.

Ex Rituali.

Ex auctoritate Sancti Thomae,

S. Thomas [3] dicit: *Sicut ergo medicus... non dat medicinam ita efficacem ..., ne propter debilitatem naturae majus periculum oriatur; ita sacerdos, divino instinctu motus, non semper totam poenam quae uni peccato debetur injungit, ne infirmus... desperet, et a poenitentia totaliter recedat.* — Et alibi [4]: *Sicut parvus ignis a*

S. Thom., infra citand. — [1] Sess. 14, de Poenit., cap. 8. — [2] Ordo ministr. Sacr. Poenit., v. *Postremo*. — [3] Suppl. qu. 18, art. 4 (edit. Rom. 1570). — [4] Quodlib. 3, art. 28.

II. — [a)] Seu « vitae emendatio », juxta textum italicum.

multis lignis superpositis de facili exstinguitur; ita posset contingere, quod parvus affectus contritionis in poenitente nuper excitatus propter grave onus satisfactionis exstingueretur... Et subjungit: *Melius est, quod sacerdos poenitenti indicet, quanta poenitentia esset... injungenda, et injungat nihilominus..., quod poenitens tolerabiliter ferat.* — Et alibi[1]: *Tutius est imponere minorem debito quam majorem: quia melius excusamur apud Deum propter multam misericordiam, quam per nimiam severitatem..., quia talis defectus in purgatorio supplebitur.*

et aliorum theologorum.

Et idem docent Gerson, Cajetanus et praecipue S. Antoninus, qui ait (vide *Lib. VI, n. 509 et 510*), eam poenitentiam injungendam esse, quam judicatur poenitens postea verosimiliter exsecuturus esse, et quam lubens acceptat. Et si poenitens protestetur, sibi tantas vires non esse, ut debitam persolvat poenitentiam, sic S. Archiepiscopus concludit: *Tunc quantumcumque deliquerit, non debet* [sacerdos eum] *dimittere sine absolutione, ne desperet.* Cum sufficiat tunc (idem ait) imponere generalem poenitentiam, nempe totum quod boni egerit, usurpando eadem verba Ritualis: *Quidquid boni feceris, etc.*; quae opera injuncta in sacramento, ut

[1] Opusc. 65, de Offic. sacerd. — *Gerson*, Reg. mor. (de Poenit.) n. 138 (edit. Antverp. 1706). — *Cajet.*, Sum., v. *Satisfactio* (edit. Venet. 1611). — *S. Anton.*, part. 3, tit. 17, cap. 20 (edit. Veron. 1740).

docet Angelicus [1], virtute ejusdem sacramenti, majoris erunt valoris ad satisfaciendum pro peccatis.

Minui potest ut poenitens alliciatur ad sacramentum.

Item addunt probabiliter doctores multi (*Lib. VI, n. 510,* v. *Hinc probabiliter*), justam esse causam diminuendi poenitentiam, si judicetur poenitens hoc modo magis allici ad sacramentum. — Oh quanti valet sapiens illud consilium S. Thomae de Villanova [2]: *Facilem unam injunxeris et acriorem alteram... consulueris.*

Quaedam quae interdumjuvant.

Expedit quoque, ut poenitens cognoscat poenitentiam, quam mereretur. Propterea potest valde prodesse, si indicentur poenitentiae canonum poenitentialium, quarum in Libro notabiliores annotantur, *Lib. VI, n. 530.*

Juvabit pariter, ut dicit S. Thomas de Villanova, suadere graviorem; postea vero solum imponere eam, quam prudenter judicabit a poenitente adimplendam. — Insinuat S. Franciscus Salesius [3], et idem confirmat Rituale Parisiense (*Lib. VI, n. 510,* v. *Apposite*), prodesse idcirco poenitentem interrogare, si sibi ad illam poenitentiam sufficientes sint vires; alioquin in aliam commutetur.

Juvabit quoque aliquando, inter opera satisfactoria injuncta, imponere aliquam

[1] Quodlib. 3, artic. 28. — [2] Serm. in fer. VI post Domin. IV quadrag., n. 13, post med. (edit. Mediol. 1770). — *S. Thom. de Vill.*, loc. cit. — [3] Avertissements aux conf., chap. 8, art. 1. — *Ritual. Parisien.*, de Sacr. Poenit., init., § *Ubi eum* (edit. Paris. 1701).

satisfactionem gravem, sed non sub gravi culpa (*Lib. VI, n. 518*); aut aliud opus aliunde praeceptum aut debitum (*n. 513, Dub. 1°*).

Imprudenter imponuntur poenitentiae viribus impares.

12. - Ex hoc quod dictum est colligitur, quam imprudenter agant quidam confessarii, qui poenitentibus imponunt satisfactiones eorum viribus impares.

Quot istorum non dubitant absolvere recidivos indispositos, et eos pariter qui in proxima occasione peccandi versantur; et insipienter putant eos recuperare [a], si gravibus poenitentiis a se oneratos dimittunt, licet praevideant, eos illas non esse exsecuturos: v. gr. injungunt illi qui vix semel in anno dudum confessus est, ut octavo quovis die per annum confiteatur; quindecim decades rosarii quolibet die recitandas, illi qui ne solitus quidem fuit quinque in hebdomada recitare; disciplinas, orationem mentalem, illi qui nec nomen unquam audivit. Et quid hinc eveniet? Eveniet quod, licet inviti acceptent quod imponitur, ut absolutionem aucupentur, nihilominus postea nihil horum exsecutioni demandant; et credendo se iterum esse in peccatum delapsos, quinimmo putando (praecipue rudes) nullius momenti fuisse confessionem factam, quia poenitentiae impositae non satisfecerunt, propterea ad pristinum perdite vivendi modum re-

---

12. - [a] « Eos sanare » habet textus italicus.

dcunt; et perterriti ob poenitentiae impositae pondus, a confessione horrent et ita pergunt in peccatis tabescere. Et hic est fructus, qui in perniciem tot miserorum colligitur ex hujusmodi satisfactionibus, quas convenientes vocant, sed melius dicendae forent inconvenientissimae.

Per se imponenda poenitentia gravis pro peccatis gravibus.

13. - Caeterum, extra casum infirmitatis et compunctionis extraordinariae, non bene ageret confessarius, si pro culpis gravibus injungeret levem satisfactionem, quae inducat levem obligationem. Etenim, licet, cum expedit, possit injungi opus quod habita ratione peccatorum sit leve, attamen semper debet imponi satisfactio gravis, quae obligat sub gravi.

Et hic oportet annotare aliqua pertinentia ad praxim circa poenitentias imponendas.

Oblitus poenitentiae ad nihil tenetur.

Notandum 1°. Cum poenitens oblitus fuerit poenitentiae, communis est sententia (*Lib. VI, n. 520*), ad nihilum amplius eum teneri, nisi facile eam iterum posset a confessario qui eam imposuit cognoscere.

Quid, de satisfactione publica.

2°. Non potest imponi pro occultis peccatis publica satisfactio. Tenetur autem confessarius hanc imponere, si alia via non possit occurri scandalo dato, vel honori alicujus palam detracto. Sed non est adstringendus poenitens ad publicam poenitentiam faciendam, si ipse renuit et alio modo possit scandalum reparare, nimirum sacramenta frequentando, ecclesias visi-

tando, ad aliquam congregationem se aggregando, etc. (*Lib. VI, n. 512*).

3°. Aliquando potest imponi aliqua poenitentia sub conditione, si poenitens reinciderit (*Lib. VI, n. 524*). Sed animadvertendum, hujusmodi poenitentias forte multoties felicem non habere exitum, praecipue si per longum tempus duraturae erunt; quia faciliter postea in relapsu negliguntur et peccata multiplicantur.

Aliquando imponitur poenitentia sub conditione.

4°. Si unquam poenitens sibi mutari poenitentiam ab alio confessario impositam petierit; volunt multi doctores, ei repetendam fore totam confessionem huic confessario, saltem in confuso, ut status suae conscientiae huic notitiam praebeat. Sed multi alii etiam probabiliter dicunt (*Lib. VI, n. 529, Dub. 1*) hoc non esse necessarium, cum sufficiat quod confessarius judicium faciat, ad hoc ut mutet poenitentiam, esse insufficientes poenitentis vires illi oneri ferendo; cum contra possit ex ipsamet poenitentia imposita arguere materiam peccatorum, pro quibus illa injuncta erat; et ita se dirigere potest eam aut mutando, aut diminuendo. Et probabiliter potest id confessarius (*ibid. in fine*) ex se efficere, cum praevidet quod poenitens verosimiliter poenitentiam, ut antea, negligere perget.

Si petatur commutatio ab alio confessario,

probabiliter non iteranda confessio.

Attamen confessario inferiori non est permissum immutare poenitentiam impositam a superiore pro reservatis, extra casum quo poenitens difficulter posset

Regulariter inferior nequit commutare.

regredi ad superiorem, et contra, gravis causa urgeret, ut poenitentia mutetur; quia tunc rationabiliter praesumitur superioris conniventia (dicto *num. 529, Dub. 2*).

Poenitentia nequit commutari extra confessionem.

5°. Non potest mutari poenitentia extra confessionem, ne ab ipso quidem confessario. Tantum potest hoc fieri ab illo immediate post datam absolutionem, et antequam poenitens a confessionali discedat (dicto *n. 529, Dub. 3*).

Poenitentia sit culpis praeteritis satisfactoria.

14. - Circa satisfactiones in particulari imponendas, advertendum, satisfactionem non solum debere esse medicinalem, sed etiam culpis praeteritis satisfactoriam. — Regula harum requirit, ut imponantur opera carnem coercentia pro peccatis sensualibus, eleemosynae pro peccatis avaritiae, oratio pro blasphemiis, etc.

Sed quaerenda major utilitas.

Sed considerandum, quid magis expediat aut magis utile sit poenitenti. Quamvis autem maxime utile sit imponere sacramentorum frequentationem, orationem mentalem et eleemosynas, nihilominus praxis habet, has reddi damnosas iis qui aut nihil aut parum habuerunt horum usum.

Quaedam utiles satisfactiones.

Satisfactiones utiles generatim pro omnibus hae solent esse, nimirum: aggregari ad aliquam congregationem; quolibet vesperi (saltem ad tempus) actum doloris elicere, et quolibet mane propositum renovare, dicendo cum S. Philippo Nerio: *Domine, ne auferas hodie manus*

S. Philip. Ner., in ejus Vita, ap. Bolland., Acta SS., mens. Maj., tom. 6, pag. 572.

tuas a me, ne tui proditor efficiar; visitare quotidie Sanctissimum Sacramentum et imaginem quoque Mariae sanctissimae, ab eis perseverantiae gratiam postulando; recitare rosarii saltem tertiam partem, et ter salutationem angelicam mane et vesperi, dicendo: *Mater mea, adjuva me hodie, ne Deo peccem.* (Hanc levem poenitentiam ter recitandi salutationem angelicam cum praedicta supplicatione ego plerumque solitus fui injungere, aut saltem consulere iis qui ea uti non solerent). Cum cubitum iverint, dicere in lecto: *Nunc mihi morandum fuisset in inferni igne;* aut dicere: *Veniet dies, quo mihi in hoc lecto moriendum erit.* Iis qui legere sciunt, et potissimum ecclesiasticis, quotidie legere aliquem librum de rebus spiritualibus agentem.

Aliqua poenitentia speciatim commendata.

Monet autem S. Franciscus Salesius[1] non esse gravandum poenitentem multis rebus, ne confundatur et terrefiat.

Monitum S. Francisci Sal.

15. - Sermonem autem facturus de remediis quae insinuari debent poenitentibus, dico, alia esse *generalia*, alia *particularia* pro aliquo vitio particulari.

Remedia generalia insinuanda:

Generalia omnibus insinuanda, sunt:

1°. Amor erga Deum, cum ipse ad hunc solum finem nos creaverit. Et curetur pariter, ut poenitens cognoscat pacem interiorem qua donantur qui Dei amicitia fruuntur, et infernum quem ante

Amor erga Deum.

[1] Avertiss. aux conf., chap. 8, art. 2.

tempus experiuntur qui alieni sunt a Deo; addita pernicie temporali, quam secum trahit peccatum.

Devotio erga B. Virginem.

2°. Saepe se commendare Beatae Virgini, rosarium recitando [a]. Se commendare angelo custodi et alicui sancto peculiari protectori.

Frequentia sacramentorum.

3°. Frequentia sacramentorum; et si unquam in aliquod peccatum mortale inciderit, statim confiteri.

Meditatio novissimorum.

4°. Veritatum aeternarum consideratio, et prae caeteris consideratio mortis. Et patribusfamilias insinuanda est quotidiana mentalis oratio in communi cum familia, aut saltem rosarium una cum filiis.

Cogitatio Dei praesentis.

5°. Dei praesentia, cum urget tentatio, dicendo: *Deus me videt.*

Examen conscientiae.

6°. Quolibet vesperi conscientiam scrutari cum animi dolore et proposito.

Nomen dare congregationi.

7°. Saecularibus, ut in aliquam congregationem se adscribant; et sacerdotibus oratio mentalis et gratiarum actio post Missam, et ut perlegant saltem aliquem libellum spiritualem ante et post Missam.

Remedia particularia contra odium.

16. - Remedia autem *particularia* assignabuntur pro vitiorum diversitate: v. gr. illi qui aliquem odio habuit, insinuetur ut quotidie commendet Deo illum, recitando pro ipso orationem dominicalem et salutationem angelicam; et

---

15. – [a] « Rosarium quovis vespere recitando », fert textus italicus.

cum se turbari sentit memoria injuriae illatae, reminiscatur contumeliarum, quibus ipse Deum affecit.

Contra luxuriam.

Illi qui in peccata turpia prolapsus est, ut otium vitet, malos socios et occasiones aufugiat; et illi qui habitum pravum per longum tempus contraxit in hoc vitio, ut non solum vitet proximas occasiones, sed etiam quasdam remotas, quae sibi tam debili ad resistendum facto erunt proximae. Huic praecipue imponatur, ne unquam intermittat recitare ter salutationem angelicam in honorem puritatis Beatissimae Virginis, mane et vesperi, repetendo semper coram ejus imagine propositum non peccandi et supplicationem, ut sibi perseverantiam impetret. Potissimum autem confessarius curet, ut frequenter hic communicet, cum Eucharistia dicatur *vinum germinans virgines.*

Contra blasphemiam.

Illi qui solitus fuit blasphemias proferre, insinuetur ut novies vel quinquies lingua signet crucem super terram; et ut quotidie, saltem semel, dicat orationem dominicalem et salutationem angelicam in honorem sanctorum, in quos exsecratus fuit; et ut quolibet mane, dum e cubitu surgit, renovet propositum patienter ferendi occasiones indignationis, et ter dicat B. Virgini quolibet mane: *Domina mea, dona mihi patientiam!* Id non solum inserviet, ut Maria sanctissima sibi opituletur, sed etiam ut in occasionibus reperiatur habitus factus dicendi eadem

verba. Aut assuescat dicendo: *Maledictum sit peccatum meum, maledictus sit daemon, etc!*

Alia remedia assignabit confessarius pro sua prudentia, inspectis circumstantiis occasionum, personarum et munium.

§ III. – *Circa officium doctoris.*

Confessarius Moralem calleat;

17. – *Labia .... sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus* (Malach., II, 7). Confessario, ut doctoris officio rite fungatur, opus est ut bene sciat legem. Qui enim eam ignorat, non potest alios docere.

nam ars artium regimen animarum,

Sed hic advertendum est id quod scribit S. Gregorius, nempe officium dirigendi animas per viam salutis aeternae esse artem artium: *Ars artium regimen animarum.* Et S. Franciscus Salesius dicebat, officium audiendi confessiones esse omnium maximum et difficillimum.

opus maximum,

Revera ita est: Est omnium *maximum,* quia est omnium scientiarum finis, qui nihil aliud esse debet quam salus aeterna;

et difficillimum.

estque omnium *difficillimum*, quia 1°. confessarii munus requirit omnium scientiarum, omnium officiorum atque artium notitiam; 2°. quia scientia theologiae moralis complectitur tot materias inter se diversas; 3°. quia in magna parte constat

S. Gregor., Regulae past. liber, part. 1, cap. 1, in init. (Migne, Patrol. lat., tom. 77, col. 14). — *S. Franc. Sales.*, cfr. Avertiss. aux conf., introd.

ex tot legibus positivis et sacris canonibus, quorum intelligentia debet accipi secundum suam veram significationem. Praeterea quaelibet harum legum redditur difficilis, cum, ratione circumstantiarum quae casus dissimiles efficiunt, resolutiones variandae sint.

Quare, non spernat moralistas.

Quidam, qui eruditos et theologos magnae notae se jactant, moralistas, quos *casuistas* (nomen ignominiae apud ipsos) appellant, dedignantur ne cursim quidem legere. Dicunt hi sufficere, ut confessiones rite excipi possint, principia generalia moralis callere; illis enim posse resolvi (ajunt) omnes casus particulares.

Multum enim prosunt,

Quis negare potest, omnes casus particulares esse principiis resolvendos? Sed totum opus et totus labor est in adaptando ad casus particulares, tam diversis circumstantiis irretitos, principia hujusmodi, utque discernatur, quodnam principiorum occurrentibus circumstantiis congruat. Nequit id fieri sine magna discussione rationum, quae pro utraque parte adsunt. Et hoc est illud quod moralistae effecerunt, cum elaborarunt in explicando, quibus principiis multi casus particulares resolvi deberent.

sicut et casuistae.

Praeterea hac nostra tempestate, ut dictum est, adsunt tot leges positivae, tot bullae, tot decreta quae nequeunt sciri, nisi *casuistae* legantur, qui ea collegerunt; et prout materiarum varietas postulat, ibi opportune illa inveniuntur; ideo-

que, quo recentiores hi moralistae sunt, eo antiquis utiliores.

Nec theologia scholastica sufficit.

Justa ratione doctus auctor *Istruz. per i novelli confessori* [1] affirmat, multos theologos, quanto profundiores sunt in scientiis speculativis, tanto rudiores esse in scientiis moralibus; quae, ut scribit Gerson [2], omnium difficillimae sunt; et nemo doctus (quantumvis sit in his versatissimus) est cui in dies nova non accidant. Ex quo infert, nunquam confessario deserendum esse theologiae moralis studium. — Doctissimus Sperelli [3] pariter dicit, longe errare eos confessarios, qui totos in scholasticae studio se applicant, aestimantes, tempus in morali frustra impendi: et postea nesciunt distinguere lepram a lepra; qui error (subjungit) *confessarios simul et poenitentes ad aeternum interitum trahit.*

Licet interdum exigatur minor scientia,

18. - Non negamus autem, minorem scientiam exigi in audiendis confessionibus simplicium et rusticorum, quam curialistarum, negotiantium, ecclesiasticorum et similium. Minor item scientia requiritur, ut audiantur confessiones in oppido, quam in civitate: et praecipue si alicubi sit tanta confessariorum inopia, ut poenitentes deberent aut per longum tempus a confessione se abstinere,

[1] Is est *Giordanini*, part. 1, n. 18. — [2] Tr. de Oratione, part. 3, in fine. — [3] Episcopus, part. 3, cap. 14, in fine (editio Romana 1670).

aut [a] alio proficisci (*Lib. VI, n. 628*). Sed hoc non sufficit ad excusandos aliquos confessarios qui, cursim lecta aliqua brevi Summa morali, temere ad excipiendas confessiones se intromittunt.

ta men damnandus indoctus.

Oportet saltem, ut confessarius sciat: 1°. Ad quae sua jurisdictio se extendat. — Advertat hic quisque, sacerdotes saeculares et regulares alterius ordinis non posse audire confessiones religiosorum sine licentia suorum praelatorum; exceptis casibus, si iter agant, si alibi morentur et socium non habeant aut alium sacerdotem idoneum ejusdem religionis. Et tunc religiosi [b] possunt absolvi ab omni simplici sacerdote; cum superiores tunc, dando licentiam his subditis, intendunt eam dare juxta consuetudinem, scilicet confitendi cuivis sacerdoti idoneo (*Lib. VI, n. 575*).

Confessarius sciat suam jurisdictionem quoad personas,

Item quivis confessarius scire debet casus et censuras reservatas, saltem eas, in quas frequentius incurri solet [c]; prout est excommunicatio papalis, quae est in bulla *Coenae,* ob haeresim externatam,

et quoad casus et censuras frequentiores.

Bulla Coenae, seu *Pastoralis officii* Pauli V, de die 8 April. 1610; in Bullar. Mainardi.

---

18. – [a] Hoc membrum « aut alio proficisci » desideratur in italico textu, necnon in Theologia morali, *loc. cit.*

[b] « Exceptis Capuccinis » addidit S. Doctor in *Hom. Apost., tr. 16, n. 100.* Cfr. superius notam *a* ad *n. 2.*

[c] De censuris hodie vigentibus cfr. *lib. 7, n. 208*, notam *a*.

lectionem aut retentionem aut venditionem librorum haereticorum, qui ex professo de religione tractant aut continent haeresim formalem. Item, quinque casus papales Clementis VIII, qui sunt: Percussio enormis aut mediocris clerici vel monachi, simonia realis aut confidentialis, violatio clausurae monialium ad malum finem, violatio immunitatis ecclesiasticae, et duellum. Item excommunicationes a Pontifice Benedicto XIV emanatae in absolventes complicem in materia turpi (*Lib. VI, n. 553*), et in eos qui docent, posse a confessario exquiri nomen complicis, etiam per absolutionis sacramentalis negationem, si [poenitens] revelare recuset (*Lib. VI, num. 491*); et aliae excommunicationes obviae, quae observari possunt in tractatu *de Censuris*.

Sciat peccata occurrentia.

2°. Sciat distinguere peccata venialia a mortalibus (saltem in suo genere) quae communiter occurrere solent; et de aliis saltem dubitare sciat.

Plura alia cognoscat.

3°. Sciat interrogationes quas facere debet; circumstantias peccatorum, saltem speciem mutantes; quid constituat occasionem proximam; quid inducat restitutionis obligationem; item, qualis esse de-

Clemens VIII, decr. S.C. Ep. et Reg., diei 26 Nov. 1602; ap. Bizzarri, Collectan., fol. 17, edit. 1863. — *Bened. XIV*, const. *Sacramentum Poenitentiae*, diei 1 Jun. 1741 et *Apostolici muneris*, diei 8 Febr. 1745; et bulla *Ubi primum*, diei 2 Jun. 1746.

beat dolor et propositum; et denique remedia ad emendationem efficaciora.

Et ut brevi me expediam, affirmo, in statu damnationis esse eum confessarium, qui sine sufficienti scientia ad confessiones excipiendas se exponit. Deus ipse his verbis eum reprobat: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi* (Osee, IV, 6). Unde mortaliter peccat non satis doctus.

Nec excusabit eum episcopi approbatio, si manifeste se noverit inhabilem. Approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed eam supponit. — Dico: *manifeste.* Quia, qui tantum dubitaret, bene potest, immo debet quiescere in sui superioris judicio, si saltem seduliori studio se habilem reddere satagat. Nec excusat episcopi approbatio.

At nullus confessarius intermittere debet theologiae moralis studium; quia ex tot rebus tam diversis et inter se disparibus, quae ad hanc scientiam pertinent, multa quamvis lecta, quia rarius accidunt, temporis progressu e mente decidunt; qua de re oportet semper frequenti studio eas in memoriam revocare. Nullus studium deponat.

§ IV. - *Circa judicis officium.*

19. - Postremum confessarii officium est *judicis;* et hoc importat, ut, sicut judex tenetur prius rationes cognoscere, inde causae momenta discutere, et deinde sententiam proferre: ita confessarius prius debeat conscius fieri poenitentis conscien- Officium judicis, quid prae se ferat.

tiae, postea ejus dispositionem inspicere, et postea absolutionem impertire aut negare.

Confessarius debet interdum interrogare.

Et quoad primum munus, quod est peccata poenitentis cognoscere: quamvis debitum examinandi conscientiam sit praecipuum poenitentis, nihilominus, quidquid alii DD. (apud Lohner [1]) dixerint, non est dubitandum, quin, si confessarius cognoverit poenitentem non satis diligenter conscientiam suam discussisse, teneatur ipse eum interrogare, prius de peccatis in quae verosimiliter incidere poterat, et postea de eorum specie et numero, ut probatur ex cap. *Omnis utriusque sexus, de poenit.*, et ex Rituali Romano. Vide *Lib. VI, n. 607.*

20. - Et hic multa animadvertenda sunt:

Rudes non sunt dimittendi,

1°. Perperam eos agere, qui rudes dimittunt, ut melius se examinent. Hoc Pater Segneri [2] vocat errorem intolerabilem; et jure optimo: quia hujusmodi homines, quantum laborent, difficulter se examinabunt, ut par est, et ita exacte, sicut potest ipse confessarius eos examinare; et contra, cum dimissi sunt, periculum erit ut, exterriti difficultate se examinandi, a confitendo retrahantur et in peccatis obdurescant (*Lib. VI, n. 607*, v. *Nota-*

[1] Instructio pract. de confessionib., part. 1, cap. 3, § 2, de prima oblig., v. *Quaer. 1* (edit. Venet. 1736). — *Rit. Rom.*, de Sacr. Poenit., Ordo ministrandi, n. 15 et 16. — [2] Il Confessore istruito, cap. 2, v. f. (edit. Venet. 1757).

mus, 1). — Qua de re confessarius debet ipse ex hujusmodi poenitentibus peccata exquirere, eos interrogando secundum ordinem praeceptorum, praecipue si sunt famuli, aurigae, muliones, milites, satellites, caupones et alii hujus generis, qui vitam solent ducere aeternae salutis negligentes et rerum divinarum ignorantes, procul a concionibus et ecclesiis. — Et hoc pejor error esset, si ob defectum examinis dimitteret aliquem rudem, qui antea propter ruborem aliquod peccatum reticuisset, quamvis repetendae essent confessiones multorum annorum, propter majus periculum quod tunc subest, nempe quod, si non redeat, peribit.

sed interrogandi,

speciatim si de sacrilego agatur.

Advertat nihilominus confessarius, se non teneri tam minute hos interrogare. Interroget tantum de peccatis in quae faciliter incidere possunt, spectata eorum conditione et capacitate (*Lib. VI, n. 607,* v. *Notamus, 3*). Immo cum poenitens, licet rudis, videatur sufficienter esse instructus et diligens in confitendo peccata cum suis circumstantiis, juxta statum suum et capacitatem (alio enim modo tenetur se examinare doctus et alio rudis), tunc confessarius nihil aliud tenetur interrogare (*ibid. 2*).

Ast examen sit moderatum.

2°. Notandum, melius esse, si confessarius singillatim examinet peccata statim ac ea exponit poenitens, quam ut differat examen usque ad finem; quia aut faciliter confessarius obliviscitur eorum

Non rejiciatur in finem.

quae audivit, aut obligandus esset poenitens cum suo gravi onere ad repetenda confessa (*Lib. VI, num. 607,* v. *Notamus, 4*).

Rudis non rogetur de gravitate sui peccati.

3°. Errare eos confessarios qui volunt certum judicium facere de peccati qualitate, an sit grave vel leve, exquirendo e rudibus istis, si pro mortali habebant, an pro veniali. Hi enim multoties respondent, ut casus sibi verba suggerit: et hoc experientia testamur (ut ego millies observavi). Quod si confessarius paulo post iterum interroget, respondent modo toto a primo diverso.

Consuetudinarii rogentur de modo vivendi,

4°. Advertendum circa numerum peccatorum, quorum pravo habitu aliqui tenentur: quando non potest haberi numerus certus, curet confessarius statum poenitentis cognoscere, nempe vivendi modum, applicationem quam impendit ad alia negotia, tempus consuetudinis cum complice, locum ubi potissimum moratus est; et deinde interroget de numero, interrogando poenitentem, quoties circiter peccaverit in die aut in hebdomada aut mense, proponens ei plures numeros, ex. gr. ter aut quater, octies vel decies, ut videat, cui numero potius ille adhaereat. Et si poenitens numero majori adhaeret, optimum factu erit, si iterum interrogetur de numero majori.

de numero circiter peccatorum.

Et judicium fiat in confuso.

Sed in hoc confessarius advertat ne formet de numero judicium certum. Notet frequentiam in genere, et in confuso judi-

cium faciat, apprehendendo peccata, quot-quot sunt coram Deo.

Aliqui DD. dicunt, quod circa peccata interna habituatorum, ut sunt peccata odii, delectationum pravarum et desideriorium, sufficit plerumque interrogare de tempore per quod duravit malus habitus. Sed hoc mihi omnino non satisfacit; quia potest esse, quod aliquis magis alio sit intentus ad externa negotia, aut moretur ubi sibi occurrent pauciores occasiones cogitationum pravarum; alius erit magis alio animi passione allectus. Ideoque opus est interrogationes generales adhibere de propria applicatione, de loco, de animi inclinatione, etc., ut formet judicium majoris vel minoris frequentiae actuum internorum.

Quid, de peccatis internis.

Caeterum post duas vel tres interrogationes non debet angi confessarius, si ei judicium, quod facit, videtur esse nimis confusum; nam ex conscientiis implicatis et confusis moraliter impossibile est majorem claritatem sperare.

Vitentur scrupuli.

5°. Oportet animadvertere quod, licet confessiones generales sint utilissimae, nihilominus non debet confessarius esse valde rigorosus ad efficiendum, ut confessiones jam factae repetantur [a] - *Lib. VI,*

Confessio non repetatur sine necessitate.

---

20. – [a] Hic addit textus italicus: « Nam praesumptio stat pro eorum validitate, ubi nullitas non est certa ». Cfr. not. *k* ad *lib. 2, num. 2.*

n. 505. - Unde ait Pater Segneri, non esse obligationem repetendi confessiones, *nisi in casu manifestae necessitatis ... aut nisi error sit evidens.* — Neque relapsus sunt certa indicia, nullas fuisse confessiones factas, praecipue si per aliquod tempus non ceciderit, aut si, antequam caderet, sibi aliquam vim fecerit [b]. Aliud tamen judicium fieri debet, si poenitens plerumque statim ceciderit, post duos nempe vel tres dies a confessione facta, quin aliquo modo tentationi obstiterit: tunc enim videtur moraliter certus doloris ac propositi defectus.

Corollarium pro recidivis.

Segneri, il Confessore istruito, cap. 2, vers. med.

---

[b] Textus italicus habet: « Aut si, antequam caderet, aliquam *notabilem* resistentiam adhibuerit ».

CAPUT II.

De interrogationibus faciendis poenitentibus rudibus [a].

Scopus S. Doctoris.

21. - Non speret hic meus lector, me sermonem facturum de omnibus doctrinis ad Dei et Ecclesiae praecepta pertinenentibus, quoad ea quae in ipsis permittuntur aut prohibentur; de his enim satis actum in Opere morali (*Lib. III*). Hic tantum annotabimus interrogationes a confessario plerumque faciendas poenitentibus rudibus, qui judicantur non sufficienter suam conscientiam perquisivisse; et pauca alia, quae praecipue notari debent pro praxi et aliter quam speculative aestimantur.

22. - Circa PRIMUM PRAECEPTUM interroget poenitentem:

Rogetur poenitens de mysteriis fidei.

1°. An *mysteria fidei* calleat; nam si quatuor mysteriorum principalium ignorantia teneatur, nempe Deum esse, ipsum remuneratorem esse boni et mali, mysteria sanctissimae Trinitatis et incarnationis ac mortis Jesu Christi, erit absolutionis in-

---

21. - [a] S. Alphonsus hoc totum caput transtulit in *Hom. Apost., tr. ult., n. 18-31,* aliqua tamen addendo, praetermittendo aut breviter contrahendo.

capax, juxta propositionem 64, proscriptam ab Innocentio XI. — Item an sciat symbolum fidei, praecepta decalogi, sacramenta, etc., saltem in substantia.

Si ea ignoret, instruatur de absolute necessariis.

Sed hic bene advertit celeber ille et doctus missionarius Pater Leonardus a Portu Mauritio [1], teneri confessarium instruere poenitentes rudes in mysteriis fidei, saltem in quatuor principalibus. Quapropter sic subjungit: *Bonum non est consilium, dimittere similes poenitentes, ut ab aliis haec doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant usque ad mortem; ideoque res opportunior haec est: breviter... eos docere praedicta mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secum efforment actus fidei, spei, charitatis et contritionis, obligando tamen eos, ut in posterum perfectius instrui se faciant a parocho, tam circa haec mysteria quam circa alia scitu necessaria de necessitate praecepti.*

Etiamsi sit persona conspicua.

Et idem auctor [2], loquens de personis urbanis, salutis propriae negligentibus, quae sibi magno rubori et contumeliae habent se de iis interrogari, ait [a] decere

[1] Discorso mistico e morale, n. 26 (edit. Venet. 1868). — [2] Loc. cit.

---

22. – [a] En verba quae hac de re S. Leonardus habet: « Ego studeo illis belle insinuare, meliorem rationem efficiendi validum sacramentum illudque maximo cum fructu recipiendi in eo consistere ut antea eliciantur actus fidei, spei, caritatis et contritionis, ac

confessarium, ut ipsi sic dicat: *Eja, eliciamus una simul actus christianos. Dic mecum: Deus meus, quia es veritas infallibilis, et quia sanctae Ecclesiae tu revelasti, credo quidquid sancta Ecclesia me docet credere. Credo praecipue, te esse unum Deum et tres personas. Credo Filium, cum Deus esset, se fecisse hominem, mortuum esse in cruce, resurrexisse et ad coelos ascendisse, et illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni paradisi gloria fruantur, et mali in aeterno igne crucientur.*

Quandoque neganda absolutio.

Praeterea advertendum id quod dicit Benedictus XIV [1], nempe negandam esse absolutionem poenitenti, qui culpabiliter neglexit addiscere res fidei scitu necessarias de necessitate tam medii quam praecepti. Sed circa res praecepti ait, posse absolvi ignorantem, si vere promittat addiscere, his verbis: *Eo quandoque casu poenitens absolvi potest, quo se vincibilis hujus ignorantiae reum agnoscit et... promittit, operam se impense daturum qua... discat etiam necessaria necessitate praecepti.*

Interrogetur de superstitionibus;

2°. An *superstitiones* exercuerit aut alios docuerit, et num in ipsis aliorum mi-

[1] Const. *Etsi minime*, § 12, de die 7 Febr. 1742.

---

dein subjungo: « Si lubet, eos una simul eliciemus. Eia, dic tu corde ea quae ego tibi ore suggeram: Credo, etc. » — S. Alphonsus hic non refert ad verbum textum S. Leonardi.

nisterio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxerit. Quocirca debet rudes admonere, superstitiones nunquam esse licitas, quamvis ex charitate aut in necessitate fiant. — Quae autem actiones sint necne superstitiones, vide in Opere *Lib. III, n. 14 et seqq.*

de peccatis forsan reticitis.

3°. An unquam olim rubore suffusus in *confessione aliquod peccatum reticuerit.* Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes et mulierculas, qui raro frequentant sacramenta, dicendo eis: *Forsan aliquis vitae anteactae scrupulus te mordet; cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timere, omnem scrupulum ab anima tua depone, etc.* Hac interrogatione, ajebat quidam diligens operarius, a se multas animas a confessionibus sacrilegis fuisse liberatas.

Quomodo agendum si reperiantur sacrilegia.

Si autem reperiat jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget, quoties intra hoc tempus, a quo peccata reticuerit, confessus sit et communicaverit; et si, quotiescumque confitebatur vel communicabat, ad sacrilegium advertebat. Contingit enim aliquibus interdum sacrilege confiteri, praecipue in pueritia, et postea horum oblivisci; hi enim non tenentur ad repetendas confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum sciverint, se talibus confessionibus et communionibus etiam praeceptum Paschale transgressos fuisse.

Haec quaestio fiat initio confessionis.

Expedit autem, ut haec interrogatio de sacrilegiis fiat in principio confessionis, ne, si postea fiat, et reperiatur jam commissum sacrilegium, tempus teratur inutiliter in repetenda confessione, quae forsan nihil habet dissimile a praeteritis. — Oportet autem operam dare ut, qui peccata reticuerunt, cognoscant, quam maximum peccatum hoc sit, conculcare nempe pedibus sanguinem Jesu Christi.

Rogetur de poenitentiae impletione;

4°. Interroget, *si poenitentiae satisfecerit;* et si omiserit, an hoc acciderit propter oblivionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret; et si ea dilatione putabat se peccare.

de scandalis,

5.° Circa *scandala:* si induxerit alios ad peccandum, aut si, ut peccatum exsequeretur, abusus fuerit ministerio aliorum; si cooperatus sit peccatis alienis. — Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis, qui soliti fuerunt inebriari (*Lib. II, n. 69*). — Mulieres interroget, si verbis parum honestis, jocis, saltibus [b], risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto provocaverint viros ad malas cogitationes; si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint (*Lib. II, n. 76*).

speciatim tabernarius, aut mulier.

De cooperatione ad peccata aliena.

23. - Circa hanc ipsam materiam *scandali* potest interrogare insuper, an poenitens cooperatus fuerit peccato alicujus.

---

[b] Lege: salibus; italice « *burle* ».

Sed confessarius in hoc debet esse valde peritus, ut dignoscat, quando cooperatio sit formalis et quando materialis.

Quid sit formalis cooperatio.

Formalis est, cum cooperatur actuali peccato alterius, ut evenit in fornicatione, aut cooperatur malae voluntati alicujus, ut si in suam tutelam furem reciperet, quod vulgo dicunt *guardar le spalle* [a]. —

Quid, materialis.

Materialis autem est, cum operam suam exhibet actui alicujus ex se indifferenti, qui ea abutitur ad malum finem, ut est praebere vinum volenti se ebriare; et haec potest esse licita, cum adest justa et cooperationi proportionata causa.

Quaestio valde ardua.

Hoc punctum, quod magni momenti est et multa consideratione indigens, non mediocri mihi fuit labori, ut, veluti res exigebat, expenderetur; observentur ideoque rationes et resolutiones in Opere congestas (*Lib. II, n. 63,* v. *Ad distinguendum,* et *Lib. III, n. 571*).

24. - Circa SECUNDUM PRAECEPTUM, interroget de perjuriis, de votis transgressis, et de blasphemiis.

Confessarius roget de perjuriis.

Quoad *perjuria,* interroget poenitentem: 1°. Si *falsum* juraverit, et an in judicio vel extra; quia pejerando in judicio etiam justitiam laesit, propter quod ali-

---

23. - [a] Addit textus italicus: « [Et est formalis] quia proprie concurritur ad malam voluntatem peccantis, animum ei faciendo exsequendi peccatum. Haec cooperatio est formalis semperque illicita, cum sit intrinsece mala ».

quando tenebitur aut se retractare, aut damnum reficere. — 2°. Interroget de *modo,* quo juravit: an *per Deum, per sanctos, per animam;* si enim juravit *per conscientiam* aut *per fidem,* quin addiderit *fidem sanctam* aut *Christi,* probabilissime potest excusari a perjurio (*Lib. III, n. 135*).

Sed multi non peccant graviter.

Advertatur hic, multos rudes non apprehendere ut peccatum grave pejerare per sanctos, cum alterius damnum non intervenit. Et plerumque, cum in filios aut famulos irascentes dicunt: *per Deum, per sanctos, per Christum te occidam, si iterum hoc facies,* non intelligunt tunc pejerare, etiamsi revera minas exsequi non intendant; saltem non advertunt.

Quaerat de natura voti emissi.

25. - Quoad *vota* facta, pariter confessarius diligenter exquirat a poenitente, si illud quod emisit, sit verum votum, quia vulgus saepe confundit desideria aut proposita cum votis. — Ad haec distinguenda parum juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam habuerit intentionem se voto obstringendi sub gravi peccato. Siquidem rudes sic interrogati facile negant. Satius erit interrogare, si tunc, cum votum emisit, existimabat, se graviter peccaturum fuisse an non, si postea non satisfecisset; et ita melius cognoscetur, an sub gravi vel levi se voto obligaverit. — Certus factus confessarius hoc fuisse verum votum, exquiret utrum ob dilationem putaverit peccare mortaliter, an vero judicarit se ab hoc excu-

Quomodo.

Postea de dilatione impletionis.

sari, quia sibi erat propositum illud adimplendi in posterum.

26. - Hic juvat annotare aliqua circa votorum *dispensationem* et *commutationem.*

Vota Papae reservata.

Jam notum est quinque vota reservata, religionis nempe, castitatis perpetuae et trium peregrinationum Romam, Jerusalem et ad S. Jacobum Gallaeciae, non posse nisi a Papa dispensari, dummodo sint absoluta, non autem poenalia, et conditionata (*Lib. III, n. 261*). — His adde votum perseverantiae in aliqua congregatione vel communitate solitum emitti: prout fit in congregationibus missionariorum S. Vincentii a Paulo et in nostra SS. Redemptoris, quod Benedictus XIV[1] sibi reservavit (*Lib. III, n. 255*).

Alia commutari aut dispensari possunt.

Alia vota possunt commutari aut dispensari ab episcopis, qui possunt hanc facultatem aliis delegare (*Lib. III, n. 256*); aut a confessariis regularibus (*n. 257*, v. *Immo*); aut ab aliis confessariis per facultatem jubilaei aut alterius privilegii sibi concessam.

Circa commutationem vitentur scrupuli.

Loquendo autem de *commutatione,* confessarium monitum esse volo, ne sit scrupulosus circa *causam;* quia quodlibet rationabile motivum pro causa haberi potest. Sufficiens est ut ex commutatione voti sit minus periculum transgressionis (*Lib. III, n. 245*). Nec circa *materiam aequaliter subrogandam:* etenim non requiritur ae-

[1] Bulla *Convocatis*, § 32, de die 25 Nov. 1749.

qualitas lance libranda, sed sufficit ut sit aequalis moraliter. — Interroget poenitentem, quae opera soleat exercere praeter debita ex praecepto, aut ad quae majorem habeat propensionem, et in ea commutet vota. Commutatio autem securior in omni votorum genere erit frequentia sacramentorum (*Lib. III, n. 243*). Advertat, vota perpetua bene posse commutari in temporalia, dummodo adsit debita proportio; et sic etiam realia possunt commutari in personalia; et contra, personalia, in realia (*Lib. III, n. 247*, v. *Notandum*).

Ad dispensationem requiritur causa gravior.

Loquendo autem de *dispensatione,* ad hanc requiritur causa gravior, nimirum periculum grande transgressionis, magna difficultas exsecutionis, levitas aut imperfecta deliberatio, qua votum emissum est (*Lib. III, n. 252 et 253*). Nihilominus semper laudabile erit adjungere hujusmodi dispensationibus aliquam commutationem.

Regulariter commutatio aut dispensatio extra confessionem.

Hae autem dispensationes et commutationes possunt fieri extra confessionem, modo facultas non sit concessa sub tali conditione, ut in jubilaeo (*Lib. III, n. 257*, v. *Immo*); sed consilii est, eas facere in confessione.

27. - Quoad *blasphemias:* 1°. Interroget an exsecratus fuerit in sanctos [a], et

---

27. - [a] Intellige: in Deum aut sanctos, uti liquet ex infra dicendis num. sequenti, sub 3°.

Confessarius quaerat de blasphemiis in Deum, aut sanctos,

quibus verbis usus fuerit; an dixerit: *male habeat,* vulgo *managgia*, vel *atta,* aut *potta.*

Etenim dicere *managgia* certum est esse mortale. — *Atta* in se est veniale, quia tale verbum non continet contumeliam; sed aliqui rudes eumdem concipiunt horrorem, ac cum dicunt *managgia;* et tunc oportet accipi pro gravi blasphemia, et simul instruere poenitentem, tale effatum non esse blasphemiam. — Dicere *potta* in se esset grave peccatum juxta idioma hispanicum; sed in nostro blasphemia non est, cum nihil aliud significet quam interjectionem indignantis (*Lib. III, n. 124,* v. *Neque jurare*). Nihilominus bonum erit exigere numerum, cum rudes horrorem notabiliorem ex hoc concipiunt. Sed cum tale verbum sit aequivocum et cum possit accipi in sensu meliori, bene potest moneri poenitens, quod illud juxta nostram loquelam non est blasphemia, quandoquidem nostri indigenae non intelligunt certe proferre illud in sensu pejore, id est Hispanorum idiomatis; sed advertatur simul, ut caveat a scandalo, si unquam adesset.

aut in dies sacros.

28. - 2°. Interroget si exsecraverit in dies sanctos, nempe Pascha, Natalem, Epiphaniam, Sabbatum sanctum, etc.: quod excusari non potest a mortali, licet multi rudes clare non apprehendant ut tale; sed quia est dubium, num apprehendant an non, investigetur de numero, et hujus-

modi blasphemiae accipiantur, ut sunt coram Deo.

3°. Interroget num, postquam protulerit supradictas blasphemias in Deum, in sanctos aut in dies sacros, immediate subjunxerit: *si ego feci;* aut: *excepto Deo.* Etenim illos rudes qui dicunt ita unico actu, bene notat auctor *Istruz. per li Confessori di Terre e Villaggi* [1], saltem excusari a gravi propter ignorantiam, cum non intendunt tunc blasphemiam proferre. Et licet in Opere (*Lib. III, n. 124,* v. *Sic quoque*) dixerim [a] tale effatum esse veram blasphemiam, quia ad blasphemiam non requiritur intentio exsecrandi, sed sufficit quod propositio sit in Deum aut in sanctos contumeliosa; nihilominus melius mihi rem consideranti videtur esse probabile, hanc non esse blasphemiam; siquidem verus uniuscujusque propositionis sensus ab ultimis verbis designatur. Unde bene dici potest, praefatam propositionem, integre acceptam, non importare contumeliam. — Sed aliter dicen-

Locutio probabiliter non blasphema.

Limitatio.

[1] Is est *Jorio*, cap. 5, § *Confessione pratica*, v. *M'hai detto* (edit. Neap. 1740).

---

28. – [a] Nimirum in prima editione (an. 1748), *col. 141,* et in secunda (tom. 1, 1753), *loc. cit.,* S. Doctor inclinabat in opinionem affirmantem tale effatum esse *de se* blasphemiam. Suam autem sententiam immutavit in *Pratica* et in tertia editione Theologiae moralis (1757).

dum, si ille, postquam vere exsecratus fuerit, ut malo jam patrato mederetur, diceret: *si ego feci,* etc.

Maledicere fidei alicujus non est blasphemia.

29. - 4°. Notandum quod, cum rudes dicunt: *Maledicta sit fides tua*, vulgo: *managgia la fede tua,* non accipitur ut blasphemia, quia non intelligunt fidem christianam, et nomine *fidei* potest quoque intelligi fides humana. Aliter autem debet judicari, si exsecrarentur in *fidem sanctam* aut *Christi.*

Exceptio.

Maledictio mortuorum

Ita pariter non est mortale *maledicere mortuis,* nisi nominarentur aut intelligerentur praecise a proferente animae mortuorum. — De hoc puncto [a] jam in Opere (*Lib. III, n. 130 et seqq.*) locutus sum: sed quia hoc est punctum ab aliis AA. non discussum, refert illud hic ad trutinam revocare, ut clarius patefiat, utque praesertim alicui anonymo respondeatur, qui in quadam sua epistola mihi contradixit, aliqua objiciens.

non est blasphemia.

Dico autem, *maledictionem mortuorum,* per se loquendo, non esse blasphemiam, neque *in se,* neque *ex intentione* illorum, qui eam pronuntiant.

---

29. – [a] Quae hic habentur usque ad v. *Caeterum* (paulo ante finem hujus num.) ampliata fuerunt a S. Alphonso in versione latina. Postea (an. 1758) aliam insuper dissertationem conscripsit quam inseruit in quarta editione Theologiae moralis (1760), et quae habetur *lib. 3,* post *n. 132.*

Non est *in se,* quia vox *mortui* proprie est terminus *privativus,* qui homines significat vita functos, nunc amplius non exsistentes; et in tali supposito verbum *mortui* nec animam nec corpus importat. Quam ob rem, loquendo in philosophico rigore, qui mortuis maledicit nemini injuriam irrogat; cum rei maledicat, quae amplius non exsistit. Neque in se.

Dicet aliquis: sed hic vox *mortui* accipitur non ut terminus *privativus*, sed ut terminus *analogus,* qui utrique, tam animae quam corpori, referri potest. Objectio.

Respondeo primum, quod is qui hoc dicit loquitur jam de relatione mentis; sed ego loquor de eo quod verbum *mortui* in se importat. Sed adhuc illud sumendo ut terminum *analogum,* respondeo secundo, quod sub voce *mortui* principaliter et *in recto,* ut dicunt philosophi, solum venit corpus, quod solum mortuum dici potest, cum anima immortalis sit. Dumtaxat *in obliquo* anima intelligi potest, nempe anima mortui, eo quod olim ipsa forma fuit corporis illius cui vitam praebuit. At supposito, quod vox *mortui* principaliter respicit corpus et minus principaliter animam, cum aliquis *mortuos* nominat, per se loquendo non de eorum animabus, sed de corporibus intelligitur. Ut de animabus intelligatur, opus est ut ille, aut speciatim in sua mente de animabus loqui intelligat, aut saltem, ut alia sermonis verba animas denotent, Refellitur.

prout est illud quod scriptum est in II Machabaeorum XII, 46. *Sancta ... et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare.* Hic verbum *exorare* jam denotat de animabus mortuorum fieri sermonem.

Per se igitur loquendo, maledictio mortuorum blasphemia non est. Videamus nunc, an blasphemia sit propter mentalem relationem eorum qui illam proferunt.

Neque ex intentione.

Et dicimus secundo loco, nequaquam *ex intentione* blasphemiam esse; quoniam ii qui mortuis maledicunt, ordinarie a consideratione animarum ipsorum praescindunt.

Ab adversario aliquid opponitur.

Hic autem auctor epistolae mihi improperat, quod distinguere nesciam terminum *abstractum* a *concreto. Abstractus* (me instruit), ille est qui formam significat a subjecto praecisam, prout est pulchritudo, albedo, etc.; *concretus* vero significat subjectum cum forma conjunctum, ut est homo pulcher, charta alba, etc. Hinc dicit, vocem *mortuus* significare hominem, qui olim anima et corpore constabat, sed nunc importat corpus et animam disjunctam. Et ex hoc concludit, quod mortuos persona maledicens, non solum eorum corpora, sed animas etiam maledicit.

Quod refutat S. Doctor.

Respondeo. Ego non dico, quod mortuos maledicens eos considerat tamquam abstractos, scilicet tamquam formas sine subjecto; sed dico, quod *praescindit* a considerandis mortuorum animabus, quae

nunc exsistunt. Aliud est abstrahere, quod est considerare aliquam formam sine subjecto: aliud praescindere, quod est considerare quoddam subjectum praecisum ab aliqua circumstantia aut qualitate, quae respici potest. Certum est, homines vita functos nunc eosdem non esse, qui vivendo fuerunt. Tunc tot erant personae anima et corpore conjunctis compositae; nunc vero eorum animae et corpora exsistunt quidem, sed disjuncta exsistunt. Quapropter, cum mortui maledicuntur, non ideo necessario ipsorum animae maledictae veniunt, nisi cum illae specialiter exprimuntur vel intelliguntur.

Et licet id concederet,

Sed denique auctori epistolae concedamus, quod ipse aggressus est sustinere, nimirum quod mortuis maledicere idem sit quam eis maledicere, ac si viventes essent. Quaero: ergo, qui hominem vivum maledicit, semperne lethaliter peccat?

Nihil inde sequeretur.

Omnes DD. ajunt, Cajetanus, Sotus, Molina, Prado, Azor, Lugo et alii cum Salmant.[1] ex D. Thoma [2], tum maledictionem in proximum peccatum esse mortale, cum ipsa est formalis, scilicet, ut explicat

Cajetan. in 2am 2ae, qu. 76, art. 1 (edit. Rom. 1570). — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 12, art. 3, concl. 2 (edit. Venet. 1568). — *Molina,* de Just. et Jure, tr. 4, disp. 22, n. 4 et 5 (edit. Colon. 1733). — *Prado*, Theol. mor., tom. 2, cap. 25, qu. 4, n. 5 et seqq. (edit. Complut. 1654). — *Azor*, Instit. moral., part. 3, lib. 2, cap. 23, quaer. 2 (edit. Lugdun. 1625). — *Lugo*, de Just. et Jure, disp. 14, n. 196 (edit. Paris. 1868.) — [1] Cursus theol. mor., tr. 13, de Restitutione, cap. 4, n. 27 et 28 (edit. Matrit. 1740). — [2] 2a 2ae, qu. 76, art. 3.

Cajetanus, cum proximo optatur damnum, et damnum grave, quod aliquis illi imprecatur; non vero cum maledictio est tantum materialis, nempe sine pravo animo prolata. — Et quidem in vivente certe corpus et anima simul exsistunt. Et quare non est mortale? Quia, qui maledicit homini viventi, non semper proximi animae intendit maledicere et contumeliam inferre substantiae illi in qua specialiter imago Dei splendet, sed praescindit ab anima respicienda; et ita gravem non committit culpam.

Qui creaturis irrationabilibus maledicit, docent idem D. Thomas [1] et omnes, si eas respicit, in quantum sunt creaturae Dei, mortaliter peccat veramque patrat blasphemiam; non vero jam, si praescindit ab eis considerandis, ut tales, et tantum eis maledicit secundum se consideratis, et quidem omnes ipsae sunt creaturae Dei. En quod D. Thomas etiam praecisionem hanc admittit. Ita pariter, qui mortuis maledicit, si maledicit in quantum ad animas eorum, graviter peccat; non autem, si prescindit et mortuis maledicit, quin specialiter animas respiciat.

Non omnes intendunt maledicere animabus.

Dicere autem quod omnes qui maledicunt mortuis, omnes jam intendunt etiam eorum animabus maledicere, ego et tot alii confessarii, poenitentes interrogando, oppositum comperimus. Tanto

Cajetan., in 2am 2ae, qu. 76, art. 1. — [1] 2a 2ae, qu. 76, art. 2.

magis, quod ordinarie isti, qui mortuis maledicunt, non jam eos laedere intendunt, sed vivos, quibus ad instar contumeliarum hujusmodi maledictiones dirigunt. Verumtamen haec est materia facti. Quisque confessarius in hoc, poenitentem diligenter interrogando, poterit se a dubio eximere.

Maledicere cadaveri non est mortale.

Dicere autem quod, licet quis solis mortuorum corporibus maledicere intendat, nec etiam a culpa gravi excusari potest, propter respectum quem Ecclesia habet corporum mortuorum, eis incensum praebendo, aqua lustrali aspergendo et cum pompa sepeliendo: nescio, quomodo quis ob hanc rationem id suadere sibi possit.

Nolo in hoc immorari. Paucis me expediam. Et dico quod praedictae functiones non sunt quidem exhibitiones alicujus cultus religiosi erga corpora mortuorum, sed tantum quaedam caeremoniae, quas Ecclesia etiam erga viventes adhibet. Si igitur honor, qui fit defunctis, major non est illo, qui vivis exhibetur, nec contumelia major erit.

Ultimae objectioni satisfit.

Sed cur (subdit auctor epistolae) leges gravius puniunt, qui adversus cadavera saeviunt? — Respondeo: Puniunt non ratione contumeliae, sed ratione iniqui animi, qui in tali actione manifestatur, et qui adhuc in occidente infidelem aut haereticum a lege mulctatur. Alioquin, si hoc esset in se gravis cadaverum injuria,

ejusdem criminis essent rei, qui ob usum anatomiae ipsa incidunt et laniant.

Conclusio.

Caeterum id quod concludo est, maledictionem in mortuos per se loquendo nec blasphemiam nec culpam mortalem esse.

quae confirmatur ex auctoritate.

Et invenio quod tres auctores jam in Opere citati, qui soli de hoc puncto scripserunt, idem pronuntiarunt [b]. Praeterea ego pro majori meae conscientiae pace de hoc pluribus doctis viris Neapolim scripsi, et etiam tribus congregationibus presbyterorum saecularium missionibus addictorum, ubi flos cleri Neapolitani exsistit; et uno exemplo fuerunt responsa omnia meae sententiae conformia. Ac Pater Sabbatinus (tunc temporis pius operarius, nunc dignissimus Aquilae praelatus) mihi respondit, cunctos pios operarios, tam praesentes quam antiquos, idem uniformiter sensisse. Insuper, cum quamdam epistolam de hoc puncto typis dederim [c], adversus quam postmodum anonymi epistola prodiit, de qua supra

---

[b] Nempe Jorio, auctor libelli cui titulus *Istruz. per li confessori di terre e villagi, cap. 5, Secondo comandamento,* § *Confessione pratica*, v. *Or figlio;* Ven. Sarnelli, C. SS. R., *Opera contro la bestemmia, lib. 3, part. 2, ragionam. 3* (edit. Neap. 1740); Mazzotta, *Theol. mor., tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2,* § *1, quaer. 1* (edit. Neap. 1748).

[c] Alludit S. Doctor ad primam brevem dissertationem quam evulgaverat versus annum 1746.

mentionem jam feci, accepi tamquam certum, utramque scripturam a nuntio transmissam fuisse ad summum Pontificem Benedictum XIV qui, postquam curam dederit controversiam discutiendi Rev. Patri Thomae Sergio, pio operario, S. Officii Romae consultori (qui nunc suum obiit diem), ipse pariter mecum sensit, maledictionem mortuorum non esse blasphemiam. Et ab alio Patre, pio operario, mihi affirmatum deinde fuit, quod idem etiam Pontifex, cognita Patris Sergii sensentia, ostendit se eam approbare [d].

Maledicere mundo probabilius blasphemia.

30. - 5°. Dubitatur an maledicere *mundo* sit blasphemia. — Auctor citatus *Istruzione, etc.* negavit; sed ego contrarium ostendi (*Lib. III, n. 129,* v. *Sed hic*). Nihilominus dixi quod, si pro mundo intelligeretur mundus, qui Deo adversatur, certe non esset peccatum. Sed quia verosimiliter rudes non sic intendunt, sed potius ut creatum a Deo, et de hoc se accusant cum magno horrore, dico, probabilius accipiendum esse pro culpa gravi.

Jorio, Istruz., cap. 5, § *Secondo comandamento,* v. *È da notarsi.*

---

[d] Hic referre juvat quae habet Tannoia, *Memorie sulla vita e l'Istituto di S. Alfonso, lib. 2, cap. 38* (edit. Taurin. 1857): « Tanti faciebat Benedictus XIV doctrinam Alphonsi ut, interrogatus circa maledictionem mortuorum a docto missionario.... Josepho Jorio, rem decidere noluerit sed responderit: *Vos habetis vestrum Liguori: illum consulite* ».

Maledicere creaturis cum relatione ad Deum, blasphemia.

6°. Maledicere creaturis insensatis, ut vento, pluviae, annis, diebus, igni, etc., non est blasphemia, nisi hujusmodi creaturae expresse in Deum referrentur, prout si diceretur: *Maledictus sit ignis Dei, panis Dei,* etc. Maledicere autem paradiso aut animae (quia in anima splendet specialiter potentia et imago divina), non est dubitandum quin sit gravis blasphemia (*Lib. III, n. 129,* v. *Si maledicitur* et *Sed hic*).

Maledicere daemoni non mortale;

7°. Maledicere daemoni non est mortale, quia maledici solet ut auctor mali et Dei inimicus: ideoque in se ne veniale quidem est, praescindendo ab actu impatientiae, qui tamen facile comitatur (*Lib. III, n. 129,* v. *Maledicere*).

quidem vocare ipsum sanctum aut omnipotentem.

Dicere autem diabolum *sanctum* aut *omnipotentem* est vera blasphemia ac gravis; immo haereticalis, si proferretur cum intellectus errore, qui quidem regulariter loquendo non praesumitur. — Sed non est blasphemia appellare daemonem *potentem* aut *sapientem*, quia ille natura sua talis est; dummodo hoc non diceretur, ut ei honor praestaretur; — neque dicere vulgo: *santo Dia..., santo Diana* (*Lib. III, n. 124*).

Locutiones non blasphemae.

Blasphemus roget ur de circumstantiis,

8'. Interroget quoties et qua occasione blasphemaverit: si in ludo aut in caupona aut venatione; et a quanto tempore versetur in hoc vitio; ut cognoscat, si est recidivus, aut si sit in occasione proxima, quam poenitens teneatur auferre.

et num adfuerit scandalum.

31. – 9°. Interroget etiam, si blasphemaverit coram filiis aut famulis; tunc enim, praeter blasphemiae peccatum, peccavit etiam scandalo.

Habitus blasphemiae non tollit voluntarium.

Demum hic addo cum quodam docto auctore [a], blasphematores non excusari a peccato gravi eo quod, propter vim habitus mali aut vehementem animi commotionem ad iram, non adverterint ad id quod dicebant: quia hi male habituati, licet habeant cognitionem minus vivacem quam alii, qui usum blasphemandi non contraxerunt, tamen semper habent eam actualem cognitionem sufficientem ad hoc ut actus sit deliberatus et graviter peccaminosus. Cum enim ipsi tanti non faciunt peccatum, ideo in suo animo nullum hujus sceleris sensum experiuntur, sicuti perciperet alius, qui esset conscientiae non tam depravatae; et hinc oritur quod in eorum mente ne signum quidem remaneat actualis cognitionis, quam in

---

31. – [a] Doctus auctor de quo hic agitur et qui aperte citatur in *Hom. Apost., tr. ult., n. 19*, est auctor *Istruz. per li confessori, etc.* seu Jorio, qui revera, *cap. 5, Secondo comandamento*, v. *Quì c'istruiscono*, tenet sententiam S. Alphonsi, sed addit: « Dari quidem potest motus primo primus qui excuset a peccato gravi, sed, in praxi, hoc non solet evenire ». Ceterum ipse S. Doctor, *lib. 5, de Act. hum. n. XIV, 3°*, concedit hoc posse contingere dicens: « Si [quis] adhibitis diligentiis [ad exstirpandum habitum] inadvertenter blasphemat ... excusatur a culpa ».

peccato habuerunt: aut si vestigium aliquod cognitionis relinquitur, est ita leve ut interrogati faciliter respondeant, se non animadvertisse. Sed diligens confessarius nullam in hoc debet eis praestare fidem; et neque debet ab his sciscitari, an adverterint nec ne, sed accipiendae sunt omnes ut verae blasphemiae actuales, semper ac ipsi sciebant tales esse.

32. - Circa TERTIUM PRAECEPTUM.

Poenitens rogetur num Sacrum omiserit.

Quoad obligationem *audiendi Sacrum diebus festis,* interroget poenitentem, si aliquoties Sacrum omiserit; et si adverterit ad omissionem; aut de ea dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat. Etenim multoties poenitens, ad horam tardam Sacrum audire differens, licet casu repererit Sacrum et illi interfuerit, nihilominus sine justa causa in periculum illud omittendi se injecit; et de hoc rudes non se accusant.

Et quare.

Item, si poenitens se accuset, se Sacrum omisisse, interroget de causa: an propter necessitatem; ut accidit famulis, qui non possunt gregem derelinquere; aut matribus, quae domi non possunt relinquere pueros; aut conjunctis, qui non possunt relinquere infirmos; aut itinerantibus, qui non possunt a comitatu disjungi sine gravi incommodo, ut esset subire periculum, quod exspolientur a latronibus, aut per viam errent, si soli pergant, etc. (*Lib. III, n. 326*); aut accidit alicui, qui vestes decentes non habeat,

quibus in ecclesia decenter compareat (*n. 330*, v. *Bene*).

33. - Quoad *opera* autem *servilia*, quae in die festivo prohibentur, interroget, si laboravit die festo; et si ille affirmat, interrogetur: 1°. quantum temporis laboravit et quodnam laboris genus exercuit; nam secundum communiorem, doctores (*Lib. III, n. 305*) excusant a gravi laborantem duas horas; immo alii admittunt quid amplius, saltem si labor est de se levis, aut adest aliqua causa notabilior. Si autem poenitens confitetur, se laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur, quoties laboravit judicans laborare in materia gravi; sed opus est ut eum doceat, laborare per longum tempus, etiam occulte et animi solatio ac gratis, etiam esse peccatum. — 2°. Interrogetur, quare laboravit, an per regionis consuetudinem, an ob necessitatem.

Num laboraverit.

Quantum temporis et quodnam genus laboris.

Quare laboraverit.

Verum est quod paupertas potest excusare; ut plerumque excusantur pauperes qui, si non laborant, non possunt se aut familiam suam sustentare (*Lib. III, n. 297*); ut etiam excusantur illi qui die festo vestes resarciunt, cum non possint diebus ferialibus (*ibid.*). Sed oportet rudes ab errore dimovere, qui falso putant, se posse laborare die festo, cum laboratur pro familia sua et sine mercede.

Excusat interdum paupertas.

Multi DD. excusant eos qui laborant, ut fugiant otium, ob quod in probabili peccandi periculo essent. Sed haec opinio

Rarissime fuga otii.

non admissa est, nisi in casu rarissimo, in quo tunc vexarentur tentatione ita molesta, ut superari non possit nisi laborando.

Quandoque necessitas pro famulis,

Nonnulli servi aut famuli aliquando coacti sunt a dominis ad frequenter laborandum in festo et etiam ad Sacrum omittendum. Hi tenentur discedere ab hujusmodi dominis, dummodo non se obligarint chirographo servire; aut dummodo justo timore non incutiantur, ne repugnando grave incommodum subituri sint.

filiis aut uxoribus.

— Et pariter hac sola ratione possunt excusari filii et uxores ad laborandum in festis, coacti a parentibus aut viris (*Lib. III, n. 296*).

Rogetur de cibis vetitis.

Interroget etiam, si in vigiliis, Quadragesima, feria sexta et sabbato comederint cibos vetitos.

34. - Circa QUARTUM PRAECEPTUM.

Si confitentur *filii,* interrogentur:

Filii quaerantur de odio in parentes;

1°. Si oderint parentes; quia tunc duplex peccatum commiserunt, contra charitatem nempe et contra pietatem.

de inobedientia;

2°. Si aliquid grave fecerint contra eorum praeceptum expressum et in re justa: sicuti esset, ne domo de nocte egrederentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociis aut cum personis diversi sexus et similibus versarentur. — Dixi: *in re justa.* Quia circa status electionem fiiii non tenentur parentibus obedire. Immo parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum matrimonialem aut

ad statum ecclesiasticum aut religiosum cogerent; aut modis injustis [a] retraherent eos a statu religioso, quem illi eligere velint (*Lib. III, n. 335,* v. *Praeterea,* et *Lib. IV, n. 77*).

de injuriis parentibus illatis,

3°. Interroget, si irreverentiam adversus parentes adhibuerint, factis aut imprecationibus aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset, eos appellando ebrios, bestias, fatuos, latrones, veneficos, scelestos: aut gestus eorum contumeliose exprimendo aut aliis verbis proferendo, quibus gravem molestiam eis exhibuissent. — Vocare autem eos senes, ignaros, stupidos, etc., non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur.

quas delere debent.

Notetur quod, cum filii parentum debitam rationem non habuerint, tenentur laesum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram iis, in quorum aspectu filii peccarunt.

Sed aequa imponatur satisfactio.

Nonnulli autem confessarii parum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut, cum domum pervenerint, pedes parentum deosculentur, et absolutos dimittunt; sed illi postea hoc adimplere

---

34. – [a] Immo S. Doctor, *lib. 4, n. 77,* dicit « omnino tenendum cum communi doctorum sententia, hos parentes peccare graviter, qui (sine justa causa) sive fraude aut vi, sive precibus, promissionibus aut alio modo, filios a religione distrahunt ».

non curant, et novum peccatum admittunt. — Satius est curare, ut ante absolutionem hanc veniam poscant, sed quin eis imponantur, ut pedes aut manum deosculentur; quia illi filii, quibus hoc faciendi consuetudo nunquam fuit, difficillime hoc exsequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur; dum certe praesumuntur, saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

Parentes rogentur de religiosa educatione,

35. - Si contra confitentur *parentes,* primum interrogentur, si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut doctrinam christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, sacramenta frequentarent, pravos socios et personas alterius sexus vitarent. — Item, eos interroget, si scandalo fuerint illis, in eorum praesentia blasphemando, etc.; si de excessibus eos non corripuerint, et praecipue, quando aliquid furati sint; si permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent; et potissimum, si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros et puellas simul dormire; item, si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare; si modis injustis coegerint filios ad statum matrimonialem suscipiendum, vel ut sacris initiarentur, aut aliquam religionem inviti ingrederentur; nam hoc agentes

de scandalis datis,

de correptionis omissione,

de coactione circa vocationem.

graviter peccant. Sed de hoc parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt; et hinc filiis pernicies et Ecclesiae maximum detrimentum evenire solet.

Domini de correctione famulorum.

Interroget etiam *dominos,* si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant aut praeceptum paschale non implebant, aut Sacro non intererant, aut inhoneste loquebantur, praecipue messis et vindemiae temporibus. Domini enim, cum possunt, tenentur impedire scandala quae tunc committuntur.

Viri de alita familia.

Interroget etiam *viros,* si familiae alimenta ministraverint; *uxores,* si viros ad blasphemias provocaverint, et si eos debito matrimoniali defraudaverint. Plerumque de hoc interrogentur uxores; quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnentur, qui, cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrenati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utetur, v. gr.: *Esne obediens tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus;* aut: *Habes forsan aliquem scrupulum qui te mordet circa matrimonium?* — Sed haec interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quae vitam spiritualem profitentur.

Uxores plerumque de debito conjugali.

Sed modestissime.

36. - Circa QUINTUM PRAECEPTUM, interroget poenitentem: 1°. Si aliquod grave damnum proximo appetiverit, aut de illius damno se oblectaverit. — Et hic notetur quod, si aliquis suo inimico diversa

Rogetur poenitens de gravi damno aliis optato.

mala exoptaverit, ex. gr. mortem, infamiam, paupertatem, etc., tenetur omnia declarare; et sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre; aut si speciatim et in particulari optavit ut haec illi acciderent. Aliter autem, ut dicunt probabiliter multi DD. (*Lib. V, num. 50, Qu. 5*), si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam appetitam inimico.

Et hic est confusio confessariorum in discernendo, an imprecationes quae rudibus esse solent usuales, fuerint peccata mortalia an venialia.

Num vere optaverit.

In hoc oportet interrogare in primis poenitentem, an in illo actu desideraverit deliberate ut illae succederent. Sed hoc non sufficit ad certum judicium faciendum.

Cuinam optaverit.

Qua de re opus est ut postea interroget, si imprecatus fuerit in extraneos an in propinquos, quia in hos (praecipue in filios, conjuges aut parentes) raro animus pravus

Et quare.

adest. Postremo oportet interrogare de causa, cur eas imprecationes protulerit; dum si causa gravis aut fervens ira intercesserint, facile est, tunc etiam pravum

Falsa poenitentis excusatio.

desiderium interfuisse. — Caeterum non sufficit poenitenti, ad excusandas imprecationes, dicere quod tantum in illo actu, ut evenirent cupiebat; quia hoc jam sufficit, ut in illo actu commissa sit culpa gravis. Unde confessarius tunc requirat de numero et judicet de eis, saltem ut coram Deo sunt: et quem recidivum in eo vitio repere-

rit, non absolvat, nisi prius resipuerit aut extraordinarium doloris signum dederit.

Rogetur de injuriis.

37. - 2°. Interroget si in proximum intulerit injurias graves et an coram aliis; quia tunc tenetur coram ipsismet restituere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiae signis (*Lib. III, n. 984*); dummodo prudenter non praesumatur injuriis affectus totum remisisse, aut illam publicam satisfactionem recusare, ne apud se rubor et apud alios memoria injuriae acceptae renovarentur; aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odio excitaretur (*n. 988*).

Si publicae, regulariter publice satisfaciat.

Si autem injuria fuit secreta, etiam secrete tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam (*Lib. III, n. 985*). Attamen advertendum est, injurias, quibus ad invicem se onerant rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant latrones, veneficas, meretrices; quia ipsaemet non multi haec faciunt, nec qui eas audit, fidem praestat; excipe, si nominarent res particulares et complices.

Si occultae, occulte.

Limitatio.

Rogetur de susurratione.

Interroget item, si discordias excitasset, zizania disseminando et referendo uni, quae ab alio audivit.

38. - Denique interroget si odio aliquem habuerit et ei signa communia amicitiae negaverit.

Et hic expedit, illius Dubii, quod inter DD. movetur, meminisse: *Utrum offen-*

sus offensori teneatur remissionem facere?

Salmant.[1] dicunt, offensum teneri quidem ad remissionem injuriae, non autem publicae poenae, quia haec in reipublicae bonum redundat.

Speculative, offensus potest exigere poenam.

Speculative loquendo, sententia vera est; sed in praxi nunquam mihi fuit animus absolvendi aliquem istorum qui dicebant, se parcere inimico, sed velle ut justitia suum locum haberet, ut scelesti digna factis suis reciperent. Nunquam enim mihi suadere potui, quod hujusmodi, qui quandoque peccatis onerati accedunt, tam ament bonum commune et justitiam (non jam in alios delinquentes, sed solum in suos offensores), ut animus eorum sit penitus ab omni vindictae affectu alienus.

Practice res valde periculosa.

Unde in istis facillimum est, ut dicunt multi alii DD. (*Lib. II, n. 29,* v. *Licet*), eorum affectum ad bonum commune esse speciosum praetextum simulandi desiderium propriae vindictae.

Sed potest velle resarciri,

Attamen puto, posse absolvi injuriis affectum: — *primo,* si vellet jam remissionem facere, sed praetenderet juste satisfieri in damnis quae passus est; dummodo offensor non ita esset pauper, ut omnino solvendo non esset; — *secundo,* si remissionem faceret sub conditione, ut offensor longe abesset a regione, aut quia [offensus] filios aut fratres, aetate provectos, vi-

aut longe fieri offensorem.

[1] Tr. 21, cap. 6, n. 18.

vidos [a] habet, aut quia offensor esset ita insolens et ad rixas proclivis, ut prudenter timeret, propter sui animi imbecillitatem, illius petulantiam non posse sufferre [b].

39. - Circa SEXTUM et NONUM PRAECEPTUM:

Rogetur poenitens de pravis cogitationibus voluntariis.

I°. Interrogentur de *cogitationibus*, num desideraverint aut morose delectati fuerint de rebus inhonestis; et an plene ad eas adverterint et consenserint. Deinde, num concupierint puellas aut viduas aut nuptas, et quid mali cum illis se facturos intenderint. — In quo advertendum quod rustici, communiter loquendo, existimant

---

38. - [a] Seu « pronos ad vindictam » ut indicat italicus textus.

[b] Quae in hoc num. habet S. Alphonsus de remissione injuriae, ab ipso postea transcripta fuerunt fere ad verbum in *Hom. Ap., tr. 4, n. 17* (Cfr. hunc textum in Theologia morali, *lib. 2, n. 29,* not. *b*). Sed in *tr. ult., n. 23,* eamdem tractans quaestionem, lectorem remittit ad *tr. 4, n. 17,* addens tamen: « Advertendum hic quod dicit Tournely [*Dec., cap. 1, art. 3, sect. 3, concl. 3, qu. 4*], nempe quod offensus recte potest velle injuriae satisfactionem, si secus familia infamia notata remaneret. Item advertit S. Thomas, *2ª 2ae, qu. 108, art. 1,* quod juste potest postulare offensoris animadversionem, aut ad cohibendam ejus petulantiam, aut ad consulendum communi tranquillitati. « Si vero, ait Sanctus, intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per poenam peccantis, puta, ad emendationem pec-

majus peccatum stuprum quam simplicem fornicationem. E contrario nesciunt malitiam adulterii; ideo cum iis qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cum praevidetur monitio parum profutura, sed tantum effectura ut poenitens duplici peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet.

Quomodo exquirendus earum numerus.

De his autem cogitationibus, quibus assentiti sunt poenitentes, sumendus est numerus certus, si haberi potest; sin autem, exquiratur quoties in die vel hebdomada vel in mense cogitationibus consenserint. Sed si nec etiam id explicare possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres quae sibi occurrerunt vel in mentem venerunt; aut num habitualiter turpiter de aliqua in particulari cogitarint, nunquam pravis consensibus resistendo; et an semper illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspiciebant.

De mediis ad exsequenda desideria.

Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exsequendas; nam, ut diximus in Libro

---

cantis vel saltem ad cohibitionem ejus et quietem aliorum et ad justitiae conservationem... potest esse vindicatio licita ». Sed circa hoc punctum de conservanda justitia, quod plerumque innuunt offensi, magna vigilantia utendum est confessario, quia, in praxi, ut loc. cit. diximus, faciliter in eo desiderio justitiae latet propria vindicta ».

(*Lib. V, n. 32*), tunc illa media, etsi indifferentia, a malitia interna informantur, et ideo explicanda ut peccata externa sive opera incoepta [a].

40. - II°. Circa *verba obscoena* interrogentur: Circa turpiloquia:

1°. Coram quibus et quoties ita locuti sint, ratione scandali: an coram viris aut feminis, uxoratis aut non, pueris vel adultis. Facilius enim scandalizantur puellae et pueri quam adulti, praesertim qui in hoc vitio sunt habituati. rogetur de scandalo,

2°. Quae dixerint verba: an, v. gr. nominarint pudenda sexus a suo diversi. Hoc enim difficulter excusatur a mortali. de verbis prolatis,

3°. Num verba protulerint ex ira vel joco; nam ex ira difficilius aderit complacentia et scandalum. Caveat confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant, se ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur vel signum extraordinarium doloris afferant. de motivo turpiloquii,

4°. Num jactaverint se de aliquo peccato. Tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato: ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint (*Lib. V, n. 26*). de sui jactantia,

---

39. - [a] Si, nimirum, postea peccatum non consummetur, ut explicat S. Doctor, *lib. 5, n. 42.*

de turpiloquiis auditis.

Interrogentur etiam an delectati sint audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis praeceptum, putantes eam profuturam.

Circa opera, quaeratur de specie, numero et occasione.

41. - III°. Circa *opera* interrogentur quacum rem habuerint; num alias cum eadem peccarint; ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas); quoties peccatum consummatum, et quot actus interrupti adfuerint seorsim a peccato; num peccato multum ante consenserit: nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta *Lib. V, num. 36 et seqq.;* et tunc expedit formare judicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulae somni, distractionis, etc. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus, si malum propositum fuerit conceptum per duos vel tres dies ante consummationem peccati, et intra illud tempus non fuit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccato; vide dicta *ibid.*

Moneatur de tactibus separatis.

Se polluentes interrogentur etiam de tactibus impudicis separatis a pollutionibus et moneantur, eos esse mortalia. Item, interrogentur an concupierint vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua vel pluribus mulieribus aut pueris; tunc enim tot peccata distincta committunt.

Item, adverte quod, si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, praeter pec-

catum contra naturam committeret fornicationem inchoatam sive affectivam, ut dicunt communiter Filliuccius [a], Tamburinius [1], Holzmann [2], Sporer [3], etc. (*Lib. III, n. 466,* v. *Infertur 3*). Unde hic duo patraret peccata diversae speciei, unum contra naturam in effectu, alterum fornicationis in affectu.

Quid, de coitu inter crura aut brachia mulieris.

Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, puta: *an fuerint obedientes viris in omnibus*. De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. — Quae autem liceant, et quae vetentur inter conjuges circa idem debitum, vide quae fuse dicta sunt in Operc, *Lib. VI,* ex *n. 900.*

Quid, circa peccata conjugum.

42. - Circa SEPTIMUM PRAECEPTUM, interroget si aliquid ab alio surripuerit; et a quo, et an ab uno aut pluribus; an solus,

Rogetur poenitens de furto.

[1] Method. confess., lib. 2, cap. 7, § 10, num. 64 (edit. Venet. 1726). — [2] De Praecept. decal., n. 720 ad 4 (edit. Campodun. 1737). — [3] Theol. mor., part. 4, cap. 3, n. 686 (edit. Venet. 1731).

---

41. - [a] Filliuccius, *Morales Quaest., tr. 30, n. 135* (Lugdun. 1633) speciatim hunc casum non habet. Dicit solum « omnes mollities esse ejusdem speciei; sive enim sint procuratae... proprio, sive alieno adminiculo extrinseco, nulla est specifica diversitas... Semper est una ratio voluntariae seminationis procuratae absque concubitu ».

an cum aliis, et an semel an pluries: quia si qualibet vice materiam gravem sumpserit, qualibet vice peccavit mortaliter.

Furtula coalescere possunt.

Si vero materiam parvam sumpserit singulis vicibus, tunc non peccavit graviter, nisi cum ad gravem materiam advenerit; dummodo a principio animum non habuerit perveniendi ad materiam gravem. Sed cum materia jam facta est gravis, licet ille graviter non peccavit, tamen sub gravi tenetur ad restitutionem (*Lib. III, n. 553*), saltem illius ultimae quantitatis, quae materiam gravem constituit (*ibid. in fine*).

Gravitas in furtis minutis.

Notandum tamen plus materiae ad constituendam gravitatem in furtis minutis, et majorem requiri, si a diversis sumantur; unde dicitur, quod in furtis minutis, quae pluribus vicibus diversis facta sunt, duplum requiritur (*Lib. III, n. 530*). Et si inter ea notabile intercessit tempus, duorum nempe mensium, tunc furta probabiliter non coalescunt in materiam gravem (*ibid.*).

Interdum excusantur: edentes fructus in aliena vinea,

Probabiliter autem, qui fructus ederent in aliorum vineis, dummodo non sint rari et magni pretii, possunt excusari, saltem a peccato gravi [a], si foras non exportant in magna quantitate (*Lib. III, n. 529,*

---

42. – [a] Haec restrictio « saltem a peccato gravi » invenitur posita nec in Theologia morali, *loc. cit.*, nec in *Hom. Apost., tr. 10, n. 24.*

Qu. 2). In hoc enim rerum genere quae valde sunt expositae, major quantitas ad gravem materiam constituendam requiritur (*loc. cit.*, v. *Plus requiritur*).

famuli edulia sumentes,

Et hac ratione faciliter possunt excusari famuli et famulae, quae sibi a dominis sumunt res comestibiles; modo non sint in magna quantitate et extraordinariae (*Lib. III, n. 545*).

ii qui bonis communitatis utuntur.

Neque condemnari debent de peccato gravi, qui ligna incidunt aut pecora ad pastum ducunt in agros communitatis, licet prohibitum sit; quia tales prohibitiones censentur esse pure poenales (*Lib. III, n. 529, Qu. 1 et n. 614*, v. *Qui in loco*).

Mensura gravitatis furti.

Gravitas autem materiae commensuratur a qualitate personae, cui illatum est damnum; sed hoc fusius discussum est in Opere, *Lib. III, n. 527.* — Cum autem furta fiunt a filiis aut ab uxoribus, requiritur multo major quantitas, ut sint grave peccatum; et raro hi tenentur sub gravi obligatione ad restitutionem (*Lib. III, n. 539 et 543*).

Si poenitens restituere debeat et valeat, non absolvatur ante restitutionem.

43. - Certus factus de gravi poenitentis obligatione, confessarius inspiciat si poenitens valeat restituere, licet cum aliquo incommodo: et eum non absolvat, nisi prius restituat, licet ille signa extraordinaria emendationis exhibeat (*Lib. III, n. 682, Qu. 1*). Bona enim sunt quidam sanguis, qui a venis non eruitur nisi cum magna vi et dolore. Unde, si restitutio non fit ante absolutionem, cum difficul-

Exceptio.

tate maxima fiet postea, ut experientia admodum docemur. Potest excipi tantum aliquis poenitens, qui ita meticulosae conscientiae esset, ut de eo non sit dubitandi locus.

Interdum differenda restitutio.

Dixi: *cum aliquo incommodo;* quia, si ille restituendo non esset, quin in gravem necessitatem se conjiceret, id est, quin a statu suo, quem juste acquisivit, decidat, tunc ille potest differre restitutionem, dummodo creditor non sit in gravi necessitate. Immo, licet creditor sit in gravi necessitate, probabiliter nec etiam tenetur debitor ad restitutionem, cum ipse pariter in gravi necessitate reperitur, et per restitutionem constituendus esset in necessitate quasi extrema. Hoc tamen intelligitur, modo res ablata non exstet in specie, et modo creditor praecipue non redactus fuerit ob illud furtum in eam gravem necessitatem (*Lib. III, n. 703, Dub. I*).

Quid interim faciendum.

Curetur saltem tunc, nempe cum potest differri restitutio, suadere poenitenti, ut identidem paulatim restituat, aut aliquem laborem faciat, aut aliquod donum aliquando creditori offerat.

Pauca de restitutione delibantur.

44. - Possibile hic non est, omnes doctrinas scitu circa hanc materiam restitutionis necessarias, quae est ita late patens et implicita, iterum repetere. Observetur propterea, quod fusius in Opere actum est. Solummodo hic lubet pauca annotare, quae frequenter accidunt, et quae magis ad praxim pertinent.

Et 1°. Cum aliquis in comitatu aliorum furatum ivit, ad judicium formandum, si ipse ad totum damnum teneatur an non, distinguendum est: Si ille mere a sociis inductus fuit, et sine ipso jam furtum accidisset eodem modo quo accidit, non tenebitur ad aliud restituendum, quam quod ille surripuit. Si autem concorditer (alternis sibi animos incitantibus) ad furandum iverint, tunc quisque tenetur in solidum ad restitutionem (*Lib. III, n. 579,* v. *Quaeritur*). Modo fures tenentur in solidum,

Ita in theoria. Sed in praxi rudes, praesertim illi qui parum sunt meticulosae conscientiae, difficulter suaderi possunt, se teneri ad restituendum quod ab aliis acceptum est; et contra, domini ipsi contenti sunt de portione illorum, ob idipsum quod, si obligantur ad totum, faciliter restituere omittent, non solum quod alii acceperunt, sed etiam quod acceperunt ipsi. Propterea confessarius ei scire faciat, se teneri ad restitutionem, quin explicet quantitatem, restituere faciens quantum sua illius conscientia dictat (*Lib. III, n. 579,* v. *Advertendum;* et auctor *Istruz. per li confessori di terre e villaggi* [1]). sed in praxi de hoc non moneantur.

2°. Advertendum, neminem teneri ad damnum illatum restituendum, si nihil sibi utilitatis evenit, si illud damnum saltem in confuso non praevidit (*Lib. III, n. 613, in fine*), aut nisi per judicis sen- Requisita ut quis teneatur ad damnum resarciendum.

[1] Is est *Jorio,* cap. 8 v. *Ma per dare.*

tentiam ad damnum reficiendum mulctatus fuerit (*Lib. I, n. 100,* v. *Quaero* et *Lib. III, n. 554, in fine*).

Si dominus sit ignotus, cuinam restituendum.

3°. Si furtum est incertum, nempe si incerta est persona, cui illatum est damnum, obligandus est poenitens ad restituendum, aut Missas celebrare faciendo, aut eleemosynas pauperibus aut piis locis elargiendo (*Lib. III, n. 589, in fine*); et si ipse pauper est, potest sibi aut suae familiae applicare (*Lib. III, n. 672*).

Si est certus, ipsi est restituendum.

Sed si persona est certa, debet huic fieri restitutio. Quare mirum quidem est, tot reperiri confessarios tam imperitos, qui, cum sciatur quis sit creditor, poenitentibus imponunt, ut de re restituenda eleemosynas erogent aut Missas celebrare faciant. In eo casu ego hanc defendi sententiam (*Lib. III, n. 704,* v. *Quid si*): poenitentem iterum teneri ad restituendum, quia fur in omnibus casibus etiam fortuitis, debet reddere dominum indemnem, nec acquiescere potui opinioni diversae. Dixi dumtaxat (*Lib. III, n. 534, Qu. 2*) quod, si furta essent minuta, licet simul unita ad magnam summam advenerint, et etiamsi domini essent certi, sed diversi, tunc excusarem a peccato gravi eum qui vellet restituere pauperibus, propter rationem ibi allatam; et etiam a veniali, si rationabilis causa adesset, prout si restitutio fieri non posset dominis sine notabili incommodo, aut si aliqui pauperes in ea essent necessitate, ut praesu-

Modo excipiuntur furtula diversis facta.

merentur domini consentire, ut illis fieret restitutio (*Lib. III, n. 595, in fine*).

Venditor cives defraudans, ipsis restituat.

Si quis fraudem multis civibus, sed incertis, fecerit per furta minuta, ex. gr. vendendo vinum, oleum, etc., mensura detracta aut pondere imminuto, ego defendi teneri ad restituendum ipsismet civibus (aut pretium minuendo aut pondus vel mensuram augendo), et non jam pauperibus loci, ut alii permittunt; licet, ut jam supra dixi, si pauperibus daret, non peccaret graviter, et ne venialiter quidem, si justa causa accederet (*Lib. III, n. 595*).

Limitatio.

Alienum licite retinetur ex consensu praesumpto domini.

4°. Notandum quod, si quis rem alienam sumpserit aut retineret cum praesumptione, quod, si a domino eam peteret, libenti animo eam ipsi donaret, is non debet obligari ad restitutionem (*Lib. III, n. 700,* v. *Quaeritur hic 1*).

Donans, immemor debiti, liberatur.

5°. Neque debet obligari ad restitutionem, qui immemor debiti suo creditori donum mere gratuitum praebuit (*Lib. III, n. 700, Qu. 2*).

Requisita ut quis debeat sub gravi damnum restituere.

6°. Advertendum quod, ut poenitens teneatur ad restitutionem sub culpa gravi, cum res ablata jam consumpta est, et ille ditior non est factus, opus est primo, ut intercesserit culpa gravis interna contra justitiam commutativam (*Lib. III, n. 550*). Praeterea requiritur ex sua parte, ut actio externa, sive influxus, sit damni causa efficax (*n. 584*); et insuper, ut hic influxus sit complete sive graviter injustus (*n. 551*); et ut habeatur moralis cer-

titudo, quod ille talis fuerit (*n. 562 et 658*). Hoc est id quod ad *acceptionem* pertinet.

In dubio, melior est conditio possidentis.

Circa autem *retentionem rei,* cum poenitens pro se habet probabilem opinionem cum legitima possessione, non potest a confessario obligari ad restitutionem (*Lib. I, n. 83,* v. *Nescio autem*). Immo qui incoepit possidere in bona fide aliquam rem, post diligentiam factam ad veritatem inveniendam non tenetur ad aliquid restituendum, nisi certus fiat de jure, quod proximo competit, ut pluribus locis probavi (*Lib. III, n. 547,* v. *Et hoc* et *n. 669*).

Interdum omittatur monitio de restitutione.

Quod si restitutionis obligatio esset certa, sed poenitens maneret in bona fide si confessarius certe praevideret correptionem non profuturam, tunc debet eam omittere, ne per ipsum fiat ut, quod est peccatum materiale, evadat formale cum pernicie illius animae, ut dicunt DD. (*Lib. VI, n. 614,* v. *Infertur 2*). — Vide dicta supra, *cap. 1, n. 8 et 9.*

Circa contractus, consulere, studere et decidere.

Denique quoad obligationem restitutionis *ratione contractus,* oportet alios consulere, libris studere, et postea decidere. Reliquum est ut hic advertatur quod, si reperiantur aliqui contractus usu per longum tempus recepti in aliqua regione, ubi praecipue missiones factae sunt, confessarius non debet eos condemnare, nisi prius omnibus inspectis circumstantiis: siquidem primo aspectu multi contractus apparent usurarii aut injusti, sed postea

Monitum pro praxi.

melius rebus perpensis tales non sunt habendi. — Circa autem bonorum praescriptionem observa *Lib. III,* ex *n. 504.*

45. - Circa OCTAVUM PRAECEPTUM:

Rogetur poenitens de detractionibus et calumniis.

Primo interrogetur poenitens, si aliquem infamaverit; et si id effecerit falsum delictum ei imponendo aut verum patefaciendo; et, cum delictum est verum, si illud erat occultum aut publicum in aliquo loco, fama aut judicis sententia. — Item interroget, si infamaverit coram uno an pluribus; et coram quot; item, si divulgaverit factum, ut a se cognitum an ab aliis auditum.

Calumniator se retractare tenetur.

Detractor famam restituat, meliori quo possit modo.

Circa autem *famae restitutionem,* si delictum quod est patefactum, erat falsum, qui infamiam intulit, tenetur se retractare. Si vero delictum est verum, debet infamiae illatae prospicere meliori modo quo potest, sine mendacio: dicat ex. gr.: *hallucinatus sum, me fefelli, erravi.* Alii etiam admittunt, posse dici: *Mentitus sum,* aequivocando, dum omne peccatum est mendacium, ut dicitur in Scripturis. Ego soleo dare consilium, ut dicant: *E capite meo hoc erui* (vulgo: *me l'ho cacciato di capo*), etiam aequivocando, quia omnia verba e mente (pro qua accipitur caput) procedunt. — Quod si unquam famae restitutio probabiliter judicaretur majus damnum quam utilitatem infamato allatura, quia praesumitur res ab hominum memoria effluxisse (ut praesumitur, cum famae obtrectatio multo abhinc tem-

pore accidisset et inde de hac nulla amplius facta est mentio), tunc satius est occasionem captare infamia notatum laudandi in aliqua ejus virtute, et eum in bonam aliorum opinionem ponere, quam in memoriam revocare res praeteritas hac famae restitutione.

Interim, si possibile, differatur absolutio.

Confessarius procuret ut hujusmodi famae compensationes, cum commode fieri possunt, ante absolutionem fiant, quia postea difficulter adimpletur; licet hae minus difficultatis habeant quam pecuniae restitutio.

Quid sit proprie detractio.

Denique hic advertatur, quod proximi delictum patefacere tunc proprie detractio dicitur et est peccatum, cum intenditur, ut ait S. Thomas [1], famam alterius denigrare; non autem, cum intenditur aliquod damnum vitare; ut esset parentes, dominum, praelatum, certiores facere, ut reus emendetur aut aliorum damno consulatur: modo horum damnum esset magni momenti aut non longe minus damno infamia notati. Observetur id quod habetur in Opere, *Lib. III, n. 968.*

46. - Circa debitum restituendi alicui *honorem* ablatum, propter contumeliam ei irrogatam, jam actum est in praecepto quinto *n. 37.*

Monitum de judiciis temerariis.

In hoc praecepto octavo DD. etiam agunt de *judiciis temerariis.* Multi rudes se accusant, se male de aliquo sensisse.

[1] 2ª 2ae, qu. 73, art. 2.

In hoc opus est advertere: 1° quod, cum motiva sufficientia adsunt sic judicandi de aliquo facto, judicium non est temerarium, sed justum, et propterea culpa caret; — 2° quod plerumque haec non sunt judicia, sed suspiciones, in quas domini et patresfamilias aliquando tenentur induci, ut aliquod peccatum impediant, ex. gr. ne servi furentur, ne filiae peccent cum viris versando, etc. — Tantummodo eos de hoc moneat, ne hujusmodi suspiciones sine necessitate cum aliis conferant [a].

47. - Reliquum esset sermonem facere DE PRAECEPTIS ECCLESIAE; sed de iis, nempe de obligatione audiendi Missam et de non laborando die festo, jam satis supra diximus *n. 32 et 33.*

Quoad jejunium:

Circa *jejunium* autem, tria in confessarii memoriam revocamus:

Non omnis labor excusat.

1° Non omnes labores excusare a jejunio, sed eos dumtaxat, qui multam corporis agitationem causant (*Lib. III, n. 1041*).

Cessans ab opere uno die excusatur.

2° Operarios iis solis diebus excusari a jejunio, in quibus actu laborant, aut cum sperant crastina die [a] se laboraturos,

---

46. - [a] Unde S. Doctor, *Hom. Apost., tr. ult., n. 29,* ait: « Circa hoc octavum praeceptum non est necesse, ut interrogetur poenitens, an temere judicaverit ».

47. - [a] Loquens de illis operariis, S. Alphonsus, *lib. 3, n. 1044,* dicit: « Ii qui uno

et non posse, nisi die praecedenti comedant (*Lib. III, n. 1044*).

In quonam consistât jejunium.

3° Non sufficere ad jejunium satisfaciendum extra prandium et coenam non comedere, aut vespere minus solito coenare, ut falso multi credunt. Jejunium enim importat unicam comestionem facere in die [b]; et vespere aliud non permittitur quam simplex collatiuncula octo unciarum juxta communem consuetudinem, aut ad plus decem unciae possunt concedi illi qui ob majorem exigentiam usus fuisset majori quantitate ordinariam excedente (*Lib. III, n. 1025*).

Pauperes quando excusentur.

Pauperes vero, quibus mane non fuisset cibus sufficiens, et non possunt sustentari sola collatiuncula serotina, hi excusantur (*Lib. III, n. 1033, 2*). Quod si vespere hi haberent sufficientem cibum, dicunt DD., hos teneri ad jejunium antevertendo coenulam ad meridiem; sed multi alii hoc negant [c], quia hujusmodi jejunium incommodo extraordinario esset illis. Observentur quae in Opere habentur (*Lib. III, n. 1034*, v. *An autem*).

---

vel altero die non laborant non tenentur jejunare... [nisi] manifeste ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent ».

[b] Sed vide *lib. 3, n. 1024*, not. *a*, ubi, de collatiuncula matutina, datur responsum S. Poenit. diei 21 Nov. 1843.

[c] Et quidem « valde probabiliter », ait S. Doctor in Theologia morali, *loc. cit.*

Conclusio capitis.

Postquam tale examen a rudibus exegerit, quomodo postea confessarius se gerere debeat, ut disponat poenitentem ad dolorem et adjungat poenitentiam, jam supra actum est, *n. 10 et 11.* — Sed ante omnia advertat, tale examen non negligendum, ubi cognoscitur opus esse; quia invenitur confessariorum major pars in hoc puncto deesse.

CAPUT III.

De interrogationibus adhibendis cum personis diversi status aut conditionis quae sunt conscientiae parum meticulosae [a].

Officium interrogandi de obligationibus status.

48. - Hic advertitur quod, circa obligationes proprii status aut officii, non semper sufficit confessario poenitentem interrogare tantum an suam obligationem impleverit. Cum poenitens videtur esse conscientiae parum meticulosae, aut confessarius aliunde habet rationabilem suspicionem quod ille suis obligationibus desit; tunc oportet ut ipsum interroget in particulari, saltem circa ejus obligationes principaliores.

Sacerdos interrogetur:

49. - Et I°. Si est *sacerdos* qui ad confitendum accedit, interrogetur:

de Horis et Missarum oneribus;

1°. An satisfecerit Horis canonicis et oneribus Missarum, vel an has per multum tempus distulerit celebrare [a].

de negotiatione;

2°. An negotiationem exercuerit [b].

de Missa properata.

3°. An nimis festinanter Missam absolvat: nam si infra quadrantem horae

---

48. - [a] Hoc caput a S. Alphonso postea insertum est in *Hom. Apost., tr. ult., n. 31-37*, paucis quibusdam praetermissis.

49. - [a] Cfr. decr. *Ut debita, l. 6*, post *n. 424*.

[b] Textus italicus addit: « Utrum ad ludos addictus fuerit ».

illam terminat, ipse a culpa gravi nequit excusari, etiamsi Missa sit de requiem, ut non sine magno fundamento plures DD. docent (*Lib. VI, n. 400*). Infra enim tam breve spatium non est possibile, Missam absolvere sine magna verborum et caeremoniarum negligentia; saltem nequit Missa celebrari cum ea gravitate et decentia quae tanto sacrificio convenit. Insuper ex Missa nimis festinanter celebrata oritur etiam grave scandalum laicorum, quibus, ut ait Bellarminus (*ibid.*), videntur huiusmodi sacerdotes non credere, quod in Missa realiter sit praesens divina Christi Domini majestas [c].

Sacerdos interdum tenetur confessiones excipere.

50. - Praeterea non erit improprium, sacerdotes interrogare, an in ipsorum patria magna sit penuria confessariorum. Eo enim casu posset aliquis sacerdos teneri ad se reddendum idoneum ad confessiones excipiendas, ut validis rationibus probavimus (*Lib. VI, n. 625*); quibus addatur doctrina D. Thomae [1], qui dicit, Deum ad hoc instituisse in Ecclesia ordinem presbyterorum, ut ipsi aliis sacramenta ministrarent: *et ideo* (verba S. Doctoris) *posuit Ordinem in ea, ut quidam aliis sacramenta traderent.* Idcirco sacerdotes appellantur lux mundi, sal terrae et coad-

Bellarm., de Gemitu columb., lib. 2, cap. 5 (edit. Colon. Agripp. 1617). — [1] Suppl., qu. 34, art. 1, in corp.

---

[c] Deinceps numeri textus italici jam non respondent numeris versionis latinae.

Probatur ex fine sacerdotii.

jutores Dei. Cum igitur finis sacerdotis sit sacramenta ministrare, quomodo ipse poterit a culpa excusari, si viderit suos conterraneos carere confessariis, et ideo plures eorum in peccato manere cum magno damnationis periculo; et ipse Domini finem, ob quem ad sacerdotium fuit evectus a Deo, frustraneum reddit, negligendo ex pigritia idoneum effici ad ministrandum Poenitentiae sacramentum, quod saluti animarum, excepto Baptismo, prae aliis necessarium est?

Ex sacra Scriptura.

Nimis verenda sunt verba Domini adversus eos sacerdotes, qui salutem proximorum parum curant: *Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei... ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Ezech., III, 18.

Retunditur objectio.

Si autem sacerdos ille se excuset, adducendo suam insufficientiam, audiat S. Franciscum Salesium qui falsam vocat humilitatem eorum sacerdotum [a], qui renuunt animarum saluti incumbere sub titulo suae imbecillitatis. Ista (ait Sanctus) malitiosa est humilitas et inventus amoris proprii, qui sub hoc specioso prae-

S. Franc. Sales., in ejus Vita italice descripta a Gallitia, lib. 6, cap. 2, § 1, in f. (edit. Venet. 1729).

---

50. – [a] S. Franciscus Salesius, *loc. cit.*, hoc indistincte dicit de iis omnibus qui praetextu imbecillitatis subvenire renuunt proximo in re spirituali.

textu propriam quaerit tegere secordiam. — Subdit quod Deus, cum aliquod nobis talentum donaverit, juste petit a nobis ut illud exerceamus. Quapropter, qui eo utitur et paret, ille magis humilem se ostendit. Superbi quidem causam habent, ut nullum suscipiant opus, quia tales in seipsis fidunt. Humiles contra magnanimi sunt, quia non proprias perpendunt vires, sed in Deo confidunt, cui placet in nostra infirmitate suam omnipotentiam extollere; unde concludit, quod humiles omnia aggredi possunt.

Confessarius rogetur de studio theologiae;

51. - II°. Si accedit ad confitendum aliquis *confessarius*, de cujus idoneitate prudenter dubitatur, interrogetur : an studio sufficientem operam dederit, et an studere pergat; nam, ut diximus, *n. 18, in fine,* ad bene exercendum officium excipiendi confessiones non satis est aliquando studuisse. — Item, an absolverit eos qui manebant in occasione proxima peccati, aut erant recidivi, nec extraordinaria signa suae dispositionis afferebant.

de absolutione occasionariorum aut recidivorum.

Si unquam talis confessarius aliquam poenitentem sollicitasset ad turpia, interrogetur an sciat, se non posse Sacrum facere; quia a Summo Pontifice Benedicto XIV sollicitantibus imposita est inhabilitas perpetua et Papae reservata,

Bened. XIV, decret. S. Off. *In generali Congregatione,* diei 5 Aug. 1745; in Bullar. Prat. 1845, tom. 1, append., n. 8.

quae, ut ostendimus in Opere (*Lib. VI, n. 705*), ante omnem sententiam incurritur [a]. — An autem haec incurratur etiam ab ignorantibus? Observa, quae dicuntur in eodem Opere, loco citato [b].

52. - III°. Si accedit *parochus,* interrogetur:

Parochus rogetur de correptione subditorum,

1°. An attendat ad debitas correptiones erga subditos, praecise erga eos qui aliquo tenentur odio, aut cum aliqua turpiter conversantur, aut domos sponsarum frequentant. Et de hac materia loquendo, hujusmodi parochus valde advertatur ad non accipiendas promissiones mutuas matrimonii, nisi parum ante quam nuptiae sint contrahendae, ut prudentes parochi agunt; alioquin omne tempus illud usque ad matrimonium peccatorum tempus erit.

speciatim quoad praeceptum paschale;

2°. An invigilet, ut sui subditi absque exceptione personarum paschale impleant praeceptum. Quot personas in missionibus invenimus, praesertim majoris existimationis, quae per multos annos praece-

---

51. - [a] Sed a sexta editione Operis (1767) S. Doctor contrarium tenuit; cfr. *Elench. 2 quaest. reform., qu. 21.*

[b] In textu italico S. Alphonsus absolute affirmabat hanc inhabilitatem incurri etiam ab ignorantibus; et haec sententia concordabat cum dictis in secunda editione Theologiae moralis, *lib. 6, n. 705.* Sed jam in tertia editione declaravit, esse satis probabile hanc inhabilitatem non incurri ab ignorantibus.

ptum implere omiserunt, quin parochus eas admonuerit et opportuna adhibuerit media ad ipsarum resipiscentiam.

3°. An sacramenta ministraverit (praecipue Poenitentiae) in periculo mortis, aut cum requisitus fuerit, per seipsum (*Lib. VI, n. 623,* v. *Resp. 2 et resp. 3*). Dico: *per seipsum,* quia, cum ipse potest, non satisfacit, illa per alios ministrando (*Lib. IV, n. 127, Dub. 3,* v. *Hinc*). de administratione sacramentorum;

4° An moribundis debitam praestiterit assistentiam. de cura moribundorum;

5°. An in dominicis conciones habuerit. Etenim parochus, cum non est legitime impeditus, omittendo concionari per mensem continuum, aut per tres menses discontinuos intra annum, a DD. non excusatur a gravi culpa (*Lib. III, n. 269,* v. *Hic obiter*). de praedicatione;

6°. An debitas largitus sit eleemosynas, habens beneficium pingue, congruam excedens. de eleemosynis;

7°. An attenderit ad instruendos in doctrina christiana pueros et rusticos circa mysteria fidei et media ad salutem; praesertim, an instruxerit rudes circa dolorem peccatorum necessarium ad obtinendam absolutionem; necnon pueros circa communionem, aetate qua jam ad eam sunt idonei, nimirum ordinarie loquendo ab anno decimo usque ad duodecimum [a], vel ad de tradita doctrina christiana;

---

52. – [a] Quae hic dicuntur reformanda sunt juxta decretum, omnibus notum, S. Con-

summum ad decimum quartum (*Lib. VI, n. 301,* v. *Sed hic*). Sciendum enim, S. Carolum Borromaeum suis parochis praecipisse, ut ad communionem idoneos redderent pueros, statim ac ad decimum annum pervenissent (*ibid.*). At quidam parochi renuunt etiam pueris, qui ad annum pervenerint duodecimum, Eucharistiam ministrare. Et cur? Ut incommodum effugiant illos instruendi.

de datis attestationibus.

8°. Interroget sedulo an facile et ob humanos respectus attestationes in scriptis dederint initiandis necessarias, ut illi possint ordines suscipere.

In hoc enim oportet ut parochi non sola notitia negativa sint contenti, cum debeant habere positivam de ipsorum probitate et sacramentorum frequentia; et ideo tenentur particulariter de his omnibus certiorari. Quandoque inveniuntur ordinandi mille culpis onerati, qui vix semel in anno communionem acceperint, immo qui etiam praeceptum paschale omiserint; et deinde audacter attestationes parochi praesentant de morum honestate et sacramentorum frequentia. Isti jam postea ordines suscipiunt et scan-

S. Carolus Borrom., Acta Eccles. Mediolan., synod. dioec. XI, tit. 3, Monita quoad Sacram. (editio Mediolan., 1599).

---

greg. de Sacramentis, sub die 8 Aug. 1910, de prima puerorum communione. Sic pariter immutandus est *lib. 6, n. 301.*

dalum fiunt populo; et de omnibus ipsorum flagitiis parochus equidem rationem Deo reddere debet; nam episcopi in hoc parochis credunt. Sed episcopi seduliores fidem non praestant parochis in hac materia tam gravi, a qua salus pendet populorum.

53. - IV°. Si accedit *episcopus* negligentis conscientiae, confessarius interroget: Episcopus interrogetur:

1°. An debitam adhibeat diligentiam (praeter scientiae examen) in se certiorando de positiva probitate ordinandorum, prout sacri canones, Tridentinum et Apostolus [I Tim. v, 22] imponunt, minime acquiescendo parochorum attestationibus quae, ut diximus, ut plurimum aut falsae sunt aut suspectae. de ordinandorum examine;

2°. An approbet ad confessiones sacerdotes sat in moribus et doctrina expertos: aliter illi plus damni quam utilitatis afferent. de confessariorum approbatione;

3°. Quomodo reditus mensae expendat et applicet. Ut enim probavimus (*Lib. III, n. 490, IV et seqq.*), episcopi, dempta honesta sua sustentatione, reliqua tenentur pauperibus elargiri. de reditibus expensis;

4°. Quomodo residentiae obligationi satisfaciat. Etenim nec etiam per tres menses a Tridentino concessos ipse a sua dioecesi potest abscedere, ut Pontifex Benedictus XIV declaravit, si ex fu- de residentia;

Jus can., can. Nullus, dist. 24. — *Trident.*, sess. 23, de reform., cap. 7 et 12. — *Trident.*, loc. cit., cap. 1. — *Bened. XIV*, bulla *Ad universae, § Quoniam vero*, diei 3 Sept. 1746 et encycl. *Grave*, § 1, diei 15 Aug. 1741.

tili causa sive ob meram oblectationem abesset.

de scandalorum inquisitione;

5°. Quomodo invigilet ad inquirenda suarum ovium scandala, ut ipsa reparet meliori modo quo poterit, implorando etiam subsidium brachii saecularis, si oportet.

de bono exemplo.

6°. Interroget quomodo se gerat in bono exemplo exhibendo. Certe enim praelatus speciali modo tenetur exemplarem se praebere: alioquin quomodo poterit suos ecclesiasticos corripere, puta, ne cum mulieribus versentur, neque ludos vetitos [a] frequentent, si de his malum ipse tribueret exemplum?

54. - V°. Si confitetur *monialis*, interrogetur:

Monialis rogetur de votis;

1°. An aliquem defectum commiserit circa vota, praesertim paupertatis, accipiendo vel elargiendo sine licentia.

de Horis canonicis;

2°. An satisfecerit Horis canonicis. Opinio enim quod moniales in privato non teneantur officium recitare, non est satis probabilis, ut ostendimus, *Lib. IV, n. 142*, v. *Ante omnia* [a].

de amicitia periculosa;

3°. An erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, puta si adfuerint saltem verba aut litterae amatoriae. Et eo casu, si monialis familiaritatem illam nollet relinquere, constans sit con-

---

53. - [a] Textus italicus habet « ludos chartarum ».

54. - [a] Sed vide not. *f* ad *lib. 4, n. 142*.

fessarius in neganda ei absolutione. In hujusmodi enim familiaritatibus, licet finis positive pravus absit, semper tamen periculum urget: saltem adest scandalum et malum exemplum respectu aliorum. — Diana [b].

4°. An aliquo teneatur odio in suas sorores. de odio;

5°. Si monialis aliquod exercet officium, interroget de illo particulari; puta *rotariam,* an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta; *portinariam,* an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali monialium aut aliorum; *abbatissas,* an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in monasterium ingrediuntur aut morantur, aut an novis abusibus conniveant: advertendo quod, licet particulares moniales peccent leviter levem regulam transgrediendo, superiores tamen quae non curant impedire, cum possint, observantiae relaxationem, peccant in re gravi (*Lib. IV, n. 13*). de officiis particularibus.

55. - VI°. Si accedit quis *judicis officio fungens*, interrogetur: 1° An fuerit personarum acceptor; — 2° an causas expediverit; — 3° an in judicando conveniens studium praemiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus Judex interrogetur de suis officiis.

---

[b] Diana id non habet, loco citato a S. Alphonso, videlicet, *Resolutiones moral., tr. 7, resol. 21 et 22,* neque in toto *tr. 7,* saltem in edit. Lugdun. 1650.

erga alteram ex partibus sententias dixerit.

Item, tabellio.

56. - Si autem accedit *tabellio*, interrogetur: 1° Quomodo se gerat in capiendis informationibus. — 2° an intermiserit interrogationes suggestivas; — 3° an testium depositiones diminuerit vel auxerit.

57. - VII°. Si accedit *medicus*, interrogetur:

Medicus rogetur de sua peritia;

1°. An satis fuerit versatus in studio medicinae et in praxi medendi; necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt.

de licentiis impertitis;

2°. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum sine justa causa [a].

de remediis datis;

3°. An aliquod periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato (*Lib. I, n. 46 et Lib. IV, n. 291*).

de prava conniventia cum pharmacopola;

4°. An fuerit causa ut remedia acciperentur ab aliquo pharmacopola suo amico, quem tamen noverit parum esse fidelem vel peritum, aut ineptas vendere medicinas.

de cura pauperum;

5°. An attenderit ad curandos pauperes, si stipendium aliunde jam accipit [b];

---

57. - [a] Italicus textus: « Utrum alicui impertierit licentiam edendi carnes aut praetermittendi Officium vel Missam, ob merum respectum humanum, sine necessitate, aut saltem sine dubio quod satisfactio praecepti grave damnum vel notabile incommodum afferret ».

[b] Sic vertendus est textus italicus.

vel sine stipendio, si pauperes fuerint in gravi necessitate. — Trullench[1].

6°. An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta praecepta Pontificia.

de monitione infirmorum quoad confessionem.

De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (*Lib. III, n. 182,* et melius, *Lib. VI, n. 664*), ubi dictum est quod Innocentius III medicis praecepit, ne alicujus infirmi curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; et S. Pius V, confirmans tale praeceptum, insuper jussit ut medicus post tertium diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum. Item mandavit ut omnes medici, antequam gradum doctoratus assumant, dent juramentum observandi hoc praeceptum; idque mandatum est omnibus collegiis.

Sed Dubium fit: *Quomodo hujusmodi praeceptum et juramentum intelligantur?*

Plures DD. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa, vel saltem cum dubitatur an sit periculosa; et in hoc sensu dixerunt bullam S. Pii receptam fuisse. — Sed communior sententia vult quod praefatum praeceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in

Praeceptum istud communius intelligendum de morbo gravi.

[1] Opus morale, tom. 1, lib. 4, cap. 1, dub. 11, num. 6 (edit. Barcinonen. 1701). — *Innoc. III,* cap. Cum infirmitas 13, de poenit. et remiss. — *S. Pius V,* brev. *Supra gregem,* § 3, 6 et 7, diei 8 Mart. 1566; in Bullario Mainardi.

illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Et ratio est, quia Innocentius praecipit ut medicus imponat infirmo confessionem, antequam ejus curationis onus medicus suscipiat, ad hoc ne infirmus (sic loquitur Pontifex) de confessione monitus, de salute desperans, facilius mortis periculum incurrat. Igitur intendit effici ut infirmus confiteatur, antequam morbus fiat mortalis. Haec sententia mihi videtur vera.

Sed obligat solum juxta consuetudinem.

Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis medicorum, etiam timoratae conscientiae, qui non solent monere infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum praestitum juxta bullam S. Pii, innixi doctrinae plurium auctorum (*Lib. VI, n. 664,* v. *Circa autem*) sentientium quod praefatum juramentum non obligat nisi pro illa parte, pro qua a consuetudine receptum est.

Certo tamen peccat medicus si morbus periculosus.

Caeterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem medici illi qui omittunt monere infirmum de confessione, cum infirmitas est jam periculosa. — Oh quam miserum est videre tot infirmos (et praesertim eos qui spectatae sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitae Deo mox reddendas parent, tempore quo sunt quasi exanimes, cum vix possint verba tunc modulare, vix alios audire, vix statum concipere propriae conscien-

tiae, suorumque peccatorum dolorem! Et totum hoc evenit culpa istorum medicorum qui, ne displiceant infirmis aut eorum propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; immo eis blandiri pergunt, usquedum omnino ipsi de vita desperantur.

Fortiter moneatur medicus.

Cum igitur accedit medicus negligentis conscientiae, curet confessarius praecipue eum interrogare et monere, non obiter sed cum calore, de hac obligatione intimandi confessionem infirmis, saltem quando advertit, morbum jam esse gravem, aut dubitat an sit jam gravis, ut communiter dicunt DD., qui in hoc non discrepant. Dico: *cum calore;* nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum medici poenitentis, sed omnium etiam infirmorum, qui sub ejus cura erunt.

Pharmacopola rogetur de venditis remediis.

58. - VIII°. Si accedit *pharmacopola,* interrogetur: 1° An praestiterit remedia praegnantibus ad abortum procurandum; — 2° an vendiderit unum pharmacum pro alio, et carius quam res valebat (*Lib. III, n. 281*).

Hic adde, Gregorium XIII, in constitutione 29 *Cum officio pastorali*[a], omnem vetuisse societatem pharmacopolas inter et medicos aut chirurgos.

Gregorius XIII, const. *Cum officio pastorali,* § 13, de die 1 Jul. 1575; bulla 29 in Bullario Cherubini.

---

58. - [a] Haec constitutio lata fuit solum pro Urbe.

Mercator de injustitia in venditione.

59. - IX°. Si accedit *mercator*, interrogetur: 1° An deceperit in pondere et mensura; — 2° an res vendiderit ultra pretium supremum; praesertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, et nihil damni ipse esset passurus.

An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem aestimationem; et an res quae venduntur minutatim, carius possint vendi: observa doctrinas in Libro annotatas, *Lib. III, n. 809.*

60. - X°. Si accedit *sartor,* interrogetur:

Sartor de labore die festivo;

1°. An in diebus festivis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes compleret et dominis afferret (*Lib. III, n. 303,* v. *Sartoribus*).

de jejunio;

2°. An jejunia impleverit ab Ecclesia praecepta; nam sartores ob sarciendi laborem minime a jejuniis excusantur (*Lib. III, n. 1041,* v. *Item Palaus*).

de emptione panni pro alio;

3°. An, si alii commiserint ei pannos emere, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit. Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam retinere, modo moralem praemiserit diligentiam apud alios mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio (*Lib. III, num. 826,* v. *Caute*). Hoc tamen debet esse omnino

certum, alioquin nihil amplius potest exigere, quam solvit.

4°. An sibi retinuerit frustula sive resegmina vestium; quae injuste retinet, nisi adsit consensus dominorum, aut nisi illi aliquid injuste detraherent ex pretio debito, adhuc infimo communiter aestimato. de retentione resegminum vestium;

5°. An sibi occasio proxima peccandi esset ex accipiendis regulis bene formandi vestes mulierum per ipsarum corporum commensurationem (vulgo, ut dicitur, *in pigliar la misura*), aut esset ex aptandis vestibus feminis, quod nequit fieri nisi cum ipsarum mulierum attrectatione, idque esset sartori occasio proxima incidendi in pravas delectationes aut desideria, prout non raro accidit improbae conscientiae viris. de quadam occasione peccandi.

61. - XI°. Si accedit *proxeneta* aut *venditrix* (intellige de his quibus traduntur a dominis res vendendae licitantibus), interrogetur an aliquid retinuerit pretii ab emptoribus exacti. Tenuimus enim (*Lib. III, n. 825,* v. *Quaeritur*), quod nequit illud superans sibi retinere, etiamsi traderet domino pretium ab eo determinatum; quia talis determinatio fit, ut res non vendatur minoris, non autem ut proxeneta illud quod superest sibi retineat. Idque procedit, etiamsi a domino fuerit locus designatus ubi res venderetur, et proxeneta, adhibita ibi debita diligentia, in alio loco multum distanti pluris deinde vendidisset. Etenim Proxeneta rogetur de retento excessu pretii. Regulariter enim non licet.

tunc etiam dicimus quod ipse nequit omne superfluum retinere, sed tantum id quod ipsi spectare potest ob illum extraordinarium laborem; nam res semper domino fructificat.

Casus in quibus hoc est licitum.

Excipimus (*Lib. III, n. 826,* v. *Bene autem*): 1° si proxeneta rem meliorem reddidit, et ideo pluris vendidisset quam res prius valebat; — 2° si proxeneta cum domino convenerit, amplius ei non tradere nisi pretium ab eo determinatum; et hoc sive expresse sive tacite, prout esset si dominus nullum pro ejus labore stipendium assignasset; — 3° si quod superest esset parvi momenti, ita ut praesumeretur dominus condonare; — 4° si proxeneta, facta ordinaria diligentia, ipse sibimet emeret rem pretio ab aliis oblato, et postea eam pluris venderet. — Idem dicendum, si quis tibi commiserit aliquam rem emendam pretio designato, et tu minoris emisses; tunc enim nihil amplius exigere potes, nisi extraordinarium laborem adhibuisses, ut impensae parceres; aut si rem tuo nomine emisses, periculum in te assumendo. Hoc tamen intelligitur, si jam praemisisses moralem diligentiam, nec invenisses a quo rem minoris emere potuisses (*ibid.*).

Barbitonsor rogetur de labore die festivo,

62. - XII°. Si accedit *barbitonsor*, inrogetur an alios tondeat in diebus festivis, ubi hujusmodi consuetudo non adsit. Quia contra, id ei non est vetitum, ubi consuetudo jam introducta est; aut si ibi

nequeunt viri tonderi nisi in festis, eo quod in aliis diebus labori operam navare debent, ut se suosque sustentare possint.

Praeterea interrogetur an comam mulieribus componat, juxta improbum usum hoc tempore a Satana inventum. — Ordinarie loquendo, puto id esse viris [a] proximam occasionem peccandi lethaliter turpibus delectationibus aut saltem desideriis; unde dico, minime permittendum id alicui qui in se contrariam non habuisset experientiam. Quod si unquam quis per notabile tempus expertus fuisset in hujusmodi actione se immunem a peccato, hic revera damnari nequit de mortali. Sed hoc non obstante, non omittat confessarius eum removere, quantum potest, ab hujusmodi officio, quod certe in se periculum continet. et de sua opera mulieribus praestita.

Hinc nolo dubium aliud discutere, an feminae possint nec ne tuta conscientia viros accersere, ut illi suas componant comas. Audio, quod ipsae pluribus in locis hoc faciunt; et confitentur et communicant. Videant ipsae et ipsarum confessarii. Saltem confessarius eis imponat [b],

---

62. – [a] Italicus textus habet « id esse juvenibus proximam, etc. ».

[b] Textus italicus fert: « Imponat ut diligentiam adhibeant in quaerenda aliqua femina quae hoc facere possit; quam si non inveniant, saltem ne utantur, etc. ».

ne utantur viro aliquo juniori, ex cujus actionibus perceperint, eum malitiose se gerere. — Caeterum censeo quod mulieres purioris conscientiae non quidem utentur viris, sed contentae erunt feminis, a quibus coma componatur, meliori modo quo potest.

CAPUT IV.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi [a].

Duo scopuli pro confessariis.

63. - Maxima confessarii cura debet esse se bene gerendi cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi, aut in vitiis consuetudinarii sunt aut recidivi. Hi sunt duo magni scopuli, in quos major confessariorum pars impetunt et deficiunt. — In capitulo sequenti sermonem faciemus de habituatis et recidivis; hic de occasionariis.

Fuga occasionum, vitatio peccati.

Certum est quod, si homines satagerent occasiones fugere, major peccatorum pars evitaretur. Satan, remotis occasionibus, parum lucratur; sed cum homo ultro in occasionem proximam se immittit, ut plurimum et fere semper hostis victoriam canit. Occasio, praesertim in materia turpium delectationum, est quasi rete quod ad peccatum trahit et simul mentem obcaecat: ita ut homo peccet, quin videat quod agat. — Sed deveniamus ad praxim.

---

63. - [a] Hoc caput a S. Doctore postea assumptum est in *Hom. Apost., tr. ult., n. 1-8.*

Quid sit occasio voluntaria.

Occasio dividitur 1° in voluntariam et necessariam. — *Voluntaria* est illa, quae facile vitari potest; *necessaria* quae amoveri nequit sine gravi damno aut scandalo.

Necessaria.

Dividitur 2° in proximam et remotam.

Remota.

Remota est illa in qua homo raro peccat, vel illa quae ubique reperitur.

Proxima per se.

Proxima, per se loquendo, est illa in qua homines communiter ut plurimum deficiunt. — Proxima autem *per accidens* seu respectiva, est ea quae, licet respectu aliorum non sit proxima, tamen respectu alicujus proxima est, vel quia hic in tali occasione frequenter est lapsus, vel quia prudenter timeri potest quod labatur, propter experientiam cognitam suae fragilitatis. Quidam auctores volunt, non esse occasionem proximam nisi eam, in qua homo fere semper vel ut plurimum ceciderit. Sed communior et verior sententia docet, occasionem proximam esse illam, in qua frequenter quis peccavit (*Lib. VI, n. 452,* v. *Occasionem vero*).

Proxima per accidens.

Occasio proxima saepe pendet a subjecto.

Verumtamen advertendum quod, sicut aliquando occasio quae respectu ad alios communiter est proxima, respectu vero ad aliquem valde pium et cautum potest esse remota (*ibid.*): ita contra, quaedam occasiones quae respectu ad alios communiter per se essent remotae, forte erunt proximae respectu ad aliquem, qui propter experimentum relapsuum et propter pravam inclinationem in quoddam vitium

(praesertim si est turpe) factus est valde debilis et facilis ad labendum; et tunc iste tenebitur ad removendas non tantum occasiones proximas, sed etiam illas remotas, quae respectu sui proximae evadunt.

Exempla occasionis proximae.

64. - Caeterum est quidem in occasione proxima: 1° Ille qui retinet in propria domo aliquam feminam, quacum saepe rem habuit; — 2° ille qui frequenter in ludo prorupit in blasphemias aut fraudes; — 3° ille qui in aliqua caupona aut domo saepe se inebriaverit aut ceciderit in rixas vel actus, verba aut cogitationes obscoenas.

Quid de absolutione degentium in occasione proxima.

Porro omnes isti absolvi nequeunt, nisi postquam occasionem abstulerint, aut saltem nisi auferre promittant, juxta distinctionem, quae fiet in numero subsequenti. — Et ita pariter non potest absolvi, qui aliquam domum adeundo, quamvis semel in anno, semper ibi peccavit. Talis enim aditus jam ipsi proxima est occasio. — Nec etiam absolvi possunt, qui tametsi in occasione positi non labuntur, afferunt tamen aliis grave scandalum (*Lib. VI, n. 452,* v. *Ex praemissis*). — Addunt aliqui DD. (*ibid.*), negandam quoque absolutionem illi qui occasionem externam non removet, si cum occasione conjungitur habitus vitiosus aut magna tentatio seu vehemens passio, quamvis usque tunc in ea occasione nunquam peccaverit; nam facile deinde peccare poterit, si ab occasione se non amoverit.

Hinc dicunt quod, si unquam aliqua famula tentaretur ab hero, et ipsa se noverit facilem ad labendum, ab ea domo abscedere tenetur, si commode potest; alioquin temere praesumeret, se securam habere.

Sponsi se invicem invisentes

Et hic caveant confessarii a permittendo sponsis domos sponsarum adire, et puellis earumque parentibus sponsos in domum admittere; quia raro evenit quod tales sponsi non labantur saltem in verba aut cogitationes turpes in hujusmodi occasione, dum omnes aspectus et colloquia inter sponsos sunt incentiva ad peccandum: estque moraliter impossibile, ipsos invicem conversari et non sentire stimulos ad eos turpes actus qui tempore matrimonii deinde succedere debent.

65. - Generaliter autem loquendo de adolescentibus et puellis qui invicem se adamant, non sunt isti omnes indistincte de gravi culpa damnandi; sed ordinarie puto, ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimia experientia patet; nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in occasione a mortalibus invenientur immunes; et si non in principio, saltem in progressu. Tales enim adamantes prius conversantur invicem ob propensionem; deinde propensio fit passio; et passio, postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat et eos in mille crimina ruere facit.

ordinarie erunt in occasione proxima.

Hinc cardinalis Picus de Mirandola, episcopus Albanensis, in sua dioecesi per

edictum suos admonuit confessarios, ne tales adamantes absolverent, si postquam ter ab aliis jam fuerint admoniti, ab hujusmodi amore sectando non abstinuissent, praesertim tempore nocturno, aut diu, aut clam, aut intra domos (cum facili periculo osculorum et tactuum), aut contra parentum praeceptum, aut cum altera pars prorumpit in verba obscoena, aut cum scandalo (prout si in ecclesia), aut cum conjugatis, claustralibus aut clericis in sacris.

Confessarius sit rigidus cum occasionariis.

Et in hoc generaliter advertendum quod, ubi agitur de periculo peccati formalis et praecise peccati turpis, confessarius, quanto magis rigorem cum poenitente adhibebit, tanto magis ejus saluti proderit; et contra, tanto magis cum illo immanis erit, quanto magis benignus erit in permittendo ut ille in occasione maneat aut se immittat. S. Thomas de Villanova confessarios in hoc condescendentes vocat *impie pios*. Haec caritas est contra charitatem. — Solent in his casibus poenitentes conari ut confessarii apprehendant quod, occasionem removendo, magnum orietur scandalum. Fortis sit confessarius ad hujusmodi timores despiciendos; majus semper erit scandalum videre quod poenitens, nec etiam post confessionem, occasionem aufert. Aut alii ejus peccatum ignorant, et tunc nihil

Nec admittat eorum falsas excusationes.

S. Thom. de Vill., conc. fer. VI p. dom. IV Quadr., num. 12.

mali suspicabuntur: aut sciunt, et tunc poenitens famam potius recuperabit quam amittet, removendo occasionem.

Juxta alios, qui nondum removit occasionem potest absolvi semel vel bis.

66. - Plures DD. censent, prima aut secunda vice bene hunc absolvi posse, qui est in occasione proxima, licet voluntaria, etiam antequam occasio auferatur; modo firmum habeat propositum et promittat se illam statim remoturum.

Distinguendae occasiones *in esse* et occasiones *non in esse*.

Sed hic oportet distinguere cum S. Carolo Borromaeo [1] occasiones quae *sunt in esse,* et occasiones quae *non sunt in esse.* — Occasio, quae est *in esse*, est, ex. gr., cum aliquis concubinam domi detinet, vel cum aliqua famula consentit quoties tentatur a domino, et similia. Occasio autem, quae *non est in esse,* est, ex. gr., cum quis in ludo prorumpit in blasphemias, aut versando in cauponis prolabitur in rixas et ebrietates, aut accedendo ad convivia incidit in verba et cogitationes turpes.

In occasionibus *non in esse* ter absolvi potest.

His positis, dicendum quod in occasionibus quae *non sunt in esse,* recte docet S. Carolus quod poenitenti, firme promittenti se ab eis abstinere potest, semel, bis et etiam ter absolutio dari [a]. Quod si deinde ille occasionem non aufert et eodem modo peccat, non potest absolvi, nisi prius occasionem removeat.

[1] Acta Eccl. Mediolan., part. 4, Instr. Confessar., v. *Essendo.*

---

66. - [a] S. Carolus concedit absolvi posse in hoc casu, semel et iterum dumtaxat.

In occasionibus autem, quae *sunt in esse,* cum eodem S. Carolo omnino neganda est absolutio, nisi occasio prorsus auferatur. Hancque sententiam, ordinarie loquendo, omnino tenendam probavimus in *Lib. VI, n. 454.* — Ratio, quia talis poenitens est indispositus ad absolutionem, si petat eam, antequam occasionem removeat. Etenim eam recipiendo se immittit in proximum periculum frangendi propositum, et sic remanendi in eadem occasione. — Clarius rationem hanc explicemus. Certo mortaliter peccat qui est in occasione proxima voluntaria et eam non tollit. Cum autem opus tollendi occasionem sit maxime arduum et non impleatur nisi per magnam violentiam, hanc vim difficulter sibi infert, qui jam est absolutus; quia, ablato timore sine absolutione remanendi, de facili sibi suadebit quod tentationi resistet, quin occasionem auferat; et ita in ea manendo certe quidem recidet: prout quotidie experimento probatur in pluribus poenitentibus qui, carpta absolutione ab aliquo confessario parum cauto, minime postea attendunt ad occasionem removendam, et statim deterius relabuntur. Hinc diximus quod, propter praedictum periculum frangendi propositum, mortaliter peccat poenitens qui ante remotionem occasionis absolutionem petit, et gravius peccat confessarius qui illum absolvit.

In occasionibus *in esse,* ordinarie nec semel absolvendus.

67. - Diximus: *ordinarie loquendo.* Nam plures casus excipiuntur a DD. (*Lib. VI,*

n. 454, v. *Dixi tamen*), in quibus poenitens absolvi potest, antequam occasionem removerit.

Excipitur casus signorum extraordinariorum.

Et excipitur 1° casus in quo poenitens talia afferret extraordinaria signa doloris, ut prudenter judicari possit ipse non esse amplius in proximo periculo frangendi propositum de tollenda occasione. Tunc enim signa illa indicant poenitentem donatum fuisse uberiori gratia, qua merito speratur quod in removenda occasione constans erit. Verumtamen semper ac absolutio commode differri posset, tunc illam etiam ei differrem, usque dum cum effectu occasionem auferat.

Excipitur casus quo poenitens redire nequit.

Excipitur 2° casus in quo poenitens non possit redire, vel nonnisi post multum tempus. Tunc bene potest absolvi, si censetur bene dispositus cum proposito statim removendi occasionem; quoniam, eo casu, periculum frangendi propositum remotum reputatur, causa magni oneris quod poenitens deberet pati, abscedendo sine absolutione aut repetendi confessionem apud alium sacerdotem aut diu manendi sine gratia sacramenti. Quapropter, cum ille sit tunc in quadam morali necessitate recipiendi absolutionem, antequam occasionem tollat, habet jus ut statim absolvatur (*Lib. VI, n. 454,* v. *Excipiendus 2*). Dum enim hic non potest ante absolutionem occasionem auferre, censetur ac si esset in occasione necessaria. — Sed hoc nec etiam admittendum,

si poenitens jam ab alio confessario alias admonitus fuerit de occasione removenda et non impleverit; quia tunc habetur ut recidivus, et ideo nequit absolvi, nisi afferret extraordinaria signa doloris, prout in sequenti capitulo dicemus.

Nisi jam ab alio confessore admonitus sit.

68. - Hoc dicimus quoad occasionem proximam voluntariam.

At si occasio est necessaria aut *physice;* prout si quis detineretur in carcere, vel esset in periculo mortis, in quo non haberet tempus et modum ejiciendi concubinam: vel *moraliter,* id est, si occasio non posset auferri sine scandalo aut gravi damno vitae, famae aut bonorum, ut communiter docent DD. (*Lib. VI, n. 455*); eo casu poenitens bene absolvi potest, quin occasionem auferat; quia tunc non tenetur eam removere: modo promittat exsequi media necessaria ad efficiendum ut occasio ex proxima evadat remota; prout sunt, praecise in occasione peccati turpis, fugere familiaritatem complicis, et etiam aspectum, quantum fieri potest; frequentare sacramenta, et saepe commendare se Deo, renovando quotidie, praesertim mane, ante imaginem Crucifixi propositum non amplius peccandi et, quantum est possibile, vitandi occasionem.

In occasione necessaria physice aut moraliter,

poenitens absolvi potest sine ablata occasione,

modo media praescripta adhibeantur.

Ratio, quia occasio peccandi non est proprie peccatum in seipsa, neque inducit peccandi necessitatem. Unde bene consistere potest cum occasione verus dolor et propositum non recidendi; et licet quis-

Probatur.

que teneatur auferre proximum periculum peccandi, id intelligitur cum ipse sponte vult tale periculum. Sed cum occasio est moraliter necessaria, tunc periculum per remedia opportuna remotum evadit; et Deus tunc non se retrahit ab assistendo sua gratia illi qui vere deliberavit ipsum non offendere. Nam non dicit Scriptura [Eccli. III, 27], quod peribit qui *est* in periculo, sed qui *amat* periculum; sed nequit dici amare periculum, qui illi invitus subjacet. Unde inquit S. Basilius: *Qui urgenti aliqua causa et necessitate se periculo objicit, vel permittit se esse in illo, cum tamen alias nollet, non tam dicitur amare periculum, quam invitus subire; et ideo magis providebit Deus, ne illo pereat* [a].

Consectaria.

69. - Hinc dicunt DD., bene capaces absolutionis esse, qui nolunt relinquere aliquod officium, negotium aut domum, in qua soliti fuerunt peccare, eo quod deserere eam nequeunt sine gravi detrimento, semper ac verum habeant propositum se emendandi et media implendi ad emendationem. Tales sunt, ex. gr., chirurgi qui in medendis feminis, aut parochi qui in excipiendis earum confessionibus prolapsi sunt, si, his muneribus

---

68. - [a] Textus citatus non est S. Basilii, sed fortasse alicujus commentatoris in ejus *Constitutiones monastic., cap. 5* (cfr. Migne, *Patr. Graeco-lat., tom. 31, col. 1359*).

relictis, non possent juxta suum statum vivere (*Lib. VI, n. 455, in fine*).

Sed omnes conveniunt, *expedire* in his et similibus casibus absolutionem differre, ut poenitens sit saltem diligentior in praescriptis remediis exsequendis. — Verumtamen ego censeo, confessarium non tantum posse, sed etiam *teneri* ad differendam absolutionem, semper ac commode differre potest, praesertim cum agitur de materia turpi. Tenetur enim ipse tamquam medicus animarum opportuniora applicare remedia; et puto, remedium magis idoneum non inveniri pro eo qui manet in occasione proxima, quam differre ei absolutionem, dum experientia nimis patet, quod plures post absolutionem acceptam negligunt media praescripta exsequi, et sic facile recidunt. E converso, cum alicui differtur absolutio, ille vigilantior erit ad media implenda et ad obsistendum tentationibus, ob metum ne iterum sine absolutione dimittatur, cum ad confessarium redibit.

Confessor tamen tenetur absolutionem differre si commode fieri potest.

Forte in hoc quis me nimium rigidum reputabit; sed ego semper sic me gessi in praxi, et sic pergam me gerere cum iis qui sunt in proxima occasione, quamvis necessaria, et quamvis extraordinaria signa doloris haberent, semper ac mihi non ostenderetur specialis necessitas eos statim absolvendi; et sic censeo multo magis prodesse poenitentium saluti. Utinam et omnes confessarii sic etiam se

S. Doctor in hoc se vindicat a rigorismo.

gererent, oh quot peccata vitarentur, et quot aliae salvarentur animae!

Ceterum cum occasionariis rigide est agendum.

Repeto quod supra dixi: Ubi agitur de liberando poenitente a peccato formali, uti debet confessarius opinionibus benignioribus, in quantum christiana prudentia concedit. Sed ubi opiniones benignae periculum peccati formalis proximius reddunt, prout in hac materia occasionum proximarum accidit, dico omnino expedire et quandoque oportere ut confessarius sententiis rigidioribus utatur: tunc enim hae valde magis prosunt animarum saluti.

Casus de illo qui semper relabitur.

Quod si autem quis, manendo in occasione necessaria, semper eodem modo relaberetur, etiam remediis adhibitis, et modica superesset spes emendationis, tunc dico, omnino huic negandam absolutionem, prius quam occasionem tollat (*Lib. VI, n. 457*). Et hic reor instare evangelii praeceptum: *Si oculus tuus scandalizat te, ejice eum* (*Marc.*, IX, 46). Excepto casu quo poenitens signa doloris ostenderet tam extraordinaria, quod posset concipi prudens spes emendationis (*Lib. VI, n. 457, in fine*).

CAPUT V.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum habituatis et recidivis [a].

70. - Distinguendi sunt habituati a recidivis.

Habituatus, quis.

Habituati sunt, qui habitum contraxerunt in aliquo peccato, de quo non adhuc sunt confessi. — Isti, ut dicunt DD. (*Lib. VI, n. 459*), bene absolvi possunt prima vice qua confitentur de pravo habitu, vel si de eo confitentur, postquam ipsum retractaverunt; dummodo dispositi sint per verum dolorem et firmum propositum adhibendi media efficacia ad emendationem. — Verum si habitus esset valde radicatus, potest etiam confessarius ei differre absolutionem, ad experiendum quomodo sit constans poenitens in praxim deducendo media praescripta, utque ipse de suo vitio majorem concipiat horrorem.

Potest absolvi.

Interdum potest differri absolutio.

Quid constituat habitum.

Advertatur hic quod quinque vices in mense jam possunt malum habitum constituere in aliquo vitio peccati externi, modo inter ipsas aliquod intervallum in-

---

70. - [a] S. Doctor postea hoc caput ad verbum intexuit in *Hom. Apost., tr. ult., n. 8-18.*

tercedat. Et in materia fornicationum, sodomiarum et bestialitatum, multo minor numerus habitum queit constituere: qui, ex. gr., semel in mense fornicaretur per annum, bene hic habituatus dici potest.

Recidivus, quis.

71. - *Recidivi* autem sunt, qui post confessionem eodem vel quasi eodem modo sunt relapsi absque emendatione. — Isti, ut communiter docetur (*Lib. VI, n. 459,* v. *Recidivus*), nequeunt absolvi, si sola signa ordinaria afferant, nempe si tantum confiteantur, asserendo se poenitere et proponere, prout habetur ex propos. 60 damnata ab Innocentio XI. Nam habitus contractus et relapsus praeteriti sine ulla emendatione magnam praestant suspicionem, quod dolor et propositum, quae poenitens asserit se habere, nequaquam sint vera. Unde istis differenda est absolutio per aliquod tempus, usquedum appareat prudens signum emendationis. Et in hoc puncto lugenda est animarum ruina; cujus causa sunt tot mali confessarii, indistincte absolvendo tot recidivos qui, cum repererint confessarios qui semper tam facile eos absolvunt, amittunt horrorem in peccando et pergunt ad putrescendum in coeno vitiorum usque ad mortem.

Absolvi nequit cum signis ordinariis.

Quidam DD. (*Lib. VI, n. 459,* v. *Dicunt*) admittunt, recidivum solis signis ordinariis absolvi posse usque ad tertiam et quartam vicem. Sed huic opinioni nunquam potui acquiescere; quia habituatus qui post unam confessionem recidit sine

Nequidem semel.

emendatione, jam est verus recidivus, et fundatam praebet suspicionem suae indispositionis.

Et notetur hic quod haec regula procedit etiam respectu culparum venialium. Quamvis enim communiter admittitur facilius absolvi posse eos qui prolabuntur in peccata levia, eo quod occasiones eorum frequentiores sint; attamen, cum sit communis sententia (*Lib. VI, n. 449, Dub. 1*), grave esse peccatum et sacrilegium, absolutionem recipere super levibus confessis sine vero dolore et proposito, nec sufficere dolere de multitudine seu de numero excessivo talium culparum, quin dolor habeatur de aliqua in particulari, prout tenuimus (*ibid., Dub. 2*), contra quorumdam opinionem [a], facile metuendum est, hujusmodi confessiones sacrilegas esse aut saltem invalidas. — Hinc diligenter satagat confessarius ad non absolvendos indistincte tales poenitentes. Tunc etenim, etiamsi illi sint in bona fide, tamen non poterit a sacrilegio excusari, absolutionem impertiendo eis qui ad absolutionem non satis dispositi judicari

Hoc fere valet pro recidivo in venialibus.

Regulae pro ejusdem confessione.

---

71. – [a] Ita S. Doctor potius tenebat in prima editione Theologiae moralis, *col. 717*, sed jam in editione secunda dixit: « Hae sententiae facile videntur posse conciliari: cum impossibile sit dolere de multitudine et non dolere saltem de illis posterioribus culpis per quas constituitur multitudo ».

possunt. Propterea curet, si poenitentem sine peccato vult absolvere, aut eum disponere ad dolendum praesertim de aliqua levi culpa, a qua ille magis horreat; aut ei insinuare ut confiteatur de aliquo peccato graviori vitae anteactae contra aliquod praeceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero); ut habeat materiam certam, super qua inniti possit absolutio; alioquin etiam huic poenitenti per aliquod tempus differri oportet absolutio.

His recidivis, ex fragilitate intrinseca, differatur, absolutio,

72. - Dico: *per aliquod tempus;* eo quod recidivis tam levium quam gravium culparum non est necessarium differre eis absolutionem per annos aut menses, ut nimis rigide vult Juenin. Vide *Lib. VI, n. 463.* — Sed regulariter satis erit, si peccatum procedit ex fragilitate intrinseca, dilatio octo vel decem dierum, prout ait doctus auctor libri Romae editi, cui titulus: *Istruzione per li novelli confessori*[1]; idemque dicit auctor libelli ubique in Italia accepti, cui titulus: *Istruzione per li confessori di terre e villaggi*[2], ubi pro hac doctrina citat Ludovicum Habert [a];

regulariter per octo vel decem dies;

Juenin., Commentarius... de Sacramentis, diss. 6, qu. 7, cap. 4, art. 7 (edit. Lugd. 1717). — [1] Is est *Giordanini*, part. 1, cap. 9, n. 215. — [2] Is est *Jorio*, cap. 1, § 4, init.

---

72. - [a] Habert. *Prax. Sacram. Poenit., tr. 4*, v. *Illi vero* (edit. Bassan. 1770), ita rem explicat ut ejus opinio eodem fere recidat ac sententia Juenini.

adduntque esse excessivam et periculosam dilationem mensis, quia post tantum tempus difficilis redditur reditus hujusmodi poenitentium.

Et huic judicio favet Benedictus XIV, in bulla *Apostolica,* ubi loquens de confessariis qui rite poenitentibus absolutionem differunt, sic deinde eos monet: *Illos ut quantocius revertantur invitet... ut ad sacramentale forum regressi, absolutionis beneficio donentur.* Nota verba *quantocius* et *donentur.* — Ad summum (dico) his differri potest absolutio per quindecim aut viginti dies.

ad summum per quindecim aut viginti dies.

Sed excipere oportet illos, qui tempore praecepti Paschalis confitentur. Pro istis enim majoris temporis experientia requiritur, cum justa suspicio haberi possit quod hi abstineant a relapsu potius ut censuram effugiant, quam ex vero proposito mutandi vitam. — Oportet etiam excipere eos qui lapsi sunt in occasione proxima extrinseca. Isti enim majori egent experientia, cum occasio (ut dictum est in capitulo praecedenti) sit fortius incentivum ad peccandum. Verum semper sufficiet experientia mensis. Caveat tamen confessarius ne dicat poenitenti ut non redeat nisi post mensem; nam hic ob tantam dilationem nimis terrebitur. Potius imponat ei ut redeat post octo vel quindecim dies, et sic blando modo ipsum

Quandoque protrahatur dilatio.

Bened. XIV, encycl. *Apostolica,* § 22, diei 26 Jun. 1749.

transferet ad recipiendam absolutionem in fine mensis.

Recidivus cum signis extraordinariis absolvi potest.

73. - Ad absolvendos igitur recidivos non sufficiunt ordinaria signa doloris et propositi, sed requiruntur extraordinaria: quae alias, juxta communem sententiam (*Lib. VI, n. 459,* v. *Recidivus*), certe sufficiunt ad absolutionem impertiendam. Illud enim extraordinarium signum, modo solidum sit et fundatum, aufert indispositionis suspicionem, quae urget ratione relapsuum.

Nec tunc requiritur probatio temporis.

Recte dixerunt episcopi Belgii, anno 1697 congregati, in quodam decreto edito pro directione confessariorum suarum dioecesium, de hoc puncto loquentes: *Deum in conversione peccatoris non tam considerare mensuram temporis quam doloris* (apud Croix [1]). Hinc prohibuerunt ne confessarii stabili lege exigerent a poenitentibus adhuc recidivis experientiam notabilis temporis, antequam eos absolverent. Et jure merito. Sola enim probatio temporis non est unicum signum mutatae voluntatis, quia voluntas peccatoris mutatur virtute divinae gratiae quae tempus non requirit, sed aliquando illico operatur. Quapropter mutatio voluntatis bene per alia signa cognosci valet sine expe-

Decret. episcopor. Belgii, seu Instruct. pastoralis... pro executione nuperi Brevis S. D. N. Innocentii Papae XII, circa administrat. sacramentor. etc., de die 13 April. 1697; ap. De Ram, Synodicum Belgicum, tom. 1, pag. 623 (edit. Mechlinien. 1828). — [1] Theol. mor., lib. 6, part. 2, n. 1823 (edit. Mediolan. 1724).

rientia temporis. Quinimmo alia signa dispositionis actualis poenitentium quandoque voluntatis mutationem manifestant multo melius quam probatio temporis: nam talia signa directe dispositionem ostendunt, dum e converso experientia illam ostendit tantum indirecte; cum non raro accidat quod aliquis diu abstinuerit a peccando, et adhuc sit etiam indispositus.

Nam haec signa ostendunt mutationem voluntatis.

Unde auctor libri citati: *Istruz. per li novelli confessori,* sic ait [1]: *Se la ricaduta nasce dalla propria fragilità, senza altra causa estrinseca volontaria, è quasi temerità il dire che ogni ricaduto sia indisposto* [a]. Et alibi [2], dicit quod recidivus propter vim mali habitus absolvi debet, semper ac firmam ostendit voluntatem adhibendi media ad emendationem, sic subdendo: *E giudichiamo che il fare altrimenti sia troppo rigore, e che il confessore facendolo s'allontanerebbe dal vero spirito della Chiesa ... e del Signore ..., e dalla natura del sagramento, il quale non solamente è giudizio, ma medicina ... salutare* [b].

[1] Part. 1, cap. 15, n. 356. — [2] Part. 1, cap. 9. n. 213.

---

73. – [a] Id est: «Si relapsus provenit ex propria fragilitate, sine alia causa extrinseca voluntaria, quasi temerarium est dicere omnem recidivum esse indispositum».

[b] Latine: «Et judicamus, alium agendi modum nimis rigorosum esse; et confessa-

Signa extraordinaria.

74. - Plura autem sunt haec signa, prout docent doctores (*Lib. VI, n. 460*).

Lacrymae, cordialia verba.

1°. Major dolor manifestatus per lacrymas (modo sint verae compunctionis), aut per verba ex corde procedentia, quae aliquando certiora signa quam lacrymae esse possunt.

Minor numerus peccatorum.

2°. Minor numerus peccatorum (intellige, cum poenitens fuerit in eisdem occasionibus et tentationibus peccandi); aut si poenitens post ultimam confessionem perseveraverit in gratia per notabile tempus, puta per 20 aut 25 dies, ipse qui prius pluries in hebdomada prolabi solebat; aut vero si relapsus fuerit post magnam resistentiam; aut etiam si antequam ad confessionem accederet, diu se abstinuerit a culpis mortalibus.

Studium emendationis.

3°. Diligentia adhibita pro emendatione, ut esset, si poenitens diligenter occasionem vitaverit, media praescripta a confessario exsecutioni mandaverit; aut si adhibuerit jejunia, preces, eleemosynas, etc. ad vitium extirpandum [a].

Quaesitio vel promissio remediorum.

4°. Si ipse petit a confessario remedia aut nova media ad emendationem. Item

---

rium sic agentem a vero spiritu tum Ecclesiae tum Domini recedere, necnon a natura hujus sacramenti, quod non solum judicium est, sed et salutaris medicina ».

74. - [a] Textus italicus habet « ad bonam faciendam confessionem ». Item Theologia moralis, *lib. 6, n. 460, 3°*, ubi S. Doctor eamdem quaestionem tractat.

si promittit implere media, quae tunc ei suggerit confessarius; maxime si nunquam monitus fuerit ad illa adhibenda. Sed his promissionibus censeo non omnino fidendum, si alia signa desint: cum poenitentes, ut absolutionem carpant, facile promittant, sed postea difficulter attendant.

Spontanea confessio.

5°. Spontanea confessio, nempe si poenitens accedit non jam ad implendum praeceptum Paschale, neque ex quodam usu confitendi in aliquibus temporibus, prout in die Nativitatis Domini, in festivitatibus Deiparae et similibus, neque accedit impulsus a parentibus, a domino aut magistro; sed venit omnino sponte et vere inspiratus a divino lumine, ad solum finem ut divinam gratiam recipiat: praesertim si ad confitendum longum iter aggressus fuerit, abstinuerit a lucro notabili, grave sustinuerit incommodum, aut magnum conflictum internum vel externum superaverit.

Motivum extraordinarium confessionis.

6°. Si venerit motus ab aliquo extraordinario impulsu, puta ob concionem auditam, aut mortem amici, obve metum alicujus imminentis flagelli, prout terraemotus, pestis, etc.

Confessio sacrilege omissorum.

7°. Si poenitens confiteatur peccata anterius per verecundiam tacita.

Restitutio praecedens.

8°. Si poenitens, antequam accedat, restituerit rem vel famam ablatam.

Nova cognitio peccati vel periculi.

9°. Si propter monitionem confessarii ostendit se apprehendisse novam cogni-

tionem et horrorem sui peccati periculique suae damnationis.

Alii alia signa addunt: prout si poenitens magnam libenter acceptat poenitentiam; si asserit, se poenituisse peccati, statim ac illud patravit; si protestatur, se velle mori potius quam peccare. Sed haec signa nescio an sola satis esse possint. Potius dicerem quod possent deservire ad alia adjuvanda signa quae sola non sufficerent.

Ad absolvendum sufficit certitudo moralis de dispositione poenitentis,

75. - Denique semper ac aliquod adest signum, quo prudenter possit judicari poenitens mutasse voluntatem, bene absolvi potest. Quamvis enim confessarius, ut poenitentem absolvere possit, moraliter certus esse debeat ejus dispositionis, attamen advertendum quod in aliis sacramentis, in quibus materia est physica, physica etiam debet esse certitudo; sed in hoc sacramento Poenitentiae, cum materia sit moralis, prout sunt actus poenitentis, sufficit moralis certitudo sive respectiva, ut probatum est *Lib. VI, n. 57 et 461.* Nimirum satis est quod confessarius prudentem habeat probabilitatem de dispositione poenitentis sine aliqua prudenti suspicione in oppositum. Alioquin difficulter unquam posset ullus peccator absolvi, nam omnia signa poenitentium aliud non fundant quam probabilitatem quamdam de ipsorum dispositione.

nimirum unica probabilitas.

Auctor *Istruz. per li novelli Confessori* sic inquit [1]: *Non ricercasi altro ...*

[1] Is est *Giordanini*, part. 1, cap. 15, n. 360.

per amministrare la Penitenza, che un giudizio prudente e veramente probabile della disposizione del penitente... Onde ..., se le circostanze non fondano un dubbio prudente, ch'egli non sia sufficientemente disposto, non dee il confessore inquietare se stesso nè il penitente per averne l'evidenza, che non è possibile [a].

Et hic notandum circa malum habitum, quod facilius absolvi possunt recidivi in blasphemiis quam in aliis peccatis odii, furti aut libidinis, quibus habitus fortius inhaeret, causa majoris concupiscentiae sive inclinationis quae in illis invenitur.

Recidivus in blasphemiis facilius absolvatur.

76. – Dictum est, confessarium *posse* absolutionem impertiri consuetudinario et recidivo, quando ille per signum extraordinarium dispositus apparet: sed non dicitur *teneri;* quia potest etiam absolutionem ei differre, si hoc censeat expedire, ut communiter doctores docent (*Lib. VI, n. 462*). Etenim, licet poenitens post confessionem suorum peccatorum jus habeat ad absolutionem, tamen non habet jus ut statim absolvatur; nam confessarius tamquam medicus, bene potest, immo

Recidivo disposito differri potest absolutio.

---

75. – [a] Id est: « Ad administrandam Poenitentiam nil aliud requiritur, quam prudens et vere probabile judicium de dispositione poenitentis. Unde, si circumstantiae non ingerunt prudens dubium de insufficienti ejus dispositione, confessarius nec se ipsum nec poenitentem perturbare debet ut evidentiam consequatur, quod non est possibile ».

quandoque tenetur absolutionem differre, cum judicat, tale remedium necessario prodesse saluti sui poenitentis.

An autem *expediat ordinarie uti hoc remedio aut non sine consensu poenitentis?*

Non differenda, si dilatio damnumsitallatura.

Certum est non expedire, si videt quod dilatio afferre potest magis detrimentum quam profectum; et idem dicunt DD., quando ob dilationem poenitens subire deberet aliquam infamiae notam aut periculum (*Lib. VI, n. 463*).

Opiniones auctorum extra hunc casum.

Extra autem hos casus quidam volunt, melius esse ut hujusmodi recidivis differatur absolutio. Alii tamen communius censent, id raro expedire; et hoc etiam sentit celebris nostrorum temporum missionarius Pater Leonardus de Portu Mauritio, in suo docto sermone Romae edito, cui titulus: *Discorso mistico e morale.* Melius nihilominus dicendum, quod in hoc puncto nequit certa statui regula, sed confessarius juxta occurrentes circumstantias gerere se debet. Deo se commendet, et secundum quod se sentit inspiratum, sic faciat. — Ego ita censeo: Si poenitens relapsus est *ex fragilitate intrinseca,* prout accidit in peccatis irae, odii, blasphemiarum, mollitierum, aut delectationum morosarum, dico cum sententia communissima DD. (*ibid.,* v. *Ut autem*), quod raro expedit differre abso-

Juxta S. Doctorem, relapso ex fragilitate intrinseca et disposito, raro differenda.

S. Leonard., Discorso mistico e morale, n. 10, in f., (edit. Rom. 1854).

lutionem recidivo, cum ille est dispositus: nam sperari debet, magis gratiam sacramenti quam dilationem absolutionis illi prodesse posse.

77. - Dico: *ex fragilitate intrinseca.* Aliter enim agendum cum eo qui relapsus est ob *occasionem extrinsecam,* quamvis necessariam: nam occasio vivaciorem excitat concupiscentiam, et complicis praesentia vehementius sensus commovet et intensiorem reddit affectum ad peccandum, quam faciat pravus habitus intrinsecus; et ideo poenitens in occasione extrinseca magnam sibi vim inferre debet, non tantum ad superandam tentationem, sed etiam ad se removendum a familiaritate et praesentia complicis, ut periculum ex proximo reddatur remotum. — Et tanto magis hoc procedit, si occasio est voluntaria et omnino auferri debet; quia tunc recipiens absolutionem, antequam occasionem amoverit, remanet in magno periculo frangendi propositum factum de illa removenda, prout ostendimus in capitulo praecedenti, *n. 66.*

Secus, relapso ob occasionem extrinsecam.

Speciatim si haec sit voluntaria.

E converso in consuetudinario ob causam intrinsecam remotius est periculum violandi propositum; quia ex una parte non adest objectum extrinsecum, quod tam violenter eum impellat ad peccandum: et ex altera, illi non est voluntaria retentio mali habitus, prout est voluntarium non amovere occasionem cum possit. Unde in tali necessitate Deus male habi-

S. Doctor probat raro esse differendam relapso ex fragilitate intrinseca.

tuato magis succurrit; et ideo plus quam a dilatione absolutionis sperari potest emendatio a gratia sacramenti, quae illum fortiorem reddet, reddetque efficaciora media quae ipse adhibebit ad habitum exstirpandum.

Confirmatur ex auctoritate.

Cur enim, recte dicunt Salmant. [1], magis sperari debet, quod peccatori gratia carenti prosit dilatio absolutionis, quam prosit amico Dei absolutio, qua gratiam recipit? — Et cardinalis Toletus [2], loquendo praecise de peccato pollutionis, censet, ad tale vitium vitandum non esse remedium efficacius quam saepe se munire sacramento Poenitentiae; subditque, hoc sacramentum maximum esse frenum hujusmodi peccatum committentibus: et *a)* qui eo non utuntur, dicit quod non sibi promittat emendationem nisi per miraculum. — Et re vera, S. Philippus Nerius, ut legitur in ejus Vita [3], maxime hoc medio frequentis confessionis utebatur pro recidivis in tali vitio. — Huic quoque confert id quod ait Rituale Romanum, agendo de Poenitentia: *In peccata facile reciden-*

[1] Tr. 6, cap. 5, n. 68, in f. — [2] Instructio sacerdotum, lib. 5, cap. 13, n. 6 (edit. Venet. 1668). — [3] Bacci, Vita di S. Filippo, lib. 2, cap. 6, n. 2 (edit. Florent. 1851) — *Rituale Romanum,* ordo administr. Poenit., n. 19, v. *Quare curet.*

---

77. – *a)* Verba quae sequuntur tribuuntur Toleto a Sporer (a quo S. Alphonsus videtur hanc desumpsisse citationem), sed non sunt illius auctoris. Cfr. *lib. 6, n. 464,* v. *E. converso.*

tibus utilissimum fuerit consulere, ut saepe... confiteantur, et si expediat, communicent. Et dicendo *facile recidentibus,* certe intelligit loqui de eis qui nondum pravum habitum exstirpavere.

Objurgantur rigoristae.

Aliqui auctores, qui per solam rigoris viam videntur velle animas salvas facere, dicunt recidivos pejores fieri, cum ante emendationem absolvuntur. Sed ipse scire vellem ab his magistris meis, an omnes recidivi, cum sine absolutione dimittuntur, carentes gratia sacramenti, omnes evadant fortiores et omnes emendentur? Quot ego miseros novi in exercitio missionum, qui dimissi sine absolutione vitiis et desperationi se abjecerunt, et per plurimos annos omiserunt confiteri!

Sed etiam laxistae.

Caeterum repeto: Quisque se dirigere debet juxta lumen quo donatur a Deo. Hoc certum est quod in hac materia, tam errant ii qui plus justo sunt faciles, quam ii qui sunt difficiles ad absolvendum. Multi quidem propter nimiam facilitatem sunt causa quod tot animae perdantur (et negari non potest, quod isti in majori sint numero et majus damnum afferant, quia istis in majori numero accedunt peccatores habituati); sed alii ob nimium rigorem etiam magno sunt damno animarum saluti. Et nescio an confessarius debeat tantummodo sibi scrupulum injicere, quando absolvit indispositos, et non etiam, quando dispositos sine absolutione dimittit.

Conclusio.

Concludo hic et dico *primo:* Non nego quod aliquando bene prodesse possit recidivo disposito dilatio absolutionis. — Dico *secundo:* Semper proderit quod confessarius hujusmodi recidivos terreat ostendatque ac si non posset eos absolvere. — Dico *tertio:* Ordinarie loquendo, recidivis ex fragilitate intrinseca et per signum extraordinarium jam dispositis magis absolutionis beneficium proderit quam dilatio.

Iterum increpantur laxistae.

Utinam et confessarii recidivos absolverent tum solum, cum signa extraordinaria afferunt! Id quod lugendum, est quod major, ne dicam maxima confessariorum pars, universaliter recidivos absolvunt sine distinctione, sine signo extraordinario, sine admonitione, et sine aliquo saltem remedio praestito ad emendationem; et hinc vere procedit, non jam ab absolvendis dispositis, tot animarum universalis pernicies.

78. - Hoc tamen quod dictum est, communiter loquendo, de habituatis et recidivis, non procedit jam circa initiandos in sacris ordinibus habituatos in aliquo vitio (praesertim in peccato turpi). Circa hos enim alia currit ratio.

Habituatus accedere nequit ad ordines sacros,

Laicus habituatus absolvi potest, semper ac est dispositus ad suscipiendum sacramentum Poenitentiae. Sed ordinandus habituatus, si vult ipse ad sacrum ascendere ordinem, non sufficit ut sit dispositus ad recipiendum sacramentum Poeni-

tentiae, sed oportet ut etiam dispositus sit ad recipiendum sacramentum Ordinis. Alioquin ad neutrum dispositus erit. Cum enim sit indignus ascendendi ad altare qui vix egreditur e statu peccati, nec habet probitatem positivam, necessariam respectu ad sublimitatem status in quem immitti inhiat, ipse graviter peccat, si absque illa vult sacrum ordinem suscipere, etiamsi ponatur in statu gratiae. Quapropter tunc confessarius nequit eum absolvere, nisi promittat abstinere ab ordine suscipiendo, ad quem ascendere non poterit, nisi post longi temporis, saltem plurium mensium probationem.

nisi post probationem.

Et si persistat nequit absolvi.

Id plene probatum est in dissertatione Operi inserta *Lib. VI, ex n. 63,* cum communi sententia DD. ibi (*n. 68*) relatorum, qui docent quod ad sacrum ordinem suscipiendum non satis sit bonitas communis, id est simplex immunitas a peccato mortali, sed requiritur bonitas specialis, virtute cujus initiandus sit a pravis habitibus depuratus, ut docuit D. Thomas[1]: *Ordines sacri praeexigunt sanctitatem ...; unde pondus ordinum imponendum est parietibus jam per sanctitatem desiccatis ..., id est ... ab humore vitiorum.* Et ratio est quia, si ordinandus hanc non habet specialem sanctitatem, indignus est super plebem constitui ad altissima altaris ministeria exercenda:

Probatur.

[1] 2ª 2ae, qu. 189, art. 1, ad 3.

Sicut illi (loquitur idem S. Doctor [1]) *qui Ordinem suscipiunt, super plebem constituuntur gradu Ordinis, ita et superiores sint merito sanctitatis.* Et alibi [2] expressius praefatam rationem confirmat, dicens: *Quia per sacrum ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria, quibus ipsi Christo servitur in sacramento altaris, ad quod requiritur major sanctitas interior quam requirat etiam religionis status.*

Excipitur casus conversionis extraordinariae.

79. - Verumtamen excipitur casus, quo a Deo donaretur quis tam extraordinaria compunctione, quae ipsum liberaret ab antiqua fragilitate; nam, ut ait idem Angelicus [3]: *Quandoque tanta commotione convertit* (Deus) *cor hominis, ut subito perfecte consequatur sanctitatem spiritualem.*

Casus explicatur.

Rarae quidem sunt hujusmodi conversiones, et praesertim in ordinandis, licet aliquam petant domum religiosam, ut spiritualia agant exercitia: isti enim ut plurimum non ultro sed coacti accedunt. Sed quando vere quis tantam reciperet gratiam a Deo (cujus admirabiles sunt misericordiae), quae ipsum taliter mutatum redderet ut, licet adhuc aliquem pravum motum sentiret, magnum tamen concepisset horrorem adversus peccatum; et simul notabiliter diminutum in se cognosceret ardorem concupiscientiae, ita

[1] Suppl., qu. 35, art. 1, ad 3. — [2] 2ª 2ae, qu. 184, art. 8. — [3] 3ª P., qu. 86, art. 5, ad 1.

ut, a gratia munitus, facile jam inciperet tentationibus obsistere; et insuper firme statuisset in posterum, non tantum vitare peccata et occasiones, sed etiam media opportuniora suscipere ad vivendum, ut sacerdotem decet; et jam simul incoepisset ad suam conversionem confirmandam instanter preces effundere pro sua perseverantia, cum magna et tali in Deo fiducia quae eum redderet moraliter securum de quadam magna mutatione vitae: eo casu bene posset confessarius eum absolvere, etsi ipse vellet statim post confessionem ordinem sacrum suscipere.

Etiam hoc casu, differri potest absolutio.

Attamen adhuc in hujusmodi casu, quo poenitens magnam habuerit compunctionem, confessarius, quantum potest, curam adhibere debet ut illum inducat ad differendam susceptionem Ordinis, ad hoc ut melius a pravo habitu se purget et melius concepta proposita exsequatur. Immo ad hunc effectum, si ille nolit differre susceptionem, potest etiam confessarius tamquam medicus ad majorem ejus profectum differre ipsi absolutionem, ut initiandus Ordinis susceptionem differat. Hoc tamen intelligendum, modo ex tali dilatione non subeat ille periculum alicujus infamiae aut notae. Tunc enim (prout notatum est *n. 69*) poenitens habet jus ut statim absolvatur.

Modo non adsit infamia.

Monitum pro praxi.

Caeterum confessarii debent esse difficiles, quantum fieri potest, in absolven-

dis hujusmodi ordinandis, qui postmodum ordinarie pessimi evadunt; et sic populis et Ecclesiae perniciem magnam afferunt[a]. Vide *Lib. VI, n. 69-77.*

---

79. - [a] S. Doctor, *Hom. Apost., tr. ult., n. 17, in f.*, addit: « Hanc meam ratiocinationem integre commendatam reperio a Benedicto XIV, in celebri suo opere *de Synodo, lib. 11, cap. 2, num. 17 et 18*, ultimae editionis ».

CAPUT VI.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum poenitentibus, qui contraxerunt aliquam censuram aut casum reservatum, vel obligationem denuntiandi, vel impedimentum dirimens aut impediens matrimonii.

80. - Et I°. Quod pertinet ad CENSURAS [a].

Si quis accedat irretitus *censura aut casu reservato*, super quo confessarius facultatem non habeat, jam supra diximus, actum esse charitatis, ut confessarius adeat episcopum pro facultate obtinenda.

Jus antiquum de censuris.

Episcopus autem, vi cap. *Liceat*, Tridentini [1] (vide *Lib. VII, n. 75*), absolvere potest omnes casus papales occultos. Et hanc facultatem potest delegare aliis confessariis, etiam generaliter, dummodo eos specialiter deputet ad hujusmodi casus absolvendos (*ibid., n. 93*), excepta haeresi et aliis casibus bullae *Coenae* (*ibid., n. 82*);

[1] Sess. 24, de reform., cap. 6.

---

80. - [a] Quae hic dicuntur de censuris reformanda sunt juxta const. *Apost. Sedis* et recentia decreta S. O., quae reperies in notis, quae annexae fuerunt locis, ubi S. Alphonsus de hac materia tractat. Cfr. specialiter *lib. 6, n. 585,* not. *e,* et *lib. 7, n. 208,* not. *a.*

nisi poenitens esset impeditus adeundi Romam; tunc enim episcopus absolvere potest ab omnibus papalibus, etiam publicis (*Lib. VII, n. 84*), et adhuc ab haeresi et aliis bullae Coenae (*ibid.*).

Insuper episcopi absolvere possunt ab excommunicatione ob percussionem levem clerici vel monachi, et etiam ob gravem, si percutiens est mulier, ex cap. *Ea noscitur, de sent. excomm.*, et cap. *Mulieres, eod. tit.* Item ab excommunicatione propter abortum foetus animati, virtute bullae Gregorii XIV, quae incipit *Sedes Apostolica*. Item ab excommunicatione ob communicationem in eodem crimine cum excommunicatis ab eisdem episcopis. Item ab excommunicatione, quam incurrunt fratres Minores, admittentes in suis ecclesiis ad divina officia fratres tertii ordinis. Item ab excommunicatione, qua ligantur ii qui absoluti in articulo mortis ab aliqua censura ab episcopo reservata non se praesentant eidem, postquam convaluerint; et demum ab omnibus censuris, quas episcopi sibi reservant (*Lib. VII, n. 213*).

Olim facultates regularium.

81. – *Regulares* autem etiam absolvere possunt *laicos* [a] a papalibus oc-

Gregor. XIV, bulla *Sedes Apost.*, § 2, diei 31 Maji 1591; in Bullar. Mainardi.

---

81. – [a] Hodie per const. *Apost. Sedis* sublata est haec facultas regularibus.

cultis (*Lib. VII, n. 96*), exceptis sex casibus Clementis VIII, a quibus tamen bene possunt absolvere episcopi, quando sunt occulti, scilicet: 1° Percussionis clerici; 2° duelli; 3° violationis immunitatis ecclesiasticae; 4° fracturae clausurae monialium; 5° simoniae realis; 6° simoniae confidentialis. Facultas enim quoad casus praefatos respectu ad regulares degentes extra Romam et intra Italiam, a praedicto Pontifice est eis expresse ablata (*ibid., n. 99*).

Quamvis autem nequeant regulares absolvere laicos a casibus reservatis ab episcopis (*Lib. VII, n. 98*), possunt tamen ex probabiliori sententia absolvere a papalibus reservatis episcopis (*ibid., n. 99*), exceptis semper vero sex casibus Clementis, ut supra.

Quoad *subditos* [a] vero possunt eos absolvere ab omnibus casibus Papae reservatis, etiam publicis, etiamque a casibus bullae *Coenae,* exceptis *relapsu in haeresim, falsificatione litterarum Apostolicarum, et delatione prohibitorum ad infideles,* ex concessione facta praelatis ordinis Praedicatorum et per communicationem aliorum ordinum in bulla *Pretiosus,* edita anno 1727, ubi insuper concessum est Generali ordinis, *ut ipse so-*

Clemens VIII, decr. S. C. Episc. et Reg., de die 26 Nov. 1602; ap. Bizzarri, Collectanea S. C. Episc. et Reg., fol. 17 (edit. Rom. 1863). — *Bened. XIII,* const. *Pretiosus,* § 21, de die 26 Maji 1727; bulla 177 in Bullar. Mainardi.

lus possit ab irregularitate hujusmodi (scilicet orta ex homicidio) *dispensare cum fratribus sibi subditis, dummodo homicidium non fuerit appensatum et intra claustra exstiterit consummatum* (*Lib. VII, n. 101 et 104*) [b].

Ignorantia excusat a censura,

82. - Notandum hic quod, si quis ignorat censuram papalem, nec ipsam nec casus reservationem incurrit, quia casus papales principaliter ob censuram reservantur (*Lib. VI, n. 580*); ad differentiam

non vero a casibus episcopalibus.

casuum episcopalium, quorum nesciens censuram etiam incurrit casum; quia episcopi principaliter casum reservant (*ibid.*); et hoc, etiamsi ignoretur casus reservatio, ut probavimus *Lib. VI, n. 581.* Caeterum nulla incurritur censura ab eo qui invincibiliter eam ignorat (*Lib. VII, n. 43*).

In jubilaeo confessio sacrilega non tollit reservationem;

Item notandum quod, cum quis sacrilege in jubilaeo confessus fuerit, tunc reservatio non aufertur, ut probatum est, praesertim ex declaratione ss. Papae Benedicti XIV (*Lib. VI, n. 537, Qu. 2*). Idemque tenuimus (*ibid.*, v. *Si autem*), si confessio fuerit invalida, loquendo de jubilaeo. Sed extra jubilaeum, si quis invalide con-

neque confessio inculpabiliter nulla.

Bened. XIV, constit. *Inter praeteritos,* § 62, dici 3 Dec. 1749.

---

[b] S. Doctor postea, in sexta editione Theologiae moralis, notavit hanc const. *Pretiosus* revocatam fuisse a Clemente XII. Cfr. *lib. 7, n. 396,* notam *c.*

fessus fuerit apud aliquem confessarium, qui facultate pollebat super peccatis reservatis, communis et probabilior est sententia, quod absolutus a reservatione maneat (*Lib. VI, n. 598, Qu. 3*). Estque etiam communior et satis probabilis opinio, poenitentem solutum esse a reservatione, quamvis confessio fuerit sacrilega, modo ipse culpabiliter non tacuerit specialiter peccatum reservatum (*ibid., Qu. 4*).

Secus, extra jubilaeum.

Limitatio.

83. – II°. Quod pertinet ad OBLIGATIONEM DENUNTIANDI.

Advertat confessarius, quod ipse tenetur sub culpa gravi imponere poenitenti obligationem denuntiandi superioribus aliquem qui serio protulerit propositionem aut blasphemiam haereticalem cum errore intellectus et pertinacia, non jam ob ignorantiam, incuriam aut lapsum linguae; nam eo casu sufficit quod poenitens eum de suo errore moneat (*Lib. IV, n. 254,* v. *Notandum II*).

Confessarius imponat obligationem denuntiandi haereticos,

Praeterea debet imponere mulieribus aut pueris, ut denuntient confessarios, qui eos sollicitaverint ad turpia, vel cum eis inhonestos tractatus habuerint. Observa Librum, ubi distincte est haec materia discussa, *Lib. VI, ex n. 675.*

aut confessarios qui sollicitaverint in confessione.

Sed circa praxim, advertat confessarius: 1° in hac sollicitationis materia non esse nimis festinum in imponendo poenitenti onus denuntiationis; nam in dubio an illa fuerit vel ne sollicitatio, tale onus injungi non debet (*Lib. VI, n. 702*); nisi

Sed sit prudens in judicio.

cum verba aut actus ex se sollicitationem importarent, et tantum dubium verteret de intentione sollicitantis; aut si adessent vehementia indicia, esto non evidentia, sollicitationis, sine indiciis in oppositum. Tunc enim illa quodammodo moralem fundant certitudinem (*ibid.*, v. *Excipiendum*).

Aegre accipiat onus denuntiationis.

Advertat 2° ne sit facilis ad suscipiendum in se onus denuntiationis, nisi in aliquo casu raro, in quo charitas id sibi proponeret, ob magnam difficultatem, quam forte poenitens haberet adeundi superiores.

In casu certo, semper praecipienda denuntiatio,

Advertat 3° quod ipse nunquam omittere debet imponere poenitenti sollicitato hanc obligationem denuntiationis, quamvis praevideret poenitentem illam non impleturum; nam directe confessario injunctum est a Pontifice onus, ut talem obligationem intimet (*Lib. VI, n. 694*). Unde, donec poenitens eam non adimpleat, expedit quod absolutionem ei differat. Atque si confessarius dubitat an ille difficulter eam adimpleturus sit, tunc omnino absolutionem illi differre debet. Bene tamen potest eum absolvere, si poenitens est pro tunc impeditus, et firmum habet propositum denuntiandi, statim ac commode potest (*ibid., n. 693*). Hujusmodi denuntiationes fieri debent saltem intra mensem (*ibid.*, v. *Hoc tamen*).

et interdum absolutio differenda.

Duplex casus de denuntiatione.

Item notandum quod a nostro Summo Pontifice Benedicto XIV (*Lib. VI, n. 491*)

Bened., XIV const. *Ubi primum*, diei 2 Junii 1746.

cuique impositum est onus denuntiandi confessarium, quem sciret obligasse poenitentem ad manifestandum complicem, nisi ex mera simplicitate aut imprudentia id egisset [a].

Ultimo notandum, circa sortilegia laicorum, quod hodie in nostro regno Neapolis, propter insinuationem nostri regis Caroli III, non adest obligatio illa denuntiandi, nisi cum interveniat abusus SS. Eucharistiae aut olei sancti (*Lib. IV, n. 253, in fine*).

84. - III°. Demum, quod pertinet ad IMPEDIMENTA MATRIMONII.

Matrimonio nondum inito,

Cum poenitens aliquod impedimentum habet, et matrimonium nondum est initum, plura distinguere oportet.

quid. in casu impedimenti, natura sua publici,

Si impedimentum est consanguinitatis, aut cognationis spiritualis, aut affinitatis ex copula licita usque ad quartum gradum, aut publicae honestatis, etsi esset occultum, confessarius adstringere debet poenitentem vel ad denuntiandum impe-

---

83. - [a] Benedictus XIV, in const. *Ubi primum*, damnavit solum praxim temere exquirendi nomen complicis « opiniones hac de re falsas et erroneas sequendo, vel veras et sanas male explicando ». Quibus verbis significat Pontifex, se supponere casus in quibus id liceat juxta veras et sanas opiniones. Ceterum ipsemet hoc sensu suam constitutionem interpretatus est, in suo opere *de Synod., lib. 6, cap. 11, num. 1* (edit. Prat. 1844).

dimentum, vel ad dispensationem obtinendam a Dataria [a].

aut impedimenti occulti.

Si autem impedimentum est affinitatis ex copula illicita cum consanguinea sponsae usque ad secundum gradum, modo adfuerit copula consummata cum seminatione perfecta (*Lib. VI, n. 1036 et 1075*); aut est impedimentum criminis, nimirum homicidii conjugis utraque parte conspirante, aut homicidii cum adulterio, aut adulterii cum fide matrimonii aut matrimonii attentati, prout fuse declaratum est in Libro (*ibid., n. 1033*): in his casibus, semper ac impedimentum est occultum, impetranda est dispensatio a S. Poenitentiaria. — Idemque currit, si poenitens impedimentum habeat voti castitatis aut religionis.

Et quid, si urgentissima necessitas.

Si vero aliqua urgentissima adesset causa in aliquo casu raro, nempe scandali, rixarum aut infamiae imminentis, et tempus aut modus deesset recurrendi ad Poenitentiariam, posset etiam tunc episcopus dispensare (*Lib. VI, n. 1122*). Et si neque adesset modus adeundi episcopum, observa quod dictum est in Libro, *ibid., n. 613* et supra, *n. 8*.

Matrimonio jam inito, quid in casu impedimenti dirimentis.

85. - Si autem poenitens jam contraxisset matrimonium invalidum ob impedimentum *dirimens*, tunc, si impedimentum provenit ex copula licita, etiam observan-

---

84. - [a] Hodie, regulariter, a S. C. de Sacramentis. Cfr. not. *c*, ad *lib. 6, n. 1135*.

dus est *Lib. VI, n. 1144.* Si autem ex copula illicita aut ex crimine, et poenitens est in bona fide, et contra adesset periculum mortis, scandali aut incontinentiae, si ipsi manifestaretur impedimentum, eo casu confessarius impedimentum ei occultare debet, et interim procurare a S. Poenitentiaria dispensationem; qua obtenta, debet patefacere impedimentum, debetque tunc diligenter secum consulere de modo quo reconvalidatio matrimonii facienda est.

De reconvalidatione matrimonii,

Ad hanc autem reconvalidationem non quidem est necessaria assistentia parochi et testium, ut probatum est *Lib. VI, n. 1110;* sed, ut diximus *Lib. VI, n. 1115,* tenetur pars conscia impedimenti alteram certiorare de nullitate matrimonii, juxta solitam clausulam S. Poenitentiariae: *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, etc.* [a]. Et ideo, per se loquendo, ad hanc clausulam exsequendam non sufficit id quod aliqui DD. admittunt, scilicet dicere: *Si me non duxisses, duceres nunc? Dic mihi, te volo;* aut: *Pro mea consolatione renovemus consensum.* Semper enim talis consensus est dependens a priori qui fuit nullus. Nec sufficit copula, ut alii dicunt, etiam

et renovatione consensus.

---

85. – [a] Hodie S. Poenit. addere solet: « Et quatenus haec certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas, etc. ».

affectu maritali habita. Bene tamen satis erit dicere: *Nostrum conjugium invalidum fuit ob quamdam circumstantiam* (quia non est obligatio manifestandi qualitatem impedimenti); *renovemus consensum.* Aut: *Quando te duxi, non habui verum consensum* (nam consensus nullus non est verus consensus). Aut: *Ego dubium habeo de valore nostri matrimonii; unde iterum contrahamus.* Quia tunc consensus qui praestatur, jam a priori non dependet.

Quid, in casu necessitatis.

Verum quando prudens timor esset, ne praefatos modos adhibendo patefieret crimen, et pericula instarent rixarum, infamiae aut scandali, et vice versa conjux impedimenti conscius non posset excusari a debito reddendo: tunc, exsecuta jam dispensatione, sufficit quod ipse utatur aliquo ex modis supra relatis; etiamque sufficit quod ipse solus consensus ponat, cum possit in tali necessitate sequi sententiam quae docet, bene conjungi ad matrimonium convalidandum consensum suum cum consensu ab initio praestito a parte ignorante, qui per continuationem usus matrimonii aut cohabitationis virtualiter perseverat (*Lib. VI, n. 1116*) [b].

86. - Si autem poenitens haberet impedimentum *impediens,* scilicet ad non

---

[b] Ceterum omnis difficultas evanescit, si petitur a S. Poenit. sanatio in radice, qua Pon-

petendum debitum, causa copulae habitae cum consanguinea in secundo gradu suae uxoris, hic a tali impedimento solvi debet vel a S. Poenitentiaria vel ab episcopo aut ab aliquo confessario regulari, qui facultatem habeat a praelato sui monasterii (*Lib. VI, n. 1076*, v. *Insuper*). — Sed si poenitens ignoraret legem ecclesiasticam, quae ultra divinam hujusmodi incestum prohibet, tunc non incurrit impedimentum (*Lib. VI, n. 1072*). Quinimmo etiamsi legem sciret, sed talem ignoraret poenam, etiam est probabile, quod eam non incurrat (*Lib. VI, n. 1074*). Saltem si periculum exstet incontinentiae, relinquendus est poenitens in sua bona fide.

De impedimento ad non petendum debitum.

87. - Notemus hic formulas ad obtinendam a S. Poenitentiaria dispensationem in praefatis impedimentis, necnon votis aut irregularitatibus.

Formula ad petendam dispensationem:

Circa impedimenta matrimonii intus sic scribatur:

Eminentissime et Reverendissime Domine!

N. N. rem habuit cum quadam muliere, et postea sponsalia contraxit cum ejus sorore. Impedimentum est occultum, et si conjugium non fieret, plura eveni-

super affinitate ex copula illicita pro matrimonio contrahendo,

---

tifex priorem utriusque conjugis consensum vere sed nulliter praestitum, ita sanat ut matrimonium reddat validum et nullitatis effectus prorsus auferat.

rent scandala. Supplicat ideo Eminentiam Vestram, ut dignetur ei dispensationem concedere. Favebit responsum mittere Neapolim (aut *Aversam per viam Neapolis*) *ad N. N.* (hic exprimatur nomen et cognomen) *confessarium approbatum. Et Deus, etc.*

Si autem matrimonium est jam initum, scribatur sic:

pro matrimonio inito revalidando.

N. N. ignarus (aut *conscius*) *impedimenti, matrimonium contraxit cum aliqua femina, cujus matrem (aut sororem) prius carnaliter cognoverat. Ideo, cum impedimentum sit occultum, et non possit separatio sine scandalo fieri, supplicat Eminentiam Vestram pro absolutione et dispensatione. Et Deus, etc.*

Eadem pro dispensatione a voto castitatis.

Circa vota castitatis: *N. N. votum emisit castitatis, sed nunc est in gravi et imminenti periculo incontinentiae. Ideo supplicat Eminentiam Vestram, ut dispensare dignetur in dicto voto, ut possit orator matrimonium inire. Et Deus, etc.* Eodem modo fere scribendum pro dispensatione in voto religionis. Et notandum quod ad dispensandum in voto castitatis non sufficit quodvis commune periculum incontinentiae, sed requiritur grave et imminens, prout innuimus.

Et pro tollenda irregularitate.

Circa irregularitates: *N. N. sacerdos contraxit irregularitatem causa homicidii* (*aut abortus, aut violationis censurae, etc.*); *et cum adsit periculum infamiae, si abstinet a celebrando, ideo supplicat, etc.*

Foris in epistola ponatur:

Eminentissimo et Reverendissimo Domino colendissimo,

Domino Cardinali Poenitentiario majori.

Romam.

Quomodo dispensatio sit exsequenda pro foro interno.

88. - Confessarius, aut is cui dispensationis exsecutio commissa erit, in dispensando post sacramentalem absolutionem impertitam [a] sequenti formula uti poterit: *Et insuper auctoritate Apostolica mihi concessa dispenso tecum super impedimento primi* (seu *secundi*, seu *primi et secundi*) *gradus proveniente ex copula illicita, a te habita cum sorore mulieris, cum qua contraxisti* (aut *contrahere intendis*), *ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu, et prolem, si quam suscipies* (vel *suscepisti*), *legitimam declaro* [b]. *In nomine Patris, etc.* — Si dispensatio autem est in voto castitatis, dicet: *Insuper tibi votum castitatis, quod emisisti, ut valeas matrimonium contrahere et illo uti, in opera quae tibi praescripsi dispensando commuto. In nomine, etc.* Et si quis, non obstante voto castitatis, matrimonium con-

---

88. - [a] Quandoque accidere potest, ut dispensatio exsequenda sit ante sacramentalem absolutionem. Cfr. *lib. 6, n. 1148*, not. *a*.

[b] Proles legitimari nequit, nisi legitimationis facultas fuerit apposita in rescripto. Sed vide *lib. 6, n. 1148*, notam *b*.

traxisset, dicet: *Item non obstante castitatis voto quod emisisti, ut in matrimonio remanere et debitum conjugale exigere possis, auctoritate Apostolica tecum dispenso. In nomine, etc.*

89. - In quibus autem casibus S. Poenitentiaria absolvere possit, aut dispensare a casibus papalibus, censuris, irregularitatibus, votis, juramentis, restitutionibus incertis, etc., observa *Lib. VII, n. 470.* Et in quibus casibus dispensare possit in impedimentis matrimonii, vide *Lib. VI, n. 1144.*

CAPUT VII.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum personis diversi generis [a].

§ I. - *Quomodo cum pueris, adolescentibus et puellis.*

90. - Cum *pueris* adhibere debet omnem charitatem et modos suaviores, quantum fieri potest. — Primo eos interrogare debet, an sciant res fidei; et si nesciant, oportet eos patienter instruere pro tunc, si tempus adest, vel eos mittere ad alium, ut instruantur saltem circa necessaria ad salutem.

Pueri benignissime excipiantur.

Rogentur num sciant res fidei.

Cum autem aget de confessione, in principio curare debet, ut pueri ex seipsis confiteantur peccata, quorum memores sunt; et postea fieri illis poterunt sequentes interrogationes:

Rogari possunt:

---

90. - [a] S. Doctor postea hoc caput assumpsit in *Hom. Apost.*, et quidem § 1, ad verbum, in *Hom. Apost., tr. ult., n. 37-42;* § 2, paucis mutatis quoad dicendi modum, in *Hom. Apost., tr. I, num. 8-12;* § 3, ad verbum, in *Hom. Apost., tr. ult., n. 42 et 43;* § 4, quibusdam omissis, in *Hom. Apost., n. 44 et 45;* § 5 et 6, ad verbum, in *Hom. Apost., n. 46-50;* § 7, praetermissis quibusdam, in *Hom. Apost., n. 50-54.*

de peccatis reticitis;

1°. An tacuerint aliquod peccatum ob verecundiam.

de blasphemia aut juramento;

2°. An blasphemaverint in sanctos aut dies sanctos, vel an juraverint cum mendacio.

de Missa et labore die festi;

3°. An omiserint in festis audire Missam, aut in audienda illa sermones habuerint; et an in festis laboraverint.

de officiis erga parentes;

4°. An parentibus fuerint inobedientes aut irreverentiam irrogaverint, eos subsannando, manus in eos extollendo, vel convicia aut imprecationes coram ipsis proferendo. Et hic advertendum, quod dictum est, *n. 34,* de modo imponendi pueris petitionem veniae a parentibus.

de sexto praecepto;

5°. An aliquod turpe peccatum patraverint. — Sed in hac materia confessarius sit valde cautus in interrogando.

sed in hoc cautissime rogentur,

Incipiat interrogare de longe et verbis generalibus: et prius, an dixerint mala verba; an jocati fuerint cum aliis pueris aut puellis, et si jocos illos clam exercuerint. Deinde interroget, an commiserint res turpes. Multoties, etiamsi pueri negent, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, v. gr.: *Et nunc dic mihi, quoties hoc fecisti? Quinquies, decies?* Interroget quocum dormiant, et si in lecto manibus jocati fuerint.

Puellas interroget, si aliquem juvenem amore fuerint prosecutae, et an adfuerint pravae cogitationes, verba aut tactus. Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes. Sed caveat ab exqui-

rendo a puellis vel a pueris, an adfuerit seminis effusio. Cum his enim melius est deesse in integritate materiali confessionis, quam esse causam ut apprehendant quae nondum noverint, vel ponantur in curiositate addiscendi. — Interrogentur etiam pueri, an attulerint nuntia vel dona virorum mulieribus; et a puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe conjugatis, ecclesiasticis aut religiosis.

et nunquam de seminis effusione.

6°. Interroget, an commiserint furtum, vel an damnum attulerint praediis alienis, bestiis aut alio modo.

Rogentur de furto aut damno;

7°. An alicui detraxerint.

de detractione;

8°. Circa praecepta Ecclesiae interroget, an impleverint confessionem et communionem Paschalem; et an carnes aut lacticinia comederint diebus vetitis.

de praeceptis Ecclesiae.

91. - Quod autem pertinet ad *absolutionem* his pueris impertiendam, magna requiritur attentio.

Si constet quod ipsi sufficientem usum rationis jam habeant, prout si distincte confitentur vel adaequate interrogationibus respondent, et appareat quod ipsi jam comprehendant, cum peccato se offendisse Deum et meruisse infernum; tunc, si satis videantur dispositi, absolvantur. At si in peccatis lethalibus sunt recidivi, ipsi tractandi sunt sicut adulti. Unde, si non praebeant extraordinaria signa doloris, absolutio eis differri debet.

Puer certe rationis compos tractetur ut adultus.

Si autem dubium sit an puer perfe-

Puer dubie rationis compos,

ctum usum rationis habeat, prout si ille in actu confessionis non maneret compositus, sed oculos in gyrum ageret, manibus jocaretur, impertinentia interponeret; tunc, si est in periculo mortis aut in obligatione implendi praeceptum Paschale, absolvendus est sub conditione; et tanto magis, si confessus fuerit aliquod dubium mortale (*Lib. VI, n. 432,* v. *Dico 3*). Bene enim potest administrari sacramentum sub conditione, quando justa adest causa; ut esset haec liberandi hunc puerum a statu damnationis, si unquam in illum est lapsus (*Lib. VI, n. 28,* v. *Licitum*). Idque agendum, etiamsi puer sit recidivus: nam ideo differri debet absolutio iis qui perfectam discretionem habent, quia spes est quod ex tali dilatione ipsi redeant dispositi; sed spes haec difficulter haberi potest a pueris, qui perfecto usu rationis carent.

absolvatur conditionate cum justa causa,

etiamsi sit recidivus.

Et probabiliter plures doctores dicunt (*Lib. VI, n. 432,* v. *Dico 3*) quod pueri isti dubie dispositi absolvi possunt (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, licet sola venialia afferrent, ne careant diu gratia sacramentali, et forte etiam sanctificante, si forte aliquam gravem culpam haberent ipsis occultam.

Diu carere gratia sacramentali est causa sufficiens.

Oportet autem curare ut hi pueri eliciant actum doloris necessarium ad suscipiendam absolutionem, modo respectu ipsorum magis proprio, ex. gr.: *Amasne Deum, qui est Dominus tuus tam ma-*

Pueri ad contritionem rite incitentur.

gnus et tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus, etc.? Hunc Deum tu offendisti. Ipse tibi veniam dare vult; et tu spera quod propter sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscat. Sed oportet te poenitere. Quid dicis? Poenitet te nunc eum offendisse, etc.? Istis injuriis, quas Deo irrogasti, scis quod infernum meruisti? Displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus, nunquam amplius volo te offendere, etc.

Quid de poenitentia.

Poenitentia autem his pueris injungenda levis sit, quantum fieri potest. Et curandum ut illa ab ipsis quantocius impleatur; alioquin aut eam obliviscentur aut omittent. Curet etiam confessarius magnopere, pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie rosarium et ter *Ave* mane et sero, semper hanc precem adjungendo: *Mater mea, libera me a peccato mortali!*

Devotio erga Deiparam insinuanda.

Circa alicujus vocationem, confessarius se gerat juxta ejusdem signa.

92. - Circa vero *statum* ab aliquo *adolescente eligendum* non audeat confessarius illum ei determinare; sed tantum ex signis ejus vocationis curet suadere statum illum, ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari.

Dissuadeat ingressum in ordinem relaxatum.

Si agatur de iis qui *religionem* ingredi volunt, ante omnia curet confessarius bene ponderare, in qualem religionem ingredi cupiant; nam, si unquam institutum illud relaxatum est, melius erit alicui (ordinarie loquendo) quod in saeculo remaneat. Nam, illi se aggre-

gando, ipse se geret sicut se gerunt alii; et parum illud boni, quod prius exsequebatur, de facili in tali religione negliget, ut misere pluribus accidit. Et praecipue magnum scrupulum sibi faciat confessarius, si ad insinuationem propinquorum suadeat juveni illi, ut intret in aliquam hujusmodi inobservantium communitatum.

Sedulo inquirat signa vocationis,

Si tamen religio observantia floret, confessarius vocationem sui poenitentis bene probet, inquirendo si ad illam habeat poenitens impedimentum aliquod inhabilitatis, infirmae valetudinis, inopiae parentum; et speciatim expendat finem: an sit rectus, nempe magis se conjungendi Deo, aut lapsus emendandi anteactae vitae, aut saeculi pericula vitandi. Quod si principalis finis esset mundanus, vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a propinquis durae conditionis, aut complacendi parentibus qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittat religionem ingredi. Nam eo casu illa non est vera vocatio; sine qua hujusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus, et abest impedimentum, nec debet nec potest confessarius neque alius, ut docet D. Thomas [1], sine culpa gravi illi impedire aut dissuadere vocationem [a]; quamvis prudenter aget ali-

speciatim adolescentis intentionem.

Si adsunt omnia signa, non dissuadeat ingressum,

[1] Quodlib. 3, art. 14.

---

92. – [a] S. Thomas, *loc. cit.*, quaerit: «Utrum quis absque peccato possit aliquem juramento

quando, si exsecutionem illi differat, ad melius experiendum an resolutio sit firma et perseverans; praesertim si noverit, adolescentem esse volubilem, aut si deliberatio illa facta fuerit tempore missionis vel exercitiorum spiritualium: quia in hujusmodi occasionibus quaedam concipiuntur proposita, quae postmodum, primo fervore transacto, deficiunt.

licet interdum possit illum differre.

93. – Si aliquis adolescens vellet suscipere *statum presbyteri saecularis,* non sit facilis confessarius ad annuendum, sine longa et probata experientia recti finis et scientiae vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem saeculares habent eamdem, immo majorem obligationem quam religiosi; et contra remanent in eisdem saeculi periculis. Unde, ut quis bonus evadat sacerdos in saeculo (in quo raro, ne dicam rarissime, boni inveniuntur), oportet ut prius egerit vitam valde exemplarem, remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis, et deditam orationi et sacramentorum frequentiae (sed *quis est hic et laudabimus eum?*). Alioquin se ponet in statu quasi certae damnationis, praesertim si hoc faciat, ut obtemperet parentum fini, qui est res domesticas au-

Pro statu presbyteri saecularis, longam exigat probationem.

---

astringere quod religionem non intret». Respondet negative, et in decursu articuli ait: «Si... aliquis vellet religionem intrare et immineret opportunitas temporis et omnes circumstantiae convenirent, graviter peccaret qui eum ab ingressu religionis prohiberet».

gere. Jam autem dictum est supra, *n. 35,* quam gravissimum sit peccatum quod patrant parentes illi qui filios cogunt, ut statum ecclesiasticum aut religiosum inviti suscipiant.

Puellis non cito permittat castitatem perpetuo vovere.

Quoad *puellas* vero, quae virginitatem suam Jesu Christo consecrare cupiunt, non permittat eis castitatem perpetuo vovere, nisi cognoscat eas bene fundatas in virtutibus et edoctas in vitae spiritualis regulis et praecipue in oratione exercitatas. Sub initio eis tantum permittere potest, ut castitatem voveant per aliquod definitum tempus, nimirum a solemnitate alicujus festi ad aliam alterius.

Normae pro iis qui volunt uxorem ducere.

94. - Demum quoad adolescentes illos qui volunt aut debent *ducere uxorem* (dico: *debent,* prout probatum est in Libro, *Lib. VI, n. 75,* loquendo de iis qui essent incontinentes et nollent adhibere alia media opportuna ad se continendos), advertendum quod, sicut peccarent parentes, qui sine justa causa eis honestum matrimonium impedirent (*Lib. VI, n. 489,* v. *Conveniunt*), ita contra peccarent filii (et ideo confessarius tenetur illis hoc prohibere), qui vellent cum dedecore familiae matrimonium inire; aut quamvis conjugium non esset indecorum, vellent tamen illud contrahere, invitis parentibus et cum eorum scandalo, quin ipsi filii justam causam habeant, ob quam excusentur. — Observa, quomodo in Libro id elucidatum est, *Lib. VI, n. 849.*

§ II. - *Quomodo se gerere debeat cum scrupulosis.*

Remedium pro scrupulosis, obedientia.

95. - Doctores plures assignant regulas pro scrupulosis; sed certum est, quod pro his post orationem remedium maximum (immo unicum, ut recte ait Pater Segneri) ad eos curandos est obedientia erga suum directorem. Hinc ante omnia incumbat confessarius suadere hujusmodi poenitenti duas principales regulas:

Unde duae regulae inculcandae:

1ª. Obedientia, via tuta.

Primam, quod ipse tuta coram Deo incedit via, patri spirituali obediendo, ubi evidenter peccatum non apparet. Tunc enim non homini obedit, sed ipsi Deo, qui dixit: *Qui vos audit, me audit.* Sic docent omnes doctores et spirituales magistri cum S. Bernardo, S. Antonino, S. Francisco Salesio, S. Philippo Nerio, S. Theresia, S. Joanne a Cruce, S. Ignatio de Lojola, B. Dionysio Carthusiano,

Segneri, Confessore istruito, cap. ult., vers. med. — *S. Bernard.*, de Praecepto et dispensat., cap. 9, num. 21; Migne, Patr. Lat., tom. 182, col. 873. — *S. Anton.*, Sum., part. 1, tit. 3, cap. 10, § 10, v. *Est igitur*. — *S. Franc. Sales.*, Introd. à la vie dévote, part. 1, chap. 4. — *S. Philipp. Ner.*, Bacci, Vita di S. Filippo, lib. 1, cap. 20, n.19. — *S. Theres.*, Fondazioni, proem. et cap. 10 (*al.* 5) vers. med.; et Vita, cap. 26, in init. (edit. ital. Venet. 1739). — *S. Joannes a Cruce*, cfr. Salita del monte Carmelo, lib. 2, cap. 22 (edit. ital. Venet. 1747). — *S. Ignat. a Loj.*, Institut. S. J., part. 3, cap. 1, n. 23; part. 6, cap. 1, declarat. B (edit. Prag. 1757). — *Ven. Dionys. Carth.*, In 2 sent., dist. 39, qu. 3, i. f.

B. Humberto, Ven. Patre Magistro Avila, magno Gersone, etc.

2ª. Inobedientia, via periculosa.

Alteram regulam, quod nullo alio scrupulo magis debeat angi, quam si non obediat, propter magnum periculum cui se exponit amittendi non tantum pacem, devotionem et in virtutibus progressum, sed etiam mentem, sanitatem et insuper animam. Nam possent scrupuli eo progredi, ut eum ad desperationem reducerent, mortem sibi inferendo (prout pluribus accidit), vel habenas ad vitia relaxando.

Caeterum cum Deo fiducialiter agendum.

Praeterea confessarius hujusmodi poenitenti scrupuloso insinuet, prout recte dicit doctus auctor *Istruz. per li novelli Confessori* [1], cum Deo non ineundas esse rationes, ut dici solet, dati et expensi [a]. Dominus propter nostrum bonum voluit ut nos incerti de salute vivamus. Quapropter, cum moralem adhibemus diligentiam ne ipsum offendamus, in ejus misericordiam totam nostram curam projicere debemus; et confitentes, nos salvari non posse sine ejus gratia, hanc ab eo semper petere debemus cum perseverantia, fiducia et animi quiete: *Melius est,* dicebat S. Franciscus Salesius [2], *clau-*

Dicta Sanctorum.

B. Humbert., Specul. religiosor., lib. 5, part. 1, cap. 1, post med. (edit. Colonien. 1616). — *B. Joannes Avila,* Audi filia, cap. 55, v. f. (edit. Rom., 1759). — *Gerson.,* tr. de Praepar. ad Missam et pollut. noct., consid. 3. — [1] Is est *Giordanini,* part. 1, n. 79. — [2] Gallitia, Vita di S. Franc. di Sales, in f., Massime che riguardano noi stessi, mass. 12.

---

95. – [a] Italice «*fare i conti colla penna*».

sis oculis incedere sub divina providentia inter tenebras... et perplexitates in hac vita. Expedit ut contenti simus, si a patre spirituali sciamus, nos bene incedere, quin causam... investigemus. Nunquam [b] *periit vir obediens.* S. Philippus Nerius [1] affirmabat quod, qui paret confessario, securus sit de non reddenda actionum suarum Deo ratione. Et contra S. Joannes a Cruce [2] ajebat: *Non inniti dictis confessarii, superbia est et fidei defectus* [c].

Confessarius saepe spem erigat.

96. – Deinde confessarius curet: 1°. Saepe saepius colloqui cum hujusmodi poenitente de magna confidentia, quam habere debemus in Jesum Christum, qui propter nostram salutem mortuus est; et in ejus SS. Matrem, quae tam potens est et pia cum iis qui ei se commendant. Unde eum hortetur ad vivendum securum de sua salute, semper ac ad Jesum Christum et Mariam confugit: certe enim ipsi exaudiunt se invocantes.

[1] Bacci, Vita di S. Filippo, lib. 1, cap. 20, n. 19. — [2] Tratt. delle Spine dello Spirito, colloq. 4, § 1, n. 8 (edit. Venet. 1747).

---

[b] Haec ultima sententia habetur apud S. Franciscum Salesium, *Entretiens spirituels, entret. 11, post med.*

[c] Plures auctores tenent hunc tractatum *delle Spine dello spirito,* quem citat S. Alphonsus, perperam attribui S. Joanni a Cruce; quos refellere contendit Marcus a S. Francisco, in sua editione italica operum hujus sancti (edit. Venet. 1747, *tom. 3, pag.* IV).

Occasionesamoveat scrupulorum.

2°. Ei prohibeat quominus legat libros, qui scrupulos excitant, et quominus versetur cum scrupulosis. Et si quis erit nimis angustiis affectus, ei vetet ne concionibus terrore plenis interveniat et ne conscientiam examinet de iis rebus, de quibus scrupulum, sed irrationabiliter habet.

Scrupulos circa pravas cogitationes contemnat.

3°. Si scrupulus consistit in timore pravis cogitationibus assentiendi (v. gr. contra fidem, puritatem et caritatem), confessarius sit liber et intrepidus in parvipendendo eum, et in asserendo poenitenti, has cogitationes esse illi poenas, non autem consensus, nec peccata.

Regulae hac de re sequendae.

Et in hoc praecipue, confessarius utatur illa regula, quam assignant doctores (*Lib. VI. n. 476*), quod, cum persona est timoratae conscientiae, si non est plus quam certa de peccato mortali, debeat judicare, illud non admisisse. Siquidem, ut ait Pater Alvarez, tantum monstrum possibile non est in animam aditum habere, quae ab illo horret, quin patenter illud videat. Unde prodest scrupulosis interdum imponere, ne penitus de talibus cogitationibus se accusent, nisi certi sint et cum juramento testari possint se consensum praestitisse.

Et hic notandum quod scrupulosi non sint regendi regulis particularibus, sed generalibus. Etenim particularibus regulis

Alvar. de Paz, Opera, tom. 2, lib. 1, part. 3, cap. 12, § 5, v. *Multorum ac diversorum* (edit. Lugdun. 1608).

scrupulosi nunquam eo deveniunt ut se expediant, dubitando semper an illa regula valeat vel non pro praesenti casu, qui semper sibi videbitur alius ab illo, qui a confessario supponitur.

Scrupulos circa praeteritas confessiones

97. - 4°. Si scrupulus est circa praeteritas confessiones, nempe quod in eis non satis explicaverint omnia peccata aut circumstantias, vel quod defecerint in dolore, confessarius, cum advertit poenitentem fecisse confessionem generalem, aut per aliquod notabile tempus pluries repetiisse res anteactas, huic imponere debet, ne illas amplius deliberate recogitet et ne verbum faciat de culpis vitae praeteritae, nisi cum jurare possit, eas fuisse certe mortales, et praeterea certe nunquam in confessione eas dixisse. Quia docent DD. (*Lib. I, n. 16*) scrupulosos, etiamsi ex inadvertentia omisissent aliquod grave peccatum, non teneri (saltem cum de hoc non sint certi) cum tanto incommodo et periculo, ad servandam confessionis integritatem, a qua minus quidem incommodum quam hoc jam excusare valet (*Lib. VI, n. 488*).

funditus evellat;

et in hoc rigorose exigat obedientiam.

Curet in hoc confessarius, ut poenitens exacte obediat, et si non obedit, eum increpet, privet communione et rigorose coerceat. Scrupulosi ordinarie cum dulcedine tractandi sunt; sed circa obedientiam magnus rigor cum ipsis est adhibendus. Si enim hanc obedientiae anchoram amittunt, certum incurrunt naufragium: nam

aut amentes evadent, aut habenas in vitia relaxabunt.

Scrupulos circa agenda despicere faciat.

98. - 5°. Si quis scrupulosus timet peccare in omni re quam agit, huic praecipiat confessarius, ut libere operetur et scrupulum superet; immo ei dicat, ipsum teneri ad scrupulum vincendum, semper ac evidenter non advertit, actionem illam esse certum peccatum. Ita cum Patre Segneri doctores docent (*Lib. VI, n. 476*).

Objectioni satisfit.

Nec obest, quod agat cum actuali timore (quin scrupulum deponat; quod est quasi impossibile a scrupulosis exspectare). Etenim hujusmodi timor non est verum conscientiae dictamen sive formata conscientia, ut Gerson bene distinguit, nec verum dubium practicum; nec aufert judicium ante formatum (quod virtualiter perseverat, licet tunc ob impetum timoris non advertatur), nimirum quod ipse non peccat, quidquam agendo, quod certum peccatum non agnoscit. Tunc enim non contra conscientiam, sed contra vanum illum timorem operatur.

Firmiter igitur confessarius hujusmodi poenitenti praecipiat, ut scrupulum vincat et despiciat, libere agendo id quod scrupulus ei vetat; et insuper injungat, ut postmodum de illo nunquam nec omnino confiteatur.

Segneri, Confess. istr., cap. ult., in med. — *Gerson,* Compend. theol. de Natur. ... Conscient., § de Conscient. indiscr.

§ III. - *Quomodo se gerere debeat cum personis devotis.*

99. - Personis devotioni deditis, quae frequenter accedunt ad communionem, ordinarie loquendo, insinuandum ut, saltem in qualibet hebdomada, sacramentalem absolutionem suscipiant.

Quomodo agendum cum poenitentibus qui solum imperfectiones accusant.

Hujusmodi poenitentes, si tantum de imperfectionibus confitentur, quae non pertingunt ad culpas certe veniales, dicit Bonacina (*Lib. VI, n. 432,* v. *Dico 4*) hos absolvi posse sub conditione [a]. Sed hoc non admittendum censeo, nisi perraro et cum ipsi non possent materiam certam praeteritae vitae assignare, vel non sine magna molestia. Caeterum dico quod, si poenitens certam non exhibet materiam, non debet confessarius angi in eam perquirendo, ut illum absolvat; et casu quo perquisiisset nec invenisset, non tenetur ei conditionatam absolutionem impertire. Hoc procedit, cum poenitens confitetur (ut dixi) de defectibus de quibus dubitatur an pertingant ad venialia.

At si de certis venialibus confitetur

---

99. - [a] Bonacina, *de Poenit., qu. 4, punct. 3, n. 1* (edit. Venet. 1683), addit: « Melius tamen est in tali eventu curare, ut poenitens aliquod anteactae vitae peccatum exprimat ».

Et cum iis qui solum certa venialia accusant.

sed usualibus sive quotidianis, puta de impatientiis, intemperantiis, distractionibus in officio, in oratione, et similibus, ut absolutio illi praeberi possit, spectandum est, an ipse aliquando sibi, quantum potuit, vim intulerit ut passionem superaret; quia tunc judicari poterit, ejus culpas potius ex humana fragilitate processisse, quam ex defectu doloris aut propositi. E converso, si ille frequenter et sine resistentia in hujusmodi culpas relapsus sit, tunc cum eo agendum tamquam cum recidivo, juxta dicta, *n. 71.*

100. - Plura insuper hic notanda:

Confessarius caveat a zelotypia;

Et 1°. Caveat confessarius, ne his suis poenitentibus spiritualibus, praesertim feminis, prohibeat accedere ad alium confessarium; et cum advertit accessisse, ostendat id sibi gratum fuisse. Immo ipsis imponat ut aliquando apud alios confiteantur, praeterquam si quis esset valde scrupulosus, de quo prudenter timeat ne, si ad alium accedat qui ejus conscientiam ignorat, notabiliter esset inquietandus. Caveat pariter confessarius, ne sollicitum se ostendat, se velle alicujus animae directionem suscipere.

animia sollicitudine;

a garrulitate.

2°. Nunquam absque necessitate de aliorum confessariorum defectibus loquatur, sed potius sedulo quaerat eos ab aliquo errore commisso excusare.

3°. Directionem non suscipiat alicujus, qui vult directorem suum relinquere, nisi adsit urgens causa, ut docent S. Phi-

lippus Nerius, S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borromaeus et alii. Ex hoc enim dissipationes, perturbationes, et quandoque etiam scandala oriuntur. Advertatque, ad mutandum confessarium non satis esse, quod poenitens aliquam erga eum abominationem sentiat, vel quod videatur verbis ipsius fidem non amplius habere; ut enim ait S. Theresia, saepe haec est daemonis tentatio. Unde S. Franciscus Salesius sic docet: *Confessarius non est variandus sine gravi ratione. Sed contra neque expedit, in hoc esse invariabile, si legitimae causae mutationis superveniant.*

Mutationem confessarii non admittat sine gravi causa.

Causae insufficientes.

Caeterum dicit S. Theresia, justam esse posse causam mutandi confessarium defectum bonitatis, ita inquiens: *Si confessarius proclivis alicui vanitati appareat, mutetur ... Cum ipse sit vanus, vanos alios efficiet.* Praeterea poterit esse justa causa mutandi defectus doctrinae. De hoc tamen certam oportet habere praesumptionem. De caetero, ait S. Theresia, quod de dubiis bene potest poenitens alios doctos directores consulere, immo aliquando hoc omnino expedit.

Causae justae.

S. Philipp. Ner., Bacci, Vita di S. Filippo, lib. 1, cap. 15, v. f. — *S. Franc. Sales.,* Massime... di S. Franc. di Sales, raccolte da un canonico di Verona, v. *Confessione e Confessore,* v. med. (edit Veron. 1737). — *S. Carol. Borr.,* cfr. Giussano, Vita di S. Carlo, in f., Ricordi di S. Carlo, § Confessione (edit. Rom. 1679). — *S. Franc. Sales.,* loc. cit. — *S. Theres.,* Cammino di perfez., cap. 4, v. f. — *S. Theres.,* Vita, cap. 13, v. f. et Cammino di perf., cap. 5, v. med.

Abstineat a partialitate.

4°. Evitet confessarius partialem se ostendere cum aliquo poenitente. Quidam alicui animae adhaerent. Cum illa omnem curam, tempus et laborem insumunt. Non negandum quod aliqua anima quandoque majori indigebit assistentia quam alia. Sed alia est assistentia, alia est adhaesio, quae efficit ut parcior cura de aliis poenitentibus habeatur. Ideo expediet quod confessarius personae illi indigentiori aliquem diem aut tempus particulare assignet, quin alii incommodum recipiant.

Vocem in confessione non attollat.

101. - 5°. Notandum quod in excipiendis confessionibus harum personarum spiritualium confessarius cavere debet, ne nimis attollat vocem, quamvis de peccatis non loquatur: quia ex hoc accidere potest, ut alii expavescant suas culpas confiteri ob hunc timorem, ne confessarius alta voce loquatur.

Puellis aegre concedat habitum religiosum.

6°. Non sit facilis permittere devotis puellis ut capillos praecidant et aliquem induant habitum religiosum; sed curet ut ipsae prius per multum tempus in vita spirituali et in virtutibus fixius radices immiserint. Propter istam nimiam facilitatem confessariorum, quot puellae postea habitum dimittunt et nuptias ineunt cum scandalo loci et malo exemplo aliarum!

Eis prohibeat a viris doceri litteras.

7°. Neque his puellis indulgeat confessarius, ut a viris doceantur legere, et tanto minus scribere. Quot puellae simplices, quia didicerunt legere, animae ja-

cturam luxere! Haec si non est proxima peccati occasio, saltem est non parum periculosa. Si cupiunt talia addiscere, curent doceri ab aliqua alia muliere, aut ab aliquo fratre parvulo (et adhuc cum cautela); alioquin eas non absolvat. Nec etiam absolvat matres, quae hoc permittunt.

Easque jubeat labores domesticos amplecti.

8°. Neque concedat feminis juvenibus, ut vagentur, ecclesias visitando, utque in ecclesia morentur plus quam est necessarium, cum perturbatione parentum; sed eas moneat ut attendant eis parere, labores domesticos amplectendo.

Quomodo autem et quantum confessarius cavere debeat a familiaritate suarum poenitentium, de hoc sermo fiet *n. 119.* — De directione autem animarum spiritualium in toto nono capitulo loquemur.

§ IV. – *Quomodo debeat se gerere confessarius cum mutis et surdis.*

Quomodo agendum cum surdo-mutis;

102. – Si *mutus* esset etiam *surdus,* ut ordinarie evenit, ad ejus confessionem excipiendam oportet eum adducere in aliquem occultum locum, ad exigendum quoddam signum suorum peccatorum et doloris, meliori modo quo potest. Sed priusquam eum audiat, curet confessarius instrui ab ejus familiaribus de ipsius vitiis, et de modo tenendo ut eum percipiat et ab eo percipiatur; et cum aliquod jam perceperit ejus particulare peccatum cum signo doloris, illum debet absolvere. Sed

ego semper eum sub conditione absolverem, nisi quamdam moralem certitudinem haberem de sua dispositione.

cum mutis qui scribere sciunt.

103. - Mutus, si sciret scribere, juxta nostram sententiam (*Lib. VI, num. 479,* v. *Quaer.*), tenetur ad confitendum per scripturam. Qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria. Dico: *ordinaria.* Quia scriptum non esset muto ordinarium medium, si alioquin magnum ille deberet laborem subire ad suam confessionem explendam, aut si manifestationis periculum esse posset.

Casus de aliquo in decursu confessionis deprehenso surdo.

104. - Si unquam accederet ad confessarium aliqua mulier surda aut surdastra, et confessarius in progressu confessionis, interrogans de circumstantiis peccati confessi, adverteret eam esse surdam: dubium fit, an confessarius possit illi alta voce dicere, ut redeat alio opportuno tempore et loco. Casus hic saepe in missionibus accidit, et valde quandoque missionarios angit.

Ego sic agendum puto: Si illius surditatem sub initio confessionis noverit, tunc libere potest ei imponere ut redeat. At si in progressu confessionis id adverteret, eo quod poenitens minime adaequate interrogationibus respondet, tunc nequit confessarius ei injungere alta voce ut redeat, ita ut circumstantes hoc audiant; quia suspicionem quidem illis ingereret, quod poenitens confessa sit de aliqua gravi culpa, aut saltem dubie gravi.

Quapropter eo casu, etiamsi ipsa de aliquo mortali fuerit confessa, eam absolute absolvat, si dispositam agnoscat; alioquin absolvat sub conditione. Etenim, ne sigillum frangat, tunc nequit certiorari de illius dispositione, neque (ut dixi) potest ei injungere ut redeat. Et tunc levem ei imponat poenitentiam, cum satisfactio illa ob surditatem etiam ab aliis audienda esset (*Lib. VI, n. 644.* v. *Petes*).

§ V. – *Quomodo se gerere debeat cum moribundis.*

Cum moribundis integritas materialis confessionis non adeo quaerenda.

105. - Confessarius in excipiendis *moribundorum* confessionibus non debet tam exacte procedere circa numerum et circumstantias; praesertim si jam accessisset sacerdos cum viatico, aut si medicus instaret, ut cito viaticum suscipiatur. Tunc enim melius est ad dispositionem poenitentis quam ad confessionis integritatem attendere. Sufficit tunc imponere infirmo ut, cum convaluerit, confessionem repetat. Et satisfactio sit levissima, imponendo proportionatam pro tempore quo ille convalescet; vel satis erit ei injungere ut redeat tempore sanitatis.

Speciatim cum vulneratis et puerperis.

Vulnerati et puerperae, quae ordinarie nequeunt ab assistentibus deseri, sufficit ut se accusent generice de suis peccatis, et in particulari de aliqua culpa levi [a],

---

105. – [a] « Prout esset de motibus impatientiae aut de mendaciis » addit textus italicus.

cum proposito integre confitendi si convalescant.

Monitum de restitutione.

Advertat confessarius quod, si moribundus teneretur ad aliquam restitutionem, quam valeat tunc implere, ei imponere debet ut statim faciat. Et non sufficit quod de illa onus haeredibus relinquat; alias eum non absolvat. Observa auctorem *Istruz. per li confess. di terre e villaggi* [1].

Quandoque mutari potest formula viatici.

106. - Si autem infirmus notabilissimam subiturus esset perturbationem animi in audiendo, quod debeat viaticum accipere, probabile est (*Lib. VI, n. 285, Dub. 4*), posse parochum Eucharistiam ei praebere reticendo solita verba: *Accipe, frater, viaticum,* etc., sed proferendo ordinaria verba communionis: *Corpus D. N. Jesu Christi custodiat,* etc.

Moribundus inducatur ad suscipiendam Extremam Unctionem.

107. - Si deinde confessarius adverteret, moribundum jam esse in statu quo teneretur suscipere Extremam Unctionem et ille respueret, patefaciat ei magnos effectus hujus sacramenti: quod grandem praestat animae fortitudinem ad obsistendum in ultimo agone daemonum tentationibus; eam solvit a culpis venialibus, et etiam mortalibus, si occultae sint; et insuper sanitatem adhuc corporis confert, cum animae saluti expedit. Sed hanc sanitatem non praebet, si moribundus eo devenit ut nequeat amplius nisi per mi-

[1] Is est *Jorio,* cap. 14, v. *Due altre cose.*

raculum convalescere; quia sacramentum per viam ordinariam tantum operatur, causas naturales coadjuvando.

Si vero, hoc non obstante, infirmus non acquiesceret et pergeret nolle ungi, valde probabiliter plures DD. docent (*Lib. VI, n. 733*) eum lethaliter peccare, saltem adversus charitatem erga seipsum, cum ultro se privet tanto auxilio in tanta necessitate.

§ VI. – *Quomodo se gerere debeat cum capite damnatis.*

108. – Cum his maxima charitas et patientia adhibenda est.

Confessarius reo loquatur de novissimis.

Prima vice qua confessarius reum visitat, incipiat ei significare, mortem illam donum esse Dei qui vult eum salvum facere. Dicat quod nos omnes ex hoc mundo discessuri sumus, et brevi, ut ad aeternitatem perveniamus quae non habet finem. Hinc ipsi loquatur de felici beatorum vita et de miseria damnatorum. Deinde hortetur eum, ut gratias agat Deo, qui usque ad illud tempus ipsum exspectavit, nec permisit ut moreretur tempore quo erat in peccato. Demum inducat ut mortem hilari animo acceptet, eam conjungendo cum morte quam Christus Dominus pro ipsius amore perpessus est; eumque confortet, dicendo quod ipse mortem propter sua peccata acceptando certe salvus est, et cum magno merito

salvus; unde in coelo grandi renumerabitur praemio.

Postea de confessione.

Insinuet ei postea ut confiteatur et omnia peccata sua libere manifestet. Praecipue interroget an odio adversus aliquem teneatur; et an servet secum particulas consecratas aut oleum sanctum aut superstitiosas scripturas. Interroget etiam an aliquod inierit cum daemone pactum. Postquam autem eum absolverit, curet ut ille pluries communicet; monendo etiam, ut frequenter Deiparae se commendet, ut bonam ipsi mortem obtineat.

Ei assistat cum pergit ad patibulum,

Dum e carceribus reus ad patibulum pergit, dicat ei: *Eja, fili mi! sequere Jesum Christum qui ante te profectus est ad Calvarium, ad subeundam pro te mortem, tua longe amariorem.*

cum ad locum supplicii pervenit,

Cum ad locum supplicii perventum sit, iterum eum reconciliet et absolvat; moneatque ut aliquam indulgentiam lucretur, et deinde sic dicat: *Eja N., hilari esto animo; jam nunc manes in gratia Dei; jam patent tibi paradisi januae; ibi te exspectant Jesus et Maria. Conjunge mortem tuam cum morte Jesu, qui pro tuo amore exsanguis intra ludibria et cruciatus mortuus est. Amasne illum? Dic mecum: Domine, super omnia te diligo; mori volo, ut tuam faciam voluntatem. Mortem pro meis peccatis accepto. Spero, jam mihi te pepercisse; iterum te offendisse me poenitet. Cupio cito venire ad*

coelum ad tuos pedes osculandos ac ad te amandum in aeternum.

cum scalam ascendit,

Dum vitta super oculos reo imponitur et ipse scalam ascendit, ei dicat: *Fili mi, invoca Dei Matrem, ut tibi assistat! Offer mortem tuam pro culpis tuis. Protestare, te nolle consentire ullae daemonis tentationi.*

cum sententia est exsequenda.

Postquam scalam ascenderit, dum sententia exsecutioni demandanda est, dicat: *Ecce Jesus Christus, qui expansis brachiis te exspectat, ut amplectatur. Dic: Domine, te offendi, mihi displicet; nunc te amo toto corde. Deus animae meae, tu me vocas, ecce jam venio. Maria Virgo, adjuva me! In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Jesus et Maria! Jesus, Maria, Joseph!*

Reus obstinatus

109. - Si autem reus obstinate nollet confiteri, quid agendum?

adjuvetur orationibus,

1°. Confessarius quaerat eum orationibus adjuvare, et curet ut etiam ab aliis ille Deo commendetur, ac praecipue a communitatibus religiosis, ut Missis et precibus ipsi auxilientur.

minis terreatur,

2°. Intimet damnato quod, sive ipse convertatur sive non, sententia exsequenda erit.

ad spem erigatur,

3°. Interroget an forte de sua salute desperet, eo quod animam daemoni tradiderit. Eo enim casu illi suadere studeat quod hujusmodi pactum vim non habet; quia solus Deus est animae dominus, et statim ac ipse pravam revocat voluntatem, Deus ipsi omnia peccata remittit.

et rogetur de odio.

4°. Interroget an aliquem odio inse quatur, ex quo proveniat sua obstinatio.

Non statim loqui de confessione.

Insuper advertat, primis vicibus quibus talem obstinatum alloquitur, ne importune cogat ut statim confiteatur; quoniam obstinatior fiet. Melius erit sermonem cum ipso facere de morte cui omnes subjicimur, de misericordia Dei, de poenis inferni et de paradisi gaudiis. Enarret ei exemplum alicujus peccatoris, qui mortuus est impoenitens; aut nonnullius capite damnati, qui sanctam sortitus est mortem: prout illius qui, cum innocens damnatus fuisset, cumque interrogaretur qua de re suam non defendisset innocentiam, sic respondit: *Et cur? Ego tot annos Deum rogavi, ut mihi concederet mori morte opprobriosa, sicut Salvator meus obiit pro me. Ego jam obtinui, quod petebam; et nunc hac optata sorte me privare vellem?* Et ita hilariter ad patibulum perrexit.

Dictis his, confessarius relinquat reum, ut secum ista animo revolvat; et postea iterum sciscitetur, an forte mutatus sit, eique dicat: *Fili mi, jam tua mors appropinquat; quid decernis? In tua potestate est, infernum aut coelum eligere. Animadverte quod, si obstinate decedis, per totam aeternitatem te poenitebit; sed tanto malo nullum amplius remedium suppetet.*

Si reus induretur, nihil intentatum relinquatur.

— Cum adhuc ipsum videat durum, curet ut circumstantes orent pro eo et praesertim litanias B. Virginis recitent; et

deinde ante eum genuflectat, rogetque ne velit perire. Si ne proficiat quidem eum alloquendo, se vertat ad alloquendum Crucifixum. Denique, si reus jam advenerit ad supplicii locum, expostulet a populo ut omnes genuflectentes pro illo obstinato preces effundant. Prodesse quoque poterit eum terrere dicendo: *Discede, maledicte, in infernum, quandoquidem vis te perdere! Sed scito quod tua poena acrior in inferno erit memoria hujus temporis, quod Deus tibi largitur, et quo tu abuteris.* At postmodum dulcem resumat sermonem.

Quid si, in extremis, confessionem petat.

Si unquam damnatus jam scalam ascenderit et petat confiteri, flagitet justitiae ministros, ut permittant ei descendere, protestando quod tunc ipsi tenentur tempus illi concedere, ut confiteatur. — Hoc tamen currit pro eo qui nondum confessus est; nam si reus iam alias confessus fuerit, tunc confessarius moneat eum, ut actum contritionis eliciat, et inde sic interroget: *Eja fili mi, nunc nonne intendis confiteri mihi omnia peccata tua, et praesertim illa quae mihi dixisti?* Et cum reus annuerit, levissimam ei satisfactionem imponat (v. gr. ut invocet Jesum et Mariam) et absolvat.

§ VII. - *Quomodo se gerere debeat confessarius cum infestatis a daemone.*

Dari aliquos obsessos

110. - Aliqui obsessi a malis spiritibus vexantur spectris horribilibus aut corporalibus cruciatibus. Horum facilis est cura. Insinuetur eis oratio, patientia, et super omnia divinae voluntati uniformitas.

negari non potest;

Confessarius non sit ita incredulus, ut judicet omnes has invasiones aut infestationes daemonum esse phantasias aut corporales infirmitates; quia non negandum, veros obsessos etiam inter christianos exsistere. Ecclesia enim adversus invasiones istas tot instituit exorcismos, quorum exercitium testatur nobis concilium Tridentinum [1] semper in usu fuisse apud Ecclesiam. Praeterquam quod, si obsessi non exsisterent, inutiliter ordo exorcistatus institutus fuisset, quo super energumenos et catechumenos potestas confertur (quod certe non potest supponi); et quidem hic ordo est unus ex septem, qui semper in Ecclesia Dei fuerunt, ut idem concilium declaravit. Caeterum consilium est, semper de talibus invasionibus suspicionem habere. Non enim negandum, majorem earum partem esse aut fictiones fraudulentas aut imaginationes aut infirmitates, praesertim in mulieribus.

quamvis semper suspicio habenda sit.

111. - Qui tamen magis solent confessariorum mentem gravioribus difficulta-

[1] Sess. 23, cap. 2.

tibus implicare, sunt ii qui turpibus visionibus, motibus, ac etiam tactibus vexantur a daemone, qui non solum fomitem sensualem excitat, sed aliquando etiam cum eis carnale commercium sub forma viri aut mulieris habet; quapropter *succubus* vel *incubus* appellatur.

Dari daemones incubos vel succubos, multi affirmant,

Quidam hos daemones incubos vel succubos dari negarunt. Sed communiter id affirmant auctores, ut Martinus Del Rio [1], Pater Hieronymus Menghi [2], cardinalis Petrucci [3] et Sixtus Senensis [4]; ex S. Cypriano *a)*, S. Justino *b)*, Tertulliano *b)*, etc. Et maxime hoc confirmat S. Augustinus [5],

[1] Disquisitiones magicae, lib. 2, qu. 15, v. *Axioma 1* (edit. Venet. 1612). — [2] Compendio dell'arte esorcistica, lib. 1, cap. 15 (edit. Venet. 1605). — [3] Lettere e trattati spirituali e mistici, part. 2, lib. 2, opuscul. 5, cap. 14, n. 5 (edit. Venet. 1681. Opus in Indicem relatum). — [4] Biblioth. sancta, lib. 5, annot. 77 (ed. Neap. 1742). — *S. Justin.*, Apolog. ad Antonin., n. 5 (Migne, Patr. Graeco-lat., tom. 6, col. 335); et Apol. ad Senat. Rom., num. 5 (Migne, ibid., col. 451). — *Tertull.*, de Cultu feminar., lib. 1, cap. 2 (Migne, Patr. lat., tom. 1, col. 1305); et de Virginib. veland., cap. 7 (Migne, tom. 2, col. 899). — [5] De Civit. Dei, lib. 15, cap. 23 (Migne, Patr. lat., tom. 41, col. 468).

III. — *a)* S. Cyprianus, *de Habitu virg., v. med.* (Migne, *Patr. lat., tom. 4, col. 453*) id potius innuit quam expresse dicit.

b) S. Justinus et Tertullianus, *locis cit.*, dicunt, olim malos angelos cum feminis copulam habuisse, ex qua nati sunt gigantes; et sic opinati sunt sicut etiam alii quidam Patres priorum saeculorum, quia legerunt Gen. VI, 5: « Videntes angeli Dei (Vulgat.: filii Dei) filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ».

ubi sic scribit: *Apparuisse... hominibus angelos in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, eadem verissima Scriptura testatur. Et quoniam celeberrima fama est... Silvanos et Faunos (quos vulgo incubos vocant) improbos saepe exstitisse mulieribus, et earum appetiisse ac peregisse concubitum; et quosdam daemones... hanc assidue immunditiam et tentare et efficere, plures talesque viri asseverant, ut hoc negare impudentiae videatur* [c].

et suam opinionem defendunt.

Equidem possunt daemones, ad hunc improbum usum, defunctorum corpora assumere, vel de novo sibi assumere ex aere et aliis elementis ad carnis similitudinem, ac palpabilium et calidorum corporum humanorum species effingere, et sic ea corpora ad coitum aptare. Immo tenet praefatus Del Rio, citans D. Thomam, D. Bonaventuram, Scotum, Abulensem aliosque plures, quod daemon

Del Rio, loc. cit. v. *Dicimus ergo.* — *D. Thom.,* quodlib. 6, art. 18, v. *Item videtur.* — *D. Bonav.,* in 2, dist. 8, part. 1, art. 3, qu. 1, concl. (edit. ad Claras Aquas, 1885). — *Scot.,* in 2, dist. 8, qu. unic. v. *Sed quantum* (edit. Lugd. 1639). — *Abulensis,* seu *Alph. Tostatus,* Comment. in S. Script., in Gen. cap. 6, v. *De incubis* (edit. Venet. 1596).

---

[c] S. Alphonsus hunc textum desumpsit ex Petrucci et revera haec habet S. Augustinus, *loc. cit.;* sed statim subdit: « Non hinc aliquid audeo definire utrum aliqui spiritus elemento aerio corporati... possint etiam hanc pati libidinem, ut quomodo possunt sentientibus feminis misceantur ».

potest etiam verum semen afferre aliunde acceptum, naturalemque ejus emissionem imitari; et quod ex hujusmodi concubitu vera proles possit nasci, cum valeat daemon semen illud accipere, puta a viro in somno pollutionem patiente, et prolificum calorem conservando illico in matricem infundere; quo casu proles illa non erit quidem filia daemonis, sed illius cujus est semen, ut ait D. Thomas apud citatum auctorem. — An autem, inspectis legibus a divina providentia constitutis pro propagatione generis humani, haec aliquando evenisse aut evenire posse credendum sit, sapientiorum judicio remittimus.

Hic autem fit Dubium: *an possit daemon, permittente Deo, absque hominis culpa, manus illius admovere ad se tactibus polluendum?*

Affirmat Pater Gravina [d], dominicanus, et quidem probabiliter. Si enim valet daemon totum corpus alicujus movere,

D. Thom., quodlib. 6, art. 18, v. *Item videtur.*

---

[d] Quod Dominicus Gravina specialiter tractet hanc quaestionem, non potuimus invenire. Sed certe, *Summae theol. S. Thom. compendium rythm., 1ª 2ae, qu. 80* (edit. Vienn. 1634), habet principium generale; nam dicit: « Ab ipso [daemone] vitalis movetur potentia. Non coarctat vel astringit, solum movet ». Item, *Ad discern. veras a falsis vision. et revelation. βασανιστής, part. 1, lib. 5, cap. 3,* v. *Omnis* (edit. Neap. 1638), ait, « daemones corpora posse movere et impellere ».

Probabiliter daemon potest, sine hominis culpa, manus illius movere ad pollutionem.

ut narratur de Simone mago ope daemonis in aerem sublato [e], cur non poterit et manum? — Praeterea si daemon potest alicujus commovere linguam, ut invitus proferat obscoena verba aut blasphemias contra Deum, quidni manus, ut turpia patrentur? — Idem sentit cardinalis Petrucci [1], ubi sic inquit: *Non semel compertum est* [*quod*] *daemon aliquam partem in humano corpore coeperit quodammodo possidere, puta oculos, linguam vel etiam verenda... Hinc fit, linguam obscoenissima... verba proferre, licet mens talia tunc non advertat. Hinc impetus et affectus quandoque se turpiter denudandi proveniunt. Hinc foediora, quae me conscribere pudet.* Idque satis confirmatur a S. Thoma [2], ubi sic docet: *Daemones facere possunt, ut homines non discernant species a rebus, in quantum, Deo permittente, perturbant interiores vires sensi-*

Confirmatur ex auctoritate.

[1] Lettere e trattati spirit. e mist., part. 2, lib. 2, opuscul. 5, cap. 14, n. 8. — [2] De Malo, qu. 3, art. 3, ad 9.

---

[e] Hoc factum memorant *Constitutiones apost., lib. 6, cap. 9* (Migne, inter opera dubia S. Clement. Rom.; *Patr. Graeco-lat., tom. 1, col. 930*); S. Cyrillus Hieros., *Catech., 6, n. 15* (Migne, *Patr. Graeco-lat., tom. 33, col. 562*); S. Augustinus, *Enarr. in psalm. 9, num. 24* (Migne, *Patr. Lat., tom. 36, col. 127*); aliique plures. Sed, ut jam annotavit editor Maurianus operum S. Cyrilli Hieros. « fidem tamen apud multos recentiores non invenit ». Cfr. Migne, *Patr. Graeco-lat., tom. 33, col. 562, not. 6.*

tivas, quibus perturbatis ligatur usus rationis humanae, quae indiget praedictis viribus ad suum actum, sicut patet in arreptitiis. Ligato autem usu rationis nihil imputatur homini ad peccatum, sicut nec bestiae. Unde secundum hoc diabolus non erit causa peccati, etiamsi sit causa actus, qui alias esset peccatum. Potest igitur, juxta S. Thomam, daemon esse causa actus turpis, et simul ita ligare usum rationis, ut actus minime imputetur homini ad culpam *f)*.

Objectio petita ex duabus damnatis propositionibus.

Huic *g)* autem opponi possunt duae propositiones Michaelis Molinos, proscriptae ab Innocentio XI. Prima (*n. 44*) dicebat: *Job blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis, quia fuit ex daemonis violentia.* Altera (*n. 49*), quae magis ad casum pertinet, dicebat: *Job ex violentia daemonis se propriis manibus polluebat eodem tempore quo mundas habebat ad Deum preces.*

---

f) S. Alphonsus eamdem tractans quaestionem in quadam epistola diei 21 Jul. 1776 (*Lettere di S. Alfonso, corrispond. speciale, epist. 377*), affert alium S. Thomae textum, *1a 2ae, qu. 80, art. 3, corp.*, qui ad rem optime facit: « Diabolus propria virtute, nisi refraenetur a Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum qui de suo genere peccatum est ».

g) Ea quae sequuntur usque *n. 112* addita fuerunt a S. Doctore in sexta editione Theologiae moralis.

Responsio prima:

Sed respondetur *primo*, hasce propositiones esse patenter falsas: nam prima

quoad priorem propositionem.

innititur textui illi: *Pereat dies, in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo* (Job, III, 3).

Hunc textum varie explicant interpretes. Estius dicit quod Job optabat illic, nullam fieri in futurum suae nativitatis mentionem propter suam infelicitatem: *Pereat dies, id est* (verba Estii) *sum infelicissimus, itaque pereat dies, nec anniversaria recolatur.* Alii autem cum Tirino ajunt quod Job inculpabiliter naturales maledicebat aerumnas, tamquam suorum cruciatuum causas. Quid igitur ad haec pertinent blasphemia et violentia daemonis?

Potestas daemonis.

Caeterum non repugnat, ait cardinalis Petrucci [3], quod daemon possit linguam hominis movere ad turpia verba proferenda. Refertque Pater Joannes Baptista Scaramelli in vita Ven. sororis Mariae Crucifixae Satellico, quod daemones ipsam ad blasphemandum cogebant hoc modo: *Dopo averla commossa ad empj affetti, le muovevano velocemente la lingua... alle maledizioni delle cose più sante... Alle volte si servivano delle sue mani per gettare in terra medaglie* [*e*] *libri*

Estius, Annotat. in praecip... S. S. loca, in Job, h. l. (edit. Paris. 1683). — *Tirin.*, Comment. in S. Script., in Job, cap. 3, v. 1 (edit. Venet. 1795). — [3] Loc. cit. — *Scaram.*, Vita di Suor Maria Crocifisso Satellico, lib. 1, cap. 30, v. med., n. 230 (edit. Venet. 1761. Opus in Indicem relatum, sed permittitur correcta edit. Rom. 1819).

sacri[h]. Deinde refert verba ejusdem sanctimonialis, quae, suam enarrans poenam, sic suo directori scribebat: *Con questa lingua consacrata ogni mattina dal contatto di Gesù Cristo abbia poi a maledirlo! Mi sento morire... benchè* [*ciò*] *fosse senza peccato... Le maledizioni variano secondo le solennità, proferendo bestemmie eretiçali, negando i misterj sacrosanti, ecc.* [i].

Quoad alteram propositionem.

Idem dicendum de altera propositione 49 Michaelis Molinos; nempe quod sit falsa et insuper scandalosa, dum Job non loquitur de pollutione, sed tantum dicit: *Haec passus sum absque iniquitate manus meae, cum haberem mundas ad Deum preces* (Job, xvi, 18). Explicat Malvenda: *Quasi dicat, haec omnia evenerunt mihi praeter culpam ullam meam.* Et Menochius: *Cum manus supplices ad*

Scaram., loc. cit. — *Malvenda*, Comment. in S. Script. h. l. (edit. Lugd. 1650). — *Menoch.*, Comment. in S. Script., h. l. (edit. Paris. 1719).

---

[h] Latine: « Postquam ipsam ad impios affectus excitaverant, velociter linguam... ad maledicendum rebus sacratissimis commovebant... Interdum ejus manibus utebantur ad projiciendum in terram numismata [et] libros sacros ».

[i] Id est: « Cum hac lingua, omni mane per contactum Jesu Christi sacrata, ego ipsum maledicere deberem! Mori me sentio... quamvis [hoc] fuit absque peccato... Maledictiones variant juxta solemnitates, blasphemias haereticales proferendo, sacrosancta mysteria negando, etc. ».

Deum elevarem, quas neque rapina neque alio scelere contaminaveram. — Repeto, quid ad haec pertinet pollutio et violentia daemonis? En quam falsae erant duae propositiones relatae!

Respondetur secundo quoad duas propositiones simul.

Sed quoad propositiones istas, responsio [*secunda*] magis propria et convincens haec est. Propositiones proscriptas, nemo ignorat intelligendas esse juxta sensum auctoris qui eas protulit. Quaedam Quesnelli propositiones videntur primo intuitu aequae et sanctae, attamen juxta illius sensum sunt perversae. Ex. gr. propositio 30 sic dicit: *Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter*. Haec propositio in sensu recto et catholico tenetur ab omnibus, qui propugnant gratiam efficacem ab intrinseco. Sed damnata est in sensu Quesnelli, nempe quod Deus velit tantum salutem praedestinatorum.

Ambo damnatae fuerunt juxta sensum Molinos.

Et sic dicendum, damnatas etiam esse propositiones relatas 44 et 49 Michaelis Molinos. Hujus impii systema hoc erat, quod cum persona libertatem suam Deo donârit, non debet amplius resistere malis commotionibus, nec ullum exercere conatum ad actus malos impediendos; quoniam illi imputandi sunt, non jam propriae voluntati, sed violentiae daemonis aut sensualis passionis. En propositio ejus fundamentalis, quae est *n. 17*, quomodo loquitur: *Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cogitatione animae*

nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum, nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria. Et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

Adest alia illius propositio (*n. 47*), quae magis individualiter ad casum nostrum pertinet, et dicit: *Cum hujusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet ut Satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum..., etiamsi sequantur pollutiones, etc.* Notentur verba: *sinere oportet, nullum adhibendo conatum, etc.* Sed quomodo potest esse sine culpa omittere resistentiam in hujusmodi commotionibus, et sinere ut daemon operetur, etiamsi pollutiones sequantur? Nonne patenter hic apparet concursus propriae voluntatis? Hoc quidem erat quod ajebat Molinos, et ita intelligendae sunt omnes aliae ipsius damnatae propositiones.

Daemon cogere potest ad actum malum, sine voluntatis consensu.

Caeterum, cur, permittente Deo, non potest daemon cogere hominem sine ullo ipsius voluntatis consensu ad faciendum aliquem actum malum? Nequimus autem nos, ait S. Augustinus, per rationes philosophicas et humanum ratiocinium scire, ad quid extendatur, vel non, potentia naturalis angelorum. Quapropter in hac materia plusquam philosophicae rationes movere nos debent ad judicandum auctoritates theologorum, qui juxta lumina ex sacris Scripturis accepta loquuntur.

Probatur ex analogia.

Habemus in evangelio Matthaei, quod daemon usum linguae bene potest impedire: *Obtulerunt ei* (sic ibi dicitur) *hominem mutum, daemonium habentem. Et ejecto daemonio locutus est mutus* (Matth. IX, 32 et 33). Chrysostomus inquit apud Cornelium a Lapide: *Hinc videtur, quod daemon fecerit eum mutum, impediendo scilicet usum linguae* j). Sicut igitur daemon humanorum usum membrorum impedire potest, sic illa commovere sine hominis voluntate. — Item in eodem Matthaei evangelio habetur, quod daemon transtulit ipsum Christum super templi pinnaculum: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem et statuit eum super pinnaculum templi et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum* (Matth. IV, 5 et 6). Si igitur potuit daemon movere et totam transvehere ipsius Domini personam, tanto magis linguam aut manus alicujus hominis poterit movere. — Praeterea habemus apud Danielem, quod Habacuc fuit ab angelo translatus in lacum leonum: *Et*

Cornel. a Lap., Comment. in S. Script., h. l. (edit. Antverp. 1670).

---

j) Textus genuinus S. Chrysostomi, *Homil. 32* (al. 33) *in Matth., n. 1*, sic habet: « Non enim morbus ex natura prodierat, sed ex daemonis insidiis ... Neque enim ipse [mutus] rogare poterat ... cum daemon linguam ejus alligasset ». Migne, *Patr. Graeco-lat., tom. 57, col. 378.*

apprehendit eum angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui: posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui (Dan. XIV, 35). Animadvertantur verba: *in impetu spiritus sui,* quae clare denotant naturalem angeli potentiam.

Ex auctoritate theologorum.

Hinc merito dicunt theologi, sat posse daemonem sua naturali vi, Deo permittente, membra hominis agitare. Praeter S. Thomae et S. Bonaventurae [k] auctoritates supra relatas, idem scribunt plures auctores neoterici.

Id scribit cardinalis Gotti [1]: *Diabolus... quidem potest cogere ad actum, qui ex genere suo est peccatum* (*ut in... energumenis, quos cogit ad enuntianda verba blasphema vel etiam ad alios actus ex objecto malos*). *Sed tunc ratione sic ligata id non imputatur ei* [*homini*] *ad peccatum, quia deest libertas arbitrii.* Idem scribit Wigandt [2]. Idem scribit Calmet

S. Thom., de Malo, qu. 3, art. 3, ad 9; cfr. 1am 2ae, qu. 80, art. 3, corp. — [1] Theol. schol. dogm., tom. 2, in 1am 2ae, tract. de Vitiis, qu. 6, dub. 5, § 3, v. *Respondeo negative* (edit. Bonon. 1730). — [2] Tribunal confessarior., tr. 4, de Vitiis, exam. 2, num. 69, v. *Respondeo 5* (edit. Venet. 1721). — *Calmet,* Commentar. in Biblia, dissert. de energum. veritate (ante comment. in S. Luc.), art. 2, v. *Opponunt* (edit. Venet. 1732).

---

[k] S. Bonaventura, loco supra relato, loquitur solum de daemonibus incubis et succubis; sed, *in 2, dist. 8, part. 2, art. unic., qu. 5,* concedit « diabolum posse carnem nostram commovere ».

Speciatim ex auctoritate Calmeti,

(auctor, quem omnes sciunt, quam sit ponderatus in suis effatis); ipse in dissertatione, quam apponit in evangelio S. Lucae de energumenorum veritate, postquam suam exposuit sententiam de praefata potentia daemonis, hanc sibi objicit oppositionem: *Si daemon de se operaretur in homine, adessent eodem tempore duo principia activa, nempe duo spiritus. Sed hoc repugnat, quia unus posset agere in contrarium ad id quod alter vult* [l]. Sed respondet quod, cum daemon, permittente Deo, operatur in humano corpore, tunc eodem tempore (prout docet etiam S. Thomas) impedit et ligat in homine usum rationis. Nec dubitat, quin Satan sua vi naturali possit libertatem hominis ligare eumque cogere contra ipsius voluntatem, etiam ad blasphemias proferendas [m]. Deinde Calmet ait, signum esse, quod sit opera daemonis, si *homo alio veluti spiritu animatur, angitur ... invitus; cum*

S. Thom., de Malo, qu. 3, art. 3, ad 9.

---

[l] Sunt fere verba et plane sensus Calmeti.

[m] Calmet, *loc. cit.*, non adeo explicite affirmat. Sic enim loquitur: « Quando ultra admitteremus liberam agendi facultatem suspendi et veluti alligari in homine, cum obsidente daemone agitur, quid inde consecutionis inferretur? Nonne per quietem noctis, homines et loquuntur et agunt? etc. ». Quoad autem blasphemias, omnino concordat v. *At enim* et *Reponi*.

plura admittit ab insita sibi indole longe aliena, sed ita admittit, ut singularia omnia videantur et violenta.

Idem scribit laudatus Pater Joannes Scaramelli [1], sic [n] dicens: *Id potest peragi sine formali peccato creaturae [o], si scilicet daemon eo tempore quo exterius operatur, interius usum rationis totaliter impediat, et omnem demat libertatem ad resistendum: quod, juxta D. Thomam fieri potest, movendo vehementer imaginationem et appetitum sensitivum, et per hujusmodi vehementes perturbationes omne rationis lumen exstinguendo... Hinc [p] confessarius examinet poenitentem, an in his quae patitur, advertat aliquo modo malitiam peccati, et an habeat aliquem* et Scaramelli.

[1] Direttorio mistico, tr. 5, cap. 11, num. 124 (edit. Neap. 1768).

---

[n] In *Praxi*, S. Alphonsus citavit italice textum Scaramelli, sed cum postea, in *Hom. Apost., tr. ult., n. 51*, illum latine reddiderit, hunc ultimum textum afferimus. Ceterum in edit. Neap. Scaramelli, anni 1768, totum hoc caput latine habetur, sed (qua de causa nescimus) expunctum fuit in edit. Venet. 1783 et in aliis subsequentibus.

[o] Scaramelli habet: « Hujusmodi concubitus potest peragi, etc. ». In decursu tamen quaestionis ostendit se loqui de quavis infestatione daemonum « vel in specie luxuriae vel in specie aliorum peccatorum ».

[p] In his quae sequuntur, S. Doctor non citat ad verbum, sed potius breviter contrahit quae habet Scaramelli.

stimulum retrahentem ab illa actione. Nam si dicat, durante illa tentatione ita mentem sibi offundi, ut nihil cognoscat, nec ullum remorsum sentiat, tunc poterit censeri immunis a peccato. Secus si eo tempore in ipso effulgeat aliquod lumen rationis, ita ut ratio non sit totaliter ligata et possit resistere.

Infestatus a daemone omnia patefaciat in confessione.

Insuper praedictus auctor monet confessarios ad curandum, ut illi qui patiuntur turpes commotiones, patefaciant in confessione hujusmodi actus. Isti enim difficulter erunt ab omni culpa saltem levi immunes, ratione alicujus advertentiae imperfectae vel defectus resistentiae, quae erat adhibenda.

Maxima curae adhibenda,

112. - Si quis unquam advenit infestatus ab hoste, hujusmodi tentatione (dicta *spiritus fornicationis,* a quo S. Ecclesia nobis praecipue injungit petere a Domino, ut ab eo nos liberet), debet confessarius multum satagere ad praemuniendum poenitentem in tam horrendo conflictu. Nam, ait doctus cardinalis Petrucci [1], has animas in magno periculo versari, si remedia non adhibeant multum efficacia, et aliquando, si oportet, etiam extraordinaria. Cum enim ad resistendum requiratur ingens subsidium ex parte Dei et magna violentia ex parte patientis, difficulter ab hujusmodi pugnis victor egredietur, qui perseveranter non adjiciet

ob specialem difficultatem conflictus.

Scaramelli, loc. cit. — [1] Lettere e tratt. spir. e mist., part. 2, lib. 2, opusc. 5, cap. 14, n. 7 et 9.

magnam mortificationem et, super omnia, validam orationem, centies et millies se commendando, gemendo et misericordiam petendo ad Crucifixi et Deiparae pedes. Alioquin, si anima tepescit et deficit in orando aut se mortificando, dicit Petrucci, quod ipsa in magno erit periculo ruendi saltem indirecte in aliquam occultam illarum turpium delectationum complacentiam.

Remedia pro illo qui tentationi resistit.

Itaque, ut deveniamus ad remedia, si confessarius judicare potest, nullam omnino adesse culpam in hac tentatione ex parte poenitentis [a], ipsum ante omnia moneat haec adhibere: jugibus precibus sibi subveniat, frequenter invocando ss. nomina Jesu et Mariae; se diligenter avertat a sensuum voluptatibus; communionem frequentet; protestetur saepe, nolle consentire cuicumque tentationi aut delectationi, quam opera daemonis sentiret; saepe utatur signo crucis (illam ferendo quoque secum) et aqua benedicta, cum ipsa lectum et cubiculum aspergendo; afferat etiam secum aliquam reliquiam sanctorum et evangeliorum librum; secum

Petrucci, loc. cit.

---

112. – [a] S. Doctor, in epistola citata *n. 111,* not. *f*, ait: « Ceterum pro certo habeo ... actum turpem accidere posse absque peccato, semper ac voluntas illi non consentiat. Ego ipse plures sanctas animas reperi quae nullum in hac re commiserunt peccatum ».

pariter adhibeat exorcismos privatos, dicendo: *Spiritus nequam, in nomine Jesu Christi praecipio tibi, ut a me discedas et ne me amplius vexes.* Hortetur praeterea, ut vexatus ille saepe se humiliet, et in hujusmodi humilitatis actibus saepe se exercitet; cum Deus aliquando, ad aliquam internam superbiam ab anima removendam, hujusmodi tentationes permittat.

Cura ejus qui non resistit, valde difficilis,

113. - Si quis autem in his tentationibus misere cadit aut earum occasiones magis quaerit quam effugit, hujus curatio est valde difficilis; nam hujusmodi peccatores, qui cum daemone commercium habent, difficillime ex corde convertuntur. Ex una parte enim erga hos daemon dominium quoddam acquirit super eorum voluntates, et ex altera ipsi remanent nimis debiles ad resistendum. Indigerent extraordinaria gratia Dei; sed difficillime solet hanc Deus hujusmodi impiis concedere.

sed non impossibilis.

Verumtamen confessarius, si quis eorum accesserit, non diffidat, sed curet cum ipso summam adhibere charitatem, confortetque dicendo quod, ubi non est voluntas, non est peccatum; hinc, si ipse voluntate resistit, minime peccat.

Adhibeatur exorcismus privatus.

In his casibus, ante omnia confessarius adversus daemonem praemittat exorcismum, saltem privatum: qui certe licitus est (*Lib. III, n. 193, de Adjuratione, IV*) hoc modo: *Ego, ut minister Dei, praecipio tibi aut vobis, spiritus immundi, ut re-*

cedatis ab hac creatura Dei. — Deinde poenitentem interroget an unquam hostem invocaverit et cum eo aliquod inierit pactum; an aliquando fidem negaverit aut contra ipsam actum aliquem exercuerit; interroget, qua forma ipsi daemon appareat, an viri, mulieris aut belluae. Tunc enim, si cum illo coit, praeter peccatum contra castitatem et religionem reus erit peccati fornicationis aut sodomiae aut incestus, adulterii aut sacrilegii (intellige affectivi). Item interroget, quo loco et tempore hoc commercium habuerit. — Ostendat ei postea hujusmodi criminis immanitatem, quaeratque eum inducere ad veram conversionem et confessionem integram faciendam: isti enim perditi homines, etiamsi confiteantur, de facili peccata omittunt. — Eadem demum remedia supra annotata illi praescribat, nempe: ut saepe ad Deum et B. Virginem recurrat, frequenter nomina Jesu et Mariae invocet, aquam lustralem et crucis signum adhibeat, aliquam reliquiam et evangelium secum ferat, saepe etiam privatum proferat exorcismum, prout dictum est supra. — Differat deinde eum absolvere, sed hortetur ut saepe redeat, ut sic cognosci possit, quomodo se gerat in resistendo hostis invasionibus et in remediis adhibendis; nec eum absolvat, nisi post longum experimentum. Tales enim conversiones, ut diximus, raro sunt verae et rarissime perseverantes.

Interrogetur poenitens.

Ad conversionem inducatur.

Remedia praescribantur.

Et differatur absolutio.

CAPUT VIII.

De prudentia confessarii.

Prudentia confessarii in seligendis opinionibus.

114. - I°. Confessarius summam adhibere debet prudentiam *in seligendis opinionibus*.

Hic [a] non loquar de quaestione tam hodie controversa, utrum sequi liceat opinionem minus probabilem et minus tutam in concursu probabilioris. Satis de hac passim loquuntur auctores, et praecipue tot docti scriptores, qui nuper de ea scripserunt, in quibus profecto desiderassem, ut potius rationibus quam mordacibus insectationibus veritatem nos docuissent.

Benignior sequenda ubi avertit a peccato.

Tantummodo hic repetam, quod superius dixi, *n. 65 et 69*, cum egimus de occasione proxima, quod scilicet, quando agitur de vitando peccato formali, regulariter confessarius sequi debet, quantum licet, sententias benigniores: cum solum peccatum formale sit Dei offensa. At quando

Secus, si conducit ad peccatum.

opiniones benignae exponunt poenitentem periculo peccati formalis, tunc confessarius sequi debet opiniones rigidiores; quo-

---

114. - [a] S. Doctor haec jam scripserat in prima editione textus italici.

niam istae in hoc casu sunt magis poenitentibus salutares.

Adhaerens opinioni probabili, si dispositus, absolvatur;

Verumtamen quando poenitens uti vellet aliqua opinione probabili, et aliunde jam foret dispositus, tunc tenetur confessarius eum absolvere; quoniam ratione confessionis jam factae habet poenitens jus certum et strictum ad absolutionem, ne cogatur eam recipere ab alio sacerdote cum gravissimo onere repetendi confessionem. Haec opinio est communis, illamque admittunt etiam multi auctores rigidioris sententiae, ut sunt Pontas, Cabassutius, Victoria, et praecipue S. Antoninus. Videatur Liber, in quo hoc probatum est pluribus in locis, *Lib. I, n. 83 et VI, n. 604.*

speciatim in materia restitutionis.

115. - Tanto magis hoc currit in casu, quo confessarius vellet obligare poenitentem ad aliquam restitutionem, ad quam iste probabiliter non teneretur (*Lib. III, n. 669*). — Immo hoc currit, etiamsi confessarius non haberet tamquam solide probabilem opinionem poenitentis, et poenitens non esset rudis, eamque cum aliis gravibus DD. tamquam probabilem teneret, ita ut poenitens rectam jam sibi formet conscientiam bene operandi. — Hoc tamen intelligendum est, quando opinio

Limitationes.

Pontas, Dictionar. casuum, v. *Confessarius, I,* cas. 2 (edit. Luxemb. 1731). — *Cabassut.,* Jur. can. theor. et prax. lib. 3, cap. 13, n. 13 (edit. Venet. 1757). — *Victor.,* Summa Sacram., de Confess., n. 177 (edit. Lugd. 1586). — *S. Anton.,* Summa Theologica, part. 3, tit. 17, cap. 16, § 2 et cap. 20, in fine.

poenitentis haberet aliquam, ut dixi, probabilitatem saltem apparentem; nam si confessarius haberet eam ut omnino falsam, ex eo quod haberet contra eam principium aliquod certum seu rationem convincentem, contra quam existimaret nullum esse responsum quod posset inducere ad dubitandum de certitudine propriae sententiae: tunc non debet, neque potest absolvere poenitentem, qui illi non vult acquiescere. Vide *Lib. VI, n. 604.* — Attamen si praevideret confessarius, suam monitionem non esse poenitenti profuturam, sed potius redderet formale peccatum illud quod in poenitente est tantum materiale, tunc debet dissimulare, exceptis aliquibus casibus. Videatur, quod dictum est supra, *n. 8 et 9.*

Error inculpabilis circa valorem sacramenti, non reparandus cum gravi incommodo.

116. - II°. Si aliquando confessarius commiserit aliquem *errorem circa valorem sacramenti* sine sua culpa, non tenetur ex justitia monere poenitentem, sed solum ex charitate, quae non obligat cum gravi incommodo (*Lib. VI, n. 619*): dummodo confessarius non sit ejus parochus, qui teneretur reparare grave damnum subditi, et dummodo poenitens non sit in mortis periculo aut in periculo amplius non confitendi; quia tunc charitas obligat etiam cum gravi incommodo. — Quod si confessarius in hoc gravem culpam commiserit, tunc semper tenetur etiam cum gravi incommodo resarcire errorem (et praecipue, si reliquit poenitentem in ali-

Limitatio.

Error graviter culpabilis, reparandus cum gravi incommodo.

qua occasione proxima); nisi poenitens aliis confessus fuerit, aut saltem sacram Eucharistiam susceperit. At sine licentia poenitentis nunquam debet neque potest fieri praefata monitio extra confessionem, quotiescumque posset illi aliquod afferre gravamen. Limitatio.

Si vero error fuerit solum *circa integritatem confessionis*, puta, quia poenitentem non interrogavit de speciebus aut numero peccatorum, etiam cum sua culpa, non tenetur confessarius errorem illum emendare extra confessionem, quia in hoc adest semper erubescentia poenitentis, dum audit rursus sibi sua peccata rememorari (*Lib. VI, n. 620*). Error circa integritatem confessionis, non reparandus extra confessionem.

Si vero ex sua malitia vel ignorantia culpabili *exemerit* poenitentem a *restitutione* aut ad illam injuste *obligaverit;* tunc tenetur eum monere, obtenta prius licentia; alias tenetur ipse ad restitutionem. Si autem in hoc gravem culpam non commiserit, non tenetur monere cum gravi suo incommodo. Verum si absque suo gravi incommodo posset reparare errorem et non faceret, tunc etiam tenetur ad restitutionem. Denique si confessarius *omiserit* admonere poenitentem de restitutione; non tenetur ipse restituere, quamvis esset parochus, etiamsi gravem culpam in hoc commisisset. Vide *Lib. VI, num. 621,* in quo discussa sunt haec omnia cum suis rationibus et auctoritatibus doctorum. Quid, si confessarius erraverit in materia restitutionis, aut si omiserit monere poenitentem.

Confessarius sit prudens in custodiendo sigillo.

117. - III°. Debet quoque confessarius esse summe prudens in custodiendo *sigillo sacramentali.*

Jam notum et certum est quod confessarius nunquam potest loqui de iis quae in confessione audivit, quoties adest periculum revelationis sigilli (directe vel indirecte) aut gravaminis poenitentis; et hoc currit, etiamsi tantummodo dubitet, utrum ea in confessione audierit an non, aut in ordine ad confessionem (*Lib. VI, num. 637*). Verumtamen non prohibetur confessarius sermocinari (generaliter loquendo) de aliquo peccato in confessione audito, quoties alii non possent venire in cognitionem poenitentis, aut quoties haberet expressam licentiam a poenitente.

Nihilominus etiam in hoc cautissime est procedendum:

Non loquatur de peccatis coram simplicibus.

Et 1°. Nunquam loquendo de peccatis in confessione auditis coram simplicibus personis, quae possent suspicari de revelatione confessionis.

Prudenter agat in praedicationibus,

2°. Nunquam dicendo e suggestu in concionibus, regnare in ea urbe aliquod vitium, quod ipse excipiendo confessiones intellexerit ibi magis frequentari (hoc tamen intelligitur (*Lib. VI, n. 654, Qu. 1*) quando id aliunde non scivit, et quando locus est parvus); et praesertim si concionetur in aliquo monasterio, in quo non debet vehementius invehi contra aliquem defectum, quem in confessione audivit ibi esse communiorem.

3°. Non sit confessarius nimis importunus in obtinenda licentia a poenitente, quoniam ea licentia quae non sit omnino spontanea et plene libera, ipse nequaquam uti poterit. Unde sit parcissimus, quantum fieri poterit, in exquirendis hujusmodi licentiis sine speciali necessitate: et tunc tutius erit insinuare poenitenti, ut de eo quod est necesse, loquatur extra confessionem. Nemo autem ignorat, quod extra confessionem non potest confessarius nec etiam cum ipso poenitente loqui de rebus in illa auditis sine ejusdem expressa licentia: in ipsa vero confessione bene potest de illis loqui, quoties existimat hoc ipsi poenitenti expedire (*Lib. VI, n. 652*).

aut in petendis licentiis.

4°. Nequit exquirere nomen complicis [a], et si negaverit absolutionem ei qui dicere recusaverit, incurrit suspensionem *ferendae sententiae;* et qui docuerit hoc fieri posse, incurrit excommunicationem papalem *ipso facto* (*Lib. VI, n. 491*).

Non exquirat nomen complicis.

118. – Casu vero, quo poenitens teneatur sub gravi manifestare nomen complicis, ad reparandum puta aliquod commune damnum (*Lib. VI, n. 492*), contra aliorum opinionem tenuimus, nec etiam tunc posse a confessario obligari poenitentem ad manifestandum sibi nomen complicis, sed tantum posse et debere imponere poenitenti, ut manifestet com-

---

117. – [a] Vide supra, notam *a* ad *n. 83.*

plicem iis qui possunt scandalum impedire. Quod si poenitens ex se vellet complicem confessario manifestare, tunc bene potest illum audire, et, quemadmodum oportet, damnum reparare.

Sed exquirere potest circumstantias peccati.

Insuper advertendum est, ex hoc non prohiberi confessariis exquirere a poenitente circumstantias quas scire oportet, ut intelligat an adsit species peccati diversa, vel ut consulat saluti poenitentis. Hinc bene potest interrogare an complex sit conjunctus, an ligatus voto castitatis, an cohabitet in sua eadem domo, an sit ancilla, et his similia: etiamsi per istas interrogationes indirecte manifestari debeat persona complicis. Nunquam tamen exquiratur illius nomen (*ibid.*).

Cautus sit in excipiendis confessionibus mulierum.

119. - IV°. Summe cautus debet esse confessarius in *excipiendis confessionibus mulierum.*

Et primo notandum quod in decreto S. C. Episcoporum 21 Jan. 1620 dicitur: *Confessarii sine necessitate audire non debent mulierum confessiones post crepusculum vespertinum et ante auroram.*

Cum junioribus potius austere quam comiter agat.

Loquendo autem de prudentia confessarii, ipse regulariter in confessionario cum junioribus sit potius austerus quam concinnus; nec permittat illas ante confessionarium accedere, ut sibi loquantur, et multo minus, ut manus deosculentur.

Decret. S. C. Episc. et Regul., diei 21 Jan. 1620, in *Paduana;* ap. Ferraris, Biblioth., v. *Confessarius,* art. 3, n. 8 (edit. Rom. 1886).

In actu confessionis non ostendat eas agnoscere. Aliquae enim, quae religiosae haberi volunt, aliquando advertentes se nosci a confessario, non faciunt integram confessionem.

Non ostendat se eas agnoscere.

Imprudentia quoque est, conjicere oculos in poenitentes, cum a confessionario recedunt, easque per aliquod tempus intueri.

Eas non intueatur.

Extra confessionarium nec etiam immoretur ad colloquendum cum ipsis in ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis. Et praecipue ad illarum domos nunquam accedat; uno excepto casu gravis infirmitatis, et tunc non nisi vocatus accedat; et tunc magnam adhibeat diligentiam in audiendis illarum confessionibus; unde januam apertam relinquat, sedeat in loco, ubi videri possit ab aliis, oculosque in faciem poenitentis nunquam defigat.

Extra confessionem, omnem devitet familiaritatem;

Et hoc praesertim currit, si sint personae spirituales, quibuscum est periculum majoris adhaesionis. Dicebat Venerabilis Pater Sertorius Caputo, diabolum ad conjungendas inter se personas spirituales ab initio uti praetextu virtutis, ut deinde affectus a virtute transeat ad personam. Unde ait S. Augustinus apud S. Thomam [1]: *Sermo brevis et rigidus cum mulieribus est habendus; nec tamen,*

praesertim si sint personae spirituales.

Ven. Caputo, cfr. Anton. Barone, Vita del Ven. Sertorio Caputo, lib. 3, cap. 8, in med. (edit. Neap. 1691). — [1] Opusc. 64, de modo confitendi et de purit. conscient., § de peric. familiarit.... mulierum.

Ratio affertur.

quia sanctiores fuerint, ideo minus cavendae. Quo enim sanctiores fuerint, eo magis alliciunt. Et idem Angelicus Doctor addit: *Licet carnalis affectio sit omnibus periculosa et damnosa, eis tamen perniciosa est magis, maxime quando conversantur cum persona quae spiritualis videtur; nam quamvis eorum principium videatur esse purum, frequens tamen familiaritas domesticum est periculum...; quae quidem familiaritas, quanto plus crescit, tanto plus infirmatur principale motivum et utriusque puritas maculatur.* Et subjungit quod tales personae hoc non statim advertant; quoniam diabolus ab initio non emittit sagittas venenatas, sed illas tantummodo, quae aliquantulum feriunt et augent affectum. Sed brevi hujusmodi personae eo deveniunt ut non amplius agant secum tamquam angeli, quemadmodum coeperant, sed tamquam carne vestiti. Vicissim se intuentur mentesque sibi feriunt blandis allocutionibus, quae adhuc a prima devotione videntur procedere; hinc alter alterius praesentiam incipit appetere; *sicque* (concludit) *spiritualis devotio paulatim convertitur in... carnalem.* — Et quidem ah quot sacerdotes, qui antea erant innocentes, ob similes adhaesiones, quae spiritu coeperant, Deum simul et spiritum perdiderunt!

120. - Deinde confessarius non adeo mulierum confessionibus sit addictus, ut

per hoc viros ad se venientes audire recuset.

Non adeo incumbat in confessiones mulierum, ut viri repellantur.

Oh qualis miseria est cernere tot confessarios, qui impendunt bonam diei partem in audiendis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *bizzoche,* et cum postea vident ad se accedentes viros aut feminas uxoratas, qui sunt pleni angustiis et molestiis, et aegre domos et negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos, dicendo: *Habeo aliud, quod agam, ite ad alios!* Unde fit, ut isti, non invenientes cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses et annos sine sacramentis et sine Deo. Hoc non est audire confessiones, ut Deo placeamus, sed potius, ut genio serviamus. Quare nescio, quale meritum apud Deum sint habituri confessarii illi qui hoc modo suum ministerium exercent. — Scio ego, immo et, contra aliorum opinionem qui asserunt esse tempus frustra impensum, teneo esse opus valde Deo charum, dirigere animas ad viam perfectionis; ideoque de hoc fusius loquar capite sequenti. Sed assero, probos confessarios qui tantum, ut Deo placeant, confessiones excipiunt (quemadmodum facere consueverunt S. Philippus Nerius, S. Joannes a Cruce, S. Petrus

Res miseranda.

Non utique spernantur personae devotae.

Sed eis anteponendae animae indigentes.

S. Philipp. Ner., Bacci, in ejus Vita, lib. 1, cap. 8, num. 3. — *S. Joann. a Cruce,* cfr. Marco di S. Francesco, in ejus Vita, lib. 1, cap. 10, in init., et lib. 2, cap. 3, in med. (edit. Venet. 1747).

Alcantara aliique) quando cernunt aliquam animam indigentem, praeferre eam animabus devotis, quibus audiendis auxiliandisque, quando confessarius vult, tempus non deerit.

S. Petr. Alcant., cfr. Fra Giovanni di S. Bernardo, in ejus Vita, lib. 1, cap. 38, in init. (edit. Neap. 1674).

CAPUT IX.

Quomodo se gerere debeat confessarius in dirigendis animabus spiritualibus [a].

121. - Quod olim dixit Dominus Jeremiae: *Ecce constitui te hodie super gentes... ut evellas... et dissipes et aedifices et plantes* (I, 10); idem nunc repetit singulis confessariis, qui non solum debent evellere vitia ex suis poenitentibus, sed etiam debent in illis virtutes inserere. Unde expediens est, addere hic caput hoc, quod poterit inservire confessariis tyronibus ad dirigendas animas spirituales ad perfectionem.

Confessarius debet non solum purgare poenitentes a vitiis,

Non sunt quidem expellendi peccatores, ut superius diximus, sed e contra opus est etiam multum Deo acceptum, sponsas illi adornare, animas scilicet spirituales excolere, ut in totum se illi donent tradantque. Acceptior est ejus oculis una anima perfecta quam mille imperfectae. Unde, cum videt confessarius poenitentem vivere immunem a culpis mortalibus, omnem curam adhibere debet, ut eum in viam perfectionis et divini amoris introducat, illi repraesentando meritum quod

sed eos dirigere in via perfectionis.

---

121. – [a] Postea S. Doctor totum hoc caput ad verbum inseruit in *Hom. Apost., Append. 1.*

habet Deus ut ametur, et gratitudinem quam debemus Jesu Christo, qui nos amavit usque ad moriendum pro nobis; necnon periculum, in quo versantur omnes animae, quae vocatae a Deo ad vitam perfectiorem, illi resistunt.

In tribus praecipue posita est directio confessarii quoad animas spirituales, scilicet in *meditatione et contemplatione,* in *mortificatione* et in *frequentia sacramentorum,* et de omnibus his singillatim dicemus.

§ I. - *De oratione meditationis.*

Confessarius doceat animam orationem.

122. - Prudens ergo confessarius, cum cernit animam aliquam abhorrentem peccata mortalia et desiderantem progredi in amore divino, ante omnia debet illam disponere ad faciendam orationem mentalem, scilicet ad meditationem veritatum aeternarum et bonitatis divinae. Et quamvis necessaria non sit ad aeternam salutem consequendam, sicut est necessaria petitio; nihilominus videtur valde necessaria animabus ut in Dei gratia perseverent. Cum reliquis pietatis operibus potest peccatum consistere; sed non possunt cohabitare oratio et peccatum. Anima aut relinquet orationem aut peccatum. Dicebat S. Theresia: *Animam quae in oratione perseverat, quotquot illi peccata opponat diabolus, tandem pro certo habeo,*

Hujus necessitas ad perseverantiam.

S. Theres., Vita, cap. 8, in init.

quod eam Dominus ad salutis portum conducet. Et ideo diabolus nullum aliud exercitium tam quaerit impedire, quam illud orationis; *quoniam,* inquit eadem Sancta, *novit daemon, quod certe amittet animam quae perseveranter incumbit orationi.* Praeterea solus amor est, qui animam Deo jungit et stringit; sed fornax, in qua accenditur flamma divini amoris, est oratio seu meditatio: *In meditatione mea exardescet ignis* (Ps. XXXVIII, 4).

123. - Incipiat ergo confessarius introducere animam in orationem.

Tempus assignandum.

Ab initio non plus quam mediae horae spatium assignet, quod deinde crescente spiritu plus minusve augebit. Neque desistat, ex eo quod poenitens difficultatem adducit, quod desit sibi tempus et locus ad se colligendum. Immo imponat ei, ut saltem mane vel vespere, quando in domo major est quies, vel etiam in ipsis occupationibus (quando aliud non posset efficere) elevet identidem mentem ad Deum, et meditetur veritates fidei: ut sunt novissima, quorum cogitatio, et praecipue mortis, est utilior pro incipientibus. Meditetur quoque Christi passionem, quae meditatio est omnibus fructuosa. Si vero poenitens non sit litterarum rudis, expediens est ut utatur aliquo libro spirituali, quo magis habeat ingressum in orationem, quemadmodum facere solebat S. Theresia.

Locus.

Materia.

S. Theres., Vita, cap. 19, v. med. — *S. Theres.,* Vita cap. 4, in f.

Anima in materia praedilecta,

Moneat quoque, ut seligat materiam illam, in qua anima majorem experitur devotionem, et in iis locis, in quibus anima se vehementius affici sentit et commoveri, moretur aliquantum, et relicta meditatione totam se exerceat in actibus voluntatis vel incumbat petitioni aut faciendis propositis.

se exerceat in actibus voluntatis,

Dico 1°. *Se exerceat in faciendis actibus:* scilicet humilitatis, actionis gratiarum, fidei, spei, et praesertim in repetendis actibus contritionis et charitatis erga Deum, offerendo se illi totam, totamque ejus sanctissimae voluntati resignando, et repetendo plus quam alios actum illum, cui anima se magis sentiat inclinatam.

in petitione,

Dico 2°. *Exerceat se in petendo.* Nam a petitione omne nostrum bonum dependet; et S. Augustinus ait, Deum ordinarie nullam gratiam hominibus concedere, et praesertim gratiam perseverantiae, nisi per canalem petitionis. Dominus dixit: *Petite, et accipietis* [Joan. xvi, 24]. Ergo, concludit S. Theresia, qui non petit, non accipit. Quapropter, si volumus animam nostram salvare, necesse est semper orare et ante omnia petere perseverantiam et amorem erga Deum. Et quidem nullum tempus opportunius est ad petendum,

S. Aug., in Psalm. 102, num. 10 (Migne, Patr. Lat., tom. 37, col. 1324); de dono perseverant., cap. 16 (tom. 45, col. 1017). — *S. Theres.*, cfr. Cammino di perfez., cap. 23, in fine.

quam tempus orationis mentalis. Qui non orat, difficiliter petit, quia difficiliter se movet ad considerandas gratias quibus eget, et necessitatem ipsam petendi; et ideo, qui non facit orationem, difficulter in Dei gratia perseverat.

et in propositis efformandis.

Dico 3°. *In statuendo,* ut oratio non remaneat infructuosa, et anima mandet exsecutioni ea lumina quae in oratione recepit. Unde, quemadmodum inquit S. Franciscus Salesius, nemo debet imponere finem orationi, nisi prius capiat aliquod particulare propositum, puta, vitandi defectus quosdam magis usuales aut exercendi virtutem aliquam, in qua se noscit debiliorem. — Videatur circa hoc, quod dicetur in capite sequenti, cum loquemur de instructione pro oratione mentali, *§ III.*

Confessarius exigat rationem orationis.

124. - Exigat igitur confessarius ab animabus istis rationem orationis, exquirendo ab illis, quomodo in ea se gesserint, aut saltem, si eam fecerint; et imponat illis, ut in confessione ante omnia alia se accusent de oratione omissa, quando eam intermiserint; quoniam relicta oratione anima salvari non poterit. *Anima, quae omittit orationem,* dicebat S. Theresia, *tamquam a semetipsa ruit in infernum sine opera daemonum.*

Sit diligens in inculcanda oratione;

Oh Deus! Et quantam confessarii afferrent animabus utilitatem adhibendo hanc

S. Franc. Sal., Introd. à la vie dév., part. 2, chap. 6. — *S. Theres.* (loquens de semetipsa), Vita, cap. 19, vers. med.

minimam diligentiam! Et oh qualem Deo rationem sunt reddituri, si ita non se gerant, quoniam ipsi tenentur procurare, quantum in se est, spiritualem progressum suorum poenitentium! Oh quot animas possent ipsi ad viam perfectionis dirigere, easque a recidendo in peccata gravia liberare, si adhiberent hanc tenuem industriam dirigendi eas per viam orationis, et interrogandi postea saltem sub initiis vitae spiritualis, utrum eam fecerint an non! Quando anima aliqua se in oratione solidavit, difficillime iterum Deum amittit; et ideo oratio mentalis insinuanda est non tantum timoratis, sed etiam peccatoribus, qui saepe ob defectum considerationis redeunt ad vomitum.

speciatim tempore ariditatis,

125. - Super omnia confessarii adhibere debent diligentiam hanc, cum poenitentes patiuntur desolationem spiritus.

quae solet evenire in proficientibus.

Initio, quum anima se tradit vitae spirituali, solet Deus illam allicere specialibus quibusdam luminibus, lacrymis et sensibilibus aliis consolationibus. Sed elapso aliquo tempore, solet claudere hanc venam, ut probet earum fidelitatem et ut eas ad majorem perfectionem extollat, subtrahens eis sensibilem omnem dulcedinem, cui facile anima adhaeret non sine impuritate quadam et culpa ex amore sui ipsius. Consolationes sensibiles (quin et attractiones supernaturales) sunt quidem Dei dona, sed non sunt ipse Deus. Unde ipse, ut animas sibi dilectas avellat

etiam a donis suis, ut donatorem puriori amore diligere cogantur, efficit ut non inveniant amplius in oratione pabulum consuetum et solitam consolationem, sed taedia, ariditates, tormenta et quandoque etiam tentationes.

Tunc animas confortet.

Invigilet ergo summopere confessarius ad confortandas animas istas, ne orationem omittant et praescriptas communiones. Revocet illis in memoriam verba illa S. Francisci Salesii, scilicet: *Plus valere coram Deo unicam unciam orationis in medio desolationum, quam libras centum in medio consolationum.* Quoniam ille qui Deum diligit ob consolationes, plus Dei consolationes quam Deum ipsum diligit; sed qui Deum amat eique adhaeret sine consolationibus illis, hic verum ostendit amorem.

Haec de meditatione sufficiunt. Sed opportunum duco, aliquam hic novis confessariis praebere notitiam contemplationis infusae ejusque graduum, necnon aliorum donorum supernaturalium una cum regulis praescriptis a spiritualis vitae magistris ad directionem animarum, quibus Deus hujusmodi gratias voluerit impertiri.

S. Franc. Sal., Gallitia, Vita di S. Franc., in fine, Massime che riguard. noi stessi, mass. 31.

§ II. - *De oratione contemplationis et diversis ejus gradibus* [a].

Grave officium confessarii.

126. - Quando anima aliqua a Deo contemplationis gratia donatur, oportet ut confessarius optime sciat modum, quo eam dirigere debeat et ab omnibus illusionibus liberet; alias maximum illi afferet damnum, et quemadmodum ait S. Joannes a Cruce, magnam ipse Deo redditurus est rationem.

Contemplatio differt a meditatione.

Contemplatio multum differt a *meditatione.* In meditatione quaeritur Deus la-

S. Joann. a Cruce, Fiamma d'amor viva, stanz. 3, vers. 3, § 11 et seqq.; Salita, lib. 2, cap. 18, in init.; cap. 30, in f.

---

126. - [a] Quae in hac quaestione habentur, uti patet ex collatione textuum, a S. Doctore maxima ex parte deprompta sunt ex auctore quem infra citat, *n. 143,* nimirum, ex Bernardo de Castelvetere, *Direttorio mistico, lib. 1, part. 5 et lib. 2, per tot.* (edit. Rom. 1749); ita quidem ut, quae hic auctor fuse describit, ea S. Doctor paucis contraxerit suaque fecerit. Alia tamen addidit et subinde hujus auctoris sententiam impugnavit. Quod autem ea desumpserit ex Scaramelli, sicut nonnulli opinati sunt, neutiquam admitti potest; nam opus Scaramelli, *Direttorio mistico,* prima vice prodiit Venetiis, an. 1754 (duobus annis post mortem auctoris), dum S. Alphonsus haec composuerat inde ab an. 1751, uti evidenter liquet ex eo quod legitur hoc caput in secunda editione Theologiae moralis, quae revisioni ecclesiasticae subjecta fuit die 19 Oct. 1751.

bore discursus; in contemplatione sine hujusmodi labore contemplatur Deus jam inventus. Insuper in meditatione anima operatur actibus suarum potentiarum; in contemplatione operatur Deus, et anima tantum patitur, et recipit in se dona quae a divina gratia sibi infunduntur, absque eo quod aliquid operetur, quoniam ipsa lux et divinus amor, quo tunc tota impletur, reddunt eam suaviter attentam ad contemplandam Dei sui bonitatem, qui tot illam cumulat donis.

127. - Advertere etiam oportet, quod Deus, antequam concedat animabus donum contemplationis, solet eas introducere in orationem recollectionis, vulgo dictam *di raccoglimento* vel *otii contemplativi* (sic illam vocant mystici), quae non est adhuc contemplatio infusa, quoniam anima adhuc est in statu activo.

Quid sit oratio recollectionis naturalis,

Haec *recollectio* (loquor hic de naturali, quoniam de supernaturali et infusa inferius loquemur *n. 133*) est, quando intellectui opus non est, cum labore quasi extra animam exire ad considerandum mysterium aliquod aut aeternam veritatem, sed avulsus a rebus externis et collectus quasi intra animam ipsam absque labore, immo cum magna suavitate attendit illi veritati aut mysterio, quodcumque sit. — *Otium contemplativum* est fere idem, nisi quod in collectione anima attendit alicui devotae cogitationi particulari; in otio vero cum generali quadam

et oratio otii contemplativi.

Dei notitia sentit se in seipsa collectam et suaviter Deo attractam.

Juxta aliquos, in his orationibus cessandum ab actibus voluntatis.

In hac collectione sive otio contemplativo, dicunt quidam mystici [a] quod, etsi haec oratio sit naturalis, nihilominus anima cessare debet non solum a meditatione, sed etiam ab actibus voluntatis, scilicet amoris, oblationis, resignationis, etc., et tantum manere debet in quadam amoris vigilantia et attentione ad Deum absque eo quod actum aliquem faciat.

Juxta S. Doctorem, cessari potest a meditatione,

Verumtamen hujusmodi incantationibus ego prorsus acquiescere non valeo. — Nulli dubium quod, quando anima collectam se sentit, non debet se applicare meditationi, quia jam invenit sine ullo labore, quidquid ipsa postulabat; praeterquam quod ipsa ordinaria meditatio, ut ait Pater Segneri in suo aureo opusculo de *Concordia inter laborem et quietem* [1], producit post aliquod tempus contemplationem quae dicitur *acquisita,* nempe illam quae unico intuitu cognoscit veritates, quas ante nonnisi longo discursu et labore cognoverat. — Sed his non obstantibus, nescio cur anima cessare debeat a bonis actibus voluntatis: et quodnam tempus opportunius his faciendis actibus esse

sed non ab actibus voluntatis.

[1] Concordia tra la fatica e la quiete nell'oraz., part. 1, cap. 1, § 1 (edit. Venet. 1757).

---

127. - [a] Alludit S. Doctor ad ea quae habet Bernardus de Castelvetere, *Direttorio mist., lib. 1, part. 5, cap. 3,* v. *Toccante questi.*

poterit, quam tempus quo anima se collectam sentit.

Verum quidem est, quod S. Franciscus Salesius consilium dedit B. Joannae de Chantal, ut in sua oratione, cum se Deo unitam sentiret, non repeteret novos actus; sed quare? Quia scilicet Beata jam pervenerat ad contemplationem passivam. Unde, quando anima adhuc est in statu activo, non est ratio cur actus boni impedire debeant gratiae operationem. Idem S. Franciscus Salesius praefigebat animabus devotis a se directis determinatum quemdam numerum aspirationum amoris, faciendum intra certum temporis spatium. — Quando anima pervenit ad statum *passivum* contemplationis, tunc anima, etsi non mereatur, quia eo tempore non operatur sed tantum patitur, nihilominus acquirit magnum quemdam vigorem ad operandum postea cum majori perfectione. Sed quando anima adhuc est in statu *activo,* ut mereatur, operari debet, actus bonos faciendo: atque haec sunt opera, quibus anima mereatur gratiam divinam.

Objectioni satisfit.

Ratio datur.

Unde recte concludit idem Pater Segneri, quod, quando Deus loquitur et operatur, oportet ut anima taceat et cesset a suis operationibus, nihil aliud ponendo

S. Franc. Sales., cfr. Bougaud, Histoire de Sainte Chantal, tom. 1, chap. 18, v. med.(edit. Paris. 1865). — *S. Franc. Sales.,* Directoire des choses spirit., per tot. et speciatim art. 12, in f. — *Segneri,* Concord. tra la fatica e la quiete, part. 1, cap. 1, § 2 et cap. 3, § 1.

ex parte sua circa principium quam attentionem quamdam amoris ad divinas operationes. Sed quando Deus non loquitur, necesse est ut anima se adjuvet eo modo quo potest, ad conjungendum se Deo, scilicet meditationibus (quando hae sunt necessariae), affectibus, precibus et propositis, dummodo actus isti per vim non eliciantur: unde illi tantummodo sunt faciendi, quibus se anima sentit suaviter inclinatam.

Limitatio.

Purgatio spiritualis praecedere solet contemplationem.

128. - Insuper advertendum est quod Deus, antequam introducat animam in orationem contemplationis, solet eam purgare per ariditatem supernaturalem, quae appellatur *purgatio spiritualis,* ut eam purificet a suis imperfectionibus, quae illi impediunt contemplationem. Atque hic distinguendum est inter ariditatem sensibilem, quae pertinet ad sensum, et ariditatem substantialem, quae pertinet ad spiritum.

Describitur ariditas sensibilis supernaturalis,

Ariditas *sensibilis* (de *substantiali* loquemur numero sequenti) quando est naturalis, fert secum quoddam taedium rerum spiritualium, et obscuritatem quamdam leviorem et minus durabilem; sed quando est supernaturalis, de qua hic agimus, ponit animam in quadam obscuritate profundiori, quae diutius durat et quotidie majus accipit incrementum. Nihilominus anima in tali statu constituta, licet sentiat se magis a creaturis alienatam et habeat cogitationem semper in Deum

defixam, una cum ingenti desiderio et proposito eum perfecte amandi, tamen sentit se redditam tamquam impotentem ad hoc exsequendum ob suas imperfectiones, quarum causa videtur facta Deo odibilis: sed interea, hoc non obstante, non cessat se recte gerere in virtutibus.

quae datur a Deo ad animae purgationem.

Haec molesta ariditas est quidam tractus gratiae, et lux quaedam supernaturalis, sed lux quae affert poenam et obscuritatem; quoniam volens se nudo spiritui communicare, et inveniens sensus atque potentias animae sui nondum capaces, ex eo quia nondum prorsus a consolationibus sensibilibus sint disjunctae, et consequenter materiales, quae plenae sunt formis, imaginibus et figuris, producit in anima hujusmodi tenebras tam molestas, sed valde utiles; quoniam per ipsas anima pervenit ad alienationem quamdam ab omnibus voluptatibus sensibilibus tam terrenis quam spiritualibus; et insuper acquirit magnam suarum miseriarum cognitionem atque impotentiae ad quodvis opus bonum perficiendum, et simul magnam erga Deum venerationem, qui illi repraesentatur majestate plenus et terribilis.

Normae pro directore.

In hoc statu director debet animam confortare ad sperandas res magnas a Deo, qui ad hunc finem ita se gerit cum ea. Insinuet ei ne conetur se exercere in meditatione, sed ut humiliet se, faciat actus oblationis totamque se Deo committat, perfectissime resignata dispositio-

nibus suae voluntatis, quae tota tendit ad bonum nostrum.

129. - Post hanc purgationem sensus, solet Dominus concedere donum contemplationis, quae dicitur *gaudii;* scilicet recollectionis supernaturalis, quietis et unionis, de qua deinceps loquemur. Sed ante unionem et post recollectionem et quietem, solet Deus purgare animam aridítate spiritus, quae dicitur ariditas *substantialis,* qua Dominus vult ut anima se totam in seipsa annihilet.

Describitur ariditas substantialis.

Ariditas sensus est subtractio devotionis sensibilis; sed ariditas spiritus est quaedam lux divina, qua Deus facit ut anima suum nihilum agnoscat. Atque hic est, ubi anima se cernit in quadam terribiliori agonia; nam etsi tunc ipsa sit magis parata ad se vincendum in omnibus et magis attenta ad Deo placendum, nihilominus, quo magis agnoscit suas imperfectiones, eo magis sibi videtur a Deo expulsa atque derelicta tamquam ingrata beneficiis acceptis. Immo et ipsa spiritualia exercitia quae peragit, ut sunt orationes, communiones, mortificationes, eam magis contristant: nam cum ea omnia non sine magno taedio et molestia perficiat, credit omnia digna suppliciis et se Deo odibiliorem. Quin multoties animae illae videntur sibi summopere odisse Deum, quam ob causam Deus eas jam reprobaverit tamquam sibi inimicas, et adhuc in vita faciat illis experiri damnatorum poenas

et divinam derelictionem. Et aliquando Deus permittit, ut hujusmodi desolationes comitentur mille aliae tentationes, ut motus impuritatis, iracundiae, blasphemiae, incredulitatis, et praesertim desperationis: ita ut miserae in magna illa obscuritate et confusione, non valentes discernere resistentiam voluntatis (quae revera tunc adest, sed ipsis est occulta, aut saltem dubia, ratione praesertim tenebrarum), timeant se jam consensisse, et ideo tanto magis existiment se derelictas a Deo.

Confessarius non terreatur;

130. - Hic ergo confessarius, quando ei aliqua ex animabus istis occurrit, quae jam per perfectionem progreditur et opinatur se derelictam, in primis non terreatur videndo confusionem hanc et audiendo tot expressiones timoris et desperationis; nec se ostendat timidum aut ullo modo haesitantem, sed viriliter eam confortet ad nihil timendum: et eo tempore plus quam alias animet ad confidendum in Deo, recitans illi ea verba quae Dominus dixit S. Theresiae, quod scilicet nemo Deum amittit absque eo quod cognoscat amittere. Dicat ei, omnes illas suggestiones blasphemiarum, incredulitatis, impuritatis et desperationis non esse consensus, sed poenas quae, si cum resignatione tolerentur, animam magis magisque Deo conjungunt. Dicat, a Deo nunquam odio haberi animam a qua

sed animam viriliter confortet.

amatur et quae bonae est voluntatis. Addat, Deum ita se gerere cum animabus a se magis dilectis. *Ariditatibus et tentationibus,* dicebat S. Theresia, *probat Deus suos amatores. Quamvis ariditas tota vita perduret, anima non omittat orationem. Veniet tempus, quo omnia ei persolventur.* O quam pulchram pro anima desolata sententiam!

Hortetur ergo, ut forti animo sit et viriliter exspectet res magnas a Deo, dum eam per tutiorem viam deducit, scilicet per viam crucis. Moneat etiam, ut *primo* humiliet se, utpote dignam ita a Deo tractari, ob anteactae vitae defectus; — *secundo,* ut divinae voluntati se totam resignet, paratissimam se praebendo ad ea omnia perferenda, immo et majora pro omni tempore, quo Deo placuerit; — *tertio* projiciat se tamquam mortuam in brachia divinae misericordiae et committat protectioni Mariae SS., quae mater misericordiae et afflictorum consolatrix jure appellatur.

Eam incitet ad humilitatem,

ad uniformitatem cum Dei voluntate,

ad fiduciam in Deiparam.

131. - Ariditas sensus perdurat quousque, purificatis sensibus, anima apta ad contemplationem reddatur. Ariditas vero spiritus durat quousque reddatur capax divinae unionis; quamvis aliquando etiam post unionem permittat Dominus, ut anima iterum redeat ad hanc ariditatem, ea potissimum de causa, ne anima seipsam negligat et ut identidem suum nihilum agnoscat.

Duratio purgationis spiritualis.

S. Theres., Vita, cap. 11, post med.

132. - Completa ergo purgatione sensus, et ad finem perducta ariditate sensibili, ponit Deus animam in statu contemplationis.

Quid sit contemplatio affirmativa.

Contemplatio vel est affirmativa vel negativa. — *Affirmativa* est, quando anima beneficio lucis divinae, sine ulla sua opera, cernit aliquam veritatem aut creatam, ut esset infelicitas inferni, felicitas paradisi, etc., aut increatam, ut divinam misericordiam, amorem, potentiam, bonitatem. — *Negativa* est, quando dignoscit perfectiones divinas non in particulari, sed in genere cum confusa quadam notitia, sed quae ingerit conceptum longe majorem magnitudinis divinae; et ita etiam in confuso agnoscit aliquam veritatem creatam, ut horribilitatem inferni, etc.

Negativa.

Sed transeamus ad primos contemplationis gradus. — Hi sunt recollectio interior spiritus et quies. De unione loquemur postea.

Recollectio supernaturalis, quid.

133. - Primus igitur gradus contemplationis est *recollectio supernaturalis.*

De naturali jam diximus supra *n. 127,* quae tunc habetur, quando animae potentiae colliguntur ad considerandum Deum intra se; et dicitur naturalis, non quia anima ex se valeat illam operari; omnis enim actio virtutis, ut possit aeternum praemium promereri, indiget auxilio gratiae; unde generatim loquendo est etiam supernaturalis; sed naturalis dici-

tur, quia anima tunc est in statu activo, et beneficio gratiae ordinariae operatur.

Recollectio vero *supernaturalis* est illa quam operatur Deus ministerio cujusdam gratiae extraordinariae, et per quam Deus collocat animam in statu passivo: ita ut recollectio supernaturalis seu infusa tunc proprie habeatur, quando collectio potentiarum non evenit opera ipsius animae, sed beneficio lucis quam Deus infundit et per quam excitatur in anima magnus et sensibilis amor divinus.

Quomodo in ea se gerere quis debeat.

In hoc statu non est cogenda anima ad suspendendum tranquillum eum discursum quem forte ei lux ipsa suaviter insinuaret: quemadmodum nec debet incumbere considerationi rerum particularium aut propositis quae valet efformare. Nec debet curiosius investigare, quidnam sit interior ea spiritus recollectio; sed sinat se dirigi a Deo ad considerandas res illas illosque actus faciendos, ad quos se magis a Deo ferri cognoscit.

Quid sit oratio quietis.

134. - Secundus gradus est *quietis*.

In recollectione, vis amoris communicatur immediate sensibus externis, quos Deus ipse intra animam facit colligere. Sed in quiete, amor communicatur immediate spiritui in ipso animae centro; et amor ipse est ardentior, qui deinde etiam ad sensus externos diffunditur. Hoc vero non semper: unde multoties accidit quod anima habeat orationem quietis, sed sine ulla dulcedine sensibili.

Status potentiarum in ea.

Dicit S. Theresia [1], quod in hac oratione non suspenduntur omnes potentiae. Suspenditur quidem voluntas et remanet tamquam ligata, quia tunc nullum aliud objectum praeter Deum valet amare, qui eam ad se trahit. Sed intellectus et memoria aut phantasia quandoque remanent liberae et huc illucque excurrunt. Unde dicit Sancta [2], animam de hoc non debere tristari: *Rideat* (inquit) *de sua cogitatione, illamque deserat veluti stultam et maneat in sua quiete: et cum voluntas sit domina, ipsa cogitationem ad se reducet absque ullo vestro labore.* Quod si anima velit se applicare ad colligendam cogitationem, nihil omnino aget et suam quietem amittet.

Quid in ea agendum.

In hoc statu multo minus quam in recollectione, anima debet se applicare ad facienda proposita aut alios actus ex se ipsa emendicatos. Eos tantummodo faciat, ad quos se sentit a Deo suaviter impelli.

135. - Dicamus nunc aliqua de oratione purae contemplationis, scilicet de contemplatione negativa superius enuntiata, quae est longe perfectior quam affirmativa.

Describitur contemplatio negativa.

Haec contemplatio *negativa* dicitur *clara caligo,* quia ob nimiam lucis abundantiam intellectus obscuratur: quemadmodum, qui intuetur solem, radiorum fulgore obcaecatus nihil cernit, sed tantum intelligit, solem esse magnum quod-

[1] Vita, cap. 14, init. — [2] Cammino di perf., cap. 31, in fine.

dam lumen. Sic Deus in ista caligine infundit animae lucem magnam quae facit ut illa intelligat, non jam veritatem aliquam particularem, sed acquirat generalem quamdam et confusam notitiam suae incomprehensibilis bonitatis, unde anima incipit efformare altissimam de Deo ideam, licet confusam. Quando anima aliquantulum noscit aliquam ex divinis perfectionibus, altum quidem conceptum suae bonitatis concipit; sed longe melior est conceptus quem format, quando cognoscit, divinam perfectionem non posse comprehendi.

Cur vocetur clara caligo.

Scribit cardinalis Petrucci in doctissimis suis epistolis, hanc orationem vocari propterea orationem caliginis, quia in hac vita anima non est capax clare intelligendi divinitatem: unde in hoc statu intelligit non intelligendo: sed intelligit longe melius omni alio modo intelligendi. Non intelligit, quia, cum Deus non sit res quae formet imaginem aut figuram, intellectus nequit de eo ideam efformare, et ideo nihil aliud intelligit, quam quod illum non valet intelligere. Quapropter hujusmodi intelligentia vocatur ab Areopagita: *Sublimis cognitio Dei per ignorantiam* [a]. — In hac oratione caliginis

Petrucci, Lettere e tratt. spirit. e mist., part. 2, lib. 2, lett. 24.

---

135. – [a] Hodie fere omnes critici admittunt, Dionysium mysticum alium esse ab Areo-

Status potentiarum in ea.

suspenduntur omnes interiores potentiae animae, et quandoque etiam sensus exteriores: ita ut anima aliquando ingrediatur in *ebrietatem spiritualem*, quae facit eam prorumpere in quaedam amoris deliria, ut cantus, clamores, fletus immodicos, saltus et his similia, quemadmodum eveniebat S. Mariae Magdalenae de Pazzis.

136. - Post gradus istos facit Dominus animam ad unionem transire.

Perfectio animae, unio cum Deo.

Unicus animae scopus hic esse debet, unio scilicet cum Deo; sed ut anima perfectionem attingat, non est necessaria unio *passiva*. Satis est illi pervenire ad unionem *activam*. Paucissimae, inquit S. Theresia [a], sunt animae illae, quae dirigun-

S. Maria Magd. de Pazzi, cfr. Patrit. a S. Jacobo, in Vita ejusdem, lib. 2, cap. 12, num. 2 (edit. Francofurt. 1670).

---

pagita. Ad textum quod attinet, haec ille revera habet, *Mystica theol., cap. 1,* § *3,* loquens de mystico theologo: « In caliginem vere mysticam incognoscibilitatis ingreditur ..., eo ipso quod nihil cognoscit, supra mentem cognoscens » (Migne, *Patr. Graeco-lat., tom. 3, col. 1002*). Item, in *epist. 1:* « Et illa perfectissima ... ignoratio, notitia est ejus [Dei] » (Migne, *loc. cit., col. 1066*).

136. - [a] Manca est versio latina. Textus italicus habet: « *Non tutte l'anime, dice Santa Teresa, anzi son poche quelle che guida Dio per via sovranaturale; ma nel cielo noi ne vedremo molte, che,* etc. ». Quae verba latine sic sonant: « Non omnes animae, inquit Sancta Theresia, quin potius paucae diriguntur a Deo per vias supernaturales; at nos in coelo

tur a Deo per vias supernaturales; et nos in coelo permultas aspiciemus, quae sine hujusmodi gratiis supernaturalibus erunt gloriosiores illis, quae gratias istas receperunt.

Unio activa, in quonam consistat.

Unio *activa* est perfecta uniformitas divinae voluntati, in qua certe consistit tota perfectio divini amoris. *Perfectio*, inquit S. Theresia, *non consistit in extasi, sed vera unio animae cum Deo est unio voluntatis cum divina voluntate* [b]. Haec unio est necessaria, non vero unio *passiva;* et animae illae, quae solam habent

Est necessaria.

---

multas aspiciemus, quae, etc. ». Videtur Sanctus Doctor citasse S. Theresiam pro prima solum parte asserti « non omnes animae » et suo penu addidisse quae sequuntur. Revera S. Theresia, *Cammino di perfez., cap. 17, init.*, primam tantum partem asserti habet. Nusquam vero, quod invenire potuerimus, ait paucas esse animas quae gratiis supernaturalibus fruantur. Et loquendo speciatim de piis personis, *quas ipsa cognoscebat,* potius contrarium declarat. Cfr. *Vita, cap. 15, init.; Cammino di perfez., cap. 17, in f.; Castello inter., mans. 5, cap. 1, init.*

[b] S. Alphonsus hic citat, ex Bernardo de Castelvetere, opus S. Theresiae cui titulus: *Concetti dell'amor di Dio sopra... la Cantica, cap. 3.* Haec ibi utique habet implicite S. Theresia; sed verba sunt Hieronymi Gratiani a Matre Dei, qui in prima editione hujus opusculi adnotationes addidit in fine cujusque capitis. — Ceterum hanc sententiam profert ipsa S. Theresia, *Fondaz., cap. 10* (al. *5*), *v. med.*, et quidem ferè ad verbum.

activam, inquit eadem Sancta [1], *fieri poterit, quod habeant meritum longe majus; quia majorem patiuntur laborem, et Dominus dirigit eas ut fortes, et consolationes quas in hac vita non habent servat, ut postea det eis in alia.* Cardinalis Petrucci ait quod, absque contemplatione infusa, recte quidem possit anima, beneficio gratiae ordinariae, pervenire ad annihilationem propriae voluntatis et ad eam transformandam in Deum, nihil aliud volendo quam voluntatem Dei. Et quamvis sentiat passionum motus, tamen hi non impediunt illi praefatam transformationem. Unde subdit quod, cum in hoc posita sit tota sanctitas, unusquisque nihil aliud debet desiderare et petere a Deo, quam ut dirigatur ab ipso, et in ipso suam efficiat voluntatem. Et sufficit.

S. Theresia [2], tractando de unione passiva, dicit quod anima posita in ea *non videt, non sentit, neque advertit, ita se habere;* quoniam ex abundantia lucis et amoris efformatur illa beata caligo, in qua suspenduntur omnes potentiae animae. Memoria enim non recordatur nisi Dei; voluntas conjungitur Deo tali amore, ut nequeat amare aliud objectum; et intellectus tanta luce repletur, ut nullam rem aliam valeat cogitare, nec etiam gratiam, Unio passiva describitur.

[1] Avvisi per l'oraz., 22 (edit. Venet. 1739, tom. 2, pag. 238). — *Petrucci,* Lettere e tratt. spirit. e mist. part. 1, lib. 2, tr. 4, part. 3, cap. 6, n. 5 e 6. — [2] Castello inter., mans. 5, cap. 1, post med.

quam actu tunc recipit; unde intelligit multum, sed nequit percipere quid intelligat. In summa, anima in hoc statu constituta habet claram et experimentalem cognitionem Dei praesentis, qui in animae centro eam sibi conjungit.

Ejus duratio,

Haec unio, inquit S. Theresia [1], non multum perdurat, sed ad summum per dimidiam horam. In aliis contemplationibus, de quibus antea locuti sumus, Deus praebet se videndum tamquam proximum animae, hic vero tamquam praesentem;

et certitudo,

et anima experitur eum sibi conjunctum per suavem quemdam contactum. Unde dicit Sancta [2], in aliis contemplationibus *c)* posse animam dubitare, utrum fuerit Deus,

Norma pro confessario.

in hac vero non *d)*. Hoc tamen non obstante, debet eam confessarius monere, non ideo evasisse impeccabilem; et propterea, quo magis se videt a Deo hujusmodi gratiis donatam, eo magis esse debet humilis et ab omnibus alienata, unice diligendo cru-

[1] Vita, cap. 18, v. fin. — [2] Castello inter., mans. 5, cap. 1. v. med.

---

c) « Quamdiu experientia non fuerit magna », addit, *loc. cit.*, S. Theresia.

d) Hoc revera scripsit S. Theresia, anno 1577, in suo opere *Castello interiore, mansione 5, cap. 1, v. med.* Et sic videtur Sancta paulo recesisse a sententia quam antea protulerat in *Vita, cap. 15, in f.* (opus compositum an. 1562-1565), ubi absolute affirmabat, dari, durante oratione quietis, omnimodam certitudinem de praesentia Dei in anima.

cem et vivendo in totum divinis dispositionibus uniformata, cum assiduo timore ne suae infidelitates ex eo tempore acerbius puniendae sint, ob majorem, qua committentur, ingratitudinem. Dicit Sancta Theresia[1] sibi cognitas plures animas quae, cum antea ad hunc statum unionis ascendissent, postea in peccata mortalia praecipites ceciderunt.

Species unionis passivae:

137. - Tres dantur species unionis, et sunt: Unio *simplex*, unio *desponsationis*, et unio *consummata*, quae vocatur unio *matrimonii spiritualis*.

1. Unio simplex.

Unio simplex est illa, de qua usque adhuc locuti sumus.

2. Unio desponsationis.

Dicendum nunc est de unione *desponsationis*. Hanc unionem solet ordinarie praecedere ariditas substantialis, quae est purgatio spiritus, de qua jam supra locuti sumus *n. 128*.

Tres gradus:

In hac vero unione desponsationis tres sunt alii gradus diversi, scilicet extasis, raptus et elevationis spiritus. — In simplici unione suspenduntur potentiae, sed non sensus corporei, quamvis hi remaneant valde infirmi ad operandum. — In unione autem *extasis* amittitur quoque usus sensuum, ita ut persona non videat, non audiat, et non percipiat neque incisiones neque adustiones. — *Raptus* vero nihil aliud est quam impressio quaedam gratiae validior, qua Dominus non solum

Extasis.

Raptus.

[1] Castello inter., mans. 5, cap. 4, v. med.; et mans. 6, cap. 1, v. med.

elevat animam ad unionem, sed etiam rapit illam motu quodam subitaneo et violento, ita ut aliquando elevetur etiam corpus et reddatur leve ad instar plumae.

Elevatio spiritus.

— *Elevatio spiritus* est, quando anima sentit se rapi quasi extra se [a] et extolli supra seipsam cum magna quadam violentia, unde anima ab initio magnum experitur timorem. In elevatione spiritus continetur tam extasis, quia intervenit amissio sensuum, quam raptus, id est motus violentus. Retulit mihi persona quaedam similibus gratiis a Deo donata, quod in talibus elevationibus spiritus videbatur sibi, tanquam si anima e corpore fuisset avulsa et elevata cum tanta velocitate ac si conficeret decies centena millia milliaria in quovis temporis momento, non sine magno terrore, quoniam ignorabat, quo esset ascensura; sed cum postea subsedisset, tunc illustrabatur ad cognoscendum aliquod divinum arcanum.

Dubium solvitur.

Sed hic oritur Dubium: Si in hac unione suspenduntur potentiae et intellectus obscuratus a lucis abysso nequit attendere rebus quas intelligit, qua unquam ratione potest ibi anima intelligere et verba facere de illo divino arcano? — Respondent mystici quod, quando Deus vult ut anima intelligat aliquod secretum,

---

137. – *a)* Italicus textus habet « quando anima sentit se rapi quasi extra corpus ».

aut immittere illi aliquam visionem intellectualem vel imaginariam, minuit nonnihil lucem, ita ut anima remaneat habilis ad cognoscendum et perpendendum quodcumque Deus voluerit.

3. Unio matrimonii spiritualis.

138. - Tandem perfectior unio, quae dicitur *consummata,* et major quam in hac vita possit Deus concedere animae viatrici, est illa quae dicitur *matrimonii spiritualis,* per quam anima transformatur in Deum, et fit unum quid cum Deo: eodem modo, quo vas aquae infusum mari evadit unum cum aqua maris.

Status potentiarum in ea.

Et advertendum hic est, quod in reliquis unionibus, ut loquuntur mystici, potentiae remanent suspensae. In hac vero minime suspenduntur; quoniam potentiae, purificatae a sua sensibilitate et materialitate, jam effectae sunt capaces divinae unionis; ita ut voluntas amet Deum suum placidissime, intellectus recte cognoscat et attendat huic intimae divinae unioni, quae jam facta est in animae centro, quod accidit eodem modo ac si quis intueretur solem et sine ulla offensione oculorum solis splendorem cognosceret.

Ejus duratio.

Insuper est advertendum quod haec unio non est transitoria, ut duae priores, sed permanens; ita ut anima fruatur habitualiter divina praesentia jam sibi conjuncta et fruatur in pace stabili: nam passiones nihil amplius eam perturbant. Illas quidem anima cernit, dum faciem suam ostendunt. Sed non tristatur, nec ullam

patitur molestiam ab illis, ad instar ejus qui forte nubes supereminens cerneret tempestates inferius evenientes, et ipse non tangeretur ab illis.

139. - Hic abs re non erit aliqua dicere de visionibus, locutionibus et revelationibus, ad discernendas falsas a veris.

Quid sint visiones externae.

Visiones vel sunt externae, vel imaginariae, vel intellectuales. — *Externae* sunt, quae oculis cernuntur; — *imaginariae,* quae spectantur in phantasia seu vi imaginativa; — *intellectuales,* quae neque oculis neque in phantasia videntur, sed a solo intellectu, divina luce adjuto, quae species intelligibiles ingerit; atque haec visionum species, teste S. Theresia, tota est spiritualis. Nullam enim in ea partem habent sensus neque externi neque interni, qui sunt vis imaginativa et phantasia. Notandum quod neque oculis neque phantasia potest anima cernere res sibi repraesentatas, nisi in apparentia corporea, etiamsi essent substantiae spirituales. E contra beneficio intellectus res cernuntur tamquam spirituales, etiamsi fuerint materiales; vel, ut melius dicam, noscuntur, non videntur, sed noscuntur longe melius quam si oculis cernerentur.

Imaginariae.

Intellectuales.

Daemon eas operari potest.

140. - Advertendum tamen hic est, quod visiones istas tam Deus quam diabolus potest operari; quod est intelligendum etiam de intellectualibus, ut videtur

S. Theres., Vita, cap. 27, post init.

innuere [a] S. Joannes a Cruce [1] contra id quod sentit cardinalis Petrucci, quamvis multo facilius corporales, quae ut plurimum et praecipue in feminis ab ipsa phantasia efformantur.

Signa ad discernendas veras a falsis.

Signa ad distinguendas veras a falsis sunt:

1°. Si veniant ex improviso sine ulla praecedenti animae cogitatione.

2°. Si ab initio afferant confusionem et terrorem, sed postea relinquant animam in pace.

3°. Si sint rarae; quia frequentes sunt valde suspectae.

4°. Si parum durent; quoniam, inquit S. Theresia [2], quando anima intuetur per longum tempus rem sibi repraesentatam, signum est quod sit potius actus phantasiae. Visio divina ut plurimum transit ad instar fulguris, sed remanet inde immobiliter menti infixa.

5°. Vera visio relinquit animam in summa pace et vivida cognitione miseriae suae, non sine ingenti desiderio perfectionis; ad differentiam visionum diabolicarum, quae parum remanent impressae,

[1] Salita del monte Carm., cap. 24, in med. — *Petrucci,* Lettere e tratt. spirit., part. 1, lib. 2, tr. 4, part. 3, cap. 3, n. 6, in f. — [2] Castello int., mans. 6, cap. 9, v. med.

---

140. - [a] S. Joannes a Cruce, *loc. cit.,* de visionibus intellectualibus loquens, expresse dicit: « Istas visiones pariter potest daemon in anima producere ».

et relinquunt animam in quadam siccitate, perturbatione, motibus propriae aestimationis, et cum fame sensibili harum gratiarum.

Illa tamen fallere possunt.

Verum cum omnibus signis superius memoratis, dicit S. Theresia [1], nullam certam haberi posse securitatem, quoniam multoties daemon scit simulare quietem, cogitationes humilitatis, desideria perfectionis: quae omnia incertum est, a quo procedant; quoniam saepe ipse daemon, ut sibi fides praestetur, solet haec insinuare [b], ut tandem illum percipiat fructum et deceptiones quas intendit.

Director interroget,

Unde director, regulariter loquendo, non prohibeat animae enarrare sibi hujusmodi visiones, immo imponat illi, ut manifestet quaecumque videt, sive vera ea sint

sed prudenter.

sive falsa, ut docet S. Theresia [2]. Sed e contrario nullam ostendat curiositatem sciendi hujusmodi visiones, neque de his minute animam interroget: nec praeveniat dicendo: *Non fuit sic? Vidistine hoc vel illud?* quia tunc facile anima respondet affirmative aut ex sua malitia aut simplicitate.

[1] Castello int., mans. 6, cap. 9, v. med.; cfr. etiam mans. 7, cap. 4, v. fin.; Vita, cap. 25, a med. et cap. 30, v. med. — [2] Castello int., mans. 6, cap. 9, post med.

---

[b] Fert italicus textus: « *Poichè talvolta lo stesso nemico l'insinua per farsi credere* ». Latine: « Quoniam interdum ipse daemon, ut sibi fides praestetur, haec insinuat ».

Si aperte noverit, hujusmodi visiones esse opus phantasiae aut diabolicum, quia forte arcent animam ab obedientia, humilitate aut ab alia virtute, tunc patenter ei hoc dicat. — Si vero id confessarius non discernat, non omnino expedit indubitanter asserere, visiones illas esse vel diabolicas vel phantasias, quemadmodum solent quidam nimis increduli, ad differentiam aliorum qui nimis creduli omnes habent ut veras. Sed dicat poenitenti, ut oret Deum, quo non amplius ducatur per vias adeo periculosas, protestando quod, quamdiu vivet in terris, velit Deum cognoscere solum per viam fidei. — Caeterum insinuet, ut ex visionibus habitis, vel falsis vel veris, illum percipiat fructum qui magis est necessarius et praecipue se recte cum Deo gerendi. Ita enim agendo, quamquam visiones fuerint a daemone, daemon remanebit elusus.

Ferat aequum judicium.

Et recta det consilia.

141. - Quod vero ad *locutiones* attinet, locutio esse potest successiva, formalis et substantialis.

Successiva est, quando anima meditando aliquam veritatem fidei sentit sibi quasi responderi ab ipsomet suo spiritu, sed veluti ac esset persona extranea. Haec, quando bonos parit effectus, ut essent amoris aut humilitatis extraordinariae, esse potest speciale Dei lumen. Sed quando non videt augeri consuetum amorem, indicium est, eam esse intelligentiam proprii intellectus.

Quid sit locutio successiva.

Formalis. *Formalis* est, quando anima audit aliqua verba formata, sed extra se; et potest haec percipi vel auribus vel vi imaginativa vel intellectu. Haec, ut discernatur, utrum sit divina an diabolica, videndae sunt res quas exprimit aut faciendas imponit et effectus quos relinquit. Praecipue, si est divina imponitque opera patientiae, propriae abjectionis, aut quodvis aliud opus spirituale, relinquet facilitatem quamdam ad omnia toleranda, ad operandum et se humiliandum.

Substantialis. *Substantialis* est eadem ac formalis, et solum differt in effectu; quoniam formalis aut instruit aut imponit; substantialis vero cito operatur id quod exprimit; ut, ex. causa, si diceret: *Consolare; noli timere; dilige me.* Anima tunc in eodem temporis puncto remanet consolatione repleta, intrepida, aut amori signe succensa.

Gradus illarum certitudinis. Haec locutio caeteris omnibus est securior. Prima enim est valde incerta. Secunda, id est formalis, est multum suspecta, praesertim quando jubet res exsequendas. Unde director, si observat ea quae jubentur, esse christianae prudentiae opposita, debet ea omnino prohibere; si vero non sint prudentiae contraria, expedit, ut earum suspendat exsecutionem, quousque deveniat in majorem securitatem, et multo magis, si res sint extraordinariae.

Norma pro directore.

142. - Denique quod attinet ad *revelationes* rerum occultarum aut futurarum,

Quomodo revelationes habeantur.

ut scilicet mysteriorum fidei, status conscientiarum, praedestinationis animarum, mortis, promotionis ad aliquam dignitatem et his similia, hae possunt tripliciter haberi, nempe per visiones, per locutiones, et per intelligentias nudarum veritatum.

Quid agere debeat director.

In hujusmodi revelationibus debet director magnam adhibere prudentiam, nec sit nimis facilis ad credendum, et praecipue ad exsequendum, quando agitur de certiorando aliquem ob notitiam in revelatione acceptam. Ante omnia jubeat animae, ne revelationem aliis indicet, et ipse cautissime semper procedat, immo utatur sapientiorum consilio, quoniam, ut plurimum, tales revelationes dubiae sunt et suspectae. Minus vero suspectae sunt intelligentiae simplicium veritatum circa mysteria, attributa divina, malitiam peccati, damnatorum infelicitatem et his similia. Haec quando sunt fidei conformia, dicit S. Joannes a Cruce [1] quod anima non debet illas quaerere; sed si ipsi concedantur, humiliter sunt ab ea accipiendae et non refutandae.

143. - Oritur hic Dubium: *utrum omnes istae species gratiarum et communicationum supernaturalium debeant rejici aut acceptari?*

Et distinguendum est, ut ait doctus quidam auctor, Pater Bernardus de Ca-

[1] Salita del monte Carm., lib. 2, cap. 32, in med.

stelvetere [1], cum S. Joanne a Cruce et aliis. Gratiae illae, quae elongant a fide, ex eo quia consistunt in quibusdam notitiis distinctis, ut sunt visiones, locutiones et revelationes: has oportet omni conatu rejicere. Sed illae ex opposito, quae sunt uniformes fidei, ut sunt notitiae confusae et generales, et tactus divini, qui uniunt animam Deo, non sunt rejiciendae; immo possunt humiliter expeti et desiderari, ut quis magis magisque Deo uniatur et in suo sancto amore solidetur. — Hoc nihilominus intelligitur pro illis animabus, quae jam donantur similibus favoribus; quoniam pro aliis tutior via est desiderare et expetere tantummodo unionem activam, quae, ut diximus, est unio voluntatis nostrae cum divina voluntate.

Gratiae externae rejiciantur.

Gratiae contemplationis expeti possunt.

Limitatio.

Corollarium pro directore,

Director igitur, quando ei occurrerit anima cum his communicationibus contemplationis aut caliginis aut unionis, non debet ei imponere ut eas rejiciat, sed ut humiliter et cum gratiarum actione recipiat. Semper vero utatur verbis, quae animam non omnino securam efficiant, sed relinquant quemdam timorem, qui eam, etsi non conturbet, detineat vero in humilitate et ab omnibus alienatione. — Gratias autem quarumdam notitiarum distinctarum, quae habentur per viam visionum et his similium, ut superius

[1] Direttorio mistico, lib. 2, part. 2, cap. 1, v. *Eccoti dunque*. - *S. Joann. a Cruce,* Salita, lib. 2, cap. 11, v. med.

diximus, jubeat confessarius constantissime recusari, semper tamen in spiritu humilitatis (et sine ullo contemptu, ut exspuendi in faciem, irridendi, etc., quod non licet, ut plures asserunt), et protestando coram Deo, se velle ei in pura fide servire.

Caeterum ait S. Theresia [1] quod quotiescumque anima sentit se suaviter accendi ad amorem erga Deum, habere debet communicationem tamquam divinam, non ideo ut credat se aliis meliorem, sed ut animum faciat ad perfectius coram Deo ambulandum. Ita enim agendo Deus efficiet, ut daemon, etiamsi iste aliquam partem haberet, victus remaneat et suis ipsis armis sibi damnificet. et pro poenitente.

144. - Sed concludamus. — Director ergo 1° imponat animae, ut superius diximus, ut fideliter enarret omnes communicationes, quas habet in oratione, nullum tamen eas sciendi desiderium demonstret. Nec unquam aliis manifestet gratias supernaturales suae poenitenti concessas. Fiet enim, ut illi ejus precibus se commendent, eamque maximo superbiendi periculo exponant; vel si post hanc notitiam levissimum intueantur defectum, multum scandalizabuntur et eam in derisione habebunt. Director interroget. Servet secretum.

2°. Non ostendat huic animae, talibus favoribus distinctae, particulare aliquod Potius animam humiliet,

[1] Vita, cap. 15, a medio et Castello interiore, mans. 6, cap. 9, in med.

signum aestimationis, et multo minus mittat alias poenitentes ad petendum consilium ab ea, vel ad exposcendum solatium aut directionem. Potius ostendat minoris eam facere, quam alias animas quae ambulant per viam fidei, quoniam animae his favoribus ornatae, regulariter loquendo, semper et multum sunt humiliandae.

sed etiam confortet.

3°. Si advertat, animam servare humilitatem atque timorem in istis divinis communicationibus, oportet eam adjuvare, immo et securam facere, quoties expedire cognoverit. Dicit S. Theresia, quod anima nunquam movebitur ad magna pro Deo gerenda, nisi agnoverit se magna accepisse a Deo. Et quidem eadem Sancta, quando a S. Francisco Borgia et S. Petro de Alcantara fuit facta securior, dona quae ipsa acceperat esse vere divina, ex eo tempore ad perfectionem non amplius cucurrit, sed evolavit.

Nec miretur ob ejus defectus.

Neque ex eo quod cernit director animam identidem in aliquem defectum incidere (quoties defectus non sunt plene deliberati aut commissi cum adhaerentia et contemptu), reputare debet omnes hujusmodi communicationes pro mendaciis et illusionibus. Dominus tales gratias concedit non tantum animabus perfectis, sed

S. Theres., Vita, cap. 10, versus med.; cap. 4, in med. et Castello interiore, mans. 4, cap. 3, init. — *S. Theres.*, de S. Francisco Borgia, cfr. Vita, cap. 24, versus med.; de S. Petro Alcantara, cfr. cap, 30, versus med.

aliquando etiam imperfectis, ea scilicet ratione, ut liberet eas a suis imperfectionibus et ad vitam perfectiorem extollat. Unde, quando dignoscitur quod per hujusmodi communicationes anima magis magisque se liberat a passionibus et proficit in amore divino atque in desiderio perfectionis, signum est quod illae sunt bonae.

Gratias externas parvipendat.

De reliquo, quando agitur de gratiis externis, ut sunt visiones, locutiones et revelationes, regulariter loquendo, ut diximus, tutius est ut director ostendat se parvi eas facere, dicendo id quod monuit S. Theresia e coelo post obitum suum cuidam personae religiosae: *Ne fidant animae visionibus et revelationibus particularibus. Ne collocent perfectionem in eis habendis. Licet enim aliquae ex eis sint verae, plures nihilominus sunt falsae et mendaces: et difficile est invenire unam veritatem inter plura mendacia* (quare plures sunt visiones falsae quam verae); *et quo avidius expetentur et in pretio habebuntur, eo magis persona aberrabit a fide et humilitate, quae est via tutior quam posuerit Deus* [a]. Quare det ei con-

---

144. [a] – Haec revelatio, quam hic refert S. Alphonsus, reperitur ad verbum in editione Venet. (1739) operum S. Theresiae (*tom. 2, pag. 219*). Deest tamen in hac editione sententia « et difficile est invenire unam veritatem inter plura mendacia ».

silium ut oret Deum, ut veram concedat extasim, scilicet totalem a rebus terrenis et a semetipsa alienationem, sine qua ad perfectionem nunquam valebit pervenire.

Animam stulte pertinacem humiliet ac terreat.

Quod si unquam director advertat, animam non esse bene fundatam in suae miseriae cognitione, et vellet pro certo tenere, quod suae communicationes sint divinae, et turbaretur audiendo quod director nollet eas credere uti tales, pessimum signum est. Signum est quod illae sint daemonis, ex effectibus qui observantur, scilicet adhaesionis superbiae; aut indicium est quod anima non bene ambulet, quoniam ipsa saltem dubitare deberet, quoties dubitat confessarius. Et ideo in hoc casu omnibus modis est humilianda et in timore detinenda, quantum fieri potest; et tunc, si nec etiam acquiescit, privet eam communione et severius mortificet, quia tunc in magno versatur periculo ne decipiatur a daemone.

Ultimum monitum pro praxi.

Denique director, etsi judicaret reddere animam certiorem, quod ejus communicationes sint a Deo, tamen ei insinuet, ut in oratione semper prae oculis habeat (saltem in principio) punctum aliquod vitae vel passionis Jesu Christi. Dicebat S. Theresia, animam, quae amittit directionem boni Jesu, nunquam perventuram ad perfectam cum Deo unionem [b].

---

[b] S. Theresia, *Castello inter., mans. 6, cap. 7, v. fin.,* sic loquitur: « Ne optimam

Animae incipientes meditantur Domini passionem per modum discursus; contemplativae vero non utuntur discursu, sed proposito sibi mysterio aliquo admirantur bonitatem, misericordiam, amorem divinum, et hinc Deus facit eas transire, quando ei placuerit, ad contemplationem suae divinitatis.

§ III. - *De mortificatione.*

145. - Quoad mortificationem oportet advertere quod, quando animae vitam spiritualem incipiunt, ex eo quod solet tunc Dominus, ut diximus, eas allicere consolationibus sensibilibus, in primo illo fervore vellent se interficere disciplinis, ciliciis, jejuniis et similibus exercitiis afflictivis.

Anima incipiens vellet onerari mortificationibus.

Interea oportet ut director sit parcissimus in hujusmodi mortificationibus concedendis. Nam alias, superveniente inde tempore ariditatis, ut ordinarie solet accidere, facile anima, destituta suo pristino fervore sensibili, omittet omnes suas mortificationes et, incipiens inde diffidere, relinquet etiam orationem et vitam ipsam spiritualem, utpote res minus sibi accommodatas, et consequenter amittet omnia. Aliquando etiam accidit ut hae animae

Director aegre illas, permittat,

---

conversationem deseramus boni illius Jesu ejusque sanctissimae Matris... eo magis quod dulcedines [supernaturales] non ita sunt ordinariae ut totum insumant tempus ».

incipientes, ratione primi illius fervoris, se dent in res immoderatas, et incidant in morbos corporales, et tunc, ut reficiantur, omittunt omnia exercitia spiritualia, non sine ingenti periculo amplius ea non resumendi. — Ideo director curare debet, ut prius ipsae in vita spirituali solidentur, et postea, consideratis circumstantiis sanitatis, occupationum atque fervoris, concedat illis eas mortificationes externas, quas ipsis magis judicaverit convenire secundum christianam prudentiam.

antequam anima solideturin virtutibus.

Dico: *secundum christianam prudentiam;* quoniam dantur aliqui directores adeo imprudentes, qui omnem animae progressum collocare videntur in onerando eam jejuniis, ciliciis, disciplinis sanguineis, adustionibus et his similibus. Alii vero omnes omnino mortificationes externas videntur reprobare tamquam inutiles spirituali progressui, totam perfectionem in interiori mortificatione collocando. Sed hi etiam errant ut primi, quoniam mortificationes corporales adjuvant internas, et sunt quodammodo necessariae (quando possunt exerceri) ad fraenandos sensus, et ideo legimus, ab omnibus Sanctis plus minusve fuisse frequentatas.

Postea vitet exaggerationem ex utraque parte.

Verum quidem est quod mortificatio interior passionum est a poenitentibus potissimum exigenda; ut, ex. gr., esset, non respondere injuriis, non quaerere neque manifestare aliis, quae tendunt ad propriam aestimationem, cedere in con-

Mortificatio interior, quidem potissima.

tentionibus, aliorum voluntati condescendere (sed sine damno spirituali). Unde expedit aliquando, alicui animae prohibere omnes mortificationes externas, quousque se sentiat liberam ab aliqua passione magis dominante, ut vanitatis, rancoris, cupiditatis rerum hujus mundi, aestimationis propriae aut propriae voluntatis. Sed absolute asserere, mortificationes externas nihil aut parum prodesse, maximus error est. Dicebat S. Joannes a Cruce, ei qui reprobat poenitentias, nullam praestandam esse fidem, etiamsi miracula perpetraret.

Sed exterior, valde utilis.

146. - Ab initio ergo director ante omnia injungat poenitenti, ut nihil umquam faciat contra aut sine ejus obedientia. Qui contra obedientiam poenitentias agunt, inquit S. Joannes a Cruce: *Hi magis progrediuntur in vitiis quam in virtutibus.*

Director exigat obedientiam.

Sit quoque, ut dixi, valde parcus in concedendis hujusmodi mortificationibus, quamvis id importunius efflagitent poenitentes. Satis erit ab initio eis concedere aliquam tenuem, sed raram mortificationem, ut disciplinam, catenulam ferream, abstinentiam, potius ad ingerendum in eorum animis mortificationis desiderium, quam ad eos, ut convenit, mortificandos; et postea processu temporis poterit libe-

Sensim mortificationes concedat,

S. Joann. a Cruce, Avvisi e sentenze, § 11 (n. 340). — *S. Joann. a Cruce,* Avv. e sent., § 7 (n. 259) et cfr. Notte oscura, lib. 1, cap. 6, init.

ralius agere juxta progressum, quem anima faciet in virtutibus. Quando enim illa erit in spiritu solidata, non poterit ei sine scrupulo opportunas mortificationes denegare.

duplicem regulam servando.

Caeterum, ordinarie loquendo, generalem hanc regulam sibi proponat, nunquam scilicet concedendi mortificationes externas, nisi prius requisitus, quia hae non multum prosunt, si absque magna appetentia recipiantur: et quoties concedit, semper minus quam postulatur concedat et potius, ut inquit Cassianus, excedat in denegando quam in concedendo [a].

Quid de mortificatione gulae,

Praecipue curet suadere mortificationem externam circa gulam, cujus quaedam animae spirituales non admodum sunt amantes. Haec revera est omnium durissima, sed utilissima spiritui et saepe etiam corpori. Dicebat S. Philippus Nerius: *Qui non coercet gulam, nunquam perveniet ad perfectionem.* — E contrario sit

S. Philipp. Ner., Bacci, in ejus Vita, in f., documenti spirituali di S. Filipp., v. f.

---

146. – [a] Hanc sententiam explicitam nusquam habet Joannes Cassianus; sed, loquens specialiter de jejunio, ita saepe moderationem inculcat ut tamquam corollarium ejus doctrinae erui possit. Cfr. suas *Collationes, collat. 2, cap. 23* (Migne, *Patr. Lat., tom. 49*, col. 554), *cap. 17* (Migne, *loc. cit.*, col. 550), et *collat. 21, cap. 22* (Migne, *loc. cit.*, col. 1195); item, *de Coenobior. institutis, lib. 5, cap. 8* (Migne, *loc. cit.*, col. 223) et *cap. 41* (Migne, *loc. cit.*, col. 266).

parcus in concedendis mortificationibus somni, quoniam hae facile tum corporis tum spiritus saluti sunt nocivae. Sublato enim somno sufficienti patitur caput, et languente capite remanet persona inhabilis ad meditandum et ad caetera alia exercitia devotionis.

et de mortificatione somni.

Quamcumque vero mortificationem concesserit poenitenti, ut omnem illi auferat superbiendi occasionem, persuadeat illi, hoc nihil prorsus esse respectu ejus quod Sancti fecerunt, et respectu poenarum, quas pro nobis perpessus est Jesus Christus. Dicebat S. Theresia: *Totum est immunditia, quidquid agere possimus in comparatione unius sanguinis guttae quam Dominus effudit pro nobis.*

Semper animam humiliet.

Meliores mortificationes, utiliores et periculis minus obnoxiae sunt negativae, ad quas faciendas, regulariter loquendo, non est necessaria obedientia directoris, ut esset: privare se visione aut auditione rerum curiosarum, loqui parce, contentum esse cibis gustui minus acceptis seu male conditis, non accedere ad ignem tempore hiemis, eligere pro se res viliores, exsultare et laetari deficientibus quibusdam rebus etiam necessariis; quoniam in hoc consistit virtus paupertatis, ut ait S. Bernardus: *Virtus paupertatis non est paupertas, sed amor paupertatis.* Insuper

Meliores mortificationes sunt negativae.

S. Theres., Vita, cap. 35 (*al.* 39), v. med. — *S. Bernard.*, epist. 100 ad quemdam episc. (Migne, Patr. Lat., tom. 182, col. 235).

non queri de incommodis temporum, de contemptu sui ipsius, de persecutionibus molestiisque infirmitatum corporis. Scalpro cruciatuum et dolorum perficiuntur lapides Jerusalem coelestis. Dicebat Sancta Theresia: *Credere, quod Deus admittat in suam amicitiam gentem commoditatis amicam, dementia est. Animae quae vere diligunt Deum, nesciunt quietem expetere.*

147. - Hic oritur Dubium. — Evangelium in quodam loco ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est* (Matth. v, 16). In alio loco dicit: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi, 3).

Quaeritur ergo: *utrum actus virtutis sint manifestandi aliis vel occultandi?*

Opera communia palam exerceantur.

Et respondetur distinguendo: Opera *communia,* ad virtutem christianam necessaria, exerceri debent palam: ut esset frequentia sacramentorum, oratio mentalis, visitatio Venerabilis, audire Missam genibus flexis et cum interiori spiritus recollectione, deferre oculos modestos, silentium in ecclesia servare, dicere: *Volo sanctus evadere,* fugere garrulitatem, conversationes periculosas, curiositates et his similia. — Opera vero, quae dicuntur *supererogationis extraordinariae* et quae

Extraordinaria et singularia occultentur.

S. Theres., Cammino di perf., cap. 18, init.; et Fondaz., cap. 10 (*al.* 5) ante med.

sapiunt singularitatem, ut supra enarratae poenitentiae externae ciliciorum, flagellorum, orationis cum brachiis in crucem expansis, comestionis herbarum amararum, suspiriorum, fletus tempore orationis, etc., occultari debent, quantum possibile est. — Reliqua vero opera virtutis, ut ministrare infirmis, erogare eleemosynam pauperibus, humiliare se facienti injurias, et similia, haec melius erit occultare, quantum fieri potest: sed si forte exerceri nequeant nisi publice, non debent praetermitti, dummodo fiant tantum intuitu placendi Deo.

Alia modo occultentur, modo manifestentur.

§ IV. - *De frequentia sacramentorum.*

148. - Tandem dicenda sunt aliqua de modo quo confessarius dirigere debet animas spirituales circa frequentiam sacramentorum, scilicet confessionis et communionis.

Quod spectat ad *confessionem,* expedit ipsis insinuare, ut generaliter de suis peccatis confiteantur, si adhuc non fecerint; quia si forte jam fecerint, vel si anima esset scrupulis agitata, oportet omnino confessionem hanc prohibere. — Quoad vero confessionem ordinariam, quaedam animae delicatioris conscientiae consueverunt quotidie confiteri; sed, generaliter loquendo, sufficiet personis spiritualibus, praesertim scrupulosis, confiteri semel aut ad summum bis in hebdomada. Sed

Confessio generalis interdum suadenda.

Confessio ordinaria quoties facienda.

Communio non omittenda ob venialia non confessa.

quando aliqua ex istis gravaretur aliqua culpa levi, et non haberet opportunitatem confitendi, dicit Pater Barisoni in suo tractatu de communione, innixus auctoritati S. Ambrosii [a] et complurium aliorum AA. (quod etiam suadet S. Franciscus Salesius in quadam sua epistola) [b], quod non ideo omittere debet communionem. Ad remissionem enim venialium, docet sacrum concilium Tridentinum, esse quoque alia media, ut essent actus contritionis et amoris. Unde melius tunc est ad purificandam animam a culpa illa, uti istis mediis, quam privari communione propter absentiam confessarii. Et sapiens quidam dicebat, quod aliquando longe fructuosius est pro quibusdam animabus timoratis, disponere se ad communionem actibus

Paul. Barisoni, Lettera ad una signora... [sulla] frequenza del SS. Sacram., cap. 1, in f. et cap. 5, init. (edit. Neapol. 1632). — *Conc. Trid.,* sess. 14, de Poenit., cap. 5.

---

148. [a] – Barisoni citat *lib. 5, de Sacramentis, cap. 4.* Sed hoc opus perperam S. Ambrosio attribuitur. Cfr. Migne, *Patr. Lat., tom. 16, col. 413.* Ceterum auctor hujus operis, *lib. 5, cap. 4, n. 25* (Migne, *loc. cit., col. 452*) solum innuit sententiam de qua agitur.

[b] S. Franciscus Salesius in epistola, cui verosimiliter alludit S. Alphonsus, nempe, in epist. ad Dominam Brulart (epist. 831, edit. Paris. 1839) utique dicit actum contritionis supplere confessionem venialium; ast in hoc loco tractat de confessione facta sine respectu ad communionem.

suis, quam cum ipsa confessione. Et multoties accidit, quod tunc anima se disponat actibus ferventioribus contritionis, confidentiae et humilitatis.

Parochus negare nequit communionem.

149. - Quoad vero *communionem,* non loquimur hic de obligatione pastorum animarum non negandi communionem cuicumque subdito qui non sit publice peccator et quoties rationabiliter petat. Satis de hoc egimus in Libro (*Lib. VI, n. 254*), in quo vidimus, Innocentium XI in quodam suo decreto ordinasse, usum communionis frequentis totum remitti prudentiae confessariorum; unde sine evidenti causa nescio quomodo parochi possint tuta conscientia denegare petentibus communionem. Et notandum est quod in praefato decreto prohibetur episcopis praescribere in genere suis subditis dies ad faciendam communionem. — Sed loquimur hic dumtaxat de modo, quo confessarii debent se gerere in concedenda communione suis poenitentibus [a].

Innoc. XI, S. C. Conc. decret. *Cum ad aures,* diei 12 Febr. 1679.

---

149. - [a] Doctrina hic a S. Alphonso tradita, hodie immutanda vel explicanda est juxta decretum S. C. Conc. *Sacra Tridentina Synodus,* diei 20 Dec. 1905, quod reperies *lib. 6, n. 254,* not. *a.* Ut autem quis dijudicet quantum, pro suo tempore, indulgentissimus fuerit S. Doctor in concedenda frequenti communione, referre juvat quae, an. 1764, Neapoli scribebat De Meo, *Confutaz.... di Cipriano*

In hoc quidam errant ob nimiam indulgentiam, alii ob nimium rigorem. — Non est dubium, quin error sit, ut advertit Summus Pontifex Benedictus XIV, in aureo suo libro *de Synodo,* concedere communionem frequentem [b] iis qui saepe in peccata gravia labuntur, nec solliciti sunt de agenda poenitentia ac de sua emendatione; aut iis qui accedunt ad communionem cum affectu ad peccata venialia deliberata sine ullo desiderio se ab eis liberandi [c]. Expedit quidem, ali-

---

Aristasio sopra la freq. com., § *36, n. 22:* « Inter mille laicos, ne unum quidem invenies qui quotidie communicet. Si Neapolim excipias, vix ac ne vix quidem tres aut quatuor reperies in alia regni civitate, qui hoc faciant; et hujusmodi civitates sunt paucissimae. Hic adde quod ii qui sic communicant, a communione abstinent uno die infra hebdomadam ». Nil mirum proinde doctrinam alphonsianam iram commovisse auctorum jansenistarum, quos pluries debellavit S. Doctor, *Risposta apolog.* (Rom. 1762); (Neap. 1764); *Breve aggiunta sulla mat. della com. freq.* (Neap. 1765).

[b] Quid intelligeret S. Alphonsus per communionem frequentem saepius ipse declaravit: « Communionem quotidianam appello illam quae fit quotidie; frequentem quae pluries fit in hebdomada... ego vero hebdomadariam neutiquam pro frequenti habeo ». *Risposta apolog., in med.* (Rom. 1762).

[c] Benedictus XIV, *de Synod., lib. 7, cap. 12, n. 9,* sic loquitur: « Monendi sunt confessarii, ne frequentem ad Eucharistiam

quando concedere communionem aliquibus qui essent in periculo labendi in peccata lethalia, ut vires recipiant ad resistendum. Sed respectu earum personarum, quae non exsistunt in tali periculo, et e contra committunt ordinarie peccata venialia deliberata, et nulla in eis emendatio neque desiderium emendationis effulget, optimum erit non permittere eis communionem plus quam semel in hebdomada. Immo poterit expediens esse, illis aliquando per integram hebdomadam communionem interdicere, ut majorem concipiant horrorem in suos defectus, et majorem erga sacramentum hoc reverentiam. Tanto magis quod sententia communior tenet, recipere Eucharistiam cum

---

accessum iis, aut suadeant aut permittant, qui in gravia peccata saepe labuntur, nec de poenitentia peragenda, suaque vita emendanda sunt solliciti, sicuti nec illis qui, etsi gravia evitent crimina, voluntatem habent venialibus inhaerentem ». Liquet igitur S. Alphonsum e suo penu addidisse « *sine ullo desiderio se ab eis liberandi* » ; quod eum ostendit magis propensum ad concedendam frequentem communionem. Jamvero si haec Alphonsi verba conferantur cum dictis ab ipso, *lib. 6, num. 270,* « ipsa voluntas recipiendi Eucharistiam et ejus effectum est quaedam virtualis venialium detestatio », concludere fas est *principia* alphonsiana de frequenti aut quotidiana communione non longe abesse a normis decreti *Sacra Tridentina Synodus.*

peccato levi actuali aut cum affectu ad ipsum, novam esse culpam ratione irreverentiae, quae irrogatur sacramento (*Lib. VI, n. 270*) [d].

Quidam afferunt decretum S. Anacleti, *can. Peracta 10, dist. 2, de consecratione,* in quo habetur: *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus; sic enim et Apostoli statuerunt, et sancta Romana*

---

[d] Haec scripsit S. Doctor an. 1755. Sed postea hanc sententiam immutavit in *Istruz. e Prat., cap. 15, n. 7* (an. 1757) ubi sic loquitur: « Si quis communicaret cum affectu actuali ad aliquod veniale, tunc non peccat ». Quare in eadem *Istruz., append. 1, n. 29,* ubi exscribitur *n. 149* hujus nostrae *Prax.,* B. Doctor sic hunc locum reformavit: « *Tanto più ch'è sentenza di molti che il communicarsi coll'affetto al peccato veniale sia nuova colpa per ragione dell'irreverenza al Sagramento; benchè noi abbiamo tenuto l'opposto, al cap. 15, n. 7* ». Quod latine sonat: « Eo magis quod sententia multorum tenet, recipere Eucharistiam cum affectu ad peccatum veniale novam esse culpam, ratione irreverentiae quae irrogatur Sacramento; quamvis nos oppositum tenuimus, *cap. 15, n. 7* ». Et hanc immutationem fecit in *Hom. Apost., tr. 15, n. 7* (an. 1759); item in *Confessore diretto, cap. 14, n. 6* (an. 1764). Unde quae super hac quaestione scripsit, an. 1755, hic in *Prax.* et in Theologia mor., *lib. 6, num. 270,* juxta illam immutationem reformanda sunt. Quod si neque ista immutatio facta fuerit a S. Doctore in *Hom. Apost., append. 1, num. 29,* certe oblivioni tribuendum est.

tenet ecclesia. Sed imprimis negatur a Patre Suarez et aliis, quod unquam fuerit tale Apostolorum praeceptum. Secundo, decretum istud, ut Glossa ibidem testatur et Catechismus Romanus [1], non obligabat omnes fideles, sed tantum ministros assistentes altari. Et tandem posito quod decretum obligaret omnes, certum est, hodie in desuetudinem abiisse.

150. - E contrario errant certe quidam alii directores, et multum se elongant a spiritu Ecclesiae, dum sine ullo respectu ad exigentiam aut progressum animarum negant indiscriminatim communionem frequentem, non alia ratione ducti, quam quia frequens est. — Ipse Catechismus Romanus [2], explicans desiderium s. concilii Tridentini, ut omnes sacrificio Missae adstantes communicent, docet, esse officium parochi, sedulo hortari fideles ad communionem non modo frequentem, sed etiam quotidianam, cum obligatione instruendi illos, quod, sicut corpus, ita et anima eget quotidiano alimento.

Error est communionem frequentem negare quia frequens est.

Probatur ex Catechismo Romano.

Praetermitto hic afferre sanctorum Patrum et magistrorum spiritualium auctoritates omnino conformes, quoniam hae reperiuntur annotatae in tot libris, qui tractant de frequenti communione.

Suarez, de Euch., disp. 69, sect. 3, v. *Ad secundum* et disp. 70, sect. 2, v. *Dico 1* (edit. Venet. 1747). — *Glossa,* in can. *Peracta.* — [1] Part. 2, de Sacram. Euch., num. 60, (edit. Patav. 1698). — [2] Loc. cit., num. 59. — *Conc. Trid.,* sess. 22, de Sacrif. Miss., cap. 6.

Ex auctoritate Ecclesiae et Patrum.

Sufficiat scire ex Catechismo Romano [1], et ex decreto Innocentii XI, relato in nostro Libro (*Lib. VI, n. 254*), quod frequens communionis usus, immo quotidianus fuit semper ab Ecclesia et ab omnibus Patribus approbatus, qui, ut demonstrat doctus quidam auctor, quoties adverterunt frigescere usum communionis quotidianae, omnem diligentiam adhibuerunt ad illum redintegrandum. — Et in tertia synodo

Ex tertia synodo Mediolanensi.

Mediolanensi, habita sub S. Carolo Borromaeo, injunctum fuit parochis exhortari fideles in concionibus ad hanc frequentiam communionis; et insuper impositum fuit episcopis provinciae, ut prohiberent concionari et severius punirent eos qui oppositum disseminarent, tamquam scandalorum satores et totius Ecclesiae sensui contradicentes. — Insuper in praefato

Ex decreto Innocentii XI.

decreto Innocentii imponitur episcopis, ut diligentissime caveant ne alicui communio denegetur, etiam quotidiana, et quaerant, ut par est, in suis subditis hanc alere devotionem.

Fatentur ultro quidam spiritus rigidiores, licitam quidem esse communionem quotidianam, sed dicunt, requiri ad hoc debitam dispositionem.

Sed scire ab ipsis desideramus, quid-

[1] Loc. cit., n. 60. — *Innoc. XI,* seu decr. S. C. Conc., *Cum ad aures,* diei 12 Febr. 1679. — *S. Carol. Borr.,* Acta Eccl. Mediol., part. 1, conc. Prov. 3, § De iis quae ad S. Euch. pertin., v. *Ad saluberrimum.* — *Innoc. XI,* seu decretum S. C. C. *Cum ad aures,* diei 12 Febr. 1679.

nam intelligant hoc nomine *debitae dispositionis.* — Si intelligunt *dignam,* ecquis unquam deberet amplius ad Eucharistiam accedere? Solus Jesus Christus digne Eucharistiam sumpsit, quia solus Deus digne Deum potuit recipere. — Si vero *convenientem* dispositionem intelligunt, jam superius dictum est quod iis qui actualia habent peccata venialia aut affectum ad illa, sine desiderio emendationis, aequum est, frequentem communionem denegare. Sed si postea loquamur de illis qui, sublato jam affectu etiam ad venialia, et, superata majori parte pravarum suarum inclinationum, magnum communicandi desiderium habent, ait S. Franciscus Salesius [1], quod hi, praevio sui directoris consilio, recte possunt communicare quotidie. Et S. Thomas [2] docet quod, quando anima aliqua experitur, beneficio communionis se crescere in amore divino, nec imminui reverentiam in sacramentum, non debet abstinere a communione etiam quotidiana. En ipsa S. Doctoris verba: *Si aliquis experimentaliter cognosceret, ex quotidiana sumptione fervorem amoris augeri, et reverentiam non minui, talis deberet quotidie communicare.*

151. - Et quamvis aliquo die a communione abstinere sit etiam virtus, tamen

[1] Introd. à la vie dév., part. 2, chap. 20, in f. — [2] In 4, dist. 12, qu. 3, art. 1, ad 2^{am} qu.

Communio quotidiana commendatur a S. Doctore.

inquit Pater Granada in suo tractatu de communione, esse communem DD. opinionem, quod melius sit accedere quotidie ad communionem ob amorem, quam abstinere ob reverentiam.

Et hoc confirmat idem S. Thomas [1] dicens: *Et ideo utrumque pertinet ad reverentiam hujus sacramenti, et quod quotidie sumatur, et quod aliquando abstineatur... Amor tamen et spes, ad quae semper Scriptura nos provocat, praeferuntur timori.* Immo recte ait Pater Barisoni, quod ille qui ad Eucharistiam accedit cum desiderio crescendi in amore divino, etiam reverentiae actum exercet erga Jesum Christum. Immo hic facit actum positivum, quando ille qui abstinet, facit tantummodo negativum.

Plures Sancti, qui magnam erga hoc sacramentum reverentiam habuerunt, non abstinuerunt a quotidiana communione: ut consueverunt S. Gertrudis, S. Catharina Senensis, S. Theresia, B. Joanna de Chantal et alii. Et asserentibus, hodie non amplius exsistere has S. Theresias, recte reponit idem Pater Barisoni, temeritatem hanc esse supponere, quod hodie manus Domini sit abbreviata. Ven. Pater

Granad., Tr. de S. Euch. Sacram., cap. 2, v. med., et cap. 8, v. med., et cfr. Memorial. vitae christ., lib. 3 (*al.* part. 1, tr. 3), cap. 10, in f. (edit. lat. Colon. 1626). — [1] 3ª P., qu. 80, art. 10, ad 3. —, *Baris.*, Lettera... sulla freq. del SS. Sacr., cap. 5, v. med. — *Baris.*, op. cit., cap. 3, v. fin.

Magister Avila non dubitat dicere quod illi, qui damnant eos qui saepius ad Eucharistiam accedunt, daemonis officio funguntur.

152. - Caeterum considerando relatas doctrinas, videtur non posse director, sine scrupulo, negare communionem frequentem et etiam quotidianam (excipe ordinarie loquendo unum diem in quavis hebdomada, ut facere solent prudentes aliqui directores, et excipe tempus illud quo privare velint poenitentem communione ad probandam ejus obedientiam aut humilitatem aut ob aliquam aliam justam causam) animae eam desideranti ut proficiat in divino amore; semper vero ac illa, vivendo alienata ab affectu cujuscumque culpae venialis, incumbit insuper multum orationi mentali et conatur tendere ad perfectionem, et amplius non labitur in peccata etiam venialia plene voluntaria. Haec enim, ut ait S. Prosper, est perfectio quae potest in hac vita haberi, attenta humana fragilitate [a].

Et quando confessarius utile esse cognoverit, concedere communionem frequentem similibus personis, inquit Inno-

B. Joannes Avila, Trattati del SS. Sacr. dell'altare, tr. 27. in f. (edit. Rom. 1608).

---

152. - [a] Hanc sententiam in operibus S. Prosperi reperire nequivimus. Aliquid tamen simile habet in *Exposit. psalm. 103, v. 18* (Migne, *Patr. Lat., tom. 51, col. 293*).

centius XI in suo decreto, nihil obstare quod sint etiam negotiatores et conjugati. En ejus verba: *Frequens* (ad Eucharistiam) *accessus... confessariorum... judicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu, laicis negotiatoribus et conjugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis praescribere debebunt.*

Communio quotidiana dari potest etiam imperfectis.

153. - Et quamvis anima aliqua caderet aliquando in veniale peccatum voluntarium ob meram fragilitatem, sed cito postea doleret emendationemque proponeret; si deinde communionem desideraret ad robur accipiendum a sacramento ne cadat et ad progrediendum in via perfectionis, quanam de causa ei esset deneganda communio?

Probatur ex duabus propositionibus damnatis.

Damnata jam fuit ab Alexandro VIII propositio 22 Baji, quae dicebat: *Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.* Et propositio 23: *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.*

Ex Tridentino.

Sacrum concilium Tridentinum vocabat hoc sacramentum: *Antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur.* Et quidem

Innoc. XI, seu decret. S. C. Conc. *Cum ad aures*, diei 12 Febr. 1679. — *Conc. Trid.*, sess. 13, de Euchar., cap. 2.

ad hunc finem praeservandi animam a recidendo, Apostoli communionem quotidianam primitivis christianis concedebant, inter quos sine ullo dubio reperiebantur similiter imperfecti, et fortasse imperfectiores, ut arguitur ex epistolis S. Pauli et S. Jacobi.

Ex liturgia.

Sancta Ecclesia in postcommunione Dominicae XXIV post Pentecosten orat: *ut... quidquid in nostra mente vitiosum est, [hujus sacramenti] medicationis dono curetur.* Ergo communio fuit instituta etiam pro imperfectis, ut virtute hujus cibi sanentur.

Ex auctoritate S. Francisci Salesii,

Notandum insuper est id quod S. Franciscus Salesius in sua Philothea [1], in hoc proposito dicit: *Si mundani quaerunt a te, cur tam frequenter communices, responde illis... quod duplex personarum genus debet saepius communicare, perfecti scilicet et imperfecti: perfecti... (ut se in perfectione conservent); imperfecti ut ad perfectionem valeant pervenire. Fortes, ne debiles fiant; debiles, ut fortes evadant; infirmi, ut curentur; bene valentes, ne infirmentur. Et quod ad te attinet, utpote imperfectam, debilem ac infirmam, eges... (frequenti communione). Dic illis quod ii qui mundanis negotiis non sunt implicati, debent saepius communicare, quia habent opportunitatem; qui vero hujusmodi negotiis detinentur, quia egent com-*

[1] Introd. à la vie dév., part. 2, cap. 21, in med.

munione. Denique Sanctus concludit, dicens: *Accede saepius, o Philothea, ad Eucharistiam, immo quam saepissime, consilio tui directoris, et crede mihi, quod lepores in nostris montibus albi evadunt non alia ratione, nisi quia non vident nec edunt nisi nivem: et tu comedendo... puritatem in hoc sacramento, tota... pura evades.*

et aliorum auctorum.

Item Pater Granada in suo tractatu de communione ait: *Non debet homo recedere ab hoc sacramento ob propriam indignitatem. Pro pauperibus enim relictus est hic thesaurus, et pro infirmis haec medicina. Itaque nemo* (subdit), *quantum imperfectum se noscat, debet se longe ab hoc remedio tenere, si vere curari desiderat.* Immo ait idem auctor supra laudatus, quod, quanto magis quis se debilem noscit, tanto magis ad hunc cibum fortium debet accedere: quod valde consonat cum eo quod inquit S. Ambrosius [1]: *Qui semper pecco, debeo semper habere medicinam* [a] et S. Augustinus: *Quotidie peccas, quotidie sume* [b].

Granad., Memorial. vitae christ., lib. 3 (*al.* part. 1, tr. 3), cap. 4, v. f. et cfr. cap. 10, v. f. — [1] De Sacramentis, lib. 4, cap. 6, n. 28; Migne, Patr. Lat., tom. 16, col. 446.

---

153. – [a] Jam notavimus, *n. 148,* not. *a,* hoc opus *de Sacramentis* perperam attribui S. Ambrosio.

[b] S. Alphonsus hic citat, *lib. 5, de Sacram., cap. 4;* et revera haec sententia habe-

154. - Adde, quod S. Thomas [1] docet, effectum sacramenti, quantum ad augmentum gratiae, non impediri a peccatis venialibus, dummodo non committantur in ipsa communione: et quamvis haec impediant in parte, non tamen in toto effectum sacramenti impediunt. Hanc sententiam communiter tenent Sotus, Suarez, Valentia, Vasquez, Coninck et plures alii apud Salmant. (*Lib. VI, n. 270, Qu. 2*). Ex duplici ratione.

Insuper tenent plures graviores auctores (*Lib. VI, n. 269,* v. *Effectus 2*), hoc sacramentum ex *opere operato* remittere peccata venialia, de quibus anima actualem complacentiam non habeat. Atque hoc concordat cum eo quod ait Catechismus Romanus [2]: *Remitti vero Eucharistia et condonari leviora peccata, quae venialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit... totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens,*

[1] 3ª P., qu. 79, art. 8. — *Sotus,* in 4, dist. 11, qu. 2, art. 8, concl. 3 (edit. Venet. 1584). — *Suar.,* de Euch., disp. 63, sect. 3, *v. Dico 1* et *2.* — *Valent.,* in 3am P., disp. 6, qu. 7, punct. 3, v. *Sed contraria* (edit. Venet. 1608). — *Vasq.,* in 3am P., disp. 206, cap. 2 (edit. Lugd. 1631). — *Coninck,* de Sacram., qu. 79, num. 59 (edit. Lugd. 1634). — *Salmant.,* Tr. 4, de Euch., cap. 7, n. 21. — — [2] Part. 2. de Euchar., n. 51.

---

tur (saltem implicite) in quodam sermone supposititio S. Augustini, ubi ad verbum exscribitur opus *de Sacram., lib. 5, cap. 4.* Cfr. Migne, *Patr. Lat., tom. 39, col. 1907* et *tom. 16, col. 452.*

restituit. Saltem, ut ait Angelicus [1] cum communi, excitatur per communionem actus charitatis, quo inde peccata remittuntur: *Qui* (actus charitatis) *excitatur in hoc sacramento, per quem peccata venialia solvuntur.*

155. - Quod si postea dignoscatur, non obstante frequentia communionis, animam nihil proficere in via perfectionis, neque se emendare a culpis deliberatis, licet venialibus, ut si adhaeret etiam voluptatibus sensuum in videndo, audiendo, edendo, cum aliqua vanitate vestiendo: tunc videtur certe consilium esse restringendi usum communionis, etiam ut serio cogitare incipiat de sua emendatione, et suae spirituali perfectioni consulere.

Ad communionem non requiritur devotio sensibilis,

Caeterum advertendum est quod, licet juxta S. Thomam [2], ut possit quis ad communionem accedere, *requiritur ut cum magna devotione... accedat,* nihilominus non est necessarium ut illa sit summa vel aperte sensibilis. Sufficiet directori detegere in intimo voluntatis sui poenitentis quamdam alacritatem ad exsequenda quaecumque Deo placuerint. Qui a communione abstineret, quia non sentiret in se magnum quemdam fervorem, inquit doctus Gerson, esset comparandus illi, qui nimis frigescens nollet ad ignem accedere, quia nullum in se experitur

[1] 3ª P., qu. 79, art. 4, corp. — [2] 3ª P., qu. 80, art. 10, corp. — *Gerson,* super Magnificat, tr. 9, partitio 3, v. *Contemplabatur tales.*

calorem. Unde docet Pater Granada cum Cajetano [a], personas pusillanimes, quae ob immoderatum timorem suae indignitatis communionem omittunt, magnum suo proprio progressui inferre praejudicium.

neque sensibilis profectus in amore.

Neque ad prosequendas communiones, inquit S. Laurentius Justinianus, oportet ut anima sentiat aut aperte in se discernat augmentum fervoris, quoniam non raro hoc sacramentum operatur absque eo quod nos ipsi animadvertamus. Et S. Bonaventura [b] inquit: *Licet... tepide, tamen confidens de misericordia Dei fiducialiter accedat, quia, qui se indignum reputat, cogitet, quod tanto magis aeger necesse habet requirere medicum, quanto senserit se aegrotum... Nec ideo quaeris te jungere Christo, ut tu eum sanctifices, sed ut tu sanctificeris ab illo.* Et postea

Granad., Tr. de Euchar., cap. 7; et Memoriale vitae christ., lib. 3 (*al.* part. 1, tr. 3), cap. 5 in f. et cap. 12, in f. — *S. Laur. Just.*, De disciplina et perfectione monasticae conversat., cap. 19, v. f. (edit. Venet. 1721).

---

155. – [a] Id apud Cajetanum invenire non potuimus.

[b] Textus hic relatus reperitur utique loco a S. Alphonso citato, nempe, *de Profectu religiosor., cap. 77, in f.* (in edit. Lugd. 1668). Ast, ut notarunt editores criticae editionis operum S. Bonaventurae (Ad Claras Aquas [Quaracchi], 1898, *tom. 8, pag. XCV*), hic liber falso attribuitur Doctori Seraphico, nam auctorem habet Davidem ab Augusta.

subdit: *Nec propterea praetermittenda est sacra communio, si quandoque non sentit homo specialem devotionis gratiam, cum se ad illam praeparare studet, vel cum in ipsa perceptione, vel post, forte minus devotum se sentit, quam vellet.* Ergo bene sentit Sanctus, quod, etsi anima experiretur minorem devotionem post susceptam Eucharistiam quam antea, nec etiam debeat eam omittere.

Quapropter, quemadmodum, quando anima sentit se maximopere ad communionem inclinatam, expedit identidem eam mortificare, communionem differendo (praesertim si advertatur quod per illam prohibitionem turbetur; hujusmodi enim contristatio est argumentum superbiae, quae eam vere reddit indignam); ita ex opposito, quando sentit in se ariditatem et taedium ad Eucharistiam suscipiendam, expedit tunc illam saepius ad communionem impellere, ut a sacramento vires acquirat.

O utinam, concludo, o utinam et in mundo plures animae hujusmodi invenirentur (quae a nonnullis ultra quam convenit rigiditati addictis irreverentes et temerariae vocantur), quae odio habentes etiam culpas leviores, expeterent communicare, non modo frequenter, sed etiam quotidie, cum vero desiderio se emendandi et in divino amore proficiendi! Si enim hoc esset, longe plus in mundo Jesus Christus diligeretur.

Bene experientia demonstrat omnibus his qui dirigendarum animarum munus exercent, ut et ego expertus sum, valde quidem proficere personas illas quae recto cum desiderio ad communionem accedunt, et Dominum mirum in modum eas ad suum amorem pertrahere, quamvis saepe hoc eis non manifestet pro majori earumdem bono: quin et multoties eas relinquit in tenebris et desolatione et sine ulla devotione sensibili. Animabus istis, ut docent S. Theresia et B. Henricus Suso; nullum efficacius est remedium quam frequens communio.

Ultima conclusio S. Doctoris.

Unde, ut concludamus, curet confessarius communionem suadere, quoties anima verum desiderium demonstret et quoties advertat eam in spiritu proficere beneficio communionis [c].

Confessarius inculcet gratiarum actionem post communionem.

Curet etiam insinuare, ut post communionem immoretur in gratiarum actione pro eo tempore quo potest [d]. Paucissimi sunt directores, qui sedulo id faciunt; scilicet inculcare suis poenitentibus, ut per aliquod notabile tempus post susceptam Eucharistiam gratias agant. Et ratio

S. Theres., cfr. Cammino di perf., cap. 34, post init. — *B. Suso*, cfr. Dialog., cap. 22 (edit. Colon. 1588).

---

[c] Nemo est qui non videat hanc ultimam S. Doctoris sententiam optime concordare cum decreto *Sacra Tridentina Synodus.*

[d] « Juxta ... vires, conditionem ac officia ». Ita citatum decretum, sub 4°.

est, quia paucissimi sunt sacerdotes, qui post Missae sacrificium cum Jesu Christo in gratiarum actione subsistant; et ideo pudet eos aliis insinuare quod ipsi non faciunt. — Gratiarum actio ordinarie per integram horam durare deberet; fiat saltem per dimidiam, in qua anima in amando et petendo se exerceat. Ait S. Theresia, quod post communionem Jesus exsistit in anima tamquam in throno misericordiae, ut illi gratias elargiatur, dicens: Quid vis, ut tibi faciam? Et alibi: *Post communionem non amittamus tam praeclaram opportunitatem negotiandi. Non solet sua divina Majestas male rependere hospitium, si bene in anima excipiatur.*

Et communionem spiritualem commendet.

Insinuet etiam, ut saepius spiritualiter communicet: quae res valde a Tridentino concilio commendatur. *Spiritualiter communicare,* inquit S. Theresia, *est valde utile. Nolite id praetermittere. Hic enim experietur Dominus, quantum eum ametis.*

§ V. - *Methodus vitae pro aliqua moniali, quae exposcit dirigi per viam perfectionis.*

Monitum praevium.

156. - Ante omnia praemittere oportet ea quae inferius exponam, intelligenda esse, quoties non obstet poenitenti aliquod impedimentum sanitatis, officii aut obedien-

S. Theres., Cammino di perfez., cap. 34, v. med. — *S. Theres.*, loc. cit. — *Conc. Trid.*, sess. 13, de Euchar., cap. 8 et sess. 22, de sacrif. Miss. cap. 6. — *S. Theres.*, op. cit., cap. 35, init.

tiae; quod etiam intelligendum est cum licentia patris spiritualis, et etiam praesulis monasterii, pro eo quod spectat mortificationes externas quae aliorum oculis sunt expositae.

157. - Et I°. Quoad *orationem:*

Oratio mentalis.

1°. Tres saltem horas orationi mentali vacare, unam mane, aliam vespere et aliam post communionem.

Visitatio SS. Sacram. et B. M. V.

2°. Visitare SS. Sacramentum et Mariam Sanctissimam per semihoram vel saltem per quadrantem. In his orationibus incumbat renovandis votis pluries in die, si jam emiserit professionem, vel illis quibus forte se obligavit.

Rosarium et preces vocales.

3°. Recitare rosarium saltem quinque decadum cum aliis orationibus vocalibus. Sed hae non sint plures justo, quia cum plures sunt, recitantur cum tenui fructu, caput aggravant, et inde orationem mentalem impediunt.

Orationes jaculatoriae.

4°. Uti saepissime orationibus jaculatoriis, ut, ex. gr., *Deus meus et omnia! Quam bonus es, Deus meus! Diligam te, Jesu, amor meus pro me crucifixus. Domine, quare non amaris ab omnibus? Oh utinam et nunquam offendissem te! Volo, Domine, quaecumque tu vis. Quando te videbo et amabo de facie ad faciem? Ecce me, fiat de me, quodcumque vis!* Insinuet magnopere director hujusmodi jaculationes amoris, et anima magni eas faciat.

Lectio spiritualis.

5°. Orationi adjungere lectionem spiritualem per semihoram, legendo opera

vel Rodriguez, vel Saint-Jure, vel *Gli avvisi a' religiosi* [a], vel alium librum qui tractet de virtutibus, vel legere Vitas sanctorum, quarum lectio est fortassis caeteris omnibus utilior.

Communio quotidiana.

158. - II°. Accedere quotidie ad *communionem,* uno excepto die in quavis hebdomada. Sed in novenis Spiritus Sancti, Nativitatis Domini et Mariae Sanctissimae et Sanctorum Patronorum communicet quotidie, et quotidie saltem ter communicet spiritualiter.

159. - III°. Quoad *mortificationes:*

Flagellatio.

1°. Quotidie flagellationem incruentam per horae quadrantem circiter, et sanguineam bis vel semel in mense adhibere.

Catenulae.

2°. Mane, ferre catenulam ferream usque ad prandium: post prandium vero aliquam parvam in brachio: nunquam tamen catenam circa cincturam, neque cilicia equinis crinibus contexta, quoniam haec valde officiunt sanitati.

Jejunium,

3°. Jejunium in pane et aqua in die sabbati et vigiliis septem festivitatum Mariae, si commode per valetudinem poterit, vel saltem unico tantum uti obsonio. In refectione vespertina ordinarie non

---

157. - [a] Scilicet librum cui titulus: *Avvisi e riflessioni sopra le obbligazioni dello stato religioso...* opera composta da un monaco benedettino della Congr. di S. Mauro e tradotta dal francese » (edit. Venet., 1740).

excedere octo uncias cibi, nisi adfuerit aliqua extraordinaria urgentia; abstinere a fructibus diebus Mercurii et Veneris et in novenis superius enuntiatis, in quibus potest etiam abstinere ab aliqua alia portione cibi consueti; et in edendo miscere cibis aliquam particulam herbae amarae, sed nunquam cinerem. Extra mensam nihil comedere, quoniam melius est, comparative loquendo, quotidie praefatam abstinentiam exercere, quam bis vel ter in hebdomada jejunare. — Somnus non extendatur ultra sex horas: semper vero ad quinque; quoniam excedens defectus somni nocet capiti et impedit caetera exercitia spiritualia.

et aliae mortificationes gulae.

Somni parcitas.

4°. Servare silentium per tres horas diei, quod intelligi debet de non proferendis verbis non necessariis.

Silentium.

Monita in genere pro perfectione.

160. - I°. Collocare omnem suam fiduciam in Deo, et omnino diffidere de se et de suis bonis propositis. Strenuum propositum se vincendi et vim sibi in occasionibus inferendi. Ait S. Theresia: *Si defectus non procedit a nobis, ne timeamus, quod Deus se abstineat ab impertiendo nobis auxilia ad nostram sanctificationem.*

Fiducia in Deo et sui diffidentia.

161. - II°. Cavere a quocumque minimo defectu deliberato, sive apertis oculis ad-

S. Theres., Cammino di perf., cap. 16, in f.

Cavere a quovis defectu deliberato.

misso. *A peccato deliberato,* inquit eadem Sancta, *quantumvis parvo, Deus vos liberet.* Subditque: *Daemon enim per opera minimarum rerum aliqua facit foramina, per quae res magnae ingrediuntur.*

Non tristari post culpas.

162. - III°. Non tristari post admissos defectus, sed cito se humiliare, et ad Deum confugiendo cum brevi actu contritionis et proposito se in pacem remittere; et ita semper se gerere, etiamsi centies in die quis caderet. — Et in hoc monet S. Theresia, *ne communicentur propriae tentationes animabus imperfectis, quia ita et sibi et aliis damnum affertur.*

Omnibus rebus creatis renuntiare.

163. - IV°. Alienare se ab omnibus propinquis, rebus, voluptatibus; aliter, inquit S. Theresia, *anima non recedendo a voluptatibus mundanis, non post multum denuo recedet a via Dei.* — Effugere familiaritatem personarum diversi sexus, quantumcumque fuerint religiosae. Saepe enim diabolus introducit cum illis quasdam affectiunculas non puras, eas obtrudendo pro spiritualibus. Videantur notata *n. 119.* — Oportet ante omnia renuntiare propriae aestimationi et propriae voluntati, immo et rebus spiritualibus, ut orationi, communioni et mortificationibus, quando haec obedientia non permittit. Uno verbo oportet expellere a corde omne quod non est

S. Theres., Concetti... sulla Cantica, cap. 2, in med. — *S. Theres.*, Fondaz., cap. 34 (*al.* 29), in f. — *S. Theres.*, Ricordi per le monache, ricord. 67. — *S. Theres.*, Concetti, loc. cit.

Deus et quod non est secundum majus Dei beneplacitum.

Gaudere in humiliationibus.

164. - V°. Laetari in spiritu, quoties se cernit contemni, irrideri et omnium vilissimum reputari. O quam pulchre orat anima illa quae vilipendia libenter amplectitur; praecipue in communitatibus, in quibus haec virtus est omnium magis necessaria! Consequenter oportet fovere affectionem specialem erga nostros inimicos et persecutores, illis inserviendo, benefaciendo, eos honorando, saltem de illis bene loquendo, et eos commendando specialiter Deo, quemadmodum Sancti facere consueverunt.

Ardenter amorem Dei desiderare.

165. - VI°. Alere ardentissimum desiderium amandi Deum illique placendi. Ait S. Theresia: *Dominus adeo desideriis delectatur, ac si fuissent exsecutioni demandata* [a]. Sine hoc desiderio anima non progredietur in via perfectionis, nec Deus largietur illi gratias valde speciales. Eadem Sancta ait: *Ordinarie Deus non impertitur favores multum singulares, nisi iis, qui diu desideraverunt ejus amorem.* Et desiderio oportet semper conjungere propositum faciendi quantum possumus, ut Deo placeamus. Praefata Sancta inquit:

Propositum Deo placendi.

S. Theres., Concetti... sulla Cantica, cap. 5, v. med. — *S. Theres.*, cfr. Vita, cap. 13, post init.

---

165. - [a] Sententia frustra quaesita in operibus S. Theresiae.

Diabolus potissimum timet magnanima corda. Et alibi: *Nihil aliud a nobis exigit Dominus quam validam determinationem, ut reliquum ipse inde perficiat.*

Orationem frequentare.

Oportet quoque fovere affectum summum erga orationem, quae est fornax, in qua accenditur amor divinus. Omnes Sancti, quoniam unice Deum diligebant, unice quoque dilexerunt orationem.

Coelum appetere.

Est etiam necessarium, ut quis ardenter desideret paradisum. In coelo enim animae diligunt Deum cum omnibus viribus suis, quod consequi nemo potest in terra, et ideo vult Deus ut ardentissime hoc regnum desideremus, quod Jesus Christus nobis acquisivit sanguine suo.

In omnibus, voluntas Dei.

166. - VII°. Habere magnam uniformitatem divinae voluntati in omnibus rebus appetitui nostro contrariis, et se pluries in die Deo offerre. S. Theresia hoc quinquagies in die facere consueverat [a]. *Non consistit progressus,* inquit Sancta, *in sibi procuranda majore fruitione Dei, sed in adimplenda illius voluntate.* Et alibi: *Vera*

S. Theres., Fondaz., cap. 32 (*al.* 27), v. med. — *S. Theres.,* Fondaz., cap. 10 (*al.* 5) post med. — *S. Theres.,* loc. cit. v. fin.

---

166. - [a] Forsan S. Alphonsus hoc factum refert de S. Theresia, quia Sancta, *Ricordi ... per le monache scalze, ricord. 30,* dicit: « Quinquagies quolibet die te Domino offeres, magno cum fervore, etc. » (edit. Venet. 1739, *tom. 2, pag. 218*).

unio est unire nostram cum divina voluntate.

167. - VIII°. Praestare exactam obedientiam regulis, superioribus et patri spirituali. Dicebat Ven. P. Vincentius Carafa: *Obedientia est regina omnium virtutum; omnes enim virtutes obediunt obedientiae.* Et S. Theresia: *Deus ab anima, quae sibi proposuit illum amare, nihil aliud exigit quam obedientiam.* Perfecta vero obedientia consistit in cito, fideliter, alacriter et sine ullo judicio obediendo, nullam exquirendo rationem, quoties res jussa non sit certe peccatum, ut inquiunt S. Bernardus, S. Franciscus Salesius, S. Ignatius de Lojola et omnes spiritualis vitae magistri. Et in rebus dubiis eligere id quod praesumitur quod jussisset obedientia; et quando haec praesumptio non posset haberi, id eligere quod magis nostris inclinationibus adversatur. Hoc est illud: *Vince te ipsum,* toties inculcatum a S. Francisco Xaverio et S. Ignatio qui solitus erat dicere, longe plus proficere animam mortificationis amicam unico ho-

Regulis et superioribus obedire.

Quomodo.

Ven. Carafa, Pietro Gisolfi, Vita del Ven. Carlo Carafa, cap. 31, init. (edit. Neap. 1858). — *S. Theres.,* Fondaz., cap. 10 (*al.* 5) ante med. — *S. Bern.,* de Praecepto et dispensat., cap. 9, num. 21; Migne, Patr. Lat., tom. 182, col. 873. — *S. Franc. Sales.,* Introd. à la vie dév., part. 1, chap. 4. — *S. Ignat.,* Institut. S. J., part. 3, cap. 1, num. 23; part. 6, cap. 1, declarat. *B.* — *S. Franciscus, Xav.,* Bouhours, Vie de St Franç. Xav., lib. 6, v. f. v. *La mortification intérieure* (edit. Pictavien., 1839). — *S. Ignat.,* Bartoli, Vita di S. Ignazio, lib. 4, num. 12 (edit. Venet., 1735).

rae quadrante, quam alias non mortificatas per plurimas horas.

Semper attendere praesentiae Dei,

168. - IX°. Attendere semper divinae praesentiae. Inquit S. Theresia: *Omne malum provenit ex eo quod non consideremus Deum praesentem.* Qui vere amat nunquam obliviscitur objecti amati. Ad conservandam vero memoriam hujus divinae praesentiae juvat in praxi, aliquod signum gestare vel intra cubiculum habere. Maxime vero oportet hanc praesentiam fovere, saepius in die repetendo actus amoris in Deum et petendo divinum amorem: ex. causa: *Deus meus et omnia! Diligam te ex toto corde meo! Totum me tibi do. Fac de me quod tibi placuerit! Nil aliud volo nisi te et tuam voluntatem. Da mihi amorem tuum, et dives sum satis, etc.* Advertendum tamen est, quod actus isti faciendi sunt sine ulla vi et nullam desiderando consolationem sensibilem, sed cum suavitate quadam et voluntate pura unice Deo placendi. Asserebat S. Theresia: *Ne vereamur relinqui irremuneratam a Deo vel unicam elevationem oculorum ad ejus recordationem.*

et hanc assidue fovere.

Recta intentio.

169. - X°. Dirigere intentionem placendi Deo in quacumque actione quotidiana, sive spirituali sive corporali, dicendo: *Domine, hoc facio tantum, ut placeam tibi.* Recta intentio appellatur alchymia spiri-

S. Theres., Vita, cap. ult. 36 (*al.* 40) v. med.

tualis, quae omnes actiones, etiam viliores, aureas facit.

Exercitia spiritualia annua,

170. - XI°. Quotannis exercitia spiritualia peragere per octo vel decem dies, alienando se, quantum fieri potest, ab omni conversatione et officio quod distractiones afferat, ut solum cum Deo versetur. Similiter singulis mensibus aliquam diem ad se colligendum destinare.

et menstrua.

Devote novenas celebrare.

Devote celebrare novenas Nativitatis Domini, Spiritus Sancti, septem festivitatum Mariae, S. Joseph, Angeli sui Custodis et Sancti Tutelaris. In his novenis poterit quotidie accedere ad communionem; orare per horam vel saltem dimidiam plus consueto; recitare aliquas alias orationes vocales, sed non multas: quoniam longe melius erit, exercere determinatum quemdam numerum actuum amoris vel similium.

Devotiones speciales habendae.

171. - XII°. Habere devotionem specialem erga S. Joseph, Angelum suum Custodem, Sanctum suum Tutelarem, et praecipue erga S. Michaelem, universalem cunctorum fidelium patronum: sed ante omnia erga beatissimam Virginem Mariam, quae ab Ecclesia nostra vita et nostra spes appellatur. Est enim moraliter impossibile, ut anima multum in perfectione proficiat sine particulari et tenera quadam devotione erga sanctissimam Dei Genitricem.

Ante omnia devotio erga Deiparam.

CAPUT X.

De quibusdam monitis magis notatu dignis ad confessarios et parochos cum praxi docendi orationem mentalem [a].

§ I. - *Monita ad confessarios.*

Confessarius

172. - Ex his quae superius diximus, annotanda sunt hic aliqua principaliora quae advertere debet confessarius in suo officio exercendo.

benigne peccatores excipiat.

173. - I°. Ante omnia curet, ex una parte, summam adhibere charitatem in recipiendis peccatoribus; iisque animandis ad confidendum in divina misericordia; ex altera vero, ob humanum respectum non praetermittat eos fortiter admonere, simulque ostendere ipsis statum infelicis-

Sed omnes fortiter moneat.

172.- [a] Hoc caput, saltem magna ex parte, ab ipso S. Alphonso in latinum sermonem fuit conversum (cfr. Lettere di S. Alf., corrisp. speciale, epist. 17). Ast in eo S. Doctor multa delevit aut addidit. Postea vero, in *Hom. Apost., Append. 4*, primigenius textus ad verbum latine redditus fuit. Notamus insuper S. Doctorem non judicasse opportunum hoc caput, sicut et sequens, inserere in *Pratica* (italice scripta), quae ab ipso evulgata fuit in secunda editione Theologiae moralis. Sed jam inde a tertia editione duplex hoc caput latine intexuit.

simum in quo reperiuntur, ac assignando media opportuna ad se liberandum ex malis habitibus jam contractis; et praecipue sit inflexibilis in differenda eisdem absolutione, quoties oporteat.

Rudes roget de mysteriis fidei,

174. - II°. Ut plurimum interroget rudes, utrum sciant principalia fidei mysteria. Videatur circa hoc, quod diximus *n. 22.*

et de praeceptis;

175. - III°. Hujusmodi rudes aut alios neglectae conscientiae non omittat interrogare circa ea in quae frequentius solent incidere, quoties ipsi ex se non confitentur.

cautissime de materia turpi.

176. - IV°. Cautissime se gerat in interrogationibus de materia turpi, praesertim cum puellis puerisque, ne isti addiscant quod ignorant. — Et si ipse in hujusmodi materia tentationes patiatur, elevet saepius mentem ad Deum, se convertendo ad aliquam sacram imaginem, et priusquam incipiat confessiones audire, renovet semper rectitudinem intentionis.

Parentes roget de filiorum educatione.

177. - V°. Patres matresque familias interroget non modo in genere circa filiorum educationem, sed etiam in particulari, et maxime exquirat, utrum filios corrigant, sicut oportet; si curent, ut sciant doctrinam christianam, ut vitent consortium personarum pravi exempli, et praesertim si sint puellae, diligentissime cavendo ne conversentur cum juvenibus et multo minus cum personis suspectis, scilicet uxoratis, religiosis et ecclesiasticis.

Roget interdum de peccatis reticitis.

178. - VI°. Poenitentibus, de quibus justa potest esse suspicio, quod propter erubescentiam aliqua peccata tacuerint, (ut sunt rudes, mulieres et pueri) interroroget, utrum anteactae vitae scrupulum aliquem habeant, eos animando ad dicendum omnia. Per has interrogationes solent liberari plures animae a sacrilegiis.

Confessiones non properet.

179. - VII°. Etiamsi magnus esset poenitentium concursus, non se acceleret plus quam oportet, ita ut pro audiendis plurium confessionibus deficiat vel circa integritatem confessionis vel circa debitam dispositionem, aut omittat illis praebere monita necessaria.

Quaerat num adsit habitus aut occasio.

180. - VIII°. Quando quis confitetur aliquod grave peccatum, et praesertim si pluries illud commiserit, non sufficit exquirere tantummodo speciem et numerum, sed interroget, utrum antea in illud cadere consueverit; insuper, cum quanam persona peccaverit, et quo loco, ut intelligat, utrum sit habitus aut occasio, quae sit auferenda. — In hoc plures errant confessarii, et inde tot animarum ruina procedit. Omittendo enim confessarius hujusmodi interrogationes nequit illi praescribere media opportuna ad evellendum habitum et occasionem.

Quomodo agendum cum recidivis,

Observetur, quod dictum est in *cap. 4 et 5,* in quibus vidimus, poenitentem recidivum omnino absolvi non posse, nisi post experientiam emendationis vel post exhibitum extraordinarium aliquod signum

suae dispositionis. Et quando agitur de occasione proxima, fortiter se gerat sine ullo personarum respectu in differenda absolutione, quousque poenitens occasionem removeat, quando est *in esse,* ut explicavimus *n. 66*. Et si occasio est necessaria, saltem quousque e proxima evadat remota, adhibendo media sibi adsignata.

et cum occasionariis.

Speciali modo sit inflexibilis in deneganda absolutione sponsis qui secum conversantur, sicut et genitoribus qui id permittunt. Neque credat illis asserentibus nullum inesse malum: hoc enim est moraliter impossibile, ut docet experientia.

Cum sponsis se invisentibus.

181. - IX°. Deneget quoque absolutionem illis qui volunt ad aliquem ordinem sacrum ascendere, dum adhuc sunt aliquo vitioso habitu irretiti: nisi viderit, illos adeptos esse bonitatem positivam ad hunc gradum necessariam, ut dictum est *n. 78*.

Cum ordinandis habituatis in vitio.

182. - X°. Caveat etiam et diligenter caveat, dissuadere aliquem adolescentem a vocatione religiosa propter humanos respectus: quod excusari non potest a peccato mortali, ut docet [a] S. Thomas [1]. Oh quot confessarii imperiti sine ullo scrupulo abstrahunt juvenes a vocatione ad statum magis perfectum, nulla alia ratione ducti, quam ut placeant eorum propinquis, asserendo, filios teneri praestare obedien-

Non dissuadeat a vocatione religiosa.

[1] Quodlib. 3, art. 14.

---

182. – [a] Vide supra, *n. 92,* notam *a*.

tiam genitoribus! Docent communiter DD. cum S. Thoma, in electione status unumquemque frui sua libertate, et magis quam genitoribus praestandam esse obedientiam Deo vocanti. E contrario advertat confessarius, quod ipse nequit absolvere quosdam alios, qui sine vocatione vellent ad ordines sacros ascendere. — Vide *Lib. VI, n. 803.*

Sacerdotes subinde interroget:

183. - XI°. In excipiendis sacerdotum confessionibus reverenter se gerat. Se gerat etiam fortiter in faciendis debitis correctionibus et in deneganda absolutione, quoties oportet. Et sacerdotem parum meticulosae conscientiae non omittat interrogare praecipue circa haec tria:

de oneribus Missarum;

1°. Utrum distulerit celebrationem Missarum per mensem, si fuerint Missae mortuorum; et per duos, si fuerint vivorum: hoc enim non excusatur a peccato gravi[a]. Vide *Lib. VI, n. 317, Qu. 2.*

de Missa properata;

2°. Utrum celebraverit festinanter. Impendens enim in Missae celebratione minus quam horae quadrantem, etiamsi esset

S. Thom., 2ª 2ae qu. 104, art. 5, corp.

---

183. - [a] S. C. C. decreto *Ut debita,* diei 11 Maji 1904, aliisque subsequentibus declarationibus, terminos intra quos Missae manuales vel ad instar manualium celebrandae sunt, determinavit. Decretum istud et relativas declarationes lector reperiet annexa velut appendicem tractatui de Euch., *lib. 6,* post *n. 424.*

missa votiva Beatissimae Virginis aut mortuorum, nec etiam excusabitur a culpa gravi (*Lib. VI, n. 400*); quoniam in tali temporis spatio non poterit non deesse notabiliter caeremoniis, aut saltem convenienti earumdem gravitati, tam necessariae ad venerationem tanti hujus sacrificii.

de Officio divino.

3°. Utrum satisfecerit obligationi divini Officii, praecipue si est beneficiatus.

Non omittat etiam insinuare, ut se habilitet juxta suam capacitatem ad lucrandas Deo animas, ut celebret Missam cum debita praeparatione et gratiarum actione, ut incumbat orationi mentali, sine qua difficillime bonus erit sacerdos.

Quomodo agendum in materia restitutionis.

184. - XII°. In materia restitutionis ordinarie non absolvat poenitentem, nisi prius, cum possit, restituerit rem ablatam.

Nihilominus advertat, multos excusari a restitutione ratione praescriptionis cum bona fide. — Et hic notandum: 1° bona mobilia, quando adest titulus praesumptus praescribi spatio trium annorum; immobilia vero spatio decem annorum *inter praesentes*, et viginti *inter absentes;* — 2° probabile esse praefatam praescriptionem valere in foro conscientiae, etiam in illis locis in quibus in foro externo non viget lex praescriptionis, ut in regno nostro, ob difficultatem probandi bonam fidem. — Excipiendae vero sunt praescriptiones illae, quae expresse prohibentur ab aliqua lege municipali, ut, ex. causa,

in regno nostro reprobatur praescriptio haeredis, quoties testator mala fide possederit. — Videantur aliae doctrinae circa praescriptionem, relatae in Morali *Lib. III, ex n. 504-517* [a].

Et cum iis qui acceperint injuriam.

185. - XIII°. Si poenitens aliquam acceperit injuriam propter quam inimicus sit inquisitus in curia, non absolvat illum, ordinarie loquendo, nisi prius fecerit remissionem. Videatur praesens *Praxis, n. 38.*

Quandonam omittenda monitio.

186. - XIV°. Quando praevidet monitionem non esse profuturam, et poenitens est in bona fide, illam omittat: praesertim quando agitur de nullitate matrimonii jam contracti. — Excipienda tamen est obligatio denuntiandi confessarios sollicitantes in materia turpi, quoniam confessariis directe est injunctum praeceptum imponendi omnibus sollicitatis hanc obligationem. Vide *n. 8, 9 et 83.*

Curare ut poenitens sit dispositus.

187. - XV°. Curet, ut omnes in confessione eliciant actum contritionis, nisi certe praesumat, poenitentem jam rite fecisse; nec omittat praebere illis motiva attritionis et contritionis eo modo quo annotavimus, *n. 10.* Et speciali modo advertat, si poenitens venerit indispositus, teneri confessarium, quantum fieri potest, eum disponere ad absolutionem. Vide *n. 7, in fine.*

---

184. - [a] Et vide *lib. 3, n. 509,* not. *a,* ubi relata sunt jura diversarum nationum.

188. - XVI°. Non absolvat poenitentes illos, qui afferunt tantummodo peccata venialia sed habituata : nisi cognoscat illos vere poenitere et proponere emendationem saltem de aliquo ex illis, aut si non ponant pro materia aliquod peccatum gravius vitae anteactae, ut notavimus *n. 99.* Oh quot confessiones invalidae (quae in se vera sunt sacrilegia) fiunt in hoc ob confessariorum negligentiam!

Confessio venialium sedulo accipienda.

189. - XVII°. Illas tantummodo poenitentias injungat, quas judicaverit facile a poenitentibus adimplendas, ut diximus *n. 11.* Sed curet, ut illae sint medicinales, ut essent, frequentia sacramentorum, visitationes [a], commendare se Deo mane et vespere, lectio alicujus libri spiritualis, adscribere se alicui congregationi et similia.

Poenitentia facilis imponenda.

190. - XVIII°. Personis devotis quae frequentant sacramenta, non omittat insinuare usum orationis mentalis, exigendo inde rationem de ea, vel saltem interrogando utrum illam fecerint. Adhibendo hanc minimam diligentiam quisque confessarius poterit multas animas sanctificare. Nec sit renitens in concedenda communione frequenti, quoties cernit aut prudenter existimat, poenitentem fructum ex ea percepturum.

Personis devotis insinuet orationem mentalem.

191. - XIX°. Scrupulosis personis insinuet ante omnia obedientiam, illisque sem-

---

189. - [a] Nimirum SS. Sacramenti et Beatae Virginis.

Quomodo agendum cum scrupulosis.

per inculcet, quod obediendo erunt securae, inobediendo vero exponent se periculo damnationis. Viriliter semper et rigide exigat obedientiam, intrepide semper loquendo; quia, si cum timore loquetur, illas plus quam antea confundet. Det illis regulas generales ad dubia sua deponenda, quemadmodum cuique magis expediet: ex. causa, illi qui semper dubitat de transactis confessionibus, jubeat amplius non confiteri nisi peccata illa quae certo sciat fuisse peccata mortalia, et certo etiam nunquam se confessum esse. Et circa hoc confessarius constantissime se gerat, nunquam eum audiendo, si non obediat: si enim confessarius aliquando cedat, poenitens nunquam curabitur. Quidam confessarii maximam hujusmodi animabus causant perniciem eas audiendo. Alicui vero timenti, singulas suas actiones esse peccata, imponat vincere scrupulum et libere operari, quoties non advertat, certum esse peccatum.

Prudentia in seligendis opinionibus;

192. - XX°. In seligendis opinionibus, quando agitur de subtrahendo poenitente a periculo peccati formalis, confessarius non raro uti debet opinionibus benignioribus, quantum christiana prudentia permittit. Quando vero aliqua opinio reddit magis proximum periculum peccati formalis, tunc omnino *suadere* debet opinionem rigidiorem. Vide dicta *n. 65.* — Dico: *suadere;* quia, quando opinio est probabilis, et poenitens vult eam sequi, non

potest illi absolutionem denegare ob jus certum, quod ille acquisivit per confessionem jam factam suorum peccatorum, ut *n. 115.*

193. - XXI°. In audiendis confessionibus mulierum et cum illis conversando ádhibeat eam majorem austeritatem quae conveniens est secundum prudentiam; et ideo recuset munuscula, effugiat familiaritatem et omnia alia, quae possunt esse causa adhaesionis. Ob aliquam circa hoc negligentiam, oh quot confessarii et suas et poenitentium animas perdiderunt! et in conversatione cum mulieribus.

194. - XXII°. Sit humilis, nec de sua doctrina praesumat. Unde frequenter oret Deum ob merita Jesu Christi, et praesertim in casibus dubiis, ut velit sibi lucem ad bene solvenda dubia impertiri: *Invocavi, et venit in me spiritus sapientiae* (Sap. VII, 7). Et ideo confessarius, qui orationem non facit, difficiliter recte incedet; et in dubiis magis implicatis aut majoris consequentiae non omittat consulere alios viros doctos et majoris experientiae. Confessarius lucem petat a Deo, et a viris doctis.

Praesertim ita se gerat in directione alicujus animae elevatae, et quae a Deo aliquibus gratiis supernaturalibus sit donata, quando ipse in hac materia est parum expertus. Aliquos, qui scientiam mysticam vix primoribus labris degustarunt, pudet ab aliis consilium petere. Non ita se gerunt vere humiles. Hi non modo consilium petunt, immo et a pluribus petunt, quoties oportet: sed etiam nullam omnino Speciatim si agatur de theologia mystica.

sentiunt difficultatem praecipiendi hujusmodi animabus, ut se conferant ob directionem ad magistros magis peritos, vel saltem ut illorum subeant judicium. Has vero animas confessarius nunquam audiat in diebus festivis, sed tunc det locum magis indigentibus, et praecipue pauperibus campestribus.

§ II. - *Monita ad parochos.*

195. - Expedit hic breviter annotare quasdam particulares parochorum obligationes circa curam suarum ovium.

Parochus tenetur instruere parochianos;

196. - I°. Parochus tenetur eas instruere circa fidei mysteria et res alias ad salutem necessarias, ut sunt: 1°. Quatuor mysteria principalia, scilicet quod exsistat unus Deus, qui est omnipotens, sapientissimus, creator et Dominus omnium, misericors et amabilior quocumque bono; et praecipue, quod tam bonorum quam malorum sit justus remunerator; insuper mysterium SS. Trinitatis, incarnationis et mortis Jesu Christi. — 2°. Sacramenta necessaria, ut Baptisma, Eucharistia, Poenitentia et alia, saltem quando sunt suscipienda. — 3°. Symboli articuli, inter quos praesertim virginitas Mariae sanctissimae; sessio Jesu Christi ad dexteram Patris, scilicet quod ipse in coelis sedeat cum Patre in gloria coaequali; resurrectio corporum in judicio finali faciendo a Christo Domino; unitas Romanae Eccle-

siae in qua sola reperitur animae salus; et denique aeternitas paradisi et inferni. Quae omnia unusquisque fidelis tenetur scire sub gravi. — 4°. Praecepta decalogi et Ecclesiae. — *Pater noster* et *Ave Maria,* et actus fidei, spei, amoris et contritionis.

Sicuti graviter peccat ille qui scire haec negligit (quae scienda sunt non modo in quantum ad nomina, sed etiam in quantum ad sensum), ita etiam graviter peccat parochus, ut ajunt communiter DD., si per se vel aliam idoneam personam (quoties ipse fuerit legitime impeditus), ut habetur in concilio Tridentino [1], omiserit docere saltem in substantia suos parochianos, pueros et adultos qui ea ignorant. et quidem sub gravi.

Unde, quoties ipse videt patres aut dominos non curantes mittere filios aut servos ad doctrinam, tenetur apprehendere media opportuna apud episcopum, qui, ut habetur in Tridentino [2], potest cogere genitores etiam per ecclesiasticas censuras. Parochi probi retinent notam puerorum, ut sciant eos qui desunt. Immo dicit Croix [3], si exstent personae aliquae rudes, quae nequeant ad ecclesiam venire, ex eo quia debent custodire domos aut greges, si illae exsistant in gravi necessitate spirituali, debet parochus privatim accedere ad eas instruendas *cum quantocumque suo incommodo,* ut loquitur idem Corollaria.

[1] Sess. 5, de reform., cap. 2. — [2] Sess. 24, de reform., cap. 4. — [3] Lib. 2, n. 174 et lib. 3, n. 767.

auctor. Saltem, quando hoc difficillimum esset ob magnum numerum harum rudium personarum, procuret eas examinare et instruere tempore praecepti paschalis, vel quando veniunt ad petendas fides pro susceptione sacramenti confirmationis vel matrimonii.

Operae quoque pretium est, ut parochus exploret magistros et magistras, ut bene instruant pueros et puellas circa doctrinam et media bene vivendi in sancto Dei timore.

Parochus debet ministrare sacramenta.

197. - II°. Parochus tenetur per se ministrare sacramenta, quoties parochiani juste exposcunt. Et si forte oeconomum constituerit, ejus vitam et scientiam diligenter examinet; alias omnium inconvenientium, quae postea evenient, ipse Deo redditurus est rationem.

Moribundis assistere.

Insuper tenetur assistere morientibus, nisi adsit alius idoneus. Peccatoribus autem habituatis, morientibus, specialem tenetur praestare assistentiam, quoniam isti exsistent in gravi necessitate suae assistentiae. Et circa Extremam Unctionem attendat id quod habetur in Catechismo Romano [1]: *Gravissime peccant qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum jam, omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat.*

Se informare de praecepto paschali.

Tenetur quoque se informare, utrum sui subditi praecepto paschali satisfece-

[1] Part. 2, cap. 6, n. 9.

rint. Barbosa [1] et [a)] Segneri [2]. — Et diligentissime caveat, nunquam committere cuicumque clerico schedulas communionis.

In clericos et ordinandos invigilare.

198. - III°. Cavere quoque debet parochus, ne concedatur habitus clericalis illis pueris aut adolescentibus, qui moribus suis non prae se ferunt indolem ecclesiasticam. — Diligenter praeterea erudire debet circa statum ecclesiasticum clericos suos jam habitum deferentes; aliter illi, sine instructione relicti et moribus depravatis, aut per fas aut per nefas ad ordines deinde, non sine magno suae urbis scandalo et detrimento, ascendent. — Praetermitto hic loqui de maxima ratione, quam Deo reddituri sunt parochi illi, qui exhibent fides ordinandis, quos ipsi bene noscunt indignos, aut exhibent illas priusquam se reddant securos, praevia diligenti informatione de ordinandorum bonitate.

Debet oves corripere.

199. - IV°. Tenetur parochus se informare de iis qui vivunt in peccato lethali, ut eos corrigat; de inimicitiis et scandalis praesertim inter sponsos, ut, quantum possibile est, illis afferat remedium. Dicit S. Thomas [3]: *Qui habet spirituaIiter curam alicujus, debet eum quaerere ad hoc quod*

[1] De offic. et potest. parochi, cap. 7, n. 1 et cap. 20, n. 10 (edit. Lugdun. 1655). — [2] Il parroco istruito, cap. 9, in fine. — [3] 2ª 2ae, qu. 33, art. 2, ad 4.

---

197. - [a)] Barbosa et Segneri, *locis cit.*, potius supponunt hoc officium parochi quam expresse dicunt.

eum corrigat de peccato. Et quando scandalum est alicujus personae potentis (et praecipue sacerdotis), cui ipse non valet remedium afferre, debet saltem de hoc episcopum certiorare pro remedio opportuno: et ob quemcumque respectum aut timorem hoc non potest omittere. Bonus pastor tenetur dare vitam pro ovibus suis.

Sponsalia non cito permittere.

200. - V°. Curet ne sponsalia celebrentur longe prius quam celebretur matrimonium. Perfectis enim sponsalibus, toto tempore quod nuptias praecedet, tam sponsi quam eorum genitores in mortali peccato exsistent.

Missionarios vocare.

201. - VI°. Quando in aliqua urbe cernuntur notabilia inconvenientia, quibus parochus nequit afferre remedium, ipse tenetur omnem curam adhibere ad missionem obtinendam. Et semper expediens erit, ut quandoque advocet etiam aliquos presbyteros exteros pro bono animarum verecundiorum; et multo magis, si ad suum oppidum non solet concionator quadragesimalis accedere ad audiendas confessiones. Parochus vero ille, qui rejicit missiones, magnam ingerit suspicionem suae probitatis [a].

---

201. – [a] Propositio 65 synodi Pistoriensis, enuntians « irregularem strepitum novarum institutionum, quae dictae sunt exercitia vel missiones... forte nunquam aut saltem perraro eo pertingere ut absolutam conversio-

Vitam devotam promovere.

202. - VII°. Parochus non modo debet auferre malum, sed etiam bonum promovere, quemadmodum faciunt omnes boni pastores, qui nunquam omittunt exhortari ad frequentiam sacramentorum et congregationum, ad visitandum Sanctissimum Sacramentum et divinam Matrem, ad novenas, ad associationem Venerabilis, quando datur tamquam viaticum, et ante omnia ad orationem mentalem, de qua in *§ III,* ubi exponemus praxim et methodum facilem, quae parochis et confessariis poterit inservire ad caeteros in ea erudiendos.

Parochus concionari debet.

203. - VIII°. Parochus tenetur ad concionandum diebus dominicis et festis principalioribus; ex quo DD. (vide *Lib. III, n. 269 et 360*) affirmant, graviter peccare parochum, qui per mensem continuum, aut per tres menses discontinuos concionari omittit, exceptis duobus mensibus, in quibus permittit Tridentinum parochis, ex justa causa ab episcopo approbanda, posse licite abesse.

Trident., sess. 23, de reform.; cap, 1, v. *Eadem omnino.*

---

nem operentur; et exteriores illos commotionis actus qui apparuere, nil aliud fuisse, quam transeuntia naturalis concussionis fulgura » in const. *Auctorem fidei,* a Pio VI, diei 28 Aug. 1794, damnata est ut temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato injuriosa.

Et concionetur more apostolico,

Et hic notandum est, Tridentinum [1] praecepisse ut parochi gregem suum verbo divino pascant, sermones faciles pro ejus captu habentes, quo possit populus capere, quae illi concionantur. Cum enim expertum habeatur fidem, sicut ipsa diffunditur praedicatione, ita per eamdem conservari *(fides ex auditu)*, parum utilitati erunt populis eae conciones quae similes non erunt illi concionandi rationi, quam tenuerunt Christus et Apostoli, qui praedicabant non in *persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis*, ut Apostolus ait [I Cor., II, 4].

ut docent Sancti.

Ideoque jure merito Ven. Pater Magister Avila non Jesu Christi ministros, sed proditores appellabat eos qui inanis gloriae cupiditate conciones habent. Et Pater Gaspar Sanchez [a] ajebat, his nullos esse crudeliores in Ecclesiam Dei insectatores, dum, sic concionando, causa sunt cur pereant multae animae quae, si illis juxta Apostolorum normam praedicaretur, utique salvae fierent. Verba inania, periodos sonoras, descriptiones inutiles, dicebat S. Franciscus Salesius, esse pestem concionis, cujus unicus finis esse debet, audi-

[1] Sess. 5, de reform., cap. 2. - *B. Joan. Avila*, Lettere spirituali, part. 1, lett. 4, post initium (edit. Rom. 1669). - *S. Franc. Sales.*, Traité de la prédication, chap. 5, art. 1 et art. 8.

---

203. – [a] Gaspar Sanchez, *Conciones in Dominicis et feriis Quadrag., fer. 4 post*

torum voluntates erga bonum movere, non autem intellectum inutiliter pascere. Experientia jam docemur, per hujusmodi conciones, tot figuris et tropis et dicendi fucato artificio adornatas, animas ad bonam frugem non redire, quia auxilium suum Deus vanitati non confert. Et hoc, omnium concionatorum gratia, qui ex vanitate concionantur dictum sit, sed potissimum eorum qui curam animarum habent, quibus Tridentinum[1] sic praescribit: *Archipresbyteri quoque, plebani, et quicumque parochiales, vel alias curam animarum habentes, ecclesias quocumque modo obtinent, per se vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas, pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis.* Notetur illa verba: *pro earum capacitate.* Unde certe concilio contraveniunt illi pastores qui sublimi stylo utuntur, populi audientis capacitatem excedente.

experientia,

et concilium Tridentinum.

204. - Hic quoque juvat animadvertere quaedam magna consideratione digna, quae parochus, conciones habens, populo sibi commisso inculcare debet.

Speciatim concionetur:

Et 1°. Quod ad emendationem non sufficit proponere peccata vitare, sed etiam

De occasionibus;

[1] Sessio 5, de reformatione, cap. 2.

Dom. Pass., conc. 4, discurs. 2, in f. (edit. Venet. 1605) aliquid simile habet.

debent occasiones peccandi removeri. Et loquendo de sponsis, qui domos sponsarum frequentant, dicat, tam ipsos quam illarum parentes, qui hoc permittunt, non posse absolvi, nisi praefatas occasiones auferant.

de cauponis;

205. - 2°. Insistat in viros qui cauponas frequentant, eis patefaciendo plurima peccata quae ibi praeter ebrietates committi solent, blasphemias nempe, contentiones, scandala, obscoenitates, discordias cum domesticis, defraudationes victus a familia, etc.

de turpiloquiis;

206. - 3°. Increpet atque invehatur saepe contra vitium, quod est generale, (praecipue in campis et in officinis) inhoneste loquendi: et tanto magis, si haec verba inhonesta proferantur coram pueris, puellis aut personis diversi sexus. Ob hos turpes sermones, quot pueri perversi fiunt! Et de hoc admoneat parentes, dominos et opifices officinarum, ut vigilantes sint in corripiendis et castigandis filiis aut famulis, qui hos sermones effutiunt, praecipue messis et vindemiae temporibus.

De confessione et communione sacrilega;

207. - 4°. Insistat in ostendendo sacrilegii enormitatem, quod committunt illi qui confitentur et communicant, aliquod peccatum propter erubescentiam reticentes. Et ut horrorem concipiant adversus tantum scelus, curet saepe narrare aliquod formidabile exemplum talium, qui erubescentes de aliquo peccato sacrilege confessi sunt; et ad hoc potest uti praecipue

illo libello Patris Vega, cui titulus: *Casi della confessione, etc.* [a].

de requisitis ad confessionem;

208. - 5°. Saepe insinuet necessitatem doloris et propositi ad confessionem requisitorum, etiam pro venialibus, exhortans ut nemo ad absolutionem recipiendam accedat, nisi saltem de aliquo peccato veniali eorum, de quibus se accusat, verum habeat dolorem; aut nisi exponat pro materia certa aliquod peccatum vitae praeteritae, jam alias confessum, cujus vere se poenitet, ut valida sit confessio. Et quoniam rudes parum intelligunt, quomodo debeat esse dolor, saepe ostendat quod poenitentes, ut valide confiteantur (sive contritionis sive attritionis sit dolor), debent concipere displicentiam de suo peccato, ut illud odio habeant et abhorreant plus quam caetera mala.

de blasphemia;

209. - 6°. Hortetur ut in iracundiae motibus vice blasphemiarum aut imprecationis assuescant dicere: *Maledictum sit peccatum meum, maledictus sit daemon;* aut dicere: *Maria sanctissima, adjuva me! Domine, concede mihi patientiam!*

de superstitionibus;

210. - 7°. Inducat in horrorem superstitiones aut vanas observantias, quae in usu sunt apud plures ad finem morbis medendi aut fures agnoscendi.

---

207. - [a] Videlicet librum Christophori de Vega, S. J., cui titulus: *Casi ed avvenimenti della confessione, trasportati dalla lingua spagnuola.*

de officiis parentum;

211. - 8°. Instet in parentes, ut in filios animadvertant, praecipue cum sunt pueri, tunc quando blasphemant aut furantur, etc.: item, ut invigilent ad observandum et inquirendum cum quibus illi versentur; et interdicant, eos versari cum pravis sociis et cum personis diversi sexus. Item, ut filios non admittant in lectum suum cubando: aut enim sunt nimis parvuli, et tunc timetur, ne illi suffocentur; aut grandiores, ut si sextum annum jam excesserint, et timetur ne illis aliquod praebeatur scandalum. Et tanto minus permittant simul dormire pueros et puellas.

de modo superandi tentationes;

212. - 9°. Moneat jugiter suos parochianos, ut internas tentationes, praecipue contra castitatem, superent, invocando nomina sanctissima Jesu et Mariae. Hoc enim est maximum contra tentationes remedium.

de recuperanda statim gratia.

213. - 10°. Moneat jugiter quoque ut, si quis in peccatum mortale labatur, statim se conterat cum proposito quantocius confitendi, quo amissam gratiam recuperet. Et hanc daemonis fraudem ab eis eripiat, Deo idem esse, unum quam duo peccata remittere; nam potest contingere, quod Deus post primum peccatum ad poenitentiam exspectet, post secundum vero eos derelinquat.

Doceat actus christianos.

214. - 11°. Doceat actus in quibus quisque mane, die et vespere se exercere debet; et ut hos in promptu habeat, breviter illos hic describimus.

Actus faciendi de mane. Signet se signo crucis, et postea dicat: 1°. *Te adoro Domine Deus, et ago tibi gratias de omnibus beneficiis in me collatis, et praecipue, quia hac nocte me custodire dignatus es.* — 2°. *Amo te ex toto corde, et quidquid mihi hodie patiendum contigerit et quidquid faciam, tibi offero in unione operationum et cruciatuum Jesu et Mariae; cum intentione lucrandi omnes indulgentias, quotquot possum, in animarum Purgatorii suffragium.* — 3°. *Propono evitare hodie quodlibet peccatum ac omnem occasionem; et obsecro te propter amorem Jesu Christi, ut concedas mihi perseverantiam. Propono, praecipue in rebus adversis, obsequi voluntati tuae, dicendo semper: Domine, fiat voluntas tua. Jesu mi, ne removeas hodie manus tuas a me! Maria sanctissima, custodi me! Angele custos et Sancti advocati, praesto mihi estote!* — Deinde recitet *Pater*, *Ave* et *Credo*, et *ter Ave* in honorem puritatis Mariae Sanctissimae. Actus faciendi mane.

Cum laborare incipit, dicat: *Domine Jesu, in unione perfectissimorum operum tuorum commendo tibi hoc opus meum, secundum tuam voluntatem regendum.* — Ante comestionem: *Benedic, Domine, cibum istum et me quoque, ut in comedendo nullum committam defectum, et hoc totum sit ad gloriam tuam.* — Post comestionem: *Ago tibi gratias quod bona tribuisti mihi inimico tuo.* — Ad sonitum In die.

horologii: *Jesu mi, amo te; ne permittas me offendere te.* — Si urget aliqua tentatio, replicet: *Jesus et Maria.* — Si lapsus sit in aliquod peccatum: *Deus meus, me poenitet offendisse te. Nolo amplius hoc facere.* Et si peccatum fuerit grave, statim confiteatur.

Vespere.

Vesperi, dum cubitum se confert, agat gratias de bonis sibi collatis. Examinet conscientiam et postea eliciat actus christianos, quorum exemplum habebis infra, *n. 286.*

Parentes hortetur de officiis erga filios.

Hortetur omnes matres, ut quotidie hos actus practicari faciant a filiis suis. Praeterea ostendat, parentes teneri operam dare, ut filii sacramenta frequentent; nam, si ad ea frequenter non accedunt, facile Dei gratiam perdunt; et parentes huic damno prospicere debent. Insuper eosdem moneat quod peccant, si, causa justa non accedente, impediant filios, quominus matrimonio conjungantur, aut eos invitos ad matrimonium cogant (Vide *Lib. VI, n. 849,* v. *Conveniunt*); sicut contra, peccant filii qui, parentibus juste invitis, matrimonia ineunt (*Lib. VI, n. 849*).

Omnes incitet ad visitationem SS. Sacramenti,

215. - 12°. Item, cum pro comperto habeatur, ut supra ostensum est, quod parochus non solum tenetur ad mala impedienda, sed etiam ad bonum promovendum, populum hortetur ad quotidianam SS. Sacramenti ac B. Mariae Virginis visitationem. Haecque visitatio potest fieri vespere ab ipso in communi, una

simul cum populo sibi commisso, designando horam populo magis accommodatam, prout usus in multis regionibus cum magno fructu introductus est. Et hortetur ut, quibus commoditas ecclesiam adeundi non est, ex domo propria eam faciant. — Prae caeteris insinuet viris, ut frequentent congregationem. — Et omnibus, ut saepe communicent, praecedente debita praeparatione et gratiarum actione eam consequente per exercitium actuum fidei, charitatis, oblationis et petitionis, eos docendo practicum modum, quo hi actus fieri debeant.

et ad communionem frequentem.

216. - 13°. Invigilet saepe reddere suas oves erga devotionem Mariae Virginis studiosas, declarando, quanta sit potentia et misericordia hujus divinae Matris in suis devotis adjuvandis. Ideoque insinuet ut in communi cum familia quotidie recitent quinque decades rosarii, ut sabbato jejunent, et celebrent novenas in festivitatibus nostrae Dominae, quas ipse ab altari annuntiabit, quotiescumque illae incident.

Saepe inculcet devotionem erga Deiparam,

et pias exercitationes.

Valde laudabile esset, si in sabbato ille conciunculam faceret de B. Virgine, semper narrando aliquod exemplum, et semel in anno celebrando novenam aliquam solemnem nostrae Dominae cum sermone et expositione SS. Sacramenti; et ad hoc uti posset inter caeteros illo libro, quem ego ad hunc finem typis dedi, cui titulus: *Glorie di Maria,* ubi congestas reperiet

materias et exempla. — Felix ille parochus qui suos parochianos fervidos tenet in Beatissimae Virginis devotione; nam illi cum ejusdem Virginis auxilio vitam morigeratam ducent, et ipse in vitae exitu ipsam fidelem et potentem advocatam habebit.

Saepe concionetur de precatione,

Denique insinuet ante omnia, ut assuescant saepius se Deo commendare, ab eo sanctam perseverantiam per merita Jesu Christi et Mariae postulantes. Saepius quoque praedicet, gratias et praecipue perseverantiae donum non concedi nisi petentibus: *Petite et accipietis* [Joan., XVI, 24]. Notamque saepe faciat illam promissionem Jesu Christi, quidquid a Patre postulabimus in nomine ejus, id omne Patrem daturum nobis: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis* (Joan., XVI, 23). — Insinuet etiam cum fervore orationis mentalis usum, et curet in ecclesia cum populo quotidie, aut saltem diebus festivis, ut illa fiat; docendo etiam modum, quem domi in ea facienda tenere possunt; ideoque hic subjungitur sequens instructio, ubi exponitur necessitas et modus practicus orationis mentalis

et de oratione mentali.

§ III. – *Brevis praxis orationis mentalis.*

Sine oratione mentali, peccatum regnat.

217. - Non est dubitandum quin ex considerationis veritatum aeternarum defectu mundus peccatis scateat et infernus animabus repleatur. *Desolatione desolata*

est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde (Jerem., XII, 11). Et contra, ait Spiritus Sanctus, eum qui saepe mortem, judicium et aeternitatem memoratur, a peccatis liberari: *Memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis* (Eccli., VII, 40). Quidam auctor dicit, quod, si a damnatis sciscitaretur: *Cur vos in inferno estis?* major eorum pars responderet: *Nos hic sumus quia infernum non cogitavimus.* Ait S. Vincentius a Paulo quod, si peccator missionem aut exercitia spiritualia audiret et non converteretur, miraculo id attribuendum esset [a]. Nam in oratione mentali Deus est qui loquitur: *Ducam eam in solitudinem et loquar ad cor ejus* (Oseae, II, 14). Deus utique omni concionatore melius loquitur.

Cum oratione mentali, status gratiae.

Omnes Sancti per orationem mentalem sancti facti sunt; et experientia scimus quod, qui orationi mentali dant operam, difficulter in peccata mortalia decidunt, et si forte aliquando in ea labuntur, orationi insistendo statim resipiscunt et ad Deum redeunt. Oratio mentalis et peccatum una simul consistere nequeunt. Ajebat quidam servus Dei, quod multi recitant rosarium, officium Virginis Mariae, jejunant et in peccatis vivere pergunt; sed qui oratio-

---

217. – [a] Ubinam hoc dictum S. Vincentii a Paulo reperiatur, nescimus. In ejus Vita ab Abelly conscripta, *lib. 2, cap. 4, sez. 1, in f.* (edit. ital., Romae, 1847) legimus S. Vincentium

nem non intermittit, impossibile est, ut in Dei offensa vitam prosequatur ducere. Aut enim orationem omittet, aut a peccatis cessabit. Sed si orationem non omittet, non solum peccata relinquet, sed a creaturis amorem suum removebit et ad Deum convertet. *In meditatione mea exardescet ignis* (Ps. xxxvm, 4). Oratio est fornax, ubi animae accenduntur divino amore.

Locus aptior orationi.

218. - Loquendo de *loco,* ubi oratio facienda sit, aptior quidem est ecclesia. Sed illis qui illuc ire aut ibi morari nequeunt, quisque locus erit orationi aptus, sive sint domi sive in agris. Etiam iter et labor orationi non disconveniunt, cum etiam tunc possit mens in Deum elevari. Quot rusticulae, cum eis nihil temporis nec loci supersit, laborando et iter agendo suam faciunt orationem. Quaerenti enim Deum in omni loco et in omni tempore inveniri ille se facit.

Tempus orationis.

219. - Quoad *tempus,* aptius erit tempus matutinum. Bonum non habebunt exitum quae in die fiunt, quum mane orationem suam quis facere neglexit. Orationi proprie bis in die vacare oporteret, mane et vesperi; sed cum vespere commoditas non est, fiat saltem mane. Ajebat Ven. Ca-

---

dixisse, loquendo de exercitiis spiritualibus: « Si peccatores hoc remedio non emendantur, solum miraculum potest eos ad meliorem frugem reducere ».

rolus Carafa, Piorum Operariorum fundator, unum actum amoris, cum animi fervore, mane in oratione factum, sufficere ad retinendam animam in suo fervore per totum diem.

Ejus duratio.

Quoad autem tempus, quod in oratione insumendum erit, parochus aut confessarius pro sua prudentia se dirigat. Certum est, ut ad perfectionis gradum sublimem perveniatur, mediae horae spatium non esse sufficiens. Caeterum satis erit hoc tempus pro incipientibus; quos vero sedulo moneat, ne orationem omittant, cum tempus desolationis advenerit. Observetur, quod dictum est *n. 125.*

Orationis methodus:

Sed progrediamur ad *modum practicum* orationis, quem docere debet. — Oratio tribus constat partibus: praeparatione, meditatione et conclusione.

Praeparatio

In *praeparatione* tres continentur actus quibus se mens exercere debet: *fidei* nempe per praesentiam Dei, *humilitatis* et *supplicationis* divini luminis: dicendo: 1°. *Deus meus, credo te mihi esse praesentem, et in mei nihili abysso demersus, majestatem tuam adoro.* — 2°. *Domine, propter peccata mea nunc ego in inferno cruciandus essem. Me poenitet offendisse te. Per pietatem tuam mihi parce!* — 3°. *Pater aeterne, propter Jesum et Mariam, praebe mihi lucem tuam in hac oratione, ut ab ea fructum percipiam!* Deinde di-

Ven. Carafa, in Vita ejus a Gisolfi descriptâ, cap. 32, v. med.

catur semel salutatio angelica ad Mariam Sanctissimam, ut ipsa hanc impetret lucem, et semel *Gloria Patri* ad S. Joseph, ad Angelum Custodem et ad Sanctum Patronum. — Hi actus fiant cum animi attentione, sed breviter, et statim progrediatur ad meditationem.

Meditatio quae constat:

220. - Circa *meditationem* juvat, illum qui legere scit, uti aliquo libro, sistendo ubi sentiat animum suum moveri. Ait S. Franciscus Salesius, in hac re debere nos apes imitari, quae tamdiu immorantur uni flori usquedum totum mel extraxerint,

1°. Ex consideratione mentis.

et postea ad alium meant. Qui autem legere nescit, meditetur novissima, Dei beneficia, et ante omnia vitam et passionem Jesu Christi: haec, ait S. Franciscus Salesius, nobis debet esse nostra meditatio ordinaria. Oh quam excellens liber est passio Christi animabus devotis! Ibi melius quam in quolibet libro percipitur peccati malitia et Dei amor erga hominem. Quaedam imago Redemptoris semel quondam allocuta est Ven. Fratrem Bernardum a Corlione, qui ab illa scire petiit, an vellet, ut ipse legere disceret: et Crucifixus respondit: *Quid tua legere refert? Quid tibi libri? Ego sum liber tuus, hic tibi sufficit* [a].

S. Franc. Sales., Tr. de l'Amour de Dieu, l. 6, chap. 2; Introd. à la vie dév., part. 2, chap. 5. — *S. Franc. Sales.*, Introd. à la vie dév., part 2, chap. 1, init.; Entretiens spirit., entr. 18, v. f.

---

220. - [a] Ita revera legitur in Vita B. Bernardi a Corlione, exarata a Gabriele de Mo-

221. - Oportet autem advertere, orationis mentalis profectum non solum nec tam consistere in meditatione, quam in affectibus faciendis, in supplicando et in sibi proponendis agendis: et hi sunt tres meditationis fructus, ut supra innui *n. 123.*

2°. Ex affectibus voluntatis.

Igitur, postquam aliquam aeternam veritatem quis meditatus erit, et post quam Deus cor ejus allocutus fuerit, oportet ut ipse suo corde Deum alloquatur, eliciendo affectus, ut sunt actus fidei aut actionis gratiarum, adorationis, laudis, humilitatis, et prae ceteris amoris et contritionis, qui etiam est actus amoris.

Actus eliciendi.

Speciatim actus amoris.

Amor est illa catena aurea, quae adstringit animam cum Deo. Quilibet actus amoris est thesaurus, per quem certi efficimur de Dei amicitia: *Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei* (Sap., VII, 14). *Ego diligentes me diligo* (Prov., VIII, 17). *Qui ... diligit me, diligetur a Patre*

---

digliana, *cap. 12, init.* (edit. Rom., 1768). An autem hoc factum sit authenticum, sane est dubitandum, si conferatur ejusdem Vita, a Joanne Baptista de Milano conscripta (edit. Mediolan., 1761); nam hic auctor aliqua refert quae prorsus discrepant. Narrat enim, *lib. 1, cap. 1, v. med.*, Beatum, annis undecim natum, magno cum ardore Vitas Sanctorum *legisse*, et, *lib. 2, cap. 10, init.*, eumdem religionem ingressum, propria manu quamdam *scripsisse* revelationem de poenis inferni ipsi factam.

meo (Joan., XIV, 21). *Charitas operit multitudinem peccatorum* (I Petr., IV, 8). Observetur id, quod in Opere morali dictum est circa hoc, *Lib. VI, n. 442.* Venerabili sorori Mariae Crucifixae visa fuit ingens quaedam flamma, in quam, cum projectae fuissent quaedam paleae, statim visae fuerunt consumi: et hac visione ei ostensum fuit, quod per unum actum amoris auferantur atque consumantur in anima omnes culpae commissae. Accedit id quod docet S. Thomas, nempe, quemlibet actum amoris mereri unum gradum gloriae aeternae. *Quilibet actus charitatis meretur vitam aeternam.*

Diversi actus amoris.

Actus autem charitatis sunt dicere: *Deus meus, super omnia te aestimo. Te diligo ex toto corde. Cupio te ab omnibus diligi.* Aut se totum divinae voluntati committere, dicendo: *Domine, fac ut cognoscam, quod tibi de me placet fieri! nam promptus sum totum exsequi.* Aut se ita offerat Deo, quin sibi aliquid reservet, dicendo: *Ecce me! De me et de iis quae ad me pertinent, dispone pro tua voluntate!* Et hi actus oblationis sunt actus amoris, qui valde sunt Deo chari; propterea S. Theresia quinquagies quolibet die se Deo offerebat [a]. Sed inter alios

Ven. Maria Crucif., Girolamo Turano, Vita e virtù della Ven. Suor Maria Crocifissa, dell'Ord. di S. Bened., nel Monastero di Palma, lib. 1, cap. 10, in f. (edit. Venet. 1709). — *S. Thom.*, 2ª 2ae, qu. 24, art. 6, ad 1; et 1ª 2ae, qu. 114, art. 7, ad 3.

---

221. – [a] Cfr. supra, notam *a* ad *n. 166.*

praestantius erit dicere: *Gaudeo, Deus meus, quod es qui es; quod es summum bonum nullius indigens, etc.*

Monitum pro oratione supernaturali.

Cum autem anima cognosceret se supernaturali sive infusa recollectione elevatam (ut explicatum est *n. 133*), tunc non debet ipsa niti ad alios actus faciendos, praeter illos ad quos sentit se a Deo suaviter trahi; cum debeat tunc animo amabiliter intento attendere ad id quod Deus in se operatur: alioquin obstaculo posset esse divinae operationi.

Interdum omittatur consideratio.

Insuper notetur, ut advertit S. Franciscus Salesius, quod, si unquam Spiritus sancti afflatu mens nostra ad aliquem bonum affectum ante considerationem concitata fuerit, tunc, posthabita consideratione, locus dandus est affectibus; nam consideratio ad id deservit, ut affectus concitentur: quare obtento fine medium derelinquendum est.

3°. Ex precatione.

222. - Item summopere juvat, petitiones in oratione repetere, cum humilitate et fiducia exposcendo a Deo suum ipsius lumen, peccatorum remissionem, perseverantiam, bonam mortem, paradisum, et in primis donum sui sancti amoris. Hortabatur S. Franciscus Salesius, inter caeteras gratias postulandam esse cum animi vehementiori fervore divini amoris gratiam, quia, ajebat, obtento amore omnes

Imprimis petenda divini amoris gratia.

S. Franc. Sales., Introd. à la vie dév., part. 2, chap. 8. *S. Franc. Sales.*, cfr. Tr. de l'Amour de Dieu, l. 11, chap. 4, 8, 9, 13.

reliquae gratiae obtinentur. Igitur sufficiens erit animae, si propter spiritus desolationem, in qua reperiretur, aliud facere non posset, sufficiens, dico, ei erit, ut repetat hanc Davidis petitionem: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, adjuva me, festina mihi auxiliari!* Dicebat Vener. Pater Paulus Segneri, se experientia didicisse, nullum aliud exercitium esse animabus utilius in meditatione, quam iterum atque iterum petere in nomine sive per merita Jesu Christi, qui nobis illam magnam jucundamque promissionem fecit, ut superius dictum est: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.*

4°. Ex propositis efformandis.

223. - Item expedit, in oratione, saltem in ipsius fine, aliquid sibi proponere, non solum in genere, ut evitare omnem culpam deliberatam, etiam levem, et se totum Deo committere; sed etiam in particulari, ut est accuratius evitare aliquem defectum, in quem saepius quis offenderit, aut vigilantius attendere ad aliquam virtutem circa quam frequentiores habeat occasiones se exercendi, ut tolerandi alicujus molestias, tali superiori aut tali regulae diligentius obediendi, et majus studium adhibendi ut in tali et tali re desideria sua cohibeat; et ab oratione non discedendum, nisi aliquid in particulari sibi proposuerit.

Segneri, cfr. Manna dell'anima, dichiaraz. dell'opera, in med. (edit. Venet. 1742); et Sentimenti avuti nell'oraz., n. 14 (edit. Mediol. 1847).

Conclusio orationis.

224. - Demum *conclusio* orationis tribus actibus terminatur: 1°. Gratiae Deo aguntur de omnibus illuminationibus, quae in meditatione acceptae sunt. — 2°. Proponatur, omnes deliberationes factas fideliter observare. — 3°. Oretur aeternus Pater, ut propter Jesum et Mariam auxilium suum praebeat ad fideliter exsequendum quod ei sponsum est. Et in fine orans commendet Deo animas purgatorii, praelatos Ecclesiae, peccatores et omnes sibi conjunctos, amicos, benefactores, recitando semel *Pater* et *Ave*, quae sunt omnium precum, quas a Christo et Ecclesia docti sumus, utilissimae.

Quomodo servetur fervor post orationem.

225. - Antequam tamen ab oratione exeatur, oportet (ut ait S. Franciscus Salesius): 1°. Colligere fasciculum florum ut totum diem ille olfiat, nimirum seligere prae ceteris unam vel alteram rem, in qua anima magis se moveri sensit, ut reliquo die illam recogitet. — 2°. Oportet operam dare ut quis statim exsecutioni mandet resolutiones factas tam in parvi quam magni momenti occasionibus, quae nobis occurrent: ex. gr., superet cum mansuetudine molestias quae sibi inferuntur ab aliquo in se ira succenso; aut ut se mortificet in visu, auditu, in loquendo. — Et praecipue refert ut cum silentio, quantum possibile est, conservet sensum piorum illorum animi affectuum,

S. Franc. Sales., Introduct. à la vie dév., part. 2, chap. 7 et 8.

quos in oratione Deus ei communicavit; alioquin si statim ad actiones externas et ad inutiles sermones divertet, illico fervor ille devotionis in oratione conceptus tepescet et irritus reddetur.

In aridi-tate anima non cesset ab oratione.

226. - Prae caeteris denique director suum poenitentem sedulo admoneat, ne orationem intermittat, neque ab illa aliquid temporis detrahat, praecipue in ariditatis tempore, et numquam turbetur, licet nimis et diu se cognosceret anima in ariditate positam ac omni devotionis fervore carentem. Quot aulici ajebat S. Franciscus Salesius, eunt suum principem honoratum, et contenti sunt, si dumtaxat ab eo aspecti sunt! Ad orationem nos pergimus, ut obsequium praestemus Deo et ei obsecundemus. Si ipsi lubet nos alloqui et suis consolationibus nobis favere, de tanta gratia gratias ei rependamus; sin minus, sufficiens erit nobis, ejus divinae praesentiae adesse, aequo animo eum adorando et nostras necessitates ei exponendo; et si tunc Dominus nobiscum non loquetur, utique acceptabit nostram attentionem et nostram fidelitatem, et pro nostra in eum fiducia nostras petitiones exaudiet.

S. Franc. Sales., Introd. à la vie dév., part. 2, chap. 9.

CAPUT XI.

De assistentia erga moribundos [a].

Assistere moribundis opus Deo gratissimum,

227. - Non est charitatis opus magis Deo acceptum, magisque ad animarum salutem conducens, quam in extremo vitae periculo positos ad sancte moriendum adjuvare; nam tempore mortis, a qua uniuscujusque aeterna vita pendet, inferni vires fortiores sunt, infirmorum vero debiliores. Deus, ut manifestaret quam gratam habeat assistentiam moribundis praestitam, multoties S. Philippo Nerio ostendit angelos religiosis infirmorum ministris verba suppeditantes.

quod omnes sacerdotes,

228. - Nec id parochorum tantum munus est, ad quos animarum cura ex officio pertinet, sed omnium etiam sacerdotum. De parochis tamen Rituale Romanum praesertim loquens ait, praecipuam illorum muneris partem esse aegrotantium curam habere. Quapropter vult ut ipsi, sta-

et praesertim parochi praestare debent.

S. Philip. Ner., in ejus Vita a Bacci descripta, lib. 1, cap. 6, in f. — *Rit. Rom.*, de Visitat. et cura infirmorum, init.

---

227. - [a] Hoc caput a S. Doctore postea assumptum est in *Hom. Apost.*, *Append. 2*, paucis quibusdam mutatis circa modum dicendi. Et cfr. supra, notam *a* ad *n. 172*.

tim ac aliquem ex suis parochianis aegrotare intelligunt, non exspectent ut infirmus parochum arcessat, sed ipse parochus ultro eum invisere curet; idque non semel tantum sed frequentius, si infirmum etiam spiritu aegrotare advertit. Quod si legitime sit impeditus, id saltem praestandum providebit per alium sacerdotem, modo hic sit pius et prudens. Quidam enim sacerdotes hoc munus exercendo magis quam utilitati damno esse solent, tam infirmis quam sibi et infirmorum domesticis, quorum profectum sacerdos assistens etiam respicere debet. Monet insuper Rituale, ut, si sacerdos forte deesset, id parochus praestandum curet saltem per aliquem laicum pium et christiana charitate praeditum, qui sanctis verbis infirmo praesto sit.

Quid, si parochus sit impeditus.

§ I. - *Monita ad sacerdotem assistentem.*

229. - I°. Sacerdos clam procuret a medico scire an infirmitas sit mortalis. Dico : *clam ;* quia detestabilis usus medicorum est aegrotos decipere, ne eos et propinquos contristent, ac si infirmis obligationem intimare confessionis (quam cognito periculo, illis imponere debent), idem sit ac mortem denuntiare.

Sacerdos clam roget medicum de morbi gravitate.

230. - II°. A conjunctis, amicis, necnon ab ipsomet aegroto ejus naturam, indolem et defectus perquirat ; item quibus indulserit passionibus, et praesertim si ad

Inquirat de indole moribundi.

aliquam bonorum aut famae restitutionem teneatur; si odium aut pravam habuerit amicitiam; ut omnibus opportunum praebere possit remedium. — Caveat memorare infirmo personas odio habitas aut impure dilectas, si ad hoc ex necessitate non obstringatur. Vulneratos, postquam quidquid ad remissionem pertinet provisum fuerit, ne interroget, quis illos, qua de causa vel quomodo laeserit; et si infirmus de hoc loquitur, sermonem ad aliud divertere curet. Et ita etiam, si necessitas non urgeat, de litibus, filiis, bonis aliisque rebus impertinentibus ne verbum quidem faciat.

Prudenter illum alloquatur.

231. - III°. Post igitur quam morbum periculosum esse deprehenderit, in principio non alloquatur infirmum de confessione, sed tantum eum de infirmitate, doloribus, et quomodo valeat, benigne interroget. Hortetur deinde, ut se Dei voluntati conformet utque suos cum Christo in cruce languente dolores conjungat, necnon ut eos pro peccatorum satisfactione patienter ferat. Et sic paulatim, qua par est prudentia, illum, tempus a quo confessus sit interrogando, ad confessionem inducat. Moneat ut omnem suam spem in Deo ponat, qui potens est ipsum in pristinam, si velit, reducere sanitatem. At, eodem tempore, sensim efficiat ut aegrotus suae infirmitatis periculum agnoscat. Praesertim advertat ne ille omnino fidem praebeat medicis et propinquis, qui

Paulatim confessionem consulat.

forte morbi gravitatem ei celabunt, ne ipsum moerore afficiant. Dicat sapientis esse praevidere futura. Hortetur ut, dum mens valet, confessionem faciat, quae corporis saluti, si animae expedierit, etiam proderit. Refert Belluacensis de quodam moribundo, quod statim ac ipse sua confessus fuerat peccata, e strato incolumis surrexerit. Pariter Cantipratensis enarrat, quod quidam eques, ubi multa non profuerunt medicamina, confessionis virtute statim convaluerit [a].

Nil intentatum relinquat ut eum adducat.

232. - Si tamen aegrotus dilationem quaerit, et periculum mortis, lethargi vel delirii imminens non est, poterit ei indulgere. Curet tamen, ut illi determinet tempus, puta vesperarum vel diem crastinum confessioni explendae. Si tamen periculum imminens est, ipsum cum D. Augustino moneat, quod Deus non promiserit peccatores exspectare, sed tantum parcere eis, si poenitentiam agant: *Crastinum non promisit, fortasse dabit, fortasse non dabit* [a]. Quod si adhuc infirmus nec etiam

---

231. - [a] Haec facta non potuimus invenire nec apud Vincentium Belluacensem, nec apud Thomam Cantipratensem. Ceterum, quidquid sit de illorum authenticitate, duo exempla omnino similia et certe authentica legi possunt in Vita S. Philippi Nerii, a Bacci conscripta, *lib.5, part. 2,* § *Miracoli con mezzi diversi.*

232. - [a] En verba S. Augustini: « Cras, inquis, bene vivam. Indulgentiam tibi Deus promisit; crastinum diem tibi nemo promi-

per haec monita ad confessionem adduci possit, sacerdos nunquam eum deserat, sed quandoque terroris, quandoque fiduciae argumentis curet ipsum expergefacere; et provideat ut tam privatae quam publicae, pro hujus miseri salute, preces ad Deum adhibeantur.

Eum hortetur ad testamentum conficiendum.

233. - IV°. Si morbus increverit, infirmum hortetur ut de suis domesticis rebus opportune disponat. Id enim expedit pro familiae pace, et eo magis, si opus sit pro illius conscientiae levamine. In hoc tamen sacerdos sedulo caveat, ne ipse in aliquam lucri notam incidat. Si autem aegrotus fratres vel sorores indigentes habeat, moneat ipsum sub gravi obligatione teneri illis bona sua relinquere, saltem quod ad eorum necessitatem sublevandam sufficiat. Haec tamen gravis obligatio non videtur urgere pro remotioribus propinquis. Observa, quod dictum est in Opere, *Lib. III, n. 946*. Si vero aegrotus vult pro sua anima aliquid testari, ipsum moneat ne onus illud haeredibus imponat; quia experientia docet legatis piis pene nullis satisfieri. Sed potius hortetur ut aliquod corpus assignet vel pecuniae summam ad sacrificia aut aliam piam operam persolvendam. Caveat sacerdos ne consulat infirmis quidquid aliis praejudicio

---

sit ». *Enarr. in ps. 101, serm. 1, n. 10;* Migne, tom. 37, col. 1301. Cfr. etiam *Enarr. in Ps. 102, n. 16;* Migne, tom. 37, col. 1330.

esse potest, cum Christi ministros non deceat aliorum odium sibi commovere.

Actus christianos suggerat,

234. - V°. Cum rudibus, dum actus christianos eis suggerit, italico, imo vernaculo, semper loquatur sermone. Cum litteratis contra, comioribus verbis, et aliquoties etiam latinis ex Scriptura excerptis, sed brevibus sententiolis utatur. Monet Rituale ne sacerdos nimis loquendo et crebris sententiis, ut aliqui solent, infirmo potius caput obtundat quam adjuvet. Pater Recupito, e Societate Jesu, de seipso refert, morti proximum, quidquid ei dicebatur, non intellexisse, sed tantum quoddam molestum murmur; ita ut, ne magis laederent, coactus rogaverit, ut aliquam verbis moram interponerent.

sed sapienter.

Curet ut sanctae imagines juxta infirmum apponantur;

235. - VI°. Praeter parvas Christi Domini crucifixi Beataeque Virginis imagines, quas juxta infirmum apponi curaverit, si fieri potest, etiam ob oculos ejus collocari faciat imagines Deiparae et Redemptoris majoris molis, ut sic aegrotus, quocumque se vertat, eas cernere possit et illis se commendare.

ut omnis occasio peccati amoveatur.

236. - VII°. Curae ei etiam sit, ut ab infirmi cubiculo periculosa objecta removeantur, veluti arma, imagines parum honestae, et praesertim personae, quae aliquo modo occasionem peccati prae-

Rit. Rom., De visitatione et cura infirmor., v. *Proponet.* — *Recup.,* De Signis praedestinationis, tr. 2, de numero praedestinatorum, cap. 7, num. 29, in f. (edit. Neapol., 1643).

bere possint; et istae non solum a cubiculo, sed a tota domo expelli debent. Et dum infirmus agoniae proximus videtur esse, sacerdos omnes ab ejus cubiculo depellat, praeter unum aut duos tantum, qui ipsi, dum oportet, praesto sint. Etiam prohibeat, in aegroti cubiculum propinquiores cognatos ingredi, qui aliquam passionem excitare possent.

§ II. - *Remedia adversus tentationes.*

Remedia generalia contra tentationes.

237. - Praecipua contra tentationes remedia sunt, Jesu ac Mariae sanctissima nomina saepius invocare et crucis signaculo se munire. Pro aliquibus tamen specialibus daemonis insidiis quaedam hic annotare expedit.

Remedia particularia contra fidei tentationes:

238. - Et I°. *Adversus fidei tentationes.* — Ab hac terribili tentatione praesertim agitantur qui, cum perditam egerint vitam, sibi suoque judicio nimis adhaeserunt; praecipue si viri eruditi fuerint.

Elicere generatim actum fidei.

Hi sedulo monendi sunt ut, si daemon aliquod eis circa fidem dubium aut subtilitatem suggerat, statim constanti animo tantum generatim respondeant: *Ego credo, quod sancta mater Ecclesia credit, quae veritatem credit et confitetur.* Horteturque sacerdos infirmum ut maximas Deo gratias agat, quod ipsum in Ecclesiae sinum ab incunabulis accipere dignatus sit; ideoque in ipsa fide usque ad extremum vitae perseverare velle pro-

Mentem alio divertere.

fiteatur. Praecipuus tamen modus et utilior ad hujusmodi tentationes repellendas erit, mentem alio divertere, aliosque varios elicere actus, nempe contritionis, spei, charitatis erga Deum et similia. De quodam doctore Bellarminus refert, quod hic, dum in morte cum daemone disserere de quodam fidei articulo voluerit, deceptus succubuit et mortuus est [a].

Quandoque motiva credibilitatis considerare.

239. - Si tentatio tamen pergit vexare, ostendat infirmo, quod nostrae fidei (per se sanctae et intemeratae, a pauperibus piscatoribus per totum orbem diffusae, tot miraculis ac tot millium martyrum sanguine qui vitam suam pro ipsa immolaverunt, confirmatae) argumenta luce clariora sunt et manifeste illam veram esse patefaciunt, licet res quas ipsa docet, nunc per speculum in aenigmate videamus; nam si mysteria, de quibus nos instituit, essent evidentia, ubi esset meritum fidei? Quae ideo fides dicitur, quia res quas docet, obscurae sunt et non apparentes. Hinc dictum fuit: *Beati qui non viderunt et crediderunt* (Joan., xx, 29).

240. - II°. *Adversus tentationem desperationis.* — Haec est praecipua tentatio,

Bellarm., de Arte bene moriendi, lib. 2, cap. 9 (edit. Rom. 1620).

---

238. - [a] Bellarminus, *loc. cit.*, hoc exemplum refert ex Petro Barocio « episcopo Patavino qui scripsit libros tres de ratione bene moriendi ».

qua infernus vehementius aegrotos impetit. Unde illis de divina justitia, de damnatorum poenis loqui, eorumque patrata scelera exaggerare, sacerdos caveat; sed potius ipsis fiduciae in misericordia Dei, Salvatoris passione, divinis promissis et Dei Matris intercessione argumenta insinuentur.

Remedia contra tentationes desperationis:

Insinuentur argumenta fiduciae:

241. - *Primum* igitur nostrae spei *motivum* est divina misericordia, dum Deus vocatur et vere est *pater misericordiarum* (II Cor., I, 3). Ipse occurrit etiam non quaerentibus se: *Invenerunt, qui non quaesierunt me* (Is., LXV, 1). Magis Deus cupit nos salvos facere, quam nos salutem optamus. Quare ipse merito de illis queritur, quos etiam fugientes amplexari desiderat, ut ait D. Bernardus: *Amplecti quaerit, a quibus desertum esse se queritur* [a]. Ipse est totus pronus ad ignoscendum: *Multus est ad ignoscendum* (Is., LV, 7). Protestatur se nolle mortem peccatoris: *Nolo mortem impii, sed ut convertatur et vivat* (Ezech., XXXIII, 11). Dicit quod, cum peccator sua detestatur peccata, ipse eorum memoriam amittit: *Si ... impius egerit poenitentiam ..., omnium iniquitatum ejus ... non recordabor* (Ezech., XVIII, 21 et 22). Post haec divina testimonia, quis unquam de Dei misericordia dif-

1°. Misericordia Dei.

---

241. - [a] S. Bernardus hoc fere habet in *Tract. de interiori domo, cap. 21;* Migne, tom. 184, col. 529.

fidere poterit? Unus tantum doloris actus ad innumerabilia peccata delenda sufficit. Publicanus vix ingemendo dixit: *Propitius esto mihi peccatori!* et justificatus est [Luc., XVIII, 13]. Prodigus filius, statim ac ad patris pedes rediit, pater eum amplexus est [Luc., XV, 20]. David ut dixit: *Peccavi*, Nathan ei respondit: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum* (II Reg., XII, 13).

2°. Incarnatio et Passio Jesu Christi.

242. - *Secundum motivum* est passio Jesu Christi, qui non ad aliud quam peccatorum salutem in terram se descendisse protestatur: *Non ... veni vocare justos, sed peccatores* (Matth., IX, 13). Profitetur etiam, nullum a se abire pati: *Eum qui venit ad me non ejiciam foras* (Joan., VI, 37). Et apud Matthaeum (XVIII, 12) ait quod ipse est bonus ille pastor, qui dispersas oves quaerit, et si quam reperit, exsultat, eam amplectitur suisque humeris imponit: et videtur deinde hanc majori diligere affectu, prout se gessit cum S. Maria Aegyptiaca, B. Angela a Foligno, S. Margarita a Cortona aliisque poenitentibus. Qui igitur rectam habet voluntatem, timere non debet damnari a Domino, qui, ne damnaret nos, seipsum ad mortem crucis damnare non dubitavit.

S. Maria Aegypt., Acta SS., mense April., tom. 1, pag. 80 et seqq. — *B. Angela*, Acta SS., mense Jan., tom. 1, pag. 186 et seqq. — *S. Margar.*, Acta SS., mense Febr., tom. 3, pag. 305 et seqq.

3°. Divinae promissiones.

243. - *Tertium motivum* sunt divina promissa. Multis in locis Evangelii, petentibus divina promittitur gratia: *Petite et accipietis* (Joan., XVI, 24). *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis* (Joan., XVI, 23). Et hic non solum de justis, sed etiam de peccatoribus sermo fit, juxta textum Matthaei: *Omnis ... qui petit, accipit* (Matth., VII, 8). Satis igitur est gratias a Deo petere ad salutem, ut certe obtineantur. *Bonus est Dominus ... animae quaerenti illum* (Thr., III, 25).

4°. Intercessio Sanctorum et praesertim Deiparae.

244. - *Quartum motivum* est Sanctorum intercessio et praesertim Deiparae, quam vult Deus ut nos cum tota Ecclesia salutemus nostrum refugium, vitam et spem nostram, ac dicamus: *Refugium peccatorum, ora pro nobis: vita, spes nostra, salve!* Unde merito ipsa B. Virgo appellatur a Blosio: *Spes desperantium,* et a S. Ephrem: *Adjutrix destitutorum.* Eadem Dei Mater B. Birgittae revelavit, quod, sicut aliqua mater videns filium inter enses suorum hostium versantem, animosa in tutelam suam illum suscipit; ita ipsa curat devotos suos tutari, dum a daemonibus vexantur eique se commendant. Insuper dixit quod cum accedit ad

Blosius, Consolatio pusillanimium, cap. 35, num. 3 (edit. Antverp. 1632). — *S. Ephr.,* Sermo de laud. B. M. V., post init. (edit. lat. Venet. 1755). — *S. Birgitta,* cfr. Revel. extravag., cap. 89 (edit. Rom. 1628). — *S. Birgitta,* Revel., lib. 2, cap. 23, init.

eam peccator, ipsa non ejus merita discutit, sed cum quali intentione veniat, attendit. Et Deus ipse B. Catharinae Senensi revelavit, Mariae suae filiae concessisse, quod quivis peccator ad eam recurrens nullo modo possit a daemone rapi.

Remedia contra tentationem vanae gloriae.

245. - III°. *Adversus tentationem vanae gloriae.* — D. Bernardus ait, quod vana gloria est quaedam sagitta, quae *leviter penetrat ... sed ... non leve infligit vulnus ;* praesertim si persona timoratae sit conscientiae. Si igitur sacerdos unquam adverteret, moribundum nimis se reputare securum de sua salute, quia nimis suis operibus fidit, ei dicat quod peccata solummodo nostra sunt, omnia autem bona a Deo recepimus, ex illo: *Quid ... habes, quod non accepisti?* (I Cor., IV, 7). Et cum certum sit, nullum suae salutis aeternae divinaeque gratiae infallibilem certitudinem habere posse (*Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit.* Eccle., IX, 1); ideo quisque semper pavere debet, et cum metu et tremore salutem suam operari, ut ait Apostolus (Philipp., II, 12).

Contra tentationem impatientiae.

246. - IV°. *Adversus tentationem impatientiae.* — Si infirmus ex morbi cruciatibus impatientia afficitur, huic ostendatur, quanta martyres pro Christi nomine tormenta sint passi: vivi excoriati, adusti,

S. Cathar,. Dialogo (trattato della divina Provvidenza), cap. 139 (edit. Senen. 1707). — *S. Bern.*, in Ps. *Qui habitat*, serm. 6, n. 3; Migne, Patr. Lat., tom. 183, col. 198.

trucidati. Et praesertim ei ob oculos ponantur omnia, quae innocens Jesus propter nostrum amorem est perpessus.

Exemplum martyrum et Jesu Christi.

Dicatur aegroto, quod infirmitatis dolores vitari nequeunt; unde, si ipse invitus eos patitur, male nunc et in altera vita se habebit; si autem libenti animo pro Deo acceptet, non solum hic a morbi poena levabitur, sed ibi minus purgatorii tormenta luet, magisque postea in coelo remunerabitur: *Tristitia vestra vertetur in gaudium* (Joan., XVI, 20). Moneatur quod extremae vitae cruciatus nostram complent aeternam coronam: quoniam, ut S. Bonaventura dicit, poenas patienter tolerare aliis cunctis operibus perfectius opus est [a], juxta illud Jacobi: *Patientia... opus perfectum habet* (Jac., I, 4). Et ita Deus suos in hac vita amicos tractat, dum crux est nostrae praedestinationis securius signum. B. Clara per 28 annos doloribus vexata vitam duxit. S. Lidvina per 38 annos semper infirmitatum pondus toleravit; et divina Mater quodam die B. Birgittae aegrotanti sic dixit: *Scis, quare tua infir-*

Dolores infirmitatis vitari nequeunt,

et complent aeternam coronam.

Pretium crucis.

S. Clara, Acta SS., mense Aug., tom. 2, pag. 763. — *S. Lidvina,* Acta SS. mense April., tom. 2, pag. 273 et 279. — *S. Birgit.,* Revelat extrav., cap. 67.

---

246. — [a] S. Bonaventura, *Opusc. 23, Legenda S. Francisci, cap. 14, n. 2.* dicit: « Omnia merita in patientia consummantur ». Cfr. etiam *Comment. in Evang. Luc., c. 21, vers. 19* et *Opusc. 11, Apologia pauperum, cap. 3, n. 7* (edit. Quaracchi).

mtas tam in longum abierit? Abiit, quia te Filius meus et ego nimis diligimus. Nos miseros viatores inter hujusmodi saeculi aerumnas Apostolus valde consolatur dicendo: *Momentaneum et leve tribulationis nostrae ... aeternum gloriae pondus operatur in nobis* (II Cor., IV, 17). Et alibi: *Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (Rom., VIII, 18).

Patientiam a Deo postulare.

247. - Et sic infirmo sedulo oportet suadere ut Dei voluntati conformetur, non solum si dolores patitur, sed etiam si medici errant, aut assistentes ipsius curam negligunt. Hinc crebro moneat illum ut a Deo patientiam expostulet.

Contra tentationem conquestionis, considerare miseriasvitae.

248. - V°. *Iis qui aegre ferunt mori tam immature* [a], ob oculos ponantur praesentis vitae miseriae, infirmitates, animi angores, necnon peccandi et damnationis pericula. Ideo sancti viri tam avide mortem exoptabant. S. Theresia ajebat: *Heu mihi, quia in omni vitae meae momento Deum amittere possum;* unde quoties horologium sonabat, toties valde gratulabatur, eo quod jam hora hujus periculi transacta esset [b]. Martyres sancti hilares

S. Theres., Cantiuncula *Vivo sin viver en mi*, vers. 11.

---

248. - [a] Textus italicus « in juventute ».

[b] S. Theresia, *Vita, cap. 36* (al. *40*) *v. f.*, sic loquitur: « Magno perfundor gaudio quoties horologium sonare sentio, mecum recogitans unam vitae horam effluxisse, ac pro-

ad patibula procedebant, ut citius hoc periculum effugerent et Deo fruerentur. Hinc dicitur in Apocalypsi (XIV, 13): *Beati mortui qui in Domino moriuntur ..... ut requiescant a laboribus suis.* In hac lacrymarum valle viatores sumus: *Non ... habemus hic manentem civitatem* (Hebr., XIII, 14). Unusquisque sive rex sive Pontifex, mortem subire debet.

249. - Hortetur infirmum ut Deo gratias agat, quia non permisit eum mori tempore quo erat in peccato; et quia nunc ipsum sacramentis munitum discedere disponit. Dicat, saltem mortem libenti animo excipiendam esse, quia evadimus tot leves culpas a quibus in hac vita immunes esse non possumus [a].

Sacerdos objectioni respondeat.

250. - Dicat aegroto: *Frater mi, oportet ut te conformes voluntati Dei, quia omnia disponit propter nostrum bonum. Quis scit, annon, si amplius viveres, animam perderes?* — Sed dicet infirmus: *Ego vivere optarem ad aliquam Deo de culpis meis satisfactionem praebendam et aliquid boni ante mortem peragendum, dum usque adhuc nihil egi.* — Respondeat sa-

---

inde me propius accessisse ad momentum videndi Deum ».

249. - [a] Sic vertendus est textus italicus: « Semper in hac vita culpis venialibus Deum offendimus. Unde, saltem ad vitandas illas culpas, mortem acceptare, immo expetere debemus ».

cerdos: *Fili, nulla poenitentia est Deo magis accepta, quam mortem in peccatorum expiationem libenter acceptare, nullusque actus perfectior est quam mortem accipere ad voluntatem Dei exsequendam.*

Remedia contra tentationem adhaesionis bonis;

251. - VI°. *Adversus tentationem adhaesionis bonis et propinquis.* — Eis quibus mori displicet, quia nimis adhaerent bonis, dicat confessarius, haec non esse vera bona, cum sint transeuntia et de brevi defectura, et si non deficiunt, potius animum angunt quam solantur.

et propinquis,

252. - Si autem affligitur infirmus propter uxorem, filios aut nepotes dilectos, quos relinquit, blande sic hortetur: *Fili mi, statutum est omnibus mori; omnes te ordine sequentur. Nunc tuae saluti consule et animam tuam salva, et sic pro ipsis in coelo orabis, unaque cum ipsis eris aliquando beatus in aeternum. Sed nunc quid dulcius quam proficisci ad manendum cum Jesu Christo, cum Regina coeli et omnibus sanctis.*

qui relinquuntur inopes.

253. - Si autem angitur, quia conjunctos suos relinquit inopes, ei dicat: *Audi, fili, si tu aeternam salutem assequeris, multo melius de coelo quam de terra tuis opem ferre poteris. Sed ne dubites, quia Deus, qui volatilia pascit, non omittet eis providere. Si tu illos amas, Deus plus te diligit.*

Remedia contra tentationem odii:

VII°. *Adversus tentationem odii et vindictae.* — Si quis propter aliquam acceptam offensam odio tenetur: 1° Ipsi intimetur

divinum praeceptum: *Diligite inimicos vestros* [Luc., VI, 27]. Praeceptum.

2°. Dicatur ei quod, qui non dimittit, nec veniam sperare possit a Deo, qui dicit: *Foris canes!* (Apoc., XXII, 15). Canes, vindicum symbolum, repelluntur a coelo. E converso Deus veniam certam promittit illi peccatori qui veniam dat offensori suo ex illo: *Dimittite et dimittemini* (Luc., VI, 37). Conditio veniae.

3°. Subdat quod, si inimicus injuste laeserit ipsum, quanto injustius ipse Deum? Quamobrem, si ipse petit a Deo, ut sibi ignoscat, quanto magis proximo ipse ignoscere debet? *Sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos* (Col., III, 13). Injuriae erga Deum.

Ultimo ostendat eidem, quam gratam rem Deo exhibeat, qui injurias dimittit. S. Joannes Gualbertus, postquam fratricidae pepercit, ecclesiam ingrediens imaginemque Crucifixi salutans, vidit Redemptorem erga se caput inclinare, ac si propter veniam datam ipsi gratias ageret. S. Jacobus ante mortem amplexatus est eum, qui ipsum accusaverat. S. Stephanus oravit pro eis, qui eum lapidabant [Act., VII, 59]. S. Ludovicus, Galliae rex, apud se coenare fecit hunc, qui sibi mortem fuerat molitus. S. Ambrosius per multum tempus cuidam suo proditori alimenta sub- Res Deo grata. Exemplum Sanctorum.

S. Joan. Gualb., Acta SS., mense Julio, tom. 3, pag. 328. — *S. Jacob. Major. Apost.,* Acta SS., mense Julio, tom. 6, pag. 9. — *S. Ludov.,* Acta SS., mense Augusto, tom. 5, pag. 683.

ministravit. Et praecipue primum exemplum de hoc praestitit Dominus noster Jesus Christus qui, in cruce positus, pro persecutoribus et maledicentibus sibi Patrem exoravit [Luc., XXIII, 34].

§ III. — *Varia motiva et affectus aegrotis suggerenda.*

Motiva fiduciae.

254. — 1°. Motiva fiduciae. — De his supra (in § II) jam locuti sumus. Illis possunt sequentes adjungi ex Scriptura: *Nullus speravit in Domino et confusus est* (Eccli., II, 11). *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (I Joan., II, 2). Jesus Christus ad hoc mortem subiit ut nobis veniam criminum obtineret. *Pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* (Rom., VIII, 32). Quomodo igitur Deus remissionem nobis negabit, qui nobis proprium dedit Filium?

Affectus fiduciae.

255. — Affectus fiduciae: *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo?* (Ps. XXVI, 1). — *In manus tuas commendo spiritum meum, redemisti me, Domine, Deus veritatis. — Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti! — In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum. — O bone Jesu, intra tua vulnera absconde me! — Vulnera tua, merita mea* (S. Bernardus) [a]. —

---

255. — [a] S. Bernardus, *serm. 61, in Cantic., num. 4 et 5,* hunc affectum fiduciae sic pul-

Jesu mi, non negabis mihi veniam, qui vitam et sanguinem mihi non negasti. — Passio Jesu, tu es spes mea. Merita Jesu, vos estis spes mea. Mors Jesu, tu es spes mea. — Maria mater mea, salva me, miserere mei! — Spes nostra, salve! — Sancta Maria, mater Dei, ora pro me peccatore! — Sub tuum praesidium confugimus, sancta Dei genitrix.

Motiva et affectus contritionis.

256. - II°. Motiva et affectus contritionis. — Dicit S. Augustinus, quod nemo usque ad extremum vitae debet omittere peccata sua deplorare.

Non intres in judicio cum servo tuo! (Ps. CXLII, 2). — *Jesu mi et judex meus, parce mihi, antequam venias ad me judicandum! — Cor contritum et humiliatum, Deus non despicies. Deus meus, oh nunquam te offendissem! — Domine mi, non debebas sic tractari a me, sicut impie feci. — Pater, non sum dignus vocari filius tuus. Ego a te discessi, tuam despexi gratiam, ultro te amisi. Toto corde me poenitet, Deus meus, propter amorem et sanguinem Jesu Christi parce mihi! Maledicta*

S. August., cfr. Enarrationes in Ps. 101, serm. 1, n. 10; Migne, Patr. Lat., tom. 37, col. 1301.

---

chre proponit animae devotae: « In quo enim clarius quam in *vulneribus tuis* eluxisset, quod tu, Domine, suavis et mitis et multae misericordiae? ... *Meum* proinde *meritum* miseratio Domini » (Migne, Patr. Lat., tom. 183, col. 1072 et 1073).

peccata mea, quae Deo me privastis, ego vos detestor, abominor et maledico! — Deus meus, quid male fecisti, quod ipse sic offendi te? Propter Jesum Filium tuum miserere mei! — Nunquam, Domine, te offendam, quoadusque vivam; sive parum sive multum mihi supersit, volo te amare. — Offero tibi in satisfactionem contumeliarum quas tibi irrogavi, mortem meam et dolores quos usque ad mortem perferam. — Domine, merito me punis; nimis te offendi. Sed quaeso, in hac, non in alia vita me castiga! — O Maria, impetra mihi dolorem culparum mearum, remissionem et perseverantiam!

Motiva et affectus amoris.

257. - III°. Motiva et affectus amoris: *Deus meus, qui es bonitas infinita, super omnia te diligo, amo te plus quam me, amo te ex toto corde. Deus meus, non sum dignus te amare, quia nimis te offendi, sed propter amorem Jesu fac me dignum! — Oh utinam omnes te diligerent! — Jesu dulcissime, cupio pati et mori pro te, qui propter me pati et mori dignatus es. — Domine, castiga me, uti vis, sed ne me prives te amare! — Deus meus, salva me; salus mea est amare te. — Opto paradisum, ut in aeternum et ex totis viribus meis te diligam. — Deus meus, ne me dejicias in infernum, ut mereor; ibi tu odio mihi habendus esses, sed animus mihi non suppetit te odio habere. Et quid mali, Domine mi, fecisti mihi, ut tu odio mihi habendus esses! Fac ut te*

amem, et mitte me quo vis! — Volo pati quantum tibi placet: volo mori ut tibi placeam. Devinci me tecum, Jesu mi, ne permittas me umquam separari a te! — Deus meus, fac ut sim totus tuus antequam moriar! — Quando erit, ut dicere possim: Deus meus, non possum amplius amittere te? — Oh Deus meus, amare te vellem, quantum tu mereris! — O Maria, trahe me totum ad Deum! — Mater mea, ego multum te diligo; volo venire ad coelum, ad te amandum in aeternum.

Motiva conformitatis.

258. - IV°. Motiva et affectus conformitatis. — Omne nostrum bonum et vita consistit in eo, ut conformemur Dei voluntati, juxta illud: *Vita in voluntate ejus* (Ps. xxix, 6). Deus quidem vult quae nobis sunt meliori bono. S. Gertrudi cum Jesus apparuisset, mortem et vitam offerens, respondit ipsa: *Domine, quod tu vis, et ego volo.* Pariter S. Catharina Senensis, cum Jesus se illi praebuerit, offerens duplicem coronam, unam gemmarum, spinarum alteram, ut ipsa eligeret, ipsa respondit: *Ego eligo, quae tibi placet.*

Ejusdem affectus.

259. - Affectus: *Eja N., si Deus te vocat ad aliam vitam, contentus es? Es contentus. Dic igitur semper: Domine, ecce me, fac de me quod tibi placet! Semper fiat voluntas tua; volo tantum quod tu vis. Volo pati quantum tu vis; volo*

S. Gertrud., Insinuations de la div. piété, lib. 5, cap. 25, *al.* 26 (edit. Paris. 1620). — *S. Cathar.*, Acta SS., mense April,. tom. 3, pag. 901.

mori quando tu vis. — In manus tuas commendo animam et corpus meum, vitam et mortem. — Benedicam Dominum in omni tempore; sive me consolaris sive me crucias, Deus meus; ego te amo et semper te amare volo. — Deus meus, cum morte Jesu mortem meam conjungo, et sic eam tibi offero. — O voluntas Dei, tu es amor meus! — O beneplacitum Dei mei, me tibi totum in holocaustum trado!

260. - Motiva et affectus desiderii erga paradisum.

Motiva desiderandi paradisum.

Motiva. — Refert Blosius [1] plures revelationes, ex quibus habetur quod, in purgatorio, illi qui tepide coelum optavere excruciantur peculiari poena, appellata a DD. mysticis poena *desiderii* aut *languoris*. Praesens vita est poenarum carcer in quo Deum videre non possumus; unde merito rogabat David: *Educ de custodia animam meam!* (Ps. CXLI, 8); et S. Augustinus clamabat: *Eja, Domine, moriar, ut te videam!* [a]. S. Hieronymus appella-

[1] Conclave animae fidel., part. 2, Monile Spirituale, cap. 13, n. 8. — *S. Hieron.*, ap. Surium, Vitae SS., die 30 Sept., n. 47 (edit. Taurin. 1878).

---

260. - [a] Exclamatio ista reperitur ad verbum in libro cui titulus: *Soliloquior. animae ad Deum, liber unus, cap. 1* (Migne, Patr. Lat., tom. 40, col. 865). Sed S. Augustino perperam adscribitur hoc opus, quod confundi non debet cum alio opere, omnino authentico, cui titulus: *Soliloquior. libri duo* (Migne, Patr. Lat., tom. 32, col. 870 et seqq.).

bat mortem sororem suam eique dicebat: *Aperi mihi, soror mea!* Et quidem recte; nam mors est illa quae paradisi januas nobis reserat. Et ideo pariter S. Carolus Borromaeus, videns mortis effigiem cum falce in manu depictam, pictori praecepit ut falcem deleret et ejus vice clavem auream tamquam coeli clavem depingeret. Expedit igitur, ut sacerdos saepius alloquatur moribundos de coelestis patriae bonis, in mentem eis revocans quod Apostolus ait: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum* (I Cor., II, 9).

Affectus desiderii.

261. - Affectus: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (Ps. XLI, 3). *Quandone erit, Deus meus, quod tuam infinitam pulchritudinem videbo et facie ad faciem te diligam? — In coelo semper te amabo, tu semper me amabis; invicem igitur in aeternum nos amabimus, Deus meus, amor meus et omnia! — Jesu mi, quando osculabor vulnera quae pro me sustulisti? — O Maria, quandonam erit ut me videam ad pedes illius matris quae tantum me amavit et auxiliata est? — Eja ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte, et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende!*

Affectus dum infirmus crucifixum deosculatur.

262. - Affectus, qui infirmo suggeri possunt dum crucifixum deosculatur: — *Dulcissime Jesu, ne respicias quod ego in*

te, sed quod tu pro me fecisti! — Recordare quod sim una ex ovibus tuis, pro qua mortuus es! — Accepto, Jesu mi, consumi pro te, qui totus consumi voluisti pro me! — Domine, majora tu pro me, quam ego pro te patior: tu innocens, ego peccator. — Deosculare, frater mi (dicet sacerdos infirmo), *pedes illos qui tam ad te perditam ovem quaerendam et salvandam laboraverunt. Dic, quaeso: Amabilissime Redemptor, amplector pedes tuos, uti Magdalena amplexa fuit; fac ut audiam, te mihi pepercisse, uti illa audivit! — Deus meus, mihi propter amorem Jesu Christi, parce et fac ut bene moriar! — Pater aeterne, tu mihi Filium tuum tradidisti, me ego tibi trado. Jesu mi, multum tibi ingratus fui, miserere mei! Multoties infernum merui; non in alia, sed in hac vita me puni! — Si me fugientem quaesivisti, me te quaerentem ne derelinquas! — Jesu dulcissime, ne permittas me separari a te! — Quis me separabit a charitate Christi? — Domine Jesu Christe, per illam amaritudinem, quam sustinuit nobilissima anima tua, quando egressa est de benedicto corpore tuo, miserere animae meae peccatrici in egressu de corpore meo! Amen. — Jesu mi, tu propter amorem meum mortuus es: ego propter amorem tuum mori volo.*

Affectus pro sacerdotibus et religiosis infirmis.

263. - VII°. Affectus, qui suggeri possunt sacerdotibus et religiosis infirmis: *In pace in idipsum dormiam et requie-*

scam. — Deus meus et omnia! O me beatum, si omnia amittam, ut acquiram te, meum summum bonum! — In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. — Ne projicias me a facie tua! — Jesu dulcissime, ne permittas me separari a te! Amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori (Ita dicebat S. Franciscus). — *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies. — In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum. — Diligam te, Domine, fortitudo mea. — Eja moriar, Domine, ut te videam! — Quid mihi est in coelo et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea in aeternum. — Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? — Pater, peccavi, non sum dignus vocari filius tuus. — Averte faciem tuam a peccatis meis! — Tuus sum ego, salvum me fac! — Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? — Quis nos separabit a charitate Christi? — Amorem tui solum cum gratia tua mihi dones, et dives sum satis.* (S. Ignatius Lojola). — *Dilectus meus mihi et ego illi. — Misericordias Domini in aeternum cantabo. — Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, etc. — Vita dulcedo, spes nostra, salve! — Refugium peccatorum, ora pro nobis! —*

S. Franc. Assis., in Vita ejus descripta a Chalippe, lib. 5, v. med. v. *Per vie più* (edit. ital. Pescin., 1791). — *S. Ignat.*, Acta SS., mense Jul., tom. 7, pag. 550.

Maria, mater gratiae, mater misericordiae, tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe! — O salus te invocantium! (S. Bonaventura).

§ IV. - *Monita circa ultima sacramenta et modum quo utiliter recipi possunt.*

I. - *Circa Confessionem.*

Cum moribundis integritas materialis non adeo quaerenda.

264. - Jam supra in *Praxi* [*n. 105*] monitum est quod, dum periculum mortis instat, aut forsan viaticum delatum est, et longa esset confessio, tunc infirmus non tenetur omnia et singula peccata confiteri (Vide nostram Moralem, *Lib. VI, n. 260 et 484,* v. *Si infirmus*).

Hic amplius animadvertenda sequentia, nimirum:

Quid possit quivis sacerdos in mortis periculo.

1°. Quisque sacerdos in mortis non solum articulo, sed etiam periculo, ut Tridentinum [1] declaravit, censuris et casibus reservatis obstrictos absolvere potest (*Lib. VI, n. 561*). Advertendum tamen est, quod circa censuras reservatas tenetur confessarius, facultate carens, infirmo imponere ut elapso mortis periculo se praesentet superiori; secus in censuras reincidet (*Lib. VI, num. 563, Dub. 1,* v. *Secus*).

An absolvat, praesente approbato.

2°. Simplex sacerdos absolvere non potest, praesente confessario approbato;

S. Bonav., Psalt. B. M. V., hymn. Te Dei Matrem (inter opera spuria S. Bonav., cfr. edit. Quaracchi, tom. 8, pag. CXI). — [1] Sess. 14, de Poenit., cap. 7.

secus tamen si confessarius approbatus veniat jam incoepta confessione (*Lib. VI, n. 562*); secus etiam si approbatus sit complex personae infirmae in peccato turpi, uti decrevit summus Pontifex Benedictus XIV (*Lib. VI, n. 563*).

Moribundus sensibus destitutus absolvi potest.

3°. Moribundus sensibus destitutus recte potest absolvi, saltem sub conditione (quod videtur semper esse securius), dummodo constet, infirmum absolutionem desiderasse, poenitentiae signum praebendo, aut si confessionem quaesierit (*Lib. VI, n. 481*). Et id intelligitur, etiamsi moribundus in actu peccati sensus amiserit (*n. 483*); ex D. Augustini auctoritate et ratione; quia ex una parte conditio sacramenti irreverentiam removet, et ex alia semper in tali casu, quisque velle suae saluti consulere judicatur, et sensibile aliquod signum ostendere, licet morbi causa signum non intelligatur.

4°. Si infirmus post tertium diem, licet de periculo monitus, nec tamen confiteri vellet, optimum esset, si sacerdos medicum monefaceret, ut juxta S. Pii V bullam eum non amplius invisere pergat. Si tamen infirmus in sua adhuc maneat pervicacia, tunc medico curam denuo suscipere licebit. Vide *Lib. VI, n. 664.*

Bened. XIV, bulla *Sacramentum,* § 4, diei 1 Jun. 1741, et declarat. *Apostolici muneris,* § 2 et seq., diei 8 Febr. 1745. — *S. Augustin.,* De Conjugiis adulterinis, lib. 1, cap. 28, n. 35; Migne, Patr. Lat., tom. 40, col. 470. — *S. Pius V,* brev. *Supra gregem,* diei 8 Mart. 1566; in Bullario Mainardi.

II. – *Circa Communionem.*

265. – Sequentia adnotantur monita:

Ad viaticum sufficit mortis periculum.

1°. Ut infirmo viaticum ministrari possit, necesse non est ut omni vitae spe destitutus sit, sed sufficit mortis periculum (*Lib. VI, n. 284*).

Dari nequit si periculum vomitus est.

2°. Si vomitus periculum adsit, viaticum dari non potest, licet praemittatur experientia cum particula non consecrata (*Lib. VI. n. 292,* v. *In dubio*).

Quid, pro pueris, et phreneticis.

3°. Pueris ratione pollentibus etiam rite viaticum dari potest [a]; necnon phreneticis, dummodo bene vixisse constet aut paulo ante confessi sint, et periculum irreverentiae non adsit: ideoque cum istis probabiliter licitum est experiri cum particula non consecrata.

Quid, in Parasceve.

4°. Infirmis etiam in Parasceve, ut habetur ex S. Rituum Congregationis decreto anno 1622 edito [b], viaticum ministrare, non tantum licet, sed ad hoc parochi tenentur.

---

265. – [a] S. Congr. de Sacramentis, diei 8 Augusti 1910, declaravit: « Detestabilis omnino est abusus non ministrandi viaticum et Extremam Unctionem pueris, post usum rationis ».

[b] Decretum istud non invenitur nec in Collectione Gardelliana, nec in Collectione authentica. In hac autem ultima Collectione reperitur decretum diei 15 Maji 1745 (n. 2383) in quo indicatur modus servandus in ministrando viatico, die Parasceve.

Pluries dari potest viaticum.

266. - 5°. Communis sententia tenet quod in eadem infirmitate aegroto non jejuno pluries viaticum dari potest; saltem si intersit sex vel octo dierum spatium. Immo multi DD. minus temporis intervalli exigunt. Vide *Lib. VI, n. 284 et 285.* — Si tamen aegrotus mane ex sua devotione communicavit, non potest ei ipsomet die viaticum dari, nisi tamen mortis periculum ex aliquo supervenienti morbo violento, nempe vulneris, veneni, casus et similis, advenerit. Secus, si aegrotus in infirmitate jam constitutus mane communicavit; vide rationem, citato *numero 285, Dub. 3.*

Quandonam dari nequeat.

Sacerdos infirmum inducat ad recipiendum viaticum.

267. - 6°. Si infirmus tantum confessus sit et malum increbrescit, tunc sacerdos eum, ut quanto citius viaticum accipiat, sedulo disponat, ut sana mente et majori fructu recipiat; ideoque desiderium recipiendi viaticum in animum inducere curet, ut ita munitus daemonis viribus majori nixu et gratia obstare possit, utque Jesu Redemptori nostro magis se uniat, qui eum invisere cupit (dicat), ut suas possit in eum gratias effundere et ad coelestem patriam brevi perducere: sin autem, et si expedierit, etiam corporis salutem impertiatur. S. Cyrillus Alexandrinus ait, quod sancta Eucharistia *etiam morbos depellit et aegrotos sanat.* Et de suomet patre S. Gregorius Nazianzenus refert

S. Cyrill., in Joan., VI, 57, lib. 4, cap. 2 (*al.* 17) Migne, Patr. Graeco-Lat., tom. 73, col. 586.

quod, statim ac communionem accepit, convaluit [a].

Allocutionis exemplum.

268. - Sacerdos igitur sic infirmum alloquetur: *Frater mi, licet tua sanitas non sit desperata, in periculo tamen est; ideoque optimum est ut quam citius potes, viaticum accipias; nam Christus in pristinam te restituet sanitatem, si hoc tuae aeternae saluti expedierit; si tamen mori debes, contra diabolum in tuum auxilium veniet et tui itineris ad beatam patriam comes erit. Quid dicis? Cupisne viaticum accipere? — Equidem. — Eja igitur praepara animam ad amplectendum tuum Redemptorem qui pro te mortuus est. Dic toto corde: Veni, Jesu mi, veni, amor meus, omne bonum meum! Veni! Ad te anima mea desiderat! Quid mihi est in coelo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea in aeternum.*

269. - Sacerdotis autem, cum viaticum advenerit, sit cura ut in infirmi cubiculo

---

267. - [a] S. Gregorius Nazianzenus, *Oratio 18, funebris in patrem, n. 28 et seqq.*, narrat patrem suum, episcopum, cum ad extrema reduceretur, miraculose ob preces populi, fuisse a Deo sanatum, ita ut statim potuerit in suo cubiculo « mysteria peragere » (Migne, *Patr. Graeco-Lat., tom. 35, col. 1018 et seqq.*). Quid autem sibi velit haec locutio « mysteria peragere »; num significet Sanctum celebrasse Missam in cubiculo, disputant eruditi. Cfr. Migne, *loc. cit., col. 985.*

non adsint parentes, qui passionis ei esse possint causa, uxor nempe, sorores et caeteri. Tunc ei subjungat: *S. Philippus Nerius, cum in suo cubiculo SS. Sacramentum videret, exclamavit: En amor meus, en amor meus! Dic etiam, frater, dic: En amor meus! En hic est Filius Dei qui pro tua salute descendit de coelis, homo factus est, qui pro te in cruce mortem subire voluit et nunc te invisurus est in ipso tuo cubiculo. Bono sis animo! Jam tibi peccata condonavit. Culparum tuarum jam te poenituit et adhuc te poenitet. Sed nunc diligis Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; ita ne est? Eja ergo dic: Amo te, Deus meus, super omnia, et quia diligo te, me poenitet peccasse: propter amorem tuum libenter morior; si tibi placet, mori cupio, ut videam te et in aeternum amem.*

Eum adjuvet in praeparatione.

270. - Dicat inde: *Si igitur, N..., Jesum amas, ignoscis nunc amore ipsius omnibus qui te in aliquo offenderunt; non est ita? Petisne etiam veniam, quibus injurias et offensas irrogasti? Eja igitur, converte faciem tuam ad Jesum qui te amplecti cupit: dic toto corde: Domine, non sum dignus. Sed licet indignum te tanto munere fatearis, ad te tamen Dominus venire vult. Iterum igitur eum ardenter voca: Veni, Domine, veni, amor meus! Deus meus et omnia, veni! Ad te*

S. Philip. Ner., Bacci, Vita di S. Filippo, lib. 4, cap. 1, n. 3.

sitit anima mea et praeter te nihil aliud cupit.

Postea, in gratiarum actione.

271. – Communicato jam infirmo, ad gratiarum actionem illum adjuvet sacerdos: *Eja igitur frater, age nunc Domino gratias, qui ad te venire teque amplecti dignatus est! Sacramentum est et vere dicitur futurae gloriae pignus. Dominus tecum est, quid amplius times? Exsulta, frater, Deus tibi dare vult paradisum, ideoque totum se tibi impertiri dignatus est; dic ergo: Dominus meus, amor meus te amplector! Tibi gratias ago, te amo, et in aeternum me te amaturum spem habeo: me poenitet te offendisse, et nunc quidquid mihi superest vitae, in tuum amorem impendere firmiter propono.*

272. – *Jesu mi, vitam meam in holocaustum libenter offero, si tibi placet eam mihi auferre. Fiat semper voluntas tua! Sanctam perseverantiam et amorem tuum mihi tantum concedas precor, ita ut amando te animam efflem, ut veniam ad te amandum semper in coelo. Tu me non deseres, ego non deseram te; ergo Deus animae meae, in aeternum nos invicem diligemus.*

III. – *Circa Extremam Unctionem.*

Extrema Unctio quandonam ministranda sit.

273. – Extrema Unctio, uti est ultimum sacramentum, ita ex D. Thoma est vitae spiritualis corona. Ipsa homo munitus ad coelestem patriam ingredi disponitur.

D. Thom., 3ª P., qu. 84, art. 1. ad 1; 1ª 2ae, qu. 102, art. 5, ad 3.

Unde sacramentum hoc, dum aegrotus mente pollet, ut ei magis prosit, opus est ut conferatur, quoniam, licet conferri non possit, nisi grave mortis periculum, saltem probabile, immineat (ut in nostra Morali, *Lib. VI, n. 714*), tamen ad ultimum vitae discrimen prorsus differendum non est (*ibid.*, v. *Advertendum autem*). Unde ait Catechismus Romanus[1] graviter peccare parochos illos qui conferunt Extremam Unctionem, quando nulla adest spes vitae et aegrotus jam privatur sensibus.

274. - Aegroto sacerdos suadere studeat:

Extrema Unctio confert interdum sanitatem.

Primo. Quod Extrema Unctio, si animae profutura erit, etiam ad corporis sanitatem confert, ut Tridentinum[2]: *Et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur*. Haec tamen sanitas non confertur, cum naturaliter impossibile est iterum restitui ad salutem. De quodam jam defuncto refert Joannes Heroldus, hunc revelasse, quod, si Extremam Unctionem prius accepisset, statim e morbo convaluisset; sed quia distulerat, ideo vita defunctus erat, et ad purgatorii ignem centum annis damnatus.

Reliquias peccati remittit.

Secundo. Extrema Unctio peccatorum reliquias remittet et per consequens ipsa peccata mortalia occulta, ut docet D. Thomas (Vide *Lib. VI, n. 731*, v. *Commune*).

[1] Part. 2. cap. 6. num. 9. — [2] Sess. 14, de Extr. Unct., cap. 2. — *Joan. Herold.*, dictus *Discipulus*, Sermones Discipuli, cum Promptuario exemplor., prompt., lit. *V*, exempl. 29 (edit. Venet. 1598). — *S. Thom.*, suppl., qu. 30, art. 1, corp.

Ideoque instruatur infirmus ut, dum quinque corporis sensus unguntur, ipse de culpis per ipsos commissis doleat et cum astantibus etiam respondeat. *Amen.*

Auxilia particularia praebet.

Tertio. Particularia auxilia, quibus in illo extremo agone inferni vim et impetum frangat, subministrabit. Quare multum probabile est, gravi se obstringere scelere, qui hoc sacramentum accipere recusaret, ut supra diximus, *n. 107.*

275. – Aliqua de hujus sacramenti administratione scitu necessaria adnotare licebit.

Requiritur diffusio olei.

1°. Speculative tantum probabilis est opinio dicens, sufficere ministrare hoc sacramentum cum una gutta olei, illam per partes non diffundendo; non tamen practice, quia haec vera unctio non esset Vide in Morali, *Lib. VI, num. 709, Dub. 4.*

Quid, de unctione quinque sensuum.

2°. Unctio quinque sensuum, secundum communiorem sententiam, est de necessitate sacramenti: unde, pestis tantum tempore aut alicujus imminentis mortis periculi, una tantum et in uno sensu (consultius in capite) unctio adhiberi potest; sed semper sub conditione, *si valet*, et cum unica forma, dicendo: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per sensus, nempe visum, auditum, gustum, odoratum et tactum.* Si tamen aeger supervivat, unctiones etiam sub conditione reiterari debent in omni-

bus quinque sensibus cum solitis orationibus [a].

3°. Non est de necessitate sacramenti geminam unctionem in geminis partibus adhiberi; immo unum tantum oculum, unam manum, etc. ungere licite sufficit, dum periculum infectionis aut alia necessitas adest, ut si infirmus nequit verti ad aliud latus. — Unctio renum in mulieribus, et etiam in viris, *quando infirmus*, ut Rituale monet, *commode moveri non potest*, omittitur [b]. — Unctionem tamen pedum non esse de necessitate sacramenti tenet communis sententia. Sed quoad hoc ecclesiarum consuetudo servanda est (*Lib. VI, n. 710*, v. *Certum*). — Nec etiam de necessitate sacramenti est in unctione partium ordinem servari: gravi tamen culpa se obstringit, qui receptum ordinem non servat (*ibid.*, v. *Nec etiam*).

Quid, de gemina unctione;

de unctione renum;

de unctione pedum;

de ordine servando.

4°. Extrema Unctio rite confertur pueris, qui ratione pollent, licet non adhuc

Extrema Unctio pueris conferatur.

Ritual., de Sacramento Extremae Unctionis, cap. 1. n. 15, v. *Quinque vero.*

---

275. – [a] S. C. S. O., die 25 Apr. 1906, decrevit « in casu verae necessitatis sufficere formam: Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen ». — Quapropter si infirmus supervivat, non sunt supplendae reliquae partiales unctiones; supplendae vero erunt aliae orationes, juxta Ritualis praescriptum.

[b] Vide notam *h*, ad *lib. 6, n. 710.*

communionem acceperint [c]. In dubio tamen de usu rationis, sub conditione administrari potest. Hoc tamen cum prorsus carentibus non procedit (*Lib. VI, n. 719, et 720*).

Quibusnam danda,

5°. Amentibus, phreneticis, delirantibus, qui, dum rationis usum habuerunt, pii animi significationem dederint et Extremam Unctionem petierint, aut verisimiliter petiissent, aut contritionis signum dederint, remoto irreverentiae periculo, dari potest: et eo magis, si lucidum aliquod rationis intervallum habent. In dubio autem, an quis unquam rationis usum habuerit, conditionate dari potest. Idem de ebriis, si in mortis periculo sint, nisi tamen constet, in mortali culpa fuisse, cum sensus ipsi amiserint; impoenitentibus enim, et qui in manifesto peccato moriuntur, necnon excommunicatis penitus denegari debet, ut Rituale Romanum monet (Vide *Lib. VI, n. 732*). — Mulieribus etiam, si ob partus dolores in mortis periculo sint, conferri potest.

et quibus deneganda.

Ritus in casu necessitatis.

6°. Orationes praescriptae extra formam in casu necessitatis omitti possunt, quae postea dicentur, si tempus suppetet (*Lib. VI, n. 727*); et in tali casu sacramentum dari potest etiam sine luminibus et ministro (*n. 728*), et etiam probabiliter sine superpelliceo et stola (*n. 726*).

Ritual., loc. cit., n. 3, v. *Impoenitentibus.*

---

[c] Cfr. supra, *n. 265*, notam *a*.

7°. Extrema Unctio in eadem infirmitate iterari non potest, nisi infirmus a priori probabiliter convaluerit, et in aliud simile vitae discrimen inciderit, ut docet Tridentinum [1] (Vide *Lib. VI, n. 715*). De iteranda Extrema Unctione.

8°. Cautus sit sacerdos in movendo aegroto, ut partes viciniores ungat; si tamen caute revolvat, et casu ille e vita decedat, irregularitatem non teneat incurrisse; quia in hoc casu irregularitas non potest incurri nisi ob delictum, a quo, qui charitatis causa aliquid inculpabiliter agit, immunis est. Sit prudens sacerdos in ministranda E. U.

Denique recte parochus in sua domo oleum sanctum in nocte servare potest, dum probabile periculum praevidet, ut si vocatus ad conferendam unctionem praesto non esset (*Lib. VI, n. 730*).

§ V. - *Monita circa agonem et mortem.*

276. - Cum infirmus ad agonem pervenit, solitis Ecclesiae armis ad eum juvandum, quantum potest, sacerdos utatur: Sacerdos moribundum adjuvet:

1°. Saepius infirmum aqua benedicta adspergat, praesertim si diabolicis tentationibus exagitatur, dicendo: *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* aqua benedicta;

2°. Crucis signaculo eum muniat et benedicat dicens: *Benedicat te Deus Pater qui te creavit; benedicat te Filius qui te redemit; benedicat te Spiritus Sanctus qui te sanctificavit.* crucis signaculo;

[1] Sess. 14, de Extrema Unctione, cap. 3.

sacris imaginibus;

3°. Salvatoris, necnon Mariae aliquam imaginem saepius osculandam praebeat.

indulgentiis;

4°. Curet ut infirmus lucretur omnes indulgentias, quas potest, et praesertim accipiat benedictionem in articulo mortis Benedicti XIV cum indulgentia plenaria, quam infra, *n. 287,* annotabimus.

affectus suggerendo;

5°. Identidem suggerat aliquam sententiam doloris, conformitatis, spei in Domini passionem ac B. Mariae intercessionem, necnon desiderii videndi Deum. Curet tamen sacerdos intervallum aliquod interponere, ut infirmus habeat et ruminandi tempus et quiescendi.

6°. Studeat ut saepissime sanctissima Jesu et Mariae nomina, saltem corde, si loqui non potest, invocet, ac multoties dicat orationem illam: *Maria, mater gratiae, etc.*

moribundum aliorum precibus commendando.

7°. Agonis tempore, faciat ut circumstantes pluries B. Mariae Virginis litanias pro aegroto dicant. Proderit etiam procurare, ut tunc pulsetur campana agonis ad significandam omnibus instantem mortem exspirantis aegroti, ut pro ipso orent; quod etiam sanis juvare potest. Et hic generatim animadvertendum est quod, cum infirmus est sensibus destitutus, magis illi prosunt orationes quam verba.

Quid faciendum tempore exspirationis.

8°. Cum tempus exspirandi instat, sacerdos flebili voce et flexis genibus consuetas ecclesiae orationes recitet: *Proficiscere, etc.,* ut in fine Breviarii aut Rituali habentur.

9°. Dum manus, pedes, etc. infirmi tangit, ut, an friguerit, sentiat, caveat saltem, ne saepius fiat, ne eum perturbet; et ne illum vertant curet, in illo agonis statu, nam id mortem accelerare posset.

10°. Dum infirmus proximus est ad transitum, tradit ei candelam benedictam, ut teneat et ita in fide mori profiteatur.

Infirmo iterari potest absolutio,

11°. Dum infirmus adhuc sensibus viget, absolutionem pluries ei conferri post brevem reconciliationem juvabit, ut ita ille magis circa statum gratiae securus reddatur, si forsan praeteritae confessiones invalidae fuissent, aut saltem gratiae augmentum recipiat, necnon purgatorii poenae ei minuantur. Et si forte infirmus tunc in lethale incidat peccatum, ne illum exterreat, sed monens ut Jesu ac Mariae nomina invocet; si rursus tentatur, benigne ipsum confortet, procuret ut contritionis actum eliciat, et statim absolvat.

etiamsi sensibus sit destitutus.

Si tamen infirmus jam sensibus caret, et nullum doloris nec absolutionis desiderii signum ostendit, non expedit valde saepius intra eumdem diem absolutionem ei impertiri; quia tunc, licet conditionate detur, tamen, ut sacramentum possit administrari sub conditione, urgens et gravis causa requiritur; unde opus est ut aliquod notabile temporis spatium praeterlabatur. Verum in hoc sacerdos ex conscientia quam noverit infirmi, se dirigere debet; nam si ille habituatus fuit in pravis cogitationibus, si ex aliquo vulnere

moritur, aut aliqua odii vel impuri amoris passione est irretitus, si infirmitas est nimis acerba, et ipse non libenti animo suffert, tunc saepius absolutio dari potest: sin autem, sufficit ut trium aut quatuor horarum spatium intercedat; frequentius tamen, si jamjam moriturus est. — Non abs re autem erit, aegrotum, dum mente pollet, monere ut, si loqui non possit, signum aliquod determinatum det, dum absolutionem quaerit, aut dum sacerdos ipsi conferre vult, ex. gr. oculos claudat vel reseret, manum elevet, caput inclinet et similia.

Prudentia sacerdotis tempore mortis.

277. - Denique, cum e vita jam migrasse videtur, caveat sacerdos ne statim det hujus mortis signum, nec ei statim oculos aut os claudat, aut visum pannis cooperiat; quia, si nondum mortuus esset, fieri posset, ut mors acceleraretur. Cum autem certo scit, animam jam ad aeternitatem migrasse, circumstantes, ut pro illo orent, moneat, et ipse flexis genibus dicat orationem: *Subvenite, etc.,* ut in Rituali vel in Breviario.

§ VI. - *Affectus, qui suggeri possunt agonis et exspirationis tempore.*

Affectus suggerendi agonis tempore.

278. - *In te, Deus meus, infallibilis veritas, credo; in te, immensa misericordia, spero; te, infinita bonitas, amo. — In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum. — Quid mihi est in coelo, et a te quid volui super terram? Deus cordis*

mei et pars mea in aeternum. — Amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori. — In pace in idipsum dormiam et requiescam. — Deus meus, ne permittas me separari a te! Nihil aliud quam te cupio. Bonitas infinita, te amo, te amo, te amo! (Hic animadvertendum est, actus frequentiores, qui moribundis suggeri debent, esse amoris et doloris). *— Jesu mi, qui mox me judicaturus es, parce mihi antequam judices! Te amo, et quia te amo, me poenitet te offendisse. — Jesu mi dulcissime, ne permittas me separari a te! — Sanguis Jesu, lava me; passio Christi, salva me! — In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. — Moriar, Domine, ut te videam! — Maria, mater Dei, ora Jesum pro me! — Illos tuos misericordes oculos ad nos converte, et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exsilium ostende! — O Maria, nunc tempus est auxiliandi servum tuum! — Mater mea, ne derelinquas me! — O paradise, o pulchra patria, o amoris patria, quando te videbo! — Deus meus, quandonam facie ad faciem te amabo! — Quandonam, Jesu mi, te non amplius amittendi securus ero! — Deus meus et omnia! — Contentus sum omnia amittere, ut acquiram te, Deus meus. — Deus meus, propter amorem Jesu miserere mei! — Mitte me, Domine, in purgatorii ignem, quamdiu vis; noli tamen in infernum, ubi te amare non possum! — Te ergo*

quaesumus, tuis famulis subveni, quos praetioso sanguine redemisti! — Aeterne Deus, spero et cupio in aeternum te amare, — Amor meus crucifixus est. Jesus meus, amor meus, pro me mortuus est. — Deus, in adjutorium meum intende! Domine, ad adjuvandum, etc. — Pater aeterne, propter amorem Jesu Christi da mihi gratiam tuam! Te amo, me poenitet, etc. — Quomodo possum de tot tantisque beneficiis, quae mihi fecisti, Deus meus, tibi rependere gratias? Spero in aeternum in coelo tibi gratias agere. — Maria, mater gratiae, mater misericordiae, etc. — Miserere mei, Deus, secundum magnam, etc. — Misericordias Domini in aeternum cantabo.

Affectus, exspirationis tempore.

279. - Dum jam aegrotus est proximus ad exspirandum: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum! — Jesu mi, tibi animam quam tuo sanguine redemisti, commendo!* (Hic notandum, quod, dum infirmus jam ad exhalandam animam vicinus est, actus suggeri debent sine pausa et fortiori voce). — *Domine Jesu Christe, suscipe spiritum meum! — Deus meus, adjuva me! Sine me venire ad amandum te in aeternum! Jesu mi, amor meus, te amo, me poenitet. O nunquam te offendissem! — O Maria, spes mea, adjuva me, ora pro me Jesum! — Jesu mi, propter passionem tuam salva me! Te amo! — Maria, mater mea, in hac hora adjuva me! S. Joseph, adjuva me! Archangele Michael, defende me! Angele custos, cu-*

stodi me! S. N., (hic praecipui protectoris aegroti fit mentio) *commenda me Jesu Christo! Sancti et Sanctae Dei, intercedite pro me! — Jesus, Jesus, Jesus. — Jesus et Maria, vobis cor et animam meam dono.*

§ VII. - *Imminentis mortis signa.*

280. - Opus est ut sacerdos, qui charitatis opus exercet, imminentis mortis signa sciat, ut ita aegroto jam exspiranti melius auxiliari possit. — Praecipua et universalia sunt tria: 1°. Pulsus deficiens, intermittens et formicans; 2°. respiratio anxia; 3°. oculi excavati et vitreati, aut apertiores solito, vel nimis lucidi, vel qui respiciunt objecta diversa, quam aliis apparent, aut cum palpebra superior relaxatur et inferiorem praetergreditur. Signa mortis universalia.

281. - Sunt etiam *proxima* mortis signa: Nasus acuminatus et in extremitate albescens, et si nares ad instar follis sufflant; manus trementes, ungues lividi, facies flavescens, livida aut mutata; flatus male olens aut frigidus, corpus immobile, sudor frontis vel frigidus, calor in cordis parte nimius, festucas aut lanugines colligere, frigiditas in extremis omnibus partibus. Signa proxima.

282. - Signa tamen *proximiora* exspirationis sunt: Respiratio intermittens aut languida; defectio pulsus; dentium contractio et stridor; distillatio in gula; lene quoddam suspirium aut gemitus; lacryma Signa proximiora.

per se fluens; oris, oculorum et totius corporis torsio.

Monita pro diversis morbis.

283. - Advertatur 1°. quod laborantes hydropisi, hectica febri vel vulnere, asthmate, pleuritide, sanguinis fluxu, vomitu, angina et rheumatismo, interdum cum paucis nominatorum signorum et cum pulsu valido ac loquentes exspirare solent.

Advertatur 2°. proximos morti esse qui pleuritide laborant, dum respirationis difficultas, anhelitus augmentum et labia livida apparent. Vulnerati capite interdum subitaneo deliquio moriuntur. Hydropici, dum pulsus deficit, et anhelitus crescit, ac in ore spuma apparet. Qui febri intermittente laborant, mori solent in principio accessionis, dum convulsiones vehementes sunt.

Advertatur 3°. quod in aliquibus aegrotis flatus est adeo debilis et cordis exagitatio, ut jam mortui videantur, et tamen non sunt. Signa certiora mortis sunt: Omnium partium frigiditas, etiam in regione cordis, corporis gravitas, acris odoris naribus immissi stimulum non sentire, speculum ori admotum flatu non maculari, et similia.

Signa quandoque fallunt.

Demum advertatur, quod interdum signa, superius in primo loco adducta, fallunt et etiam sine illis repente moritur infirmus: ideoque dum aegrotus in agone manet, sacerdos oportet ne unquam illum deserat.

§ VIII. - *Preces, actus christiani, benedictiones.*

284. - Sacerdos domum aegroti ingrediens dicat: Preces.

℣ *Pax huic domui.*

℟ *Et omnibus habitantibus in ea.*

Cubiculum aqua benedicta adspergat, dicens: *Adsperges me, Domine, hyssopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor.*

Deinde dicere potest orationes, quae in Rituali pro Extrema Unctione exstant. Postea Redemptoris imaginem accipiat dicens: *Ecco crucem Domini, fugite partes adversae!* et aegroto osculandam praebeat, dicens: *Deosculare pedes Jesu Christi, qui in hac cruce pro salute tua mortuus est.*

285. - Deinde dicat: *In Deo, N. N., igitur spem tuam jacta! sperare volumus, Mariam a Deo salutem tibi obtinere velle: infirmitas tamen gravis est; voluntati Dei tuam conforma, ut de te faciat quod ipse vult. Eia igitur mecum recita christianos actus, ut cum istis ad mortem te disponere valeas, si pro bono animae tuae sic Deus determinavit; dic ergo mecum:*

286. - Actus fidei. — *Deus meus, infallibilis veritas, quia tu, quod credere debeam, sanctae Ecclesiae revelasti, credo quod credendum mihi proponit Ecclesia. Credo te esse Deum meum, omnium Creatorem,* Actus fidei.

qui per totam aeternitatem paradiso justos remuneras, peccatores vero castigas inferno. Credo mysterium SS. Trinitatis, id est, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum tres personas, sed unum Deum. Credo secundam personam, id est, Filium Dei, hominem factum in utero Mariae semper virginis, et pro nobis peccatoribus mortuum esse. Deinde resurrexit et nunc sedet ad dexteram Patris; et inde venturus est judicare vivos et mortuos. Credo septem sancta sacramenta, et praecipue Baptismum, Poenitentiam, Eucharistiam et Extremam Unctionem. Credo omnes resurgere debere cum corporibus suis; et denique credo omne id quod credit sancta Ecclesia catholica Romana, in qua sola credo esse veram fidem.

Actus spei.

Actus spei. — *Deus meus, confisus tuis promissis, quia tu fidelis potens et misericors es, propter merita Jesu Christi peccatorum meorum veniam spero, perseverantiam finalem et gloriam paradisi.*

Actus amoris.

Actus amoris et doloris. — *Deus meus, quia tu es bonitas infinita, infinito amore dignus, toto corde meo te diligo super omnia. Et omnium peccatorum meorum, quia tuam infinitam bonitatem offendi, tota anima mea me poenitet et displicet. Potius mori quam peccare propono, cum gratia tua, quam ut nunc mihi des et semper, te precor. Et propono sancta sacramenta recipere in vita et in morte.*

Indulgentiae actibus christianis annexae.

Benedictus XIII omnibus, qui semel in die [a] hos eliciunt actus [b], septem annos et septem quadragenas indulgentiae largitus est; et si per mensem integrum fiant, confessis et communicatis, juxta mentem Pontificis orantibus, indulgentiam plenariam, etiam pro defunctorum animabus, concessit: et si in fine vitae quis faciat, indulgentiam in articulo mortis.

BENEDICTIO IN ARTICULO MORTIS.

Cuinam dari possit benedictio in articulo mortis.

287. - Pontifex Benedictus XIV, anno 1747, episcopis facultatem concessit et eorum delegatis, indulgentiam plenariam aegrotis petentibus impertiri, postquam Poenitentiae, Eucharistiae et Extremae Unctionis sacramenta acceperint aut si signum aliquod doloris dederint et postea sensus amiserint. Non vero excommunicatis et impoenitentibus, nec etiam

Bened. XIII, indult., de die 15 Jan. 1728; Raccolta n. 11 (edit. Rom. 1898).

---

286. - [a] Postea vero Benedictus XIV, decreto S. C. Indulg., diei 28 Jan. 1756, indulgentiam de qua agitur concessit toties quoties.

[b] Juxta Benedictum XIII (decr. S. C. Indulg., diei 30 Jul. 1735) sufficiebat elicere actus mere internos. Sed Benedictus XIV, in decreto S. C. Indulg., diei 28 Jan. 1756, declaravit actus mere internos ad indulgentiam lucrandam non sufficere; non requiri tamen formulam determinatam, dummodo exprimantur motiva cujusque virtutis theologalis.

illis, qui in evidenti peccato mortali moriuntur.

Advertendum tamen quod praedicta facultas debet ab episcopis exposci a quocumque Pontifice pro tempore; in bulla enim *Pia mater,* edita a Benedicto XIV, die 5 Aprilis anno 1747, sic dicitur: *Cum novi episcopi catholicis gregibus in posterum praeficientur, volumus atque statuimus, ut singulis eorum hujusmodi facultatem a Nobis sive a Romano pro tempore Pontifice postulantibus apostolicae litterae etc.* [a]. Modus, quo datur benedictio est hic [b].

Bened. XIV, bulla *Pia mater,* diei 5 April. 1747.

---

287. - [a] Textus sic perficitur in bulla citata « ... apostolicae litterae, in forma brevis, gratis per omnia expediantur, quibus praedicta facultas concedatur ... ad omne tempus quo adeptum semel Ecclesiae regimen obtinebunt ».

[b] S. Alphonsus hic opportunum judicaverat formulam hujus benedictionis inserere, necnon modum benedicendi et imponendi quaedam scapularia. Sed cum hujusmodi formulae facillime hodie reperiuntur, eas hic referre supervacaneum duximus.

INDEX

PAG.

Monitum editorum IV
Praefatio editorum V
Introductio, n. 1. 1

CAPUT I.

De officiis confessarii.

2. 5

§ I.

Circa officium patris.

3-5. De charitate quam adhibere debet confessarius in excipiendis et audiendis poenitentibus . . . 5

§ II.

Circa medici officium.

6-7. De modo et tempore, quando confessarius corripere debet poenitentem. — 8-9. Ignorantem instruere. — 10. Disponere ad absolutionem. — 11-16. Imponere illi poenitentiam, et remedia praebere ad perseverandum 11

§ III.

Circa officium doctoris.

17-18. De scientia qua indiget confessarius 30

§ IV.

Circa judicis officium.

PAG.

19. De obligatione examinandi. — 20. Specialiter de obligatione examinandi rusticos et de judicio formando peccatorum eorumdem 35

CAPUT II.

De interrogationibus faciendis poenitentibus rudibus.

21. De scopo Auctoris. — 22-23. *Circa primum praeceptum.* De rebus scitu necessariis quoad mysteria fidei et salutem aeternam. - De superstitione et sacrilegio in reticendis peccatis propter ruborem. - De poenitentiis omissis et de scandalo. — 24. *Circa secundum praeceptum.* De falsis juramentis. — 25-26. De votorum transgressione ac de ipsorum commutatione et dispensatione. — 27-31. De blasphemia et de maledictione mortuorum. — 32. *Circa tertium praeceptum.* De obligatione audiendi Missam. — 33. Et abstinendi ab operibus servilibus, diebus festis. — 34. *Circa quartum praeceptum.* De obligatione filiorum erga genitores. — 35. Et genitorum erga filios; ac de obligatione mutua conjugum. — 36. *Circa quintum praeceptum.* De desideriis damnorum proximi. — 37. De contumeliis et de obligatione restituendi honorem ablatum. — 38. De remissione injuriarum facienda offensoribus. — 39-41. *Circa sextum et nonum praeceptum.* — 42-44. *Circa septimum praeceptum.* De pluribus doctrinis practicis quoad furta et restitutiones bonorum. — 45. *Circa octavum praeceptum.* De obligatione restituendi famam. — 46. De judiciis temerariis. — 47. *De praeceptis Ecclesiae.* De jejunio 41

CAPUT III.

De interrogationibus adhibendis cum personis diversi status aut conditionis, quae sunt conscientiae parum meticulosae.

PAG.

48. Officium interrogandi de obligationibus status. — 49-50. I. Cum sacerdotibus. — 51. II. Cum confessariis. — 52. III. Cum parochis. — 53. IV. Cum episcopis. — 54. V. Cum monialibus. — 55-56. VI. Cum judicibus et tabellionibus. — 57. VII. Cum medicis. - Speciatim de obligatione quam ipsi habent curandi, ut infirmi confessionem faciant. — 58. VIII. Cum pharmacopolis. — 59. IX. Cum negotiatoribus. — 60. X. Cum sartoribus. — 61. XI. Cum proxenetis et venditricibus. — 62. XII. Cum barbitonsoribus. - De viris crines mulierum componentibus . . . 88

CAPUT IV.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi.

63-69 107

CAPUT V.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum habituatis et recidivis.

70-79 119

CAPUT VI.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum diversis poenitentibus.

80-82. Cum iis qui contraxerunt aliquam censuram, aut casum reservatum. — 83. Vel obligationem denuntiandi. — 84-86. Vel impedimentum diri-

PAG.

mens aut impediens matrimonium. — 87. Formulae ad obtinendam dispensationem a S. Poenitentiaria in impedimentis, votis et irregularitatibus. — 88. Formula exsequendi dispensationem. — 89. Facultates S. Poenitentiariae (Remissive). 139

CAPUT VII.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum personis diversi generis.

§ I.

Quomodo cum pueris, adolescentibus et puellis.

90. De examine adhibendo cum pueris. — 91. De absolutione ipsis impertienda. — 92-94. De electione status 153

§ II.

Quomodo se gerere debeat cum scrupulosis.

95-98 161

§ III.

Quomodo se gerere debeat cum personis devotis.

99-101 167

§ IV.

Quomodo debeat se gerere confessarius cum mutis et surdis.

102-104 171

§ V.

Quomodo se gerere debeat cum moribundis.

105-107 173

§ VI.

Quomodo cum capite damnatis.

PAG.
108-109 175

§ VII.

Quomodo se gerere debeat confessarius cum infestatis a daemone.

110-113 180

CAPUT VIII.

De prudentia confessarii.

114-115. I. Circa electionem opinionum. — 116. II. Circa correctionem errorum ab ipso confessario commissorum in administratione sacramenti. — 117-118. III. Circa custodiam sigilli sacramentalis. — 119-120. IV. In excipiendis mulierum confessionibus. De modo agendi cum eisdem 198

CAPUT IX.

Quomodo se gerere debeat confessarius in dirigendis animabus spiritualibus.

121 209

§ I.

De oratione meditationis.

122-125 210

§ II.

De oratione contemplationis et diversis ejus gradibus.

126. Officium confessarii. — 127. De naturali animi recollectione sive de otio contemplativo. — 128-131. De ariditate supernaturali, distinguendo

PAG.

sensibilem a substantiali. — 132. De contemplatione affirmativa et negativa. — 133. De recollectione supernaturali. — 134. De oratione quietis. — 135. De caligine. — 136. De unione activa et passiva. — 137. De desponsatione spirituali et de extasi, raptu et spiritus volatu. — 138. De matrimonio spirituali. — 139-140. De visionibus. — 141. De locutionibus. — 142. De revelationibus. — 143-144. Directio circa omnia enuntiata dona supernaturalia 216

§ III.

De mortificatione.

145-147 247

§ IV.

De frequentia sacramentorum.

148-155 253

§ V.

Methodus vitae pro aliqua moniali quae exposcit dirigi per viam perfectionis.

156-171 272

CAPUT X.

De quibusdam monitis magis notatu dignis.

§ I.

Monita ad confessarios.

172-194 282

§ II.

Monita ad parochos.

195-216 292

§ III.

Brevis praxis orationis mentalis.

PAG.
217-226 306

CAPUT XI.

De assistentia erga moribundos.

227-228 317

§ I.

Monita ad sacerdotem assistentem.

229-236 318

§ II.

Remedia adversus tentationes.

237-253 323

§ III.

Varia motiva et affectus aegrotis suggerenda.

254-263 334

§ IV.

Monita circa ultima sacramenta et modum quo utiliter recipi possunt.

264. I. Circa confessionem. — 265-272. II. Circa communionem. — 273-275. Circa Extremam Unctionem 342

§ V.

Monita circa agonem et mortem.

276-277 353

§ VI.

Affectus qui suggeri possunt agonis et exspirationis tempore.

PAG.
278-279 356

§ VII.

Imminentis mortis signa.

280-283 359

§ VIII.

Preces, actus christiani et benedictiones.

284-287 361

30187

239.7 30187
L 627

Liguori, Alphonso Maria de'

~~LIGORIO, ALPH. M.~~

AUTHOR Praxis Confessarii ad Bene Excipiendas Confessiones

TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME
	Ford
	A Byrne
	Farvaler
	[redacted]
	DEC

30187